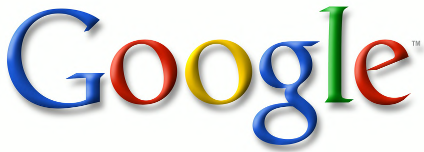
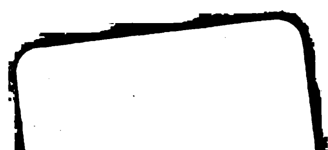

AMSTERDAM,
IN ZYNE
OPKOMST, AANWAS,
GESCHIEDENISSEN,
VOORREGTEN, KOOPHANDEL,
GEBOUWEN,
KERKENSTAAT, SCHOOLEN,
SCHUTTERYE, GILDEN
EN
REGEERINGE,
BESCHREEVEN,
DOOR
JAN WAGENAAR,
HISTORIESCHRYVER DER STAD.
ELFDE STUK.

TE AMSTERDAM,
By *YNTEMA en TIEBOEL.*
MDCCLXVII.
Met Privilegie van de Edele Groot-Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.

ZESDE DEEL.

POORTERSCHAP, SCHUTTERYEN, KRYGSRAAD, BEZETTING EN VERMAARDE PERSOONAADJEN VAN AMSTERDAM.

EERSTE BOEK.

POORTER- *of* BURGERSCHAP EN DESZELFS VOORREGTEN.

Wy hebben, in 't voorgaande VYFDE DEEL, gehandeld van de Voorregten der Stad in 't gemeen, en toen, te kennen gegeven, dat de Poorters en Wethouders ook nog byzondere Voorregten hadden, die afzonderlyk verdienden beschreeven te worden (*a*). Tot de beschryving der eersten, hebben wy dit Boek geschikt. Het verhandelen der anderen stellen wy uit, tot het volgende DEEL. Overgang, tot de Beschryving van het Poorterschap van Amsterdam.

De meeste Steden in Holland zyn, eerst in de dertiende eeuwe, voorzien van eene afzonderlyke Regeering, die magt hadt, om Poorters aan te neemen, en Keuren te maaken, waarnaar dezelven geregeerd werden. Aanleiding tot het verleenen van Poorterlyke Voorregten.

(*a*) V. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 73.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

't Zy dat 's Lands Graaven, toen reeds, toeleiden, om 't gezag der Edelen, door middel der Steden, te fnuiken, gelyk sommigen willen (*b*); 't zy dat de aanwas en welvaart der Steden vereischten, dat zy, op zig zelven, geregeerd werden, en dat de ingezetenen zig, byzonderlyk, verpligtten, tot handhaavinge der gemeene welvaart. De Graaven verwagtten en genooten, van tyd tot tyd, merkelyke diensten van deeze Stedelingen; waarom ten hoogste nuttig was, dat zy dezelven, onder eene geschikte Regeering, bragten, en, door 't verleenen van veele Voorregten, aan zig verbonden. Amsterdam was ook niet lang tot eene Stad verheeven geweest, of deszelfs ingezetenen, die, toen zy nog onder 't Stigt van Utrecht behoorden, reeds tolvryheid door Holland verkreegen hadden, verwierven verscheiden' vryheden van 's Lands Graaven. De Poorterlyke vryheden werden zelfs uitgebreid tot zulken, die, buiten de Stad, doch binnen de Jurisdictie, woonagtig waren, en 't Poorterschap verkreegen hadden; gelyk, onder anderen, blykt, uit eene tot nog toe ongedrukte Acte van den Hove Provinciaal, van den twee en twintigsten April des jaars 1522, welke wy, hier agter, onder de *Bylaagen* (*c*), geplaatst hebben. Van deeze Poorterlyke of Burgerlyke vryheden nu, en van de Persoonen, door welken, en de wyze, waarop, zy verkreegen, en wederom ver-

(*b*) Polit gronden en Maxim. III. *Deel*, *Cap*. II. *bl*. 410.
(*c*) *Lt*. A.

verlooren konnen worden, hebben wy voor, in dit *Boek*, omstandiglyk, en met de vereischte naauwkeurigheid, te handelen. 't Gebruik eener geschreevene *Verhandelinge over het Amsterdamsche Poorterschap*, opgesteld door de nette penne van wylen JACOBUS NOORDKERK, heeft ons in staat gesteld, om dit te beter te doen. Zy berust ter Secretarye deezer Stede, daar de Schryver de post van eersten Stads Klerk, eenige jaaren, loffelyk, heeft waargenomen. VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Burger en *Poorter* zyn benaamingen van eene en dezelfde betekenis, en zeggen beide zo veel als *Stedeling*. 't Gene wy nu eene *Stad* noemen, werdt, van ouds, een *Burg* en *Poort* genaamd, van waar ook de naamen van *Burgemeesteren* en *Poortmeesteren* gekomen zyn, om dezelfde Regeerders der Steden te betekenen. De naam van *Porte*, *Poirte*, of *Poorte* voor *Stad*, is, inzonderheid, zeer gemeen, in oude Schriften (1). En 't behoeft Betekenis der woorden *Burger* en *Poorter*.

(1) Men zie MELIS STOKE, *in Flor.* III., bl. 49.

Als men sesticb screef ende sesse,
Quamen met groter zwaernesse
Die Vriesen van over Ottenfoert
Ghewapent t'Alcmaer in die POERT,
Met groter menyen vermeten,
Ende hebben dat PORTRYN *beseten:*
Die daer quamen ende waren beraden,
Om dier POERT *te staen in staden* enz.

In Jan II., bl. 193.

Heer Gbye stappans ontboot
Sinen Neve ende der POERTE
Van Middelburcb.

En bl. 205.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

hoeft geen bewys, dat de naam *Poorter* van den zelven is afgeleid, en 't zelfde als *Burger* betekent (*d*), schoon men, misschien, hier of daar, ook in openbaare stukken, het woord *Poorter* gebruikt zal vinden, in de betekenis van *inwooner die geen Burger is;* 't welk men moet agten, by verzinninge, geschied te zyn. Daar van 't Burgerschap en de Burgerlyke Voorregten gehandeld wordt, worden de woorden *Burger* en *Poorter* met elkanderen verwisseld, en, zonder onderscheid, van dezelfde Persoonen gebruikt (*e*).

Onderscheid tusschen de Amsterdamsche Poorters.

De Poorters of Burgers van Amsterdam zyn *driederlei*. Veelen hebben hun Poorterschap gekogt, en worden, hierom, *gekogte Poorters* genoemd. Anderen hebben 't behuwelykt, en draagen den naam van *behuwde Poorters;* en wederom anderen zyn, van Poorters, en in de Stad, gebooren, en heeten, hierom, *ingebooren Poorters.* Men zou hierby nog eene *vierde* soort konnen voegen, van zulken, naamlyk, aan welken het Poorterschap geschonken is. Doch alzo 't getal van deezen, ten

(*d*) *Zie* Handv. *bl.* 274.

(*e*) *Zie* Handv. *bl.* 123, 126.

Die Grave soude hebben in hant
Sine PORTE *van Zericzee*,
Ende men soude die PORTE *niet mee*
Vesten, dan si ghevest ware.

Zie ook de oude Brieven, by MATTHAEUS *Anal.* Tom. III. p. 259. *ad Anonym. de Reb. Ultraj.* p. 106 en op veele andere plaatsen. Zelfs werdt, in 't Latyn der Middeleeuwe, *Porta*, voor *Stad*, gebruikt. *Ad aliam* PORTAM, *id est ad Groninghe, se convertebat* leest men, by den ongenoemden Utrechtschen Schryver, door MATTHAEUS uitgegeven, p. 5.

ten allen tyde, zeer klein geweeſt is, en derzelver voorregten, genoegzaam, met die der gekogte Poorteren, overeenkomen, behoeft men, op deeze vierde ſoort, niet byzonderlyk, ſtil te ſtaan. Alle deeze Poorters genieten dezelfde Voorregten, met dit onderſcheid alleenlyk, dat ſommige Voorregten, door de ingebooren Poorters, genooten worden; terſtond na dat zy erkend en aangenomen zyn; en, door de anderen, niet dan een jaar na derzelver aanneeming; gelyk wy, wat laager, toonen zullen. Ook gaat het Poorterſchap van alle Poorters over op hunne Kinderen, behalve van de Joodſche Poorters, welker kinderen, zo wel als zy, verpligt zyn, het Poorterſchap te koopen (*f*). Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

De Voorregten van het Amſterdamſche Poorterſchap konnen in *twee* ſoorten onderſcheiden worden: ſommigen behooren alleen aan de Poorters: anderen hebben zy gemeen, met de andere ingezetenen deezer Stede. Wy zullen 'er, zo veel mogelyk zy, onderſcheidenlyk, van handelen. Voorregten den Poorteren byzonderlyk eigen.

Onder de Voorregten, den Poorteren alleen eigen, munt, byzonderlyk, uit *de bevoegdheid om, na eene geduurige zevenjaarige inwooning binnen de Stad, tot alle Ampten van Regeeringe, te konnen verkooren worden.* By eene Handveſt van Hertoge Albrecht van den een en twintigſten January des jaars 1394 [1395], was belaſt, dat niemant hier Schout, Schepen of Raad, dat is, Burgemeeſter, zou zyn, I. Zy zyn, na eene zevenjaarige inwooning, bevoegd, tot alle ampten van Regeeringe.

(*f*) *Zie den* Joodſchen Poorter-Cedul, *in de* Amſterd. Secretary, *bl.* 301. *des Drukʒ van* 1787.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

zyn, dan die *Poorter* was, en hier, *staedelyck, seven jaer langh, t' eynde een volgende*, gewoond hadt (g). En van dien tyd af, zyn alle Poorters, die zeven jaaren hier gewoond, en de andere vereischte hoedanigheden (2) hadden, bevoegd geagt, tot alle ampten van Regeeringe. Alleenlyk, werdt deeze bevoegdheid, in 't jaar 1652, bepaald aan het Groot-Poorterschap, welk toen ingevoerd; doch by eene Keure van den vyf en twintigsten Maart des jaars 1668, wederom te niet gedaan werdt (h): waarna, volgens eene uitdrukkelyke verklaaring van twee Secretarissen van Burgemeesteren, van den agt en twintigsten January des jaars 1728, *alle Poorters, gequalificeert om, binnen de Provincie van Holland en Westvriesland, eenige Ampten te bekleeden, naa eene continuele inwoening of Domicilie van seven Jaren, admissibel zyn tot alle ampten van Regeringe, binnen deze Stad* (i).

II. Zy plagten alleen regt te hebben, om allerlei Poorters-Neering te

De Poorters hebben, wyders, volgens verscheiden' oude en laatere Keuren, voor deezen, alleen *regt* gehad, *om Poorters-Neering te mogen doen*, en in de Gilden ontvangen te worden. *Niemant*, zegt eene Keur van den jaare 1465, *en moet poorters neringe doen, die geen poorter en is, op X pond* (k). Doch

(g) Handv. *bl.* 115.
(h) Handv. *bl.* 124, 125. en hier voor II. *Deel*, XVII. *Boek*, *bl.* 185.
(i) Groot-Memor. *N.* X. *f.* 76. Handv. *bl.* 137.
(k) Handv. *bl.* 137.

(2) Wy zullen, hier na (VII. Deel, I. Boek, §. I.), nader onderzoeken, welke deeze andere vereischte hoedanigheden zyn.

Doch wat *Poorters-Neering* zy, is, niet altoos, eveneens begreepen. Van ouds, hieldt men allerlei handwerk, beroep of bedryf, welk tot een Gilde behoorde, voor Poorters-Neering. Het doen van winkel, en het tappen zelfs, werdt, tot diep in de voorgaande eeuwe, als Poorters-Neering aangemerkt, en was aan allen, die geene Poorters of Poorteressen waren, verbooden (*l*). Doch by de boven aangehaalde Keure van den vyf en twintigsten Maart des jaars 1668, waarmede het Groot-Poorterschap verpietigd werdt, werdt hierin merkelyke verandering gemaakt. De jongste vergrooting der Stad, die, weinige jaaren te vooren, was aangevangen, deedt de Regeering bedagt zyn op de bekwaamste middelen, om inwooners herwaards te lokken. Ten dien einde, werdt niet alleen het Groot-Poorterschap te niet gedaan, en allen Poorteren gelyk regt gelaaten, maar 't Geregt verklaarde ook „ dat „ aan elk, die zig, naar waarschynlykheid, „ eerlyk zou konnen onderhouden, vrystaan „ zou, zonder Poorterschap te koopen, *al-* „ *lerlei Handwerken en Neeringen* op te zet- „ ten, mids alleenlyk doende den eed van „ getrouwheid aan de Stad, in handen van „ Burgemeesteren." De voorgaande Keuren, hiermede strydig, werden te niet gedaan, behalven alleenlyk 't gene omtrent de Jooden was vastgesteld (*m*), aan welken, by eene Keure van den negen en twintigsten Maart

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

doen: 't welk, naderhand, eenigszins, tot de inwooners in 't gemeen, overgebragt is.

(*l*) Handv. *bl.* 138.
(*m*) Handv. *bl.* 125.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Maart des jaars 1632, alle Poorters-Neering verbooden was (*n*); hoewel, aan sommigen, somtyds, was toegestaan, eene Suikerbakkery op te regten (*o*). De vryheid, in 't jaar 1668 verleend, gaf gelegenheid, dat veelen, op het doen van eenen eed van getrouwheid aan Burgemeesteren, waarvan hun een blyk gegeven werdt, welk den naam kreeg van *Ingezeten-Cedul*, niet alleen verscheidenerlei Winkelneeringen, behoorende tot de Groot- en Klein-Kraamers-Gilden, aanvingen; maar ook, in eenige Gilden van Handwerken, werden aangenomen, of ten minste de handwerken oefenden, zonder Gildebroeders te zyn (*p*). Den Jooden zelven werden Ingezeten-Cedulen verleend, om Comenys- of Vettewaariers-, Tappers- en Tabakswinkel te mogen doen. Zy waren, al lang te vooren, tot zeker bepaald getal, op byzonderen last van 't Geregt, in 't Makelaars-Gilde aangenomen (*q*). Ook zyn eenigen hunner, sedert, in 't Chirurgyns-Gilde, en tot Doctoren in de Medicynen en Apothekers ontvangen: 't welk, nog tegenwoordig, plaats heeft. Doch, in de vier laatstgemelde gevallen, moeten zy 't Poorterregt gekogt hebben. Ondertusschen, werdt de vryheid om, op bloote Ingezeten-Cedulen, of zelfs zonder dezelven (*r*), veelerlei Handwer-

(*n*) Handv. *bl.* 138.
(*o*) Handv. *bl.* 138.
(*p*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgem. 30 *January* 1688. *f.* 266. Ingezeten-Boeken, *N.* 1. 2. 3.
(*q*) Handv. *bl.* 1063.
(*r*) *Zie* Handv. *bl.* 1281.

werken en Winkelneeringen te doen, zo ry- kelyk gebruikt, dat de Gilden daarby zeer benadeeld werden; waarom de meeften ge- raaden vonden, geene Gildebroeders aan te neemen, dan die 't Poorterregt verkreegen hadden; gelyk de oude Ordonnantien mede- bragten. Men verftondt ook, door den tyd, dat de woorden, *allerlei Handwerken en Nee- ringen*, in de Keure van den jaare 1668, volgens het oogmerk van myne Heeren van den Geregte, fcheenen te moeten gepaft worden, op allerlei Weeveryen en allerlei Neeringen, tot de Groot- en Klein-Kraa- mers-Gilden behoorende, alleen; en dat de meening niet was, alle andere Handwerken en Neeringen, vryelyk, te laaten oefenen, door zulken, die geene Poorters waren. Van dien tyd af, is de vryheid, by de Keu- re van 't jaar 1668 verleend, genoegzaam altoos, met deeze bepaalingen, opgevat. De weevery, immers de Wollen- en Zyden- weevery, mag geoefend worden, door zul- ken, die geene Poorters zyn. Het Groot- Kraamers-Gilde, waartoe allen behooren, die de elle en koperen gewigt in hunne nee- ring gebruiken, laat ook elk wie wil, Poor- ter of geen Poorter, winkel opzetten, zo hy maar 't jaarlykfch Gildegeld voldoet. 't Klein-Kraamers-Gilde, waartoe de Vette- waariers, Kaarfenmaakers, Kaaswinkeliers en Graankoopers in 't klein behooren, laat gelyke vryheid, immers aan de minft ver- mogenden; fchoon de oude Ordonnantien voor beide deeze Gilden vorderen, dat der-

Voor- regten van Bur- gers en Ingeze- tenen.

zel-

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

zelver Gildebroeders Poorters zyn (s). Zelfs, worden, sedert veele jaaren, door zulken, die deeze Neeringen begeeren te doen, zeer zeldzaam Ingezeten-Cedulen verzogt, of eenen eed van getrouwheid afgelegd. Doch de Inwooners, wyn, bier, sterken drank, of Koffy en Thee, in 't klein willende verkoopen, verkrygen daartoe eene Acte van verlof ter Secretarye, die aan elk, zonder onderscheid, gegeven wordt. Men houdt een Regisster van allen, die deeze neeringen doen, voornaamlyk, op dat zy, by de Gaarders van 's Lands Impost, aan welken alle deeze waaren onderworpen zyn, bekend zouden wezen. Wyders, hebben myne Heeren van den Geregte, na 't jaar 1668, uitdrukkelyk, vastgesteld, dat sommige neeringen, als het Bierbeschooijen, het Glazen-Kannen- en Aardenwerkverkoopen en het Boekverkoopen, niet dan door Poorters, zouden geoefend worden (t).

III. Zy hebben Tolvryheid in Holland.

I. Van de Graaflykheids tollen.

Het oudste en voornaamste Voorregt der Amsterdamsche Poorteren, waaraan geene andere ingezetenen eenig deel hebben, is de TOLVRYHEID, *in Holland*, *en*, hier en daar, *buiten Holland.* De Graaven van Holland vorderden, oudtyds, aan verscheiden' oorden, eenen Tol van alle waaren, die voorby dezelven gevoerd werden. In de elfde eeuwe, hieven zy reeds eenen tol te Dordrecht; in de twaalfde, te Geervliet (u), die, in laater' tyd, ook naar Dordrecht verlegd

(s) Handv. *bl.* 1332, 1335.
(t) Handv. *bl.* 1192, 1445. Vervolg *der* Handv. *bl.* 78.
(u) Vaderl. Hist. II. *Deel*, *bl.* 140, 237, 277.

legd werdt, daar hy nog ontvangen wordt (*v*): voorts, al vroeg, te Spaarnedam, te Haarlem, en, sedert, ook te Gouda, te Schoonhoven, te Gorinchem, te Weesp, te Muiden, en op andere plaatsen. Zelfs is, te Amsterdam, in de veertiende en vyftiende eeuwe, de Graaflykheids tol ontvangen (*w*), die egter, in laater' tyd, wederom van daar verlegd is. De Ingezetenen deezer Plaatse, toen nog geene Stad, werden, in 't jaar 1275, van deeze HOLLANDSCHE *of* GRAAFLYKHEIDS TOLLEN vry verklaard (*x*). En in 't jaar 1291, in 't jaar 1342, in 't jaar 1420 [1421], en, sedert dikwils, bevestigd in deeze Vryheid, welke, nogtans, in en na 't jaar 1342, toen Amsterdam lang tot eene Stad verheeven geweest, en aan Holland gehegt was, alleen tot de Poorters of Burgers bepaald werdt (*y*); die zelfs, volgens de Handvest van Graave Willem den IV. van den negenden December des jaars 1342, *jaer ende dagh Poorter ghe weest* moesten zyn, *ende in der Poorten gewoont* hebben, eer zy *Tollen vry varen* mogten (*z*). Volgens dezelfde Handvest, waren *alle hare goeden*, dat is, gelyk de oudste Handvesten van Floris den V. spreeken, *haer eyghene goederen*, tolvry, zonder dat 'er eenige soorten van worden uitgezonderd. Doch men schynt, door *goe-de-*

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

(*v*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 641. VI. *Deel*, *bl.* 825.
(*w*) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 21. *en* Handv. *bl.* 25.
(*x*) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 18.
(*y*) *Zie* Handv. *bl.* 10, 125, 126.
(*z*) Handv. *bl.* 10.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

deren, alleenlyk *Koopmanſchappen* te moeten verſtaan, alzo de Privilegien van Tolvryheid, voornaamlyk of eeniglyk, verleend zyn, tot bevordering van den Koophandel. Hierom is, altoos, zelfs van Tolvryen, tol gevorderd wegens Huisraad (*a*), waaronder, nogtans, geene boeken, ſchilderyen, goud- of zilverwerk begreepen worden. En zulks geſchiedt, nog tegenwoordig (*b*), ook van het Huisraad van Perſoonen, die, van hier, in de hooge Collegien in den Haage, worden afgevaardigd, ten ware zy zig voorzien van eene byzondere Acte van Vrydom van de Heeren Gecommitteerde Raaden, aan welken, ſedert het vernietigen der Rekenkamer van de Graaflykheids Domeinen, in 't jaar 1728, het bewind over de Tollen ſtaat (*c*). En zulke Acten worden, doorgaands, aan de Gedeputeerden in 't Collegie der Gecommitteerde Raaden, op hun verzoek, verleend. 't Is, wyders, om 't even, of de goederen, te lande of te water, voorby de Tollen of Tolhuizen, gevoerd worden. De Tolvryheid blyft, in beiderlei geval, dezelfde.

2. Van den Waſſenaerſchen tol.

Doch behalve de Graaven, vorderden ook verſcheiden' byzondere Heeren, in Holland, tollen, van welker meeſten de Amſterdamſche Poorters ook vry verklaard zyn. De oudſte van deezen was de WASSENAERSCHE TOL, die, in de veertiende eeuwe of eerder, door de Heeren van Waſſenaer, Burg-

(*a*) *Zie* BORT van de Domeinen, *in zyne* Werken, II. *Deel*, *bl.* 285. *verg.* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 631.
(*b*) Gemeene Miſſiven N. IX. *f.* 218 *verſo.*
(*c*) *Zie* Groot-Plakaatb. VI. *Deel*, *bl.* 824, 826, 828.

Burggraaven van Leiden, van de Graaflykheid ter Leen gehouden, en te Alfen, en elders ontvangen werdt *(d)*. De Stad kogt zig, in 't jaar 1360, vry van deezen tol, voor twee en dertig ponden Hollandsch, in 't jaar. Alleenlyk, bleef zy verpligt, de tollen, die, in de drie Jaarmarkten, te Vlaardingen, te Voorschooten, en te Valkenburg, van wege den Heere van Wassenaer, geheeven werden, te voldoen *(e)*. De Wassenaersche Tol is, na 't uitsterven van den ouden stam van Wassenaer, wederom gekomen aan de Graaflykheid, en wordt nu te Haarlem, te Gouda, en aan de Goudsche sluis, by Alfen, welke ik, reeds op 't jaar 1284, vermeld vind *(f)*, ontvangen. De Poorters van Amsterdam, by eene Handvest van den zes en twintigsten May des jaars 1480, nevens die van eenige andere Steden, in de vrye vaart door de Goudsche sluis, bevestigd geworden zynde *(g)*, zyn ook nog vry van deezen Tol *(h)*. Men vindt 'er eene Lyst van, in 't *Groot-Plakaatboek* *(i)*.

Voor-regten van Burgers en Ingezetenen.

3. Van de Bloische tollen.

Jan van Blois, Heer van Schoonhoven en van der Goude, verleende den Poorteren van Amsterdam, in 't jaar 1367, ook vryheid van alle zyne tollen in Holland, BLOISCHE TOLLEN genaamd; de Marktollen te Gouda

(d) *Zie* Sentent. van den Hoogen en Provinc. Raede, *bl.* 378. Handv. van Kennemerl. *bl* 94, 96.
(e) Handv. *bl.* 127, 128. *en* hier voor II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 135.
(f) *Zie* MIERIS Charterb. I. *Deel*, *bl.* 445.
(g) Handv. *bl.* 85. [40.]
(h) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 753.
(i) III. *Deel*, *bl.* 755.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

da en te Schoonhoven uitgenomen; waarvoor de Stad hem, jaarlyks, vier Keulsche Mark *Lodichs* of Luiksch Zilvers betaalen moest (*k*). Hertog Albrecht bevestigde de Stad, die hem zonderlinge diensten gedaan hadt, in 't jaar 1398, toen *Guy van Chastillon*, Graave van Blois, de laatste uit deezen huize, overleeden, en zyne Heerlykheden wederom aan de Graaflykheid vervallen waren (*l*), in deeze tolvryheid, haar zelfs de vier mark 's jaars kwytscheldende. In de Handveste, hiervan verleend, wordt geen byzonder gewag gemaakt van de verpligting tot het voldoen der Markttollen te Gouda en te Schoonhoven; waaruit schynt te volgen, dat Hertog Albrecht beoogd heeft, onze Poorters ook van deeze tollen vry te verklaaren (*m*). Jan van Blois heeft niet alleen den naam gegeven aan eene Landstreek by Gouda; maar ook aan een aanzienlyk gedeelte van Kennemerland of Kennemergevolg, welk tot zyne Heerlyke goederen behoorde. Het wordt, sedert, het *Baljuwschap van Blois* genaamd. In de Stede Beverwyk, die tot de Heerlyke goederen van Blois behoord hadt, wordt, nog tegenwoordig, een tol ontvangen (*n*), van welken onze Poorters, uit hoofde der aangehaalde Handvesten, vry gehouden worden.

In

(*k*) Handv. *bl.* 128.
(*l*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 183.
(*m*) Handv. *bl.* 129.
(*n*) *Zie* Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 932.

In 't begin der vyftiende eeuwe, vorderden de Graaven van Holland MARKTTOLLEN *te* HEUSDEN *en te* WOUDRICHEM, van welken de Amsterdamsche Poorters, door Hertoge Willem van Beijeren, in 't jaar 1409, ten eeuwigen dage, werden vry verklaard (*o*). Te Heusden, worden nog een Landtol en een Watertol (*p*); en te Woudrichem, vier markttollen gevorderd; van welke allen, de Amsterdamsche Poorters vry zyn (*q*).

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

4. Van de Markttollen te Heusden en te Woudrichem.

De voorgemelde Wassenaersche, Bloische en Heusdensche en Woudrichemsche tollen, die, van ouds, aan byzondere Heeren behoord hadden, zyn, sedert, allen in den boezem der Graaflykheid gekomen, en hebben reeds tot de Domeinen der oude Graaven behoord gehad. Doch in Holland, worden nog een BEESTEN- *en* ROERTOL geheeven, welken ik niet vind, dat, ten tyde der oude Graaven, ingevoerd geweest zyn. Men vordertze, sedert omtrent twee eeuwen, te Hoorn, te Enkhuizen, te Edam, te Weesp, te Muiden, te Spaarnedam, en elders. Ook omtrent Amsterdam, aan de Diemerbrug, en aan Zeeburg, alwaar Beesten worden aangevoerd. De *Beestentol* bestaat in eenige penningen van ieder stuk vee, en de *Roertol* in een blank van ieder schip, waarmede het vee wordt aangebragt (*r*). Van deezen Bees-

5. Van den Beesten- en Roertol.

(*o*) Handv. *bl.* 129.
(*p*) Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 944, 947.
(*q*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 639, 640.
(*r*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 1554, 1556. III. *Deel*, *bl.* 750. IV. *Deel*, *bl.* 630. V. *Deel*, *bl.* 938.

Voor-regten van Burgers en Ingezetenen.

Beesten- en Roertol, zyn de Amsterdamsche Poorters, uit kragte der oude Privilegien, insgelyks, vry.

Doch niet van den Arkelschen Markttol.

Doch te Gorinchem wordt, behalve den Graaflykheids Tol, van welken onze Poorters vry zyn, van 's Zondags voor Pinksteren, veertien dagen lang, een Markttol geheeven, van ouds, door de Heeren van Arkel, ingesteld, en de *Arkelsche Markttol* genaamd, van welken, die van Amsterdam niet vry zyn; hierin gelyk staande met die van Haarlem, Delft, Gouda en andere Plaatsen (*s*). In den eersten opslag, mag dit, met reden, vreemd schynen. Gorinchem en 't Land van Arkel hadden wel, van ouds, aan byzondere Heeren behoord; maar waren, sedert het jaar 1412, aan de Graaflykheid van Holland gehegt (*t*): en Hertog Jan van Beijeren hadt, in 't jaar 1420, beloofd, dat de Amsterdamsche Poorters vry zouden zyn van alle tollen, die hy *ende die Graeflykheyd van Hollant* toen hadden, *of naemaels krygen* zouden (*u*). Doch men moet weeten, dat de Stad Gorinchem deezen Arkelschen Markttol in erfpagt bezit (*v*); zo dat dezelve, gevoeglyk, kan worden aangemerkt, als niet tot de Graaflykheids Domeinen behoorende; waarom niet te verwonderen is, dat Plaatsen, die anders van de Graaflykheids tollen vry zyn, deezen betaalen moeten.

Men

(*s*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 640.
(*t*) Vaderl. Hist. III. *Deel*, *bl.* 388.
(*u*) Handv. *bl.* 126.
(*v*) Muniment-Register, *N.* 16. *f.* 541.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Verdere bepaalingen der Tolvryheid.

Men heeft, somtyds, in overeenkomst met de oude Tol-Ordonnantien, beweerd, dat de Tolvryen in 't gemeen, en dus ook de Amsterdammers, te Gorinchem, en te Schoonhoven, onvry waren, wanneer zy de Rivieren afkwamen met goederen, die, beneden Keulen of Wezel, aan den Ryn, of beneden Venlo, aan de Maaze, gelaaden waren (w). Doch 't geschil, hierover, met Amsterdamsche Poorters gevallen, is, nu en dan, by 't Hof van Holland, in voordeel van dezelven, uitgesproken (x). Maar van de *Gabellen*, somtyds ook *Tollen* genaamd, die, door gantsch Holland, ten behoeve van Steden, Genootschappen of byzondere Persoonen, tot onderhoud van wegen, paden, vaarten, sluizen en bruggen, geheeven worden, is niemant vry, uit hoofde der algemeene Privilegien van Tolvryheid. De Regeering van Amsterdam heeft ook, in vroeger' tyd, vergeefs, getragt, haare Poorters, uit kragte deezer Privilegien, te doen ontheffen van de inkomende en uitgaande Regten (y); hoewel 't haar, ten tyde der laatste Graaven, somtyds gelukt is, het *Congie- of Verlofgeld* op het uitgaand Kooren te doen affschaffen (z).

Wyze van 't verzoe-

De Amsterdamsche Poorters, genot willende trekken van het Privilegie van Tolvry-

(w) *Zie* Groot Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 1550. IV. *Deel*, *bl.* 636. en *hier voor*, II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 418.

(x) Regist. van diverse Sentent. *berustende ter Secretarye.* *f.* 1.

(y) *Zie* II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 401.

(z) Handv. *bl.* 69, 69, 89. *en* hier voor, II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 417. V. *Boek*, *bl.* 470, 480, 509. VI. *Boek*, *bl.* 52, 71.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Ken en verleenen van Tolbrieven.

vryheid, begeeven zig, met hunne Poorters- of Burgers-Cedule, voor Burgemeesteren; die hun, zo zy ingebooren Poorters zyn, terstond; en zo zy behuwde of gekogte Poorters zyn, wanneer zy doen blyken, reeds jaar en dag, voor Poorters erkend geweest te zyn; ter Secretarye, een' of meer *Tolbrieven* doen verleenen. Vooraf, moeten zy egter, voor Burgemeesteren, by eede, of, zo zy, hierin, wegens hunne geloofsgezindheid, zwarigheid maaken, met waare woorden, in de plaatse van eede, verklaaren „ dat zy geene goederen van onvryen, op hunne Tolbrieven, voorby 's Lands Tollen, zullen „ laaten voeren." 't Welk een der *vier* punten is, die de Tolbrieven inhouden moeten. De anderen drie zyn „ dat de eigenaar des „ Tolbriefs Poorter deezer Stede is; dat hy „ zulks, jaar en dag, geweest is, en dat hy „ 'er nog blyft woonen:" alles overeenkomstig met de algemeene Tol-Ordonnantien van Koning Karel van den dertienden May des jaars 1518 (*a*), aan welken men zig, hier en elders, in 't verleenen van Tolbrieven, sedert, altoos gehouden heeft. Doch alzo het afleggen van eenen eed, by 't verzoeken om Tolbrieven, hier ter Stede, voor dien tyd, niet plagt te geschieden, en ook, in de oude Privilegien van Tolvryheid, niet gevorderd wordt, werdt, in de Tolbrieven, die, in overeenkomst der Ordonnantien van 't jaar 1518, worden verleend, eene soort van

(*a*) *Zie* Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 1540, 1546. V. *Deel*, *bl.* 957.

van Protestatie ingelast, die nog, in alle Tolbrieven, gevonden wordt, en aldus luidt: *welverstaande, alzo deeze Tolbrief niet is na ouder gewoonte; maar navolgende de Ordonnantie van K. M. [Koningklyke of Keizerlyke Majesteit], eertyds, op zyne Tollen van Zeeland* (3), *gemaakt, zo protesteert deze Stede voorsz., dat zy nogtans dit doet onvermindert dezer Stede Privilegien en Vryheden, die den inhoude van dien zouden mogen contrarieren* (*b*). De Tolbrieven duuren niet langer dan een jaar, en moeten, na verloop van het zelve, wederom vernieuwd worden: 't welk, niet al-

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

(*b*) *Zie* Amsterd. Secretary *bl.* 290. *des Drukş van* 1737.

(3) 't Schynt vreemd, dat hier alleen van de Ordonnantie op de Tollen van Zeeland gewaagd wordt, daar de Ordonnantien van den jaare 1518, naar welken, de Tolbrieven zyn ingerigt, zo wel voor de Tollen van Holland en Friesland, dat is, Westfriesland, als voor die van Zeeland, geschikt waren. Of zou hier alleen van de Tol-Ordonnantie voor Zeeland gesproken worden, om dat de Steden van Holland, en Amsterdam in 't byzonder, de Tol-Ordonnantien, voor Holland, Zeeland en Friesland, toen dit Formulier van Tolcedulen ontworpen werdt, nog niet hadden aangenomen; schoon zy, door 't Hof, waren afgekondigd? (Zie *Repertor. der Placaaten* enz. *des Hofs van Holland* bl. 6.) Hoe 't zy; in 't jaar 1519, was 'er eene byzondere Tol Ordonnantie voor Zeeland uitgekomen, uit XXXIV. Artikelen bestaande; waarnaar de Tol van Yeersikeroord geheeven werdt. *Zie* SMALLEGANGE *Chron. van Zeeland*, bl. 166. En in eene Sententie van den Hove van den dertienden November des jaars 1555, vindt men, van wege den Tollenaar van Spaarnedamme, vermeld, dat de Tol-Ordonnantie van den jaare 1518, eerst twee jaaren te vooren, in Amsterdam, afgekondigd was. Zie *Sententien van den Hoogen en Provinciaalen Raade*, bl. 140.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

alleen in de Tol-Ordonnantien van den jaare 1518, maar ook reeds by de Handvest van Graave Willem den IV. van den jaare 1342 gevorderd wordt (c). Een Poorter moet, by zynen Tolbrief, een Handschrift voegen, inhoudende, welke goederen hy Tolvry begeert te vervoeren. Zo hy, by geval, verzuimd heeft zynen Tolbrief mede te geeven, plagt de Schipper of Voerman, van ouds, te rug te moeten, om dien te haalen (d). Doch eene Tol-Ordonnantie van den jaare 1625 en 't gebruik laaten nu toe, dat men, om de reis voort te zetten, den Tol uitschiet; die, daarna, op vertooninge van den Tolbrief, binnen drie, of, zo de eigenaar buiten 's Lands is, binnen zes maanden, te rug gegeven wordt (e). Aan de Jooden, mids zy jaar en dag Poorter geweest zyn, worden, zo wel als aan de Christenen, Tolbrieven gegeven.

Zy zyn ook, hier en daar, tolvry, buiten Holland; als

Tot hiertoe, spraken wy van de Tolvryheid der Amsterdamsche Poorteren in Holland. Doch zy genooten, al van ouds, ook eenige Tolvryheid buiten Holland, met naame, in 't Stigt van Utrecht, in Overyssel, en te Staveren in Friesland; waar van wy, insgelyks, kortelyk, handelen moeten.

I. In 't Stigt van Utrecht.

De Amsterdamsche Poorters waren, reeds in de veertiende eeuwe of eerder, Tolvry IN 'T STIGT VAN UTRECHT, wanneer zy, met hunne Koopmanschappen, van boven, nederwaards kwamen; doch opwaards vaa-

(c) Handv. *bl.* 10.
(d) Handv. *bl.* 11.
(e) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 754.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

vaarende, niet verder dan tot Reenen toe. En in dit Voorregt, werden zy, door David van Bourgondie, Bisschop van Utrecht, den een en dertigsten January des jaars 1478, bevestigd (*f*). De Inwooners der Stad Utrecht waren egter, in 't jaar 1316, door Graave Willem van Henegouwen, aan de tollen in Holland, onderworpen verklaard (*g*). In zeker oud Register, vervattende eene Ordonnantie op het Tolregt te Utrecht, wordt nader verklaard, dat die van Amsterdam, op Stigtsch regt, voeren, en half gaven, *tot Geyn of op te Vaert*; doch te Utrecht, vry waren (*h*). Ook heeft men bewys, dat zy te Wyk te Duurstede tolvry zyn (*i*). De Steden Amsterdam en Utrecht zyn ook, in 't jaar 1583, met elkanderen, overeengekomen, dat de eene Stad de goederen der andere niet meer bezwaaren zou, dan van ouds, en tot dien tyd toe, gebruikelyk geweest was (*k*). Doch deeze overeenkomst zag niet byzonderlyk op de Tollen; maar, voornaamlyk of eeniglyk, op der Steden Excynzen. Het Kapittel van S. Maria, te Utrecht, heft eenen tol te Schenkenschans, de *Marientol* genaamd, die, oudtyds, te Smidhuizen, plagt te leggen; in 't jaar 1318, van Smidhuizen, naar Emmerik, en in 't jaar 1635, van Emmerik, naar 's Graavenweerd, of Schenkenschans, verlegd werdt.

(*f*) Handv. *bl.* 129.
(*g*) *Vid.* MATTH. de Nobilitate, *Libr.* II. *p.* 310.
(*h*) Handv. *bl.* 130.
(*i*) Certificatie *in 't* Vertrek der Thesaurie. *Oude Laade* K. *Lr.* J J.
(*k*) Handv. *bl.* 66.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

werdt. In 't jaar 1741, weigerde een Amsterdamsch Burger en Beurtman op Wezel deezen tol te voldoen. Doch men zag, hier, geene kans, om hem, met regt, in de tolvryheid te handhaaven (*l*).

2. In Overyssel. als

Met de OVERYSSELSCHE STEDEN, Kampen, Deventer en Zwolle, heeft de Stad Amsterdam ook overeenkomsten gemaakt, in gevolge van welken, haare Poorters, aldaar, insgelyks, eene bepaalde Tolvryheid genieten. Wy hebben, reeds by eene andere gelegenheid, aangemerkt, dat Burgemeesteren van Amsterdam, in 't jaar 1475, schreeven, dat zy, toen, zelfs boven menschen geheugen, Tolvryheid in Overyssel genooten hadden. Wy hebben, te gelyk, den oorsprong deezer Tolvryheid naargespoord (*m*); waartoe wy den Leezer wyzen.

te Kampen.

Wy voegen 'er, alleenlyk, by, dat ook, uit oude Poorterboeken, blykt, dat onze Poorters, van ouds, voor tolvry, te KAMPEN, erkend geweest zyn (*n*). Ook hebben die van Haarlem aldaar het zelfde voorregt gehad; doch bepaaldelyk, ten opzigte van kooren, hout en bier (*o*). Ondertusschen, is, met Kampen, dikwils, geschil geweest, over deeze Tolvryheid (*p*). Doch de twee Steden zyn, onlangs, overeengekomen, dat de Poorters van Amsterdam

(*l*) Missiven van Decan en Capittule van S. Marien van 3, 16 *Octob.* en 18 *Nov.* 1741. *berustende ter Chatterkamer*, en Stads Missiven, *N.* XXIX. *p.* 108.

(*m*) I. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 8. II. *Deel*, XI. *Boek*, *bl.* 89.

(*n*) Poorterboek *N.* 1. *in 't begin van 't Boek.*

(*o*) Privileg. *van* Haarl. *bl.* 364.

(*p*) Stads Missiven *N.* XXVIII. *f.* 154 *verso*, 158. N. XXIX. *f.* 80. N. XXXI. *p.* 335. N. XXXII. *p.* 201, 204.

dam de aloude Tolvryheid te Kampen genieten zouden, mids zy hunne Tol-ceduls toonen, en daarnevens, schriftelyk, verklaaren, dat de goederen hun, in eigendom, toebehooren; waartoe de Verklaaringen der Schippers niet voldoende geoordeeld worden (q). Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

De Stad Deventer heft, van ouds, eenen zogenaamden *Kater-* of *Koter-tol*, van welken, de Regeering van Amsterdam, by meer dan ééne overeenkomst, slegts eene bepaalde vryheid, voor haare Poorters, heeft konnen bedingen (r). Van de geschillen, oudtyds, over 't betaalen van deezen Tol, gevallen, hebben wy, elders (s), uitvoeriglyk, gehandeld. Men vindt eene Ordonnantie op den zelven van den jaare 1696; in Dumbars *Kerkelyk en Wereldlyk Deventer*, bl. 469. Eindelyk, is de Stad Amsterdam ook, op den dertienden Maart des jaars 1469, met de Stad Zwolle, overeengekomen, dat onze Poorters, aldaar, van den zogenaamden *Bisschops-Tol*, die Zwolle in Erfpagt hadt, zouden vry zyn; mids die van Zwolle ook, hier ter Stede, niet hooger bezwaard werden, dan de ingezetenen zelven (t). te Deventer. te Zwolle.

3. De Stad Staveren *in* Friesland, zig, in de veertiende eeuwe, begeven hebbende onder 't gebied der Graaven van Holland, te Staveren, in Friesland.

(q) Missive der Stad Kampen *van* 6 *Maart* 1762. *berustende ter Charterkamer*.
(r) Handv. *bl.* 67.
(s) II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 125 *enz.* 132 *enz.* 168.
(t) Handv. *bl.* 130.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

land, en in 't jaar 1353, den Bisschops-tol aan zig hebbende genomen, verklaarde, terstond, de Poorters der vrye Steden in Holland tolvry, by eenen Brief van den negentienden Juny des gemelden jaars, die, met Stads zegel, zynde een Koggeschip, even als dat van Amsterdam, bezegeld werdt. Amsterdam begon, toen reeds, aanzien te krygen onder de Vrye Steden, waarom de oorsprongkelyke brief, die aan Hertoge Willem gerigt is, alhier bewaard werdt. Hy is nog, in de *Oude Kerke* (u), voorhanden, en, in de jongste uitgaave der *Handvesten* (v), te leezen.

De Koopluiden deezer Landen in 't gemeen, en die van Holland in 't byzonder, zyn, nu en dan, ook met Tolvryheid buitens Lands, met naame in Zweeden, beschonken (w). Doch alzo deeze vryheid Amsterdam, en vooral de Amsterdamsche Poorters niet in 't byzonder aangaat, zullen wy 'er hier niet op stilstaan.

IV. De Wethouderschap trekt zig hunne zaak aan, wanneer zy, buitens Lands, verongelykt, of

De Poorters deezer Stede hebben, by eene der oudste Keuren, het voorregt verkreegen, *dat het Geregt zig hunne zaaken aantrekt, wanneer zy, t'eenigen tyde, buitens Lands, verongelykt zyn*; in de eerste plaats, ten hunnen behoeve, schryvende aan de uitheemsche Regeeringen; en zo, op dit schryven, geen goed regt volgt, ook verlof tot Schâverhaalinge verleenende aan de verongelykte Poorters (x): welk laatste, nogtans, wel

(u) *Laade* XVIII.
(v) *Bladz.* 130.
(w) Handv. *bl.* 131, 133.
(x) Keurb. A. *f.* 6.

wel onder de Regeering der Graaven (y); doch na dien tyd, zeldzaam of nooit, geschied is. Op dit voorregt, steunt het verzoek om *Brieven van Voorschryvinge* aan uitheemsche Regeeringen, die, sedert veele jaaren, door Burgemeesteren, verleend worden. Wanneer ook, van ouds, een Poorter, om 's Lands schulden, buiten der Stede, bekommerd of *gearresteerd* werdt, moest hy, volgens een besluit der Vroedschap van den derden September des jaars 1492, op Stads kosten, wederom bevryd worden (z). En zo Poorters elkanderen, buitens Lands, op eenigerhande wyze, verongelykten, werdt zulks beregt, als of het, hier ter Stede, geschied ware (a).

Voorregten van Burgers en Ingezetenen. om 's Lands schulden bekommerd worden.

By de Handvest van Hertoge Albrecht van den vyftienden Maart des jaars 1387 [1388], aan die van Amsterdam, met Amstelland en Gooiland in 't gemeen, gegeven, was verklaard „ dat, zo iemant misdaan „ mogt hebben, de Graaf, of zyn Baljuw, „ of iemant van 's Graaven wege, *hem daer* „ *voor* zouden *beschuldigen*, *binnen eenen jaer* „ *nae dien dat die breucken gheschiet* waren, „ *of die breucken* zouden *quyt wesen*, *ten waer* „ *dat hy binnen dier tyt voorvluchtigh waer*(b)." En dit Voorregt wordt, by de Handvest van Hertoge Willem van Beijeren van den vierden November des jaars 1411, op Poorters deezer Stede gepast, met deeze woorden: *Waert*

V. Zy moeten, wegens misdaad, binnens jaars, in regten worden aangesproken.

(y) *Zie* II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 346.
(z) Keurb A. *f.* 15.
(a) Handv. *bl.* 119.
(b) Handv. *bl.* 71.

VOORRECHTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Waert dat eenigh van den aenghenomen Poorteren teghen ons te vooren ghebreuckt hadde, dat soude by ons beteren naer den Recht van onzen Lande, daer die saecke geschiet waer, ende des soude men hem van den breucken, aldaer, binnen den eersten jaere daer naest volghenden, aenspreecken met rechte, of hy soude daer af quyte wesen (*c*). De Vroedschap heeft ook, reeds in 't jaar 1557, op 't voordraagen van Burgemeesteren, beslooten, deeze Handvesten, in de zaake van eenen *Cornelis Lambertsz.*, met allen ernst, tegen den Schout, te handhaaven (*d*). Volgens de aangehaalde Handvesten, is, naamlyk, de Schout verpligt, eenen Poorter, wegens begaane misdaad, binnens jaars, in regte te betrekken, mids de misdaadige niet voorvlugtig zy; zo hy anders zyn regt tegen den zelven niet verliezen wil. Sommigen meenen nogtans, dat schuldigen aan zwaare misdaaden, ook als dezelven, verscheiden' jaaren geleeden, begaan zyn, in regte, mogen aangesproken worden (*e*).

VI. Zy mogen niet bekommerd, noch gevangen gehouden worden, zo zy borg konnen stellen.

De Amsterdammers hebben, nevens die van Amstelland en Gooiland, by de aangehaalde Handvest van den jaare 1387 [1388], ook verkreegen „ dat zy, *om geene zaaken*, „ door 's Graaven Baljuw, of iemant anders, „ van 's Graaven wege, *te gysel gedaagd*, „ *gevangen of bekommerd*, *noch aan lyf of* „ *goed gehinderd mogen worden*, *zo lang zy* „ *borg konnen stellen*, *dat zy regt verbeiden* *zul-*

(*c*) Handv. *bl.* 111.
(*d*) Resol. Vroedsch. N. I. 21 *Octob.* 1557.
(*e*) *Zie* BOEL Amsterd. Poorterregt, *bl.* 66.

„ *zullen, met zulk een borgtogt, als Schepenen* „ *bescheidenlyk dunken zal (f).*" En van dit Voorregt hebben Burgemeesteren en Raaden niet verzuimd, gewag te maaken, toen zy, op bevel des Hertogs van Alva, in 't jaar 1570, de geregtelyke *Coustumen* deezer Stede in *Crimineele* zaaken aan 't Hof van Holland opgaven (g). De Secretaris ROOSEBOOM, van het zelfde Voorregt spreekende, zegt, dat een Poorter niet mogt bekommerd worden, wegens eenige misdaaden, *uytgeseyt nochtans moort, moortbrant, vrouwenkracht, raroof en andere deliсten, by het voorsz. Privilegie geëximeert (h).* Doch, in de aangehaalde opgave der *Coustumen* in *Crimineele* zaaken, wordt deeze uitzondering niet gevoegd by het Voorregt, om borg te mogen stellen, als men de hegtenis ontgaan wilde; maar by het Voorregt, om binnens jaars, wegens misdaad, in regte te moeten worden aangesproken (i). En 't gene met reden vreemd schynen mag, in de Handveste zelve, volgt de uitzondering op geene van beide deeze voorregten; maar staat, in 't slot van den Brief, in deezer voege: *Uytgeseyt Moort, Moortbrant, Vrouwen verkraft, Raeroof, ende die hem teghens onse Lyf set met ghewapender handt, ende die misdede binnen de Raesloet van onsen Reygherbroeck ter Ouder Amstel, ende an onse Konynen in Goylandt, ende anders niet — dat souden wy berechten, met*

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

(f) Handv. *bl.* 71.
(g) Handv. *bl.* 568.
(h) Recueil *Cap.* XL. *Num.* 34. *bl.* 202.
(i) Handv. *bl.* 568.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

met onse Heerlyckheyde (*k*). Uit welke laatste woorden, ik eerder besluite, dat de uitzondering valt op de regtspraak van Schepenen, waarvan, maar even te vooren, zo wel als in 't midden, en in 't begin der Handveste, gesproken was, en die Hertog Albrecht wilde, dat over alles gaan zou, behalven over de *zeven* genoemde punten. Schepenen deezer Stad hebben den Poorteren het voorregt, om zig, door borgtogt, te bevryden van de hegtenis, meer dan eens, laaten genieten; gelyk by de *Stads Regifters* blykt (*l*). Wy hebben ook, by eene andere gelegenheid, verhaald (*m*), hoe de Oud-Burgemeester en Raad, Cornelis Pieterszoon Hooft, t'eenigen tyde, verklaarde, dat de Vroedschap deezer Stad zig, altoos, trouwelyk gekweeten hadt, in het voorstaan van dit Privilegie. Doch die zelfde Vroedschap hadt, reeds in 't jaar 1592, verstaan, dat het Privilegie ligtelyk misbruikt kon worden, en daarom dienstig geoordeeld, deszelfs waare meening nader te bepaalen (*n*): 't welk ik egter niet weet, tot nog toe, geschied te zyn. Ondertusschen, is nog, by de *Ordonnantie op de manier van Procedeeren voor 't Geregt alhier* van den jaare 1656, en by de *Ampliatie* derzelve van den jaare 1726, vastgesteld „ dat de Hoofdofficier niemant, „ die, over zaaken van gemeene middelen „ gevonnist zynde, borg stellen kon voor „ 't

(*k*) Handv. *bl.* 73.
(*l*) Confessieb. N. VII. *f.* 138, 193, 195 *verso.*
(*m*) II. *Deel*, XIII. *Boek*, *bl.* 307.
(*n*) *Zie* II. *Deel*, XI. *Boek*, *bl.* 66.

„ 't gewyde, in hegtenis neemen, of hou„ den zou; maar dat zulk een, terstond na „ 't stellen van borge, zou moeten ontslaa„ gen worden; behalven in zaaken van *Exe„ cutie*, of daar eenige lyfstraf plaats hadt (*o*)." In andere gevallen, heeft de Regeering ook, nog voor weinige jaaren, gevorderd, dat een gevangen Poorter, die borg stellen kon, behoorde te worden ontslaagen (*p*).

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

VII. Zy konden, van ouds, niet meer dan hun lyf, en honderd pond uit hun goed verbeuren.

De Poorters hebben, hier ter Stede, ook, van ouds, het voorregt gehad, *dat zy, om doodslag, of eenige andere misdaad, niet meer dan 't lyf, en zeker gedeelte hunner goederen verbeuren konden.* Wy hebben, over dit Voorregt, reeds by eene andere gelegenheid (*q*), eenige aanmerkingen gemaakt, welken wy hier niet herhaalen zullen. By de Handvest van Graave Willem den IV, van den jaare 1342, was gesteld „ dat een „ doodslaager, gegreepen wordende, zyn „ lyf verbeurde; doch maar twintig pond „ Hollandsch uit zyn goed, ten behoeve van „ den Graave (*r*)." Vrouw Margareet verklaarde nader, in 't jaar 1346 „ dat een „ Poorter, eenen doodslag doende *buiten de* „ *Stede*, en met de Maagen des gesneuvel„ den verzoend zynde, der Graaflykheid „ niet meer schuldig zou zyn dan tien pond „ wegens boete, en tien pond *ter Landwin*„ *ninge* (*s*)," of verkryginge van Vryheid, om

(*o*) *Cap.* XIII. *Art.* IV. Handv. *bl.* 623, 627.
(*p*) Stads Missiven, *N.* XXXI. *p.* 178, 184, 189.
(*q*) II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 107.
(*r*) Handv. *bl.* 11.
(*s*) Handv. *bl.* 135.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

om in de Stad weder te keeren, of te blyven woonen. Doch Hertog Willem van Beijeren, zig met zyne Moeder verzoend, en den twist der Hoekschen en Kabbeljaauwschen, voor eenen tyd ten minste, nedergelegd hebbende, bepaalde, in 't jaar 1355, naar 't schynt, met oogmerk, om vrienden en maagen te sterker aan te zetten tot bewaaringe der herstelde Vrede, „ dat een Poorter van „ Amsterdam, die zyn Lyf met regt ver„ beurd hadt, tot de helft van zyn eigenlyk „ goed toe, zou mogen verbeuren; doch „ meerder niet (*t*)." Hertog Albrecht maakte hierin egter eenige uitzondering, by de Handvest, in den jaare 1387 [1388], aan Amsterdam, met Amstelland en Gooiland in 't gemeen, verleend, verklaarende „ dat een „ doodslaager honderd pond verbeuren zou; „ en dat, zo 'er meer dan één aan den dood„ slag handdaadig waren, zy elk zestig pond „ zouden verbeuren, zig, daarenboven, in „ beiderlei geval, met de maagen des ge„ sneuvelden verzoenende. Doch zo de dood„ slaager, op heeter daad, gevat werdt, „ verbeurde hy 't lyf, en niets uit zyn goed. „ En zo iemant, in Amsterdam, aan vrede„ braak schuldig geworden was, zou hy zyn „ lyf, en de helft van zyn goed verbeuren, „ zynde dit, volgens deeze Handvest, het „ hoogste, welk iemant, om eenigerhande „ zaaken, verbeuren kon (*u*)." Eindelyk, verklaarde Graaf Willem de VI., Hertog

in

(*t*) Handv. *bl.* 135.
(*u*) Handv. *bl.* 71, 72, 73.

in Beijeren, by eene Handveſt van den een en twintigſten Maart des jaars 1404 [1405], „ dat niemant der Poorteren van Amſter- „ dam, 't zy hy 's Graaven Dienaar wa- „ re of niet, *voortaan*, om eenigerhande „ zaaken of breuken, meer verbeuren zou, „ dan zyn lyf; *ende hondert pont van ſynen* „ *goede* (v)," door welke verklaaring, de voorige Privilegien, in zo verre, veranderd werden, dat, voortaan, het goed van eenen Poorter, die 't lyf verbeurd hadt, om geenerlei misdaad, tot meer dan honderd pond, verbeurd verklaard zou worden. De Wethouderſchap van Amſterdam verſtondt zelfs, in 't jaar 1570, dat iemant, op *ſimpele dootſlagh* gegreepen wordende, volgens de Handveſt van 't jaar 1342, niet meer dan 't lyf en twintig pond uit zyn goed behoorde te verbeuren (w). Ook zegt Willem de VI. alleenlyk, dat een Poorter niet meer dan 't lyf en honderd ponden verbeuren mogt; 't welk niet verbiedt, dat men hem minder mogt laaten verbeuren. Men heeft, wyders, de Handveſt van Willem den VI. altoos zo verſtaan, dat de woorden, *zyn lyf te verbeuren*, niet alleen zien op *het daadelyk verliezen van het lyf*; maar ook gepaſt moeten worden op misdaadigen, die, voorvlugtig zynde, niet aan den lyve geſtraft, maar gebannen worden (x). En dit komt overeen met de oudſte Handveſt, wegens dit Voorregt verleend,

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

(v) Handv. *bl.* 25.
(w) Handv. *bl.* 569.
(x) *Zie* ROOSEBOOM Recueil *Cap.* XL. *n.* 46. *bl.* 203. *en* hier voor, II. *Deel*, VI. *boek*, *bl.* 67.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

leend, in 't jaar 1342; waarin, na de verklaaring, dat een doodslaager, gegreepen wordende, zyn lyf en twintig pond verbeuren zou, deeze woorden volgen: *Ontruymt hy, ende wort by ballinck ghemaeckt als recht is, so sullen wy hebben van zynen goede XX. pont Hollandts* (y). Voor 't overige, heeft de Regeering, doorgaands, zelfs ten tyde van Karel den V. en Filips den II., toen men verstondt, dat de misdaad van gekwetste Goddelyke en Menschelyke Hoogheid, waaronder ook de zogenaamde Kettery begreepen werdt, met het lyf en al de goederen, zonder aanzien van eenige Privilegien, moest geboet worden; veel werks gemaakt van de handhaavinge van dit Voorregt. Ook zyn hier verscheiden' vonnissen geveld, overeenkomstig met het zelve (z). Doch het is van geen byzonder gebruik meer, na dat 's Lands Staaten, op den eersten May des jaars 1732, de verbeurdverklaaring van goederen, 't zy geheel of ten deele, om welk eene misdaad het ook zyn moge, die van gekwetste Hoogheid zelve niet uitgezonderd, voor altoos, hebben afgeschaft (a). Die, ondertusschen, van dit aloude voorregt meer begeert te weeten, leeze de uitvoerige Verhandeling van TOBIAS BOEL JUNIOR, genaamd *Amstelredams Privilegie en Poorterregt, raakende de verbeurte van lyf en goed*, in 't jaar 1713, in 't licht gegeven.

Eer

(y) Handv. *bl.* 11.
(z) Confessieb. *N.* VII. *f.* 108, 196 *verso*. *N.* VIII. *f.* 42 *verso*.
(a) *Zie* Groot-Plakaatb. VI. *Deel*, *bl.* 577.

Eer wy van dit stuk, geheellyk, afstappen, merken wy nog, met een enkel woord, aan, dat het Voorregt, aan Amsterdam, met Amstelland en Gooiland in 't gemeen, in 't jaar 1387 [1388], verleend „ dat Kinderen het „ goed hunner Ouderen, by derzelver lee- „ ven, niet zouden mogen verbeuren (b)," niet zo ver schynt te moeten getrokken worden, dat het Geregt geene geldboeten, die, door minderjaarige Kinderen, verbeurd waren, van de Ouders zou mogen vorderen. Immers, is, tegen het afschieten en afsteeken van vuurpylen, voetzoekers, klapbossen en ander vuurwerk, hier ter Stede, meer dan éene Keur gemaakt, waarby vastgesteld is, dat ouders en voogden, voor de onmondige, die onder hun bewind staan, zullen moeten boeten en verantwoorden (c).

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Eindelyk, hebben de Amsterdamsche Poorters ook het Voorregt, dat hunne wettige Kinderen, na hun overlyden, in 't Burger-Weeshuis komen konnen. Doch van de jaaren en andere hoedanigheden, in deeze Kinderen vereischt, hebben wy, in de *Beschryvinge van het Burger-Weeshuis* (d), omstandiger gewaagd. Wyders, moet men hier, nogtans, in gedagten houden, dat de Regeering zig ontslaagen agt van het onderhoud van Poorters-Kinderen, wanneer de Vader zig, met der woon, buiten de Stad begeven heeft (e).

VIII. Hunne kinderen konnen, na hun overlyden, in 't Weeshuis komen.

Tot

(b) Handv. *bl.* 72.
(c) *Zie* Handv. *bl.* 861. *en* hier voor, II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 394.
(d) III. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 355.
(e) Stads Missiven, N. XXX. *bl.* 160.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Tot hiertoe, gehandeld hebbende van de Voorregten, den Amsterdamschen Poorteren byzonderlyk eigen, gaan wy nu over tot zulken, die zy, met andere ingezetenen der Stede, gemeen hebben.

Voorregten der Poorteren en andere Inwooneren, in 't gemeen.

Onder deeze Voorregten, komt, in de eerste plaats, in aanmerking de Vryheid, die de ingezetenen in 't gemeen, zo wel als de Poorters, tegenwoordig, hebben, om zekere handwerken en neeringen te mogen doen. Wy hebben van deeze Vryheid hier voor (*f*) reeds gewag gemaakt: en voegen 'er hier alleenlyk by, dat *de ingezetenen der Stad in 't gemeen*, van ouds, ook, *vryelyk in de Zuiderzee hebben mogen visschen*, mids zig ontboudende van de Overysselsche kusten, en den mond der stroomen, in die Provincie (*g*). Ook hebben ingezetenen en Poorters niet alleen, maar vreemden zelven vryheid, om, met hunne schepen en goederen, door 't Vlie en 't Marsdiep, of 't gat van Texel, te komen tot voor de Vryheid der Stad, en wederom, van daar, de zeegaten uit te zeilen, zonder onderweg te mogen bekommerd worden; moetende zulken, die iets op hen te zeggen hebben, hen, deswege, voor 't Geregt deezer Stede, aanspreeken: overeenkomstig met de Handvesten van den zestienden January des jaars 1399 [1400], en den een en twintigsten Maart des jaars 1404 [1405]. Zelfs was, in eene Handvest van

I. Vrye visschery en vrye vaart naar en van de Stad.

(*f*) *Bladz.* 9.
(*g*) Handv. *bl.* 20, 21, 22. *en* hier voor, II. *Deel*, VI. *Boek*, *bl.* 83 enz.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

van den zes en twintigsten September des jaars 1399, aan zulke Koopluiden, die, op de reize naar of van de Stad, bekommerd of beroofd werden, vryheid gegeven, om geweld met geweld te keeren (*h*). De oudste Keuren (*i*), en eene verklaaring der gantsche Regeeringe en Poorterye van den twee en twintigsten December des jaars 1498 (*k*) bevestigen dit Voorregt, enkelyk verleend tot bevordering der Scheepvaart en des Koophandels deezer Stad. En de Regeering heeft zig, in gevallen van bekommering van schepen of goederen, tusschen deeze Stad en Texel, in de voorgaande eeuwe en in deeze, meermaalen, met eenen goeden uitslag, op het zelve beroepen (*l*).

II. Nergens, ten platten Lande, benoorden de Maaze, te mogen bekommerd worden.

Den Poorteren van Amsterdam is, by Handveste van de jaaren 1342, 1401 en 1422, het voorregt verleend, om *nergens benoorden de Maaze*, of, *tusschen de Maaze en de Zype*, *ten platten Lande*, in persoon of goederen, *te mogen bezet*, *bekommerd* of *gearresteerd worden* (*m*). Doch in beslooten Steden, daar eenig Poorter gebreukt heeft, of daar zyne goederen gevonden worden, staat zulks vry (*n*). Onder 't gene benoorden de Maaze in Holland legt, is ook het gantsche Noorderkwartier deezer Provincie begreepen: en ten opzigte van

(*h*) Handv. *bl.* 25.
(*i*) Handv. *bl.* 495.
(*k*) *Zie* hier voor, II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 400.
(*l*) Resol. Vroedsch. N. 19. 2 *Maart* 1646. *f.* 97. Stads Missiven, *N.* XI. *f.* 126. *N.* XXVI. *f.* 24, 44 *verso*.
(*m*) Handv. *bl.* 11, 24, 134, 447. Mieris Charterb. IV. *Deel*, *bl.* 661.
(*n*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 119.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

van Waterland in 't byzonder, was, reeds in 't jaar 1350, verklaard, *dat die goede Lude van Amstelredamme vrye en quyt varen ende keeren* zouden *met haren goede*, *onbelet ende onbecommert* (*o*): welke verklaaring, veelligt, ook op de Tolvryheid ziet, waarop wy dezelve, elders (*p*), hebben toegepast. In de Stad zelve, mag geen Poorter, in persoon of goederen, *gearresteerd* worden, ten ware hy op misdaad betrapt wierdt, of verdagt ware van de vlugt te willen neemen, of zyne goederen te willen verduisteren (*q*). En deeze Poorterlyke Voorregten heeft het belang des Koophandels ook doen toepassen, op alle ingezetenen zonder onderscheid; die, door Burgemeesteren der Stede, ten allen tyde, en zelfs, reeds in 't jaar 1474, tegen den Baljuw van Egmond (*r*), by dezelven, gehandhaafd zyn (*s*). Ook is, op den een en twintigsten July des jaars 1676, by Sententie van den Hoogen Raade, verstaan, dat Burgers van Amsterdam, ten platten Lande, in persoon noch goederen, *arrestabel* zyn (*t*). Doch, behalve in de reeds gemelde gevallen, wordt ook, by Schepenen, *arrest* toegestaan op Poorters of Inwooners en derzelver goederen, indien dezelven Trekkers, Intrekkers, of Endossanten van Wisselbrieven zyn, die, by mangel van *acceptatie* of be-

(*o*) Handv. *bl.* 24.
(*p*) II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 135.
(*q*) Handv. *bl.* 615.
(*r*) Groot Memor. N. I. *f.* 10.
(*s*) Munim. - Regist. *N.* 26. *f.* 336, 372 *verso*. ROOSEBOOM Recueil *Cap.* XL. *n.* 26, 27. *bl.* 200. W. V. ALPHEN Papegaay, II. *Deel*, *bl.* 395, 399.
(*t*) Sententie, *berustende in 's* Vertrek der Thesaurie, *Nieuwe Laade* C. Lt. V. x.

betaaling, behoorlyk zyn *geprotesteerd*, en door hen niet voldaan worden; of indien zy, Wisselbrieven *geaccepteerd* hebbende, die zy van Nonbetaalinge hebben doen *protesteeren*, dezelven weigeren te voldoen, na datze, met *Contrepotest* van den Trekker, te rug gekeerd zyn (*u*). Ook gedoogt men, dat zulke Poorters- of Inwooners-goederen *ge arresteerd* worden, waarop de *Arrestant* beweert regt van eigendom of *Hypotheecq* te hebben (*v*). Eindelyk, is, in 't jaar 1570, by de Vroedschap, verstaan, dat zelfs een Poorter, en veel meer nog een Inwooner, *gearresteerd* mag worden, zo, hy borg gebleeven zynde, voor de voldoening van 't gewysde, ten laste van eenen gearresteerden vreemden; de gearresteerde daarop uit het Arrest ontslaagen en vertrokken is, zonder aan 't vonnis voldaan te hebben (*w*).

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

III. Niet te mogen worden *geëxecuteerd*, dan na voorgaande Panding.

De goederen van eenen Poorter, 't zy onroerende of roerende, mogen, uit kragte van Schepenen- of Weesmeesters-Kennissen, of andere Brieven van verband, die regt van *parate Executie* hebben, *niet geëxecuteerd* worden, *dan na voorgaande Loos- en Eigenpandinge* (*x*), ten ware zulk een Poorter van de Loos- en Eigenpandinge afstand gedaan hadt; in welk geval, men, met het doen van *Sommatie* en *Renovatie*, kan volstaan (*y*). En 't gebruik heeft ook dit Voorregt

(*u*) *Zie* hier voor, IV. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 444, 445.
(*v*) Handv. *bl.* 615.
(*w*) Handv. *bl.* 139, 446.
(*x*) Handv. *bl.* 111.
(*y*) Handv. *bl.* 625.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

regt aan alle ingezetenen gemeen gemaakt. In welke andere gevallen, men, zelfs omtrent Poorters en Inwooners, niet tot Panding verpligt is; maar kort en onvertoogen, of *Zeevaardig* en *Vlootvaardig* of *Vlotvaardig* regt, gelyk het, oudtyds, genoemd werdt (z), vorderen kan, hebben wy, by eene andere gelegenheid (a), aangeweezen.

IV. Ter eerster aanleg, niet buiten de Stad te regt gesteld te worden.

By eene der oudste Keuren, is vastgesteld, dat een Poorter, regt zoekende buiten der Stede tegen zynen Medepoorter, tien Pond Hollandsch, en daarenboven zyn Poorterregt, den tyd van tien jaaren agtereen, verbeuren zou (b). En uit deeze Keure, ziet men, hoe zeer 'er de Regeering, al van ouds, op gesteld geweest zy, dat alle zaaken binnen der Stede beregt, en partyen niet voor eenen anderen Regter betrokken werden. Ook heeft men hier, altoos, zeer geyverd voor de handhaaving van het Privilegie *de non evocando*, of om niet buiten de Stad, immers niet ter eerster aanleg, in regte betrokken te worden; zelfs tegen den Graaflyken Raad, of het Hof in den Haage; niet slegts ten opzigte van Poorters; maar van alle ingezetenen, die hier ter Stede iet verbeurd hadden, zonder onderscheid (c). Amsterdam heeft dit Privilegie, met andere Steden, en met het Land

(z) Handv. *bl.* 111, 520.
(a) *Zie* V. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 101.
(b) Keurb. A. *f.* 16. Handv. *bl.* 136.
(c) Regist. van diverse Sentent. *f.* 54. Resol. Vroedsch. *N.* 1. 9 *Sept.* 1544. Groot-Memor. *N.* I. *f.* 282 *verso*. *Zie ook* hier voor, II. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 495. VI. *Boek*, *bl.* 102. XIII. *Boek*, *bl.* 307.

Land van Holland, gemeen. Doch 't zal niet ondienstig zyn, de bewoordingen, waarby het der Stad verleend is, een weinig nader dan wy, elders (*d*), gedaan hebben, te overweegen. Zy luiden, in de Handvest van den jaare 1342, aldus: *Voort wat geschiede binnen der Vryhede van Amstelredamme, dat sal berechten onsen Schout met den Schepenen van binnen, daert tegen onsen Heerlyckheyt niet en draget* of strydt (*e*). In gevolge deezer Handveste, moest al wat binnen de Vryheid verrigt werdt, 't zy door eenen Poorter, ingezeten of vreemden, voor de gewoonlyke Regtbank van Schout en Schepenen *van binnen*, dat is, in de Stad, gebragt en beregt worden. In de Handvest van den jaare 1387 [1388], aan Amsterdam, met Amstelland en Gooiland in 't gemeen, gegeven, wordt dit Privilegie, op meer dan eene wyze, ten kragtigste, bevestigd. *Voorts, so sullen wy*, leest men daar, in 't begin, *of onse Balliu of Rechters een iegelyk recht ende vonnis doen van allen saecken, nae vonnisse der Schepenen, ende recht ende costume des Landts, binnen der Stede of Dorpe, daer die saecken geschiet syn.* En wat laager, na 't voordraagen van eenige andere punten; in alle welken, gesteld wordt, dat de Geregten der Plaatsen, over doodslag, vredebraak en andere misdaaden, oordeelden, vervolgt de Ruwaard, in deezer voege: *voort soo en sal die Balliu noch Rechter niemant*, gevolgelyk, noch

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

(*d*) II *Deel*, II. *Boek*, *bl*. 117.
(*e*) Handv. *bl*. 11.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

noch ingezeten noch Poorter, *daghen van breucken uyt der Stede ofte Dorpe, daer die breucken geschiet zyn, maer daer berechten, nae vonnisse der Schepenen* (*f*). Niet minder nadrukkelyk, spreekt Hertog Willem, Albrechts Zoon, in de Handvest van den vyftienden July des jaars 1409: *Item soo sal onse Schout van onser Stede voornoemt — — altoos die Breucken berechten —, die binnen derzelver onser Stede geschien sullen* (*g*). 't Is, ondertusschen, waar, dat Graaf Willem de IV., in de Handvest van den jaare 1342, eenige zaaken van de regtspraak van Schepenen uitzondert, als hy verklaart, dat alles, wat binnen de Vryheid geschiedt, daartoe behooren zou, *daert tegen* zyne *Heerlyckheyt niet en draget*. En welken deeze zaaken waren, zegt Hertog Albrecht, uitdrukkelyk, in de Handvest van den jaare 1387 [1388], te weeten, *Moort, Moorthrant, Vrouwen verkraft, Raeroof, ende die hem teghens onse lyf set met ghewapender handt, ende die misdede binnen den Raesloet van onsen Reygherbroeck ter Ouder Amstel, ende an onsen Konynen in Goylandt ende anders niet* (*h*). Wy hebben elders (*i*), tot opheldering deezer woorden, reeds eenige aanmerkingen gemaakt. Wy voegen 'er hier, alleenlyk, by, dat het woord *Raeroof* genoegzaam zo als wy 't, na anderen, verklaard hebben, verklaard wordt, in eene Handvest van den zelfden

Her-

(*f*) Handv. *bl.* 71, 72.
(*g*) Handv. *bl.* 2.
(*h*) Handv. *bl.* 73.
(*i*) II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 117.

Hertog Albrecht, in het zelfde jaar, aan die van Waterland gegeven: waarin men leest: *Raroof, dat is te verstaen, soo wie eenen dooden man beroofde, ende dat zyn bename; of wie een dooden man wt onsen Lande in een ander Lant voerde: of iemant van der galghe of van eenen rade name, buyten oorlof van ons of van onsen Bailliu: of soo wie kercken beroofde* (k). De zeven genoemde punten verstonden de Graaven dan, dat hunne Heerlykheid, of Graaflyk gezag, byzonderlyk, hoonden, en daarom wilden zyze, gelyk Hertog Albrecht, in de Handvest voor Amsterdam, met Amstelland en Gooiland, spreekt, *berechten met* hunne *Heerlyckheyde* (l); dat is, met hunnen Raad, die, voor 't meerder gedeelte, uit *Heeren* en Edelen bestondt (4). Dooh 't schynt, dat de Graaflyke regtsoefening over de zeven gemelde punten, immers over eenigen derzelven, niet veele jaaren stand gehouden heeft. Schepenen van Amsterdam hebben, ten minste, dikwils, regt gedaan over moord, brandstigting, kerkroof, en diergelyke misdaaden (m): 't welk moet doen vermoeden, dat de Graaven, na 't jaar 1388, ook de regtspraak over de uitgezonderde pun-

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

(k) Handv. van Waterl. *bl.* XXX. *verg.* Polit. Regeer. van den Briel, *bl.* 331.
(l) Handv. *bl.* 73.
(m) *Zie* de Confessie- *en* Sententieboeken *en* Consideratien van Schepenen *van* 24 *Nov.* 1756. §. 36. *bl.* 11.

(4) *Doe maect men daer des Graven Raet*
Die mogbenste en tie rycste HEEREN,

leest men reeds, by MELIS STOKE, in *Jan den* I. bl. 146.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

punten, aan de Geregten der Plaatsen, hebben overgelaaten. En zo ik my niet bedriege, is zulks, ten opzigte van Amsterdam, geschied, by de aangehaalde Handveste van den vyftienden July des jaars 1409, in deeze woorden: *Item soo sal onse Schout van onser Stede voornoemt, die nu is of naemaels wesen sal, altoos die breucken berechten, kleyn ende groot, hooghe ende laghe, die binnen der zelver onser Stede geschien sullen, sonder eenigh toeseggen van onsen Balliu van Amsterlant ende van Waterlant, of van ymande anders van onser wegen* (*n*). 't Was hier, zo ergens, de plaats geweest, om van eenige uitgezonderde punten gewag te maaken. Doch men ziet, dat de Graaf alle breuken, hier ter Stede voorvallende, stelt aan de gewoonlyke regtspraak binnen de Stad. Ook blykt, uit eene andere Handvest van den zelfden Graave van den vierden November des jaars 1411, dat hy zelfs de breuken, tegen hem verbeurd, beregt wilde hebben, ter plaatse, daar zy waren voorgevallen (*o*).

Wanneer men nu onderstelt, dat de punten, waarover de Graaven, van ouds, de regtspraak aan zig behouden hadden, by de Handvest des jaars 1409, wederom aan de regtspraak van Schepenen onderworpen geworden zyn, zal men te ligter begrypen konnen, waarom Hertog Filips van Bourgondie, de regtspraak over eenige zaaken willende aan zig trekken, in eene Handvest van den jaa-

(*n*) Handv. *bl.* 2.
(*o*) Handv. *bl.* 111.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

jaare 1452, aan 't Land in 't gemeen gegeven, geheel andere punten uitgezonderd heeft, dan Hertog Albrecht en andere Graaven, te vooren, uitgezonderd hadden (*p*). Doch zyne Handvest werdt, in dit opzigt, wederom te niet gedaan by het Groot-Privilegie van Vrouwe Maria, bevestigd by de Handvest van Maximiliaan en Maria van den jaare 1480, en behelzende „ dat de Staaten „ en Landen, in 't stuk der *Evocatien*, by „ derzelver oude Privilegien blyven zou„ den (*q*)." In laater' tyd, onder de Regeeringen van Karel den V. en Filips den II., werden, gewisselyk, alle zaaken zonder onderscheid, ook zulken, waarover de Graaf, oudtyds, de regtspraak aan zig behouden hadt, gelyk *Zeeroof*, *Reeroof*, *Vrouwekragt*, *Moord*, *Moordbrand*, *Sodomie*, en zelfs *Conspiratie*, *Oproer*, *valsche Munt* enz. binnen de Stad beregt; zo als, uit de Instructie voor den Schout van den jaare 1564, af te neemen is (*r*). Alleenlyk, zonderde men toen de misdaad van gekwetste Goddelyke en menschelyke Hoogheid uit van de gewoonlyke regtspraak der Steden. Doch het Hof erkende, zelfs toen, dat, in geene andere gevallen, eenig Poorter uit Amsterdam geligt, en naar den Haage vervoerd mogt worden (*s*). In de opgaave der Privilegien en Coustumen, aan 't Hof van Holland, van den

(*p*) *Zie* Handv. *bl.* 75. *en* hier voor, II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 248.
(*q*) Handv. *bl.* 79, 85.
(*r*) Handv. *bl.* 101.
(*s*) Resol. Vroedsch. *N.* I. 9 *Sept.* 1544. 28 *Nov.* 1554. *verg.* *Lr.* H. M. 15 *Nov.* 1727. *f.* 264.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

den jaare 1570, schroomde zelfs de Regeering van dien tyd niet, zig, omtrent dit stuk, in deezer voege, te verklaaren: *Item heeft 't Lant van Hollant Privilegie, dat men niemandt van den ondersaeten van Hollant ter eerster instantie mach evoceren, buyten den selven Landen. Ende datmen elcken moet aenspreecken voor zynen dagelyckschen Rechter, uytghesondert in cas van arrest* (t). Of nu de Steden, om gewigtige redenen, van dit Privilegie konnen afstaan, en, in byzondere gevallen, gedoogen, dat haare Poorters en Inwooners, ter eerster aanleg, den gewoonlyken Regter onttrokken worden; en of, en hoe verre zulks, onder anderen, geschied zy, door haare bewilliging in het jongste generaale Plakaat op den ophef van 's Lands gemeene middelen van den twee en twintigsten July des jaars 1749; in welks *veertiende* Lid, bevolen wordt, alle zaaken tegens de Gaarders, en derzelver Bedienden of Borgen, ter eerster aanleg, te brengen voor Gecommitteerde Raaden; blyve het oordeel van kundiger luiden aanbevolen. Doch hoe 't ook hiermede zyn moge; 't is, ten minsten, in alle andere gevallen, volgens de uitdrukkelyke verklaaring van 's Lands Staaten van den vyftienden September des jaars 1677, een onbetwist regt, dat geene Ingezetenen van Holland, niet voorvlugtig, noch op heeter daad gevat zynde, ergens anders, dan voor hunnen dagelykschen Regter, mogen

(t) Handv. *bl.* 447. *verg.* GROTIUS Apol. *Cap.* XV. *bl.* 149, 150.

gen te regt gesteld worden (*u*): behoudende zelfs den Officier der Plaatse daar de misdaadige woont, met uitsluiting van den Officier en Regter der Plaatse, daar de misdaad begaan is, het regt, om den misdaadige te vatten, zo hy niet voorvlugtig, of op heeter daad gegreepen is; waarover het oordeel aan den gewoonlyken en bevoegden Regter gelaaten wordt, by eene nadere verklaaring van den zestienden December des jaars 1678 (*v*). Een voorval met een' Poorter van Amsterdam, waarvan wy, elders (*w*), gesproken hebben, heeft aanleiding gegeven tot beide deeze verklaaringen.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Wy hebben nu de Voorregten der Amsterdamsche Poorteren opgeteld, zo verze hun byzonderlyk eigen zyn, en zo verze ook aan andere inwooners zyn gemeen gemaakt. Wy spreeken niet van eenige verouderde Voorregten, die, door verandering van tyden en zaaken, van zelven, te niet geloopen zyn. De meesten worden vermeld, in de Handvest van den jaare 1342. Eenigen ook elders. Zodanigen zyn „ dat een Poorter, tweemaal zes weeken in 't jaar, buiten de Stad verblyven mogt, eens om te zaaijen, en eens om in te oogsten; dat zyn goed nergens ongeld schuldig was, dan in Amsterdam, eenige weinige Graaflyke en andere belastingen uitgenomen; dat men hem niet ten kamp uitdaagen mogt, dan

Optelling van eenige verouderde Poorterlyke Voorregten.

„ met

(*u*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 1385.
(*v*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 449.
(*w*) II. *Deel*, XVIII. *Boek*, *bl.* 320. XXIII. *Boek*, *bl.* 306. *Aant.*

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

„ met zyne bewilliging; dat men hem, als „ hy, buiten de Vryheid der Stede, in nood „ kwam, moest byspringen; dat Poorters, „ iemant gedood of gekwetst hebbende, zig, „ door het opbrengen van eenig geld, met „ deszelfs maagen, verzoenen konden; dat „ men hun, ten behoeve der Stede, geen „ geld afleenen mogt dan tegen den twaalf- „ den penning enz. (x): alle welke voorregten, geheellyk, in ongebruik geraakt zyn. Eindelyk, werdt ook, van ouds, aan de Poorters van Amsterdam, toegelaaten, zig vry te koopen van het regt van *Koermede*, zynde een regt der Graaflykheid op het beste pand uit iemants boedel, na zyn overlyden: aan welk regt, eenige Amsterdammers, zo wel als andere Ingezetenen van Holland (5), onder-

(x) Handv. *bl.* 11, 71, 111, 126, 135, 136.

(5) Het regt van *Koermede*, *Coermiede*, *Coermede*, *Cuermede*, *Ceurmede*, of *Keurmede*, welk woord zo veel als *geschenk* of *gifte* ter *keuze* van den ontvanger betekent (Zie KILIAAN, op *Miete*, *Miente*, *Miede*, druk van 1599.), is, niet slegts in Holland, maar, door al de Nederlanden, ingevoerd geweest, en wordt, niet zonder reden, als een overblyfsel der aloude dienstbaarheid hier te Lande, aangemerkt. Het werdt, door weereldlyke en Geestelyke Heeren, gevorderd; gelyk, door den Bisschop van Utrecht, en zelfs door den Abt van Egmond, en door byzondere Kapittelen, by voorbeeld, door het Kapittel van S. Maria, te Utrecht. (Vide A. MATTHAEI *Fund. & Fata Eccles.* Libr. I. Fund. V. p. 153. ejusd. *Not.* ad *Annal. Egmund.* p. 201.) In Holland en Westfriesland, hadt de Graaf zyne byzondere Amptenaars, *Keurmedebewaarders* genaamd, die dit regt voor hem invorderden. Zo leest men, in 't *Pergament-Regifter* ter *Leenkamer van Holland*, Libr. IV. *Aelbrecht* p. 200. (by MIERIS *Charterb.* III. Deel, bl. 409.) van *Moen Tyomanszoen Coermiede bewaerre van Aemsterlant.* En hieruit

derworpen waren; gelyk my, uit een *Vidimus* van eenen Brief van Hertoge Albrecht van den jaare 1371, gebleeken is (y).

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Na 't afhandelen der Voorregten van het Amsterdamsche Poorterschap, komt nu in overweeging, op welk eene wyze, en door welke Persoonen, dezelven konnen verkreegen worden. En hier moet men zig herinneren, 't gene wy, te vooren (z), hebben aangemerkt, dat de Amsterdamsche Poorters driederlei zyn, *ingebooren*, *bebuwden* en *gekogten*. De *ingebooren Poorters* zyn zulken, die, in de Stad en van Poorters, gebooren zyn, waaronder ook zulken zyn begreepen, die, terwyl de Moeder op de reis was, zyn ter weereld gekomen; zynde deezen, meermaa-

Wyze, waarop het Poorterregt verkreegen wordt.

Door ingebooren Poorters.

(y) *Zie den zelven hier agter, in de* Bylaagen, *Lt.* B.
(z) *Bladz.* 6.

uit is aftenemen, dat, in Amstelland, ook *Keurmedigen* woonden: 't welk ook bevestigd wordt, uit eenen brief van Graave Willem den III. van den vyf en twintigsten November des jaars 1328, waarby een stuk Lands opgedraagen wordt *gheleghen t' Outersdorp in den Kerspel te Diemen, dat Aleyden Reyniers was, die woende te Diemen*, die, zegt de Graaf, *onse Coermeedige was van goede dat zi obboerde van Kerstine boevre dochter die onze coermiedich was* enz. Zie Mieris *Charterb.* II. Deel, bl. 470. 't Is, derhalve, niet vreemd, dat, ook in Amsterdam, Keurmedigen gewoond hebben. Matthæus gewaagt van een pleit over 't regt van Keurmede, tusschen 't Kapittel van S. Maria te Utrecht en een' Smid te Deventer, wiens Vrouw en Dogter overleeden waren. 't Kapittel vorderde een der beste panden uit den huize, te weeten, 't Smids aanbeeld. De Smid beweerde, dat hy alleenlyk een kleed schuldig was. 't Geding werdt, omtrent den jaare 1300, ten voordeele van den Smid, uitgesproken. *Fundat. & Fata Eccles.* Libr. I. Fund. V. p. 153.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

maalen, by Burgemeesteren, voor ingebooren Poorters, erkend (*a*). Een gebooren Poorter verkrygt deeze hoedanigheid, door de geboorte; doch kan geen gebruik maaken van eenig byzonder Poorterlyk Voorregt, 't zy hy begeere, dat hem Tolbrieven verleend, of dat hy, in een Gilde, aangenomen worde, zonder zig, voor ingebooren Poorter of Burger, te doen erkennen; 't welk men noemt zyn *Burgerschap te laaten overtekenen*. Kinderen van eenen Schout, Burgemeester, Schepen of Raad plagten zig, nogtans, zeldzaam, als gebooren Burgers, te laaten overtekenen, ten ware zy zig van het Privilegie van Tolvryheid, of van eenig Poorterlyk Voorregt bedienen wilden, oordeelende zy, in 't gemeen, dat hunne afkomst te zeer bekend was, dan dat zy, ten ware by byzondere gelegenheden, hun ingebooren Poorterschap zouden behoeven te bewyzen. Dikwils, zyn ook Persoonen, tot Raaden in de Vroedschap, verkooren, zonder den gewoonlyken Poorter-eed gedaan te hebben; doch de Vroedschap heeft, op den dertigsten July des jaars 1655, reeds verklaard, dat de eed der Raaden, veel uitgebreider zynde dan de Poorter-Eed, den Poorter-Eed, volkomenlyk, insloot; en, derhalve, dat de nakomelingen der Raaden, voor ingebooren Poorters, moesten gehouden worden (*b*). Om voor ingebooren Poorter te worden erkend, is niet noodzaakelyk, dat

(*a*) Groot-Memor. N. VIII. *f.* 202 *verso*. N. IX. *f.* 53.
(*b*) Handv. *bl.* 123. *verg.* Resol. *van den* Oud-Raad *van* Burgem. *van* 16 *Juny* 1655. *f.* 78.

dat men zyns Vaders Poorterschap, met deszelfs Burger-cedul, bewyze. Een ingebooren Poorter kan zig, als zodaanig, ook op zyns Groot-Vaders-Burger-cedul laaten overtekenen. En zo dra deeze overtekening geschied is, worden hem, zo hy 't verzoekt, Tol-brieven verleend.

Voor-regten van Burgers en Inoezetenen.

Een *behuwde Poorter*, zynde zulk een, die met eene Poorteres, of Poorters Dogter getrouwd is, wordt, volgens eene der oudste Keuren, door zyn Huwelyk, *Poorter, gelyck eenen gebooren Poorter*, mids hy *binnen der der Stede komt, met alle syne woninge, binnen ses weken* (c). Dit laatste is egter in ongebruik geraakt. By verscheiden Keuren, is, wyders, vastgesteld, dat geen behuwd Poorter de voorregten van het Poorterschap, met naame het Privilegie van Tolvryheid, zal mogen gebruiken, voor dat hy den behoorlyken Poorter-eed hebbe afgelegd (d), 't welk, van ouds, binnen eene maand na het Huwelyk, plagt te geschieden (e); doch welke tyd, by eene Keure van den twintigsten February des jaars 1579, en dus kort na de verandering der Regeeringe, toen 'er veel aan gelegen was, dat men zig verzekerde van de trouwe der Poorteren, op veertien dagen verminderd werdt, met verbod van Poorters-Neering te doen, of zig van het Privilegie van Tolvryheid te bedienen, zo lang de eed niet ware afgelegd (f). Op den tyd, bin-

Door behuwde Poorters.

(c) Keurb. A. f. 9. Handv. bl. 123.
(d) Keurb. B. f. 44. C. f. 20. Handv. bl. 123.
(e) Keurb. F. f. 278.
(f) Keurb. G. f. 185. Handv. bl. 123.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

binnen welken, een behuwd Poorter den eed moest doen, heeft men egter, naderhand, niet zeer gestaan. Zelfs is, aan behuwde Poorters, somtyds, toegelaaten, dien te doen, na dat derzelver Vrouwen reeds overleeden waren (*g*). Doch by eene Keure van den zevenden April des jaars 1634, is verklaard „ dat hunne kinderen niet in 't Burger-Wees-„ huis ontvangen zouden worden, zo zy „ verzuimd hadden, den eed, t'eenigen ty-„ de, af te leggen (*h*):" 't welk nergens, omtrent kinderen van ingebooren Poorters, verklaard wordt. Volgens de aangehaalde oude Keure, mogen hem ook geene Tolbrieven gegeven worden, dan na dat hy een jaar Poorter geweest is (*i*); 't welk, in 't gemeen, zo is verstaan, dat hy geagt is, Poorter geworden te zyn, wanneer hy den eed doet, en zig laat aantekenen. Doch de Keur spreekt niet van het doen van den eed, en zegt, met ronde woorden, dat hy *Poorter wordt, gelyk een gebooren Poorter*, wanneer hy *een wyf* neemt *binnen der Stede, die Poorterse is of Poorters kint*. Men schynt dan te moeten agten, dat hy Poorter wordt, als hy trouwt, niet als hy eed doet; en dat hem, volgens deeze Keure, een jaar na zyn Huwelyk, Tolbrieven gegeven konnen worden. Eene laatere Keur vordert, nogtans, te regt, dat men hem geenen Tolbrief geeve, eer hy eed gedaan hebbe (*k*). En dit mag ook aan geenen

(*g*) Behuwd-Poorterb. *N.* I. *f.* 1 *verso*.
(*h*) Handv. *bl.* 114.
(*i*) Keurb. A. *f.* 9. Handv. *bl.* 123.
(*k*) Keurb. C. *f.* 20. Handv. *bl.* 123.

nen ingebooren Poorter gefchieden. Doch geene Keuren vorderen, dat 'er, nog een jaar na het doen van den eed, verloopen moet, eer hem Tolbrieven konnen worden toegeftaan. De ingebooren Poorters verkrygen Tolbrieven, inhoudende, onder anderen, dat zy jaar en dag Poorters geweeft zyn, terftond na het doen van den eed. Daar fchynt dan, zo men, alleenlyk, op den inhoud der Keuren, agt geeft, geene reden te zyn, om den behuwden Poorteren, die, door hun Huwelyk, *gelyk gebooren Poorters* geworden zyn, insgelyks, terftond na 't afleggen van den eed, geene Tolbrieven te verleenen, wanneer zy toonen, jaar en dag, getrouwd geweeft te zyn: om nu niet te zeggen, dat, volgens de Handveft van Hertoge Jan van Beijeren van den agttienden January des jaars 1420 [1421], die niet lang ftand gegreepen fchynt te hebben, allen, die tot Poorters waren aangenomen, *rechtevoort*, of terftond, *Tollen vry* vaaren mogten (*l*). Nogtans, meen ik, dat, hier ter Stede, doorgaands, in gebruik is geweeft, behuwden Poorteren geene Tolbrieven toe te ftaan, dan jaar en dag na het doen van den eed. Hierin is dan ook eenige ongelykheid, tuffchen de ingebooren en behuwde Poorters.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

De *gekogte Poorters* zyn allerlei ingezetenen en vreemden, die, noch van Poorters gebooren, noch met Poortereffen of Poorters-dogters gehuwd zynde, het Poorter-regt koo-

Door gekogte Poorters.

(*l*) Handv. bl. 126. [19.]

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Prys van 't Poorterschap.

koopen. By eene Handvest van Willem den VI. van den vierden November des jaars 1411, was de prys van 't Poorterregt op vyf pond (*m*), of vyf kroonen gesteld, ten behoeve der Stede. Doch deeze prys werdt, by eene Handvest van den twintigsten September des jaars 1413, op twee kroonen en elf grooten verminderd (*n*). Naderhand, is 'er, meermaalen, verandering in gekomen. In 't jaar 1574, werdt het, voor een' Hollander, op vyftien, en voor een' vreemdeling, op een en twintig guldens gesteld, genietende het Weeshuis drie guldens van ieder deezer sommen (*o*). Doch in 't jaar 1578, kort na de verandering der Regeeringe, kwam het wederom op vyf guldens voor de Stad, zes stuivers voor de Secretarye, en drie guldens voor het Weeshuis (*p*). In 't jaar 1624, werdt het Poortergeld verhoogd, met zes guldens, ten behoeve van de Aalmoesseniers (*q*). Zes jaaren laater, werdt het op dertig guldens gesteld, om, door Burgemeesteren, aan de behoeftigste Armen-Comptoiren, te worden uitgedeeld (*r*). En in 't jaar 1634, kwamen 'er tien guldens by, ten behoeve van het Weeshuis, welk nu dertien guldens trok, uit het Poortergeld (*s*). Eindelyk, is het, om de kosten van den Krygs-

(*m*) Handv. *bl.* 121.
(*n*) Handv. *bl.* 122.
(*o*) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 24 *April* 1574. *f.* 271 *verso.*
(*p*) Resol. Vroedsch. *N.* 4. 30 *May*, 3 *Juny* 1578. *f.* 2 *verso.*
(*q*) Resol. Vroedsch. *N.* 14. 24 *Juny* 1624. *f.* 192 *verso.*
(*r*) Resol. Vroedsch. *N.* 16. 2 *July* 1630. *f.* 153.
(*s*) Resol. Vroedsch. *N.* 17. 4 *Jan.* 1634. *f.* 82 *verso.*

Krygsraad te vervallen, in 't jaar 1650, op vyftig guldens gebragt (t): waarop het, tot heden toe, gebleeven is, indien men de verandering, die, door de opregting van het Groot-Poorterschap, gemaakt werdt, doch niet lang stand hieldt, niet in aanmerking neemt. De verhooging van 't Poortergeld heeft, ondertusschen, te wege gebragt, dat het getal der Poorteren, en gevolgelyk ook het getal der kinderen in het Burger-Weeshuis minder geworden is, dan het plagt (u). Doch het getal der ingezetenen is egter aangewassen, vooral, na de vryheid, die, in 't jaar 1668, aan allen verleend is (v). Ook wordt 'er, sedert de opregting van het Aalmoesseniers-Weeshuis, meer dan te vooren, gezorgd, voor de kinderen van zulken, die geene Poorters zyn. De Stad geniet dus van het Poortergeld niet meer dan vyf guldens; het Weeshuis, oudtyds, drie, en sedert het jaar 1634, dertien guldens; het Aalmoesseniershuis, voormaals, zes, en sedert het jaar 1630, twee en twintig guldens; en de Krygsraad, sedert het jaar 1650, tien guldens.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

By de Handvest van Willem den IV. van den jaare 1342, in de eerste opkomst der Stede gegeven, was het aanneemen van Poorteren, die hun Poorterschap kwamen koopen, gesteld aan Schout en Schepenen (w): 't zy dat 'er, gelyk ons waarschynlykst voor-

Burgemeesteren alleen neemen Poorters aan.

(t) Resol. Vroedsch. *N.* 20. 28 *Octob.* 1650. *f.* 120.
(u) Resol. Vroedsch. *Lr. F.* 11 *May* 1668. *f.* 55.
(v) *Zie* hier voor, *bl.* 9.
(w) Handv. *bl.* 31.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

voorkomt, toen nog geene Burgemeesteren waren, of dat derzelver aanzien, in de opkomende Stad, nog niet groot genoeg was, dan dat de Graaf hun het aanneemen van Poorteren, boven de Amptenaars, door hem of van zynen wege gesteld, zou hebben willen opdraagen. Doch in 't begin der volgende eeuwe, was 't vermogen van Burgemeesteren, welk met dat der Stede toenam, reeds zo groot, dat hun, by de aangehaalde Handvest van den jaare 1411, onder den naam van *Raaden*, werdt toevertrouwd, *met een of twee Schepenen*, Poorters te mogen aanneemen, *die hen ghenoegen* zouden (*x*). Maar dat Schepenen, die wel haast, met Regtszaaken, de handen vol werks kreegen, het aanneemen van Poorters, al vroeg, aan Burgemeesteren alleen hebben overgelaaten, is af te neemen, uit eene Keure, die, kort na het verleenen der aangehaalde Handveste van den vierden November des jaars 1411, schynt gemaakt te zyn, en waarin *het ontfangen tot enen poirter* alleen aan *die rade van der Stede*, dat is, aan Burgemeesteren, toegeschreeven wordt. En, vermoed ik, dat deeze Keur, voor den twintigsten September des jaars 1413, gemaakt is, om dat de prys van 't Poorterschap, by dezelve, nog op vyf pond of kroonen gesteld wordt (*y*); die toen, op twee kroonen elf grooten, werdt verminderd. In eene Keure, die niet veel laater gemaakt schynt, leest men ook, dat *die vremde, die Poorters werden, eet deeden die Rade*

van

(*x*) Handv. *bl.* 111.
(*y*) Keurb. A. *f.* 9 vers. C. *f.* 26.

van der Stede (z). Sedert, vindt men nergens gemeld, dat Schepenen, by het aanneemen van Poorteren, tegenwoordig geweest zyn. De oudste Poorterboeken, die met het jaar 1537 aanvangen, bewyzen ook, dat, ten minste van dien tyd af, tot op deezen tegenwoordigen toe, de aanneeming en beëediging van Poorteren, bestendiglyk, geschied is, door Burgemeesteren alleen.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Allen, derhalve, die hun Poorterschap willen koopen, of zig, als ingebooren of behuwde Poorters, laaten aantekenen, vervoegen zig, op 't Raadhuis deezer Stede, voor de Kamer van Burgemeesteren, daar zy, door den Bode, aangediend en ingelaaten zynde, geplaatst worden, de ingebooren Poorters, aan 't hooge einde van 't vertrek, in 't Oosten, ter regterhand van den voorzittenden Burgemeester, de behuwde Poorters, in 't Noordoosten, en de gekogte Poorters in 't Noorden of Noordwesten. De eersten moeten twee getuigen medebrengen, die verklaaren, dat zy van zulke Poorters zyn voortgesprooten, als zy voorgeeven. En zy bewyzen derzelver Poorterschap, doorgaands, met Burgers-Cedulen op derzelver naam, of met andere blyken, over welker deugdelykheid Burgemeesteren oordeelen. In 't bewyzen van 't gebooren Poorterschap, komt, vooral, in aanmerking, dat de kinderen ter weereld gekomen zyn, na dat de Vaders Poorters geworden waren: 't welk, doorgaands, met Doop-Cedulen; en door de Doopsgezinden, die hier, sedert het jaar 1714,

Wyze, waarop zulks geschiedt.

(z) Handv. bl. 121.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

1714, aantekening van de gebooren kinderen onder hen houden (*a*), met Geboorte-Cedulen, beweezen wordt. De eersten zyn, door de Kosters, of, ten opzigte van Roomschgezinden, door de Priesters, de tweeden, door eenen der Leeraaren, getekend. De behuwde Poorters zyn, gemeenlyk, verzeld van hunne Vrouwen, die bewyzen moeten, Poorteressen of Poorters-Dogters te zyn; en van twee getuigen, die verklaaren, haar daarvoor, en voor Vrouwen van hun, die als Poorters begeeren aangenomen te worden, te kennen. Zy, die 't Poorterschap willen koopen, behoeven niet verzeld te zyn. Een Vader, het Poorterschap voor zig zelven koopende, mag het, ten zelfden tyde, ook koopen voor eenen onmondigen Zoon, mids deeze den eed kome doen, zo dra hy daartoe de vereischte jaaren bereikt heeft (*b*).

Burgemeesteren oordeelen, wie zy tot Poorters willen aanneemen.

't Staat, ongetwyfeld, aan Burgemeesteren, te oordeelen, wie zy voor Poorters willen aanneemen. By de Handvest van den vierden November des jaars 1411, wordt aan *de Raaden* of Burgemeesteren *der Stede* gesteld, tot Poorters aan te neemen, *die hen ghenoegen sullen* (*c*): 't welk, zekerlyk, geene bekende oneerlyke en oproerige luiden doen konnen. De oudste Handvest, op het aanneemen van Poorteren, in 't jaar 1342, gegeven, zegt ook: *Ende wat Poorter zy ontfaen, die goedt knaep is ende onberuft*, dat is, die een eerlyk man is, en niet ter kwaader faame staat, *daer en sullen wy niet wederseg-*

(*a*) *Zie* Handv. *bl.* 464.
(*b*) Resol. Vroedsch. N. 16. 26 *Febr.* 1630. *f.* 140 *verso.*
(*c*) Handv. *bl.* 111.

ſeggen (*d*). Men is, nogtans, in 't gemeen, niet zeer keurig geweeſt, in het aanneemen van Poorteren. Ook gedoogt de uitgebreidheid der Stad en de menigte der Perſoonen, die zig, geduuriglyk, tot Poorters aanbieden, niet, dat men, omtrent allen, de begeerde kundigheden zou konnen hebben. Doch luiden van een openbaar ſnood gedrag zouden geene reden hebben, om zig te belooven, dat zy, zig tot Poorters willende doen aanneemen, niet zouden afgeweezen worden. 't Ontbreekt zelfs niet aan voorbeelden van zulken, wier naamen, op den zelfden dag, dat zy tot Poorters aangenomen waren, en den Poorter-eed gedaan hadden, op bevel van Burgemeeſteren, in 't Poorterboek, zyn doorgeſchrabt (*e*). En de voorbeelden zyn nog verſch, dat gekogte Poorters geen genot van 't Poorterſchap gehad hebben, wanneer, kort na derzelver aanneeminge, bleek, dat zy dit Voorregt onwaardig waren. In 't nabuurig Haarlem, was ook, by eene oude Keure, bepaald, dat iemant, die Poorter wilde worden, en aan eenige misdaad ſchuldig bevonden werdt, *dat Poortrecht niet te hulpe en ſoude comen in 't gerecht* (*f*). In de *oude Coſtumen der Stad Utrecht*, met welken men agten moet, dat die van Amſterdam, als oudtyds onder 't Stigt behoord hebbende, de meeſte gemeenſchap hebben gehad, leeſt men: *Eenich man de Borger werde, en men na vonde ter waarheyt, dat hi van quaden geruf-te,*

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

(*d*) Handv. *bl.* 11.
(*e*) Poorterb. *N.* 1. 24 *May* 1566.
(*f*) *Zie* VAN OOSTEN DE BRUYN Haarl. I. *Deel*, *bl.* 168.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

te, oft eygen ware, deen en soude sene Borgerscappe nyet helpen, noch in staden staan (g). En, veelligt, slaan hierop deeze woorden eener oude Keure van Amsterdam, op het aanneemen van Poorteren gemaakt: *Ende zo wes him wedervairt, binnens jairs na dat hy poirter is ontfangen, dat zal vp sinen coste wese, ende niet vp der Stede coste* (h). Ten minste, blykt 'er uit, dat men, ten behoeve van Poorteren, die 't jaar en dag geweest waren, kosten draagen wilde, die men, voor zulken, die 't Poorterschap onlangs gekogt hadden, niet begeerde op zig te neemen. Voor 't overige maakt men geene zwaarigheid, om zelfs zulke vreemden tot Poorters te ontvangen, in welker Geboorteplaatsen, de Amsterdammers van het Poorterschap uitgeslooten zyn (i).

Poorter-Eed.

De bewyzen en getuigen der aankomende Poorteren onderzogt, en in orde gevonden zynde, wordt hun, door den voorzittenden Burgemeester, de POORTER-EED afgenomen, die aldus luidt:

Dat zweert gy, dat gy een goed en getrouw Poorter deezer Stede, den Burgemeesteren en Regeerders in der tyd onderdaanig wezen zult, in waaken, byten en andere beschermenissen en lasten deezer Stede u goedwillig hebben zult, deeze goede Stede voor 't kwaad, dat gy zult verneemen, waarschuwen, en tot alle welvaart, met raad en daad, naar al uw vermogen, vorde-

(g) Groot-Utr. Plakaatb III. *Deel, bl.* 279.
(h) Keurb. A. *f* 9 *verso.*
(i) Resol. Vroedsch. *N.* 4. 13 *Juny* 1578.

deren en helpen zult, en voorts alles doen en laaten, dat een goed Poorter schuldig is te doen en laaten.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

ZO WAARLYK MOET U GOD ALMAGTIG HELPEN!

Zulken, die, wegens hunne Geloofsgezindheid, zwaarigheid maaken in 't doen van den eed, doen alleenlyk eene belofte van getrouwheid en gehoorzaamheid. In 't staaven van den eed aan Poorteressen, wordt eenige verandering gemaakt, en de woorden *waaken* en *byten* overgeslaagen. 't Blykt, wyders, niet zeer klaar, of men, van ouds, den ingebooren Poorteren wel eenen eed opgelegd hebbe. En mogelyk is hy, eerst in 't begin des jaars 1578, pas voor de verandering der Regeeringe, in gebruik geraakt (*k*), en sedert in gebruik gebleeven (*l*). Doch de behuwde en gekogte Poorters hebben, al vroeg in de vyftiende eeuwe (*m*), en waarschynlyk, de laatsten al eerder, den Poorter-eed moeten afleggen. In de zestiende eeuwe, was egter de eed der behuwde Poorteren in ongebruik gekomen; die, te gelyk met het aantekenen derzelven, in 't jaar 1568, wederom werdt ingevoerd (*n*). Burgemeesteren hebben, somtyds, toegelaaten, dat de Poorter eed, door eenen Gemagtigde, werdt afgelegd (*o*).

De

(*k*) Resol. Vroedsch. N. 3. 15 *Maart* 1578.
(*l*) *Zie* Handv. *bl.* 123.
(*m*) Handv. *bl.* 123.
(*n*) Resol. Vroedsch. N. 2. 3 *Febr.* 1568. *f.* 93.
(*o*) Stads Missiven, *N.* XIX. *f.* 1 *verso.*

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Aantekening der aangenomen Poorteren, ter Secretarye.

De aangekomen Poorters, den eed gedaan hebbende, en door Burgemeesteren, by monde van den President, met hun Burgerschap, geluk gewenscht, en tot getrouwheid aan de Stad en gehoorzaamheid aan Burgemeesteren vermaand zynde, worden, door den Bode, geleid, naar de Thesaurie, daar zy, die hun Poorterschap gekogt hebben, het Poortergeld, ter somme van vyftig guldens, en nog zestien stuivers voor de Poorter- of Burger-Cedul betaalen. De Burger-Cedul wordt, vervolgens, ter Secretarye *geregistreerd*, waarvoor zes stuivers betaald wordt. De Bode geniet ook zes stuivers. De ingebooren en behuwde Poorters betaalen niet meer dan zestien stuivers ter Thesaurie, voor de Burger-Cedul; zes stuivers ter Secretarye, en zes stuivers aan den Bode. De Burger-Cedulen, die op franchyn gedrukt zyn, vervatten, onder den eed, eene verklaaring, door wien dezelve gedaan is, en of hy een ingebooren of behuwde Poorter zy, of zyn Poorterschap gekogt hebbe.

Byzonderheden omtrent de Poorteressen.

Vrouwen worden, van Poorters gebooren zynde, gebooren Poorteressen, en met Poorters trouwende, behuwde Poorteressen, en konnen zig, in beiderlei geval, voor Poorteressen, doen erkennen. Ook konnen zy 't Poorterregt koopen, en 'er al 't genot van hebben, zo lang zy ongehuwd blyven; doch met iemant, die geen Poorter is, trouwende, konnen zy geen gebruik van haar Poorterschap hebben, zo lang haare mannen zig niet als behuwde Poorters hebben laaten

aan-

aantekenen. Haare kinderen zelven, voor dien tyd gebooren, worden niet als gebooren Poorters aangemerkt. Met één woord, het Poorterſchap gaat, niet dan door de mannen, over op de kinderen. Doch eene Poorteres, Weduwe geworden zynde van iemant, die zig niet als behuwd Poorter hadt laaten aantekenen, geniet, voor haare perſoon, en zo lang zy Weduwe blyft, wederom alle de Voorregten van het Poorterſchap. Eene vreemde, Weduwe geworden zynde van eenen Poorter, blyft Poorteres, zo lang zy Weduwe blyft. Doch men heeft, somtyds, getwyfeld, of zy, naderhand, eenen vreemden trouwende, haar Poorterſchap verlieze; gelyk de Secretaris ROOSEBOOM (p) geſteld heeft. Maar deeze twyfeling moet verdwynen, als men, in de *Stads Regiſters*, voorbeelden vindt van behuwde Poorteresſen, die, Weduwen geworden zynde, haaren volgenden vreemden mannen het Poorterſchap hebben medegedeeld (q). Ook is, voor weinige jaaren, by eene uitdrukkelyke Reſolutie van Burgemeeſteren en Oud-Burgemeeſteren, vaſtgeſteld, dat eene Weduwe van eenen gebooren of gekogten Poorter, hertrouwende, haaren man Poorter maakt (r).

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

By de drie ſoorten van Poorteren, van welken wy, tot hiertoe, gehandeld hebben, zou men de reeds genoemde *vierde* ſoort konnen

't Poorterſchap is, ſomtyds, aan

(p) Recueil *Cap.* XL. *N.* 7. *bl.* 196.

(q) Reſol. Vroedſch. N. 2. 16 *Juny* 1568. *f.* 101. *Lt.* F. 11 *May* 1668. *f.* 56 *verſo.*

(r) Reſol. *van den* Oud-Raad van Burgemeeſt. 26 *July* 1753. *f.* 204.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

byzondere Persoonen, en wordt nog, aan alle Predikanten der openbaare Kerken, geschonken.

nen voegen van zulken, naamlyk, aan welken het Poorterschap geschonken is, die, nogtans, in vergelyking der anderen, een zeer klein getal uitmaaken. Burgemeesteren, daartoe byzonderlyk door de Vroedschap gemagtigd, hebben het Poorterschap, dikwils, aan byzondere Persoonen, met naame aan Handwerksluiden, om niet geschonken, gelyk, onder anderen, in 't jaar 1614, aan eenige Wollenweevers, en, naderhand, meermaalen, geschied is. Zo is, by voorbeeld, *Filips van Zesen*, te Priorau in Meissen gebooren, en Raadsheer des Prinsen van Anhalt, van wien men eene Hoogduitsche Beschryving deezer Stede heeft, in 't jaar 1662, met het Burgerregt beschonken (s). Somtyds, heeft de Stad ook het Poortergeld, twee jaaren, geborgd, of langer, ter bescheidenheid van Burgemeesteren (t). Het Groot-Poorterschap zelf is, eer het, in 't jaar 1668, te niet gedaan werdt, een en andermaal, te weeten, aan den Luitenant-Admiraal de Ruiter, en aan den Pensionaris, *Pieter de Groot*, geschonken, door Burgemeesteren. Doch het schenken van het Poorterschap geschiedt, sedert eenige jaaren, veel zeldzaamer, dan in de voorgaande eeuwe. Alleenlyk, heeft nog plaats, 't gene, in 't jaar 1667, by Burgemeesteren en Raaden, is vastgesteld (u), dat alle wettelyk beroepen Leeraars der openbaare Kerken, na 't afleggen van den gewoonlyken Poorter-eed, met het Poorterregt,

(s) Poorterb. *N.* 2. *op* 10 *Octob.* 1662.
(t) Handv. *bl.* 124.
(u) Resol. Vroedsch. *Lr.* E. 9 *Aug.* 1667. *f.* 223.

regt, vereerd worden. Zelfs worden hunne Kinderen, al zynze ter weereld gekomen, eer dat de Vaders den Poorter-eed deeden, aangemerkt als Poorters, mids zy den Poorter-eed komen afleggen, wanneer zy agttien jaaren bereikt hebben. De Predikanten, den Poorter-eed doende, zitten, in Burgemeesters Kamer. En hunne voorgemelde kinderen worden, in gelyke gelegenheid, even als de ingebooren Poorters, gesteld aan 't Oost- of hooger einde van 't vertrek.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Nu eischt de goede orde, dat wy overgaan, tot het voorstellen van de wyze, waarop het Poorterschap kan verlooren worden. En dit kan geschieden, of door *misdaad*, of door *ontvrydinge* of verwooninge van hetzelve. Onder de misdaaden, door welken, iemant zyn Poorterregt verloor, werdt, van ouds, geteld het *vaeren uyt der Poorte*, om te gaan *rooven ende bornen* of branden, zonder verlof van den Graave, of van de Wethouderschap (*v*); het haalen van brieven van eenigen Heere, om van Stads diensten of boeten ontslaagen te zyn, of het doen van eenige andere boodschappen, tot agterdeel van de Stede (*w*): wyders, het bekommeren van zulken, die 't Marsdiep of 't Vlie inkwamen, buiten de Vryheid der Stede (*x*): als mede, het zoeken van regt op zynen Mede-Poorter, buiten de Stad (*y*). In alle deeze gevallen, verbeur-

Hoe 't Poorterschap verlooren wordt: naamlyk, door misdaad.

(*v*) Handv. *bl.* 11.
(*w*) Handv. *bl.* 119.
(*x*) Handv. *bl.* 491.
(*y*) Handv. *bl.* 136.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

beurde men, daarenboven, tien pond Hollandsch; doch in 't laatste, zyn Poorterregt niet langer, dan voor tien jaaren. Zulken ook, die om misdaad gebannen worden, verliezen hun Poorterschap, zo lang de ballingschap duurt. En 't spreekt van zelf, dat ook zulken, wien Burgemeesteren, buiten den gewoonlyken vorm van regten, de Stad ontzeggen (z), te gelyk begreepen worden, hun Poorterschap, met al de Voorregten, die 'er aan vast zyn, verlooren te hebben.

Door ontvrydinge of verwooninge.

Men verliest, in de *tweede* plaatse, zyn Poorterregt, door *ontvrydinge* of verwooninge. En men wordt geagt, zig van zyn Poorterschap ontvryd, of zyn Poorterschap verwoond te hebben, wanneer men, jaar en dag (6), met zyn huisgezin, buiten de Stad, blyft

(z) Groot-Memor. N. X *f.* 79, 92 *verso*. *N.* XI. *f.* 59 *verso*. Stads Missiven, N. XXVIII. *f.* 75 *verso*.

(6) De spreekwys *jaar en dag*, die, in de oude Privilegien, Keuren en Ordonnantien van deeze en andere Steden, zeer dikwils, voorkomt, en van ons, reeds meermaalen, gebruikt is, heeft, agt ik, in de oude Stukken deezer Stad, voornaamlyk, tweederlei betekenis. Men verstaat 'er door, of, 1. *een geheel en volkomen jaar*, by voorbeeld, van den tweeden February deezes jaars, tot den tweeden February des volgenden, beide ingeslooten: 't welk dan op een jaar en één dag uitkomt: of, 2. een *jaar en zes weeken*. En deeze twee betekenissen zyn 'er, door 't gebruik, of by nadere verklaaring, aan gegeven. In den eersten zin, wordt de bewoording *jaar en dag* gebruikt, in de Handvest van den jaare 1342, vorderende dat niemant tolvry vaare, *eer by jaer ende dagh Poorter gheweest is*, en dat de tolbrieven, *binnen den jare*, vernieuwd worden. *Handv.* bl. 10, 11. De verklaaring in de Tolbrieven, dat iemant *jaar en dag* Poorter geweest is, wordt ook, in de-

blyft woonen ; gelyk blykt, uit de Keure van den een en dertigsten January des jaars 1652 (*a*). Doch op deeze Keure vallen nogtans eenige uitzonderingen, eene van welken, in de Keure zelve, vermeld wordt. Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Voor

(*a*) Handv. *bl.* 124.

dezelfde betekenis, opgevat. Zie ook *Handv.* bl. 56, 57, 124, 136, enz. In den *tweeden* zin, moet men, agt ik, de woorden *jaar en dag* opvatten, daar gesproken wordt van den tyd, na verloop van welken, iemant zyn Poorterschap verwoond heeft. In de oude *Costumen van Utrecht*, wordt zulks, uitdrukkelyk, in deezer voege, verklaard: *So wie dat kyest, jaer ende dag uter stat te varen voer misdaet*, 't welk, in sommige gevallen, aan iemant, die de boete, in welke hy verweezen was, niet voldoen wilde, vryftondt, *dat is, een jaer ende twe ende veertich dage*. Zie *Groot Utr. Placaatb.* III. Deel, bl. 282. verg. bl. 276. Binnen zulk een' tyd, naamlyk, hadt hy zyn Poorterschap verwoond: en die, te Haarlem, zyn Poorterschap verwoond hadt, was, volgens het Octroi op de Magistraatsbestelling van den jaare 1651, niet verkiesbaar tot de Regeering, dan na dat hy het Poorterschap, op nieuws, verkreegen, en, na 't doen van den Poorter-eed, *een jaar en zes weeken*, dat is, *jaar en dag*, in de Stad, gewoond hadt. *Groot-Plakaatb.* IV. Deel, bl. 399. De Bruyn *Haarl.* I. Deel, bl. 140. Vermoedelyk, moet de uitdrukking, *jaer ende dach*, ook in den zin van *een jaar en zes weeken* genomen worden, in de *Handv.* bl. 557. daar geleerd wordt, dat Schepenen-vonnissen, zo wel als Schepenen-Kennissen, hier, niet verjaaren, al zynze *over jaer ende dach out*, om dat, elders, gebruikelyk was, dat iemant, die *een plecht* hadt op een verkogt huis, *binnen jaars ende ses weken*, zyne zaak vervolgen moest, of hy *verloor* zyn regt. *Groot Utr. Plakaatb.* III. Deel, bl. 285. vergel. Grotius *Inl. tot de Holl. Regtsgel.* II. Boek, VII. Deel, §. 8. bl. 89, 90. XXX. Deel, §. 4. bl. 188. XXXVI. Deel, §. 5. bl. 201. XLI Deel, §. 48, 50. bl. 225, 226. III. Boek, VI. Deel, §. 12. bl. 333.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

Die reizen verwoonen hun Poorterschap niet.

Voor eerst, verlieft iemant zyn Poorterschap niet; die, tot voortzetting zyner Studie of Koophandel, langer dan een jaar, buiten de Stad verblyft, mids hy oogmerk hebbe en behoude, om zig hier, met der woon, neder te zetten. In 't byzonder, is verstaan, dat een afwezig Student Poorter blyft, als zyne Voogden hier woonnen (*b*). Reizende Poorters behouden; insgelyks, hun Poorterschap. En 't een en 't ander is, meermaalen, erkend, by Burgemeesteren (*c*). Doch sommigen hebben geschreeven, dat zulke buiten de Stede studeerende, reizende, of uit hoofde van hunnen Koophandel verblyvende Poorters hun Poorterschap verliezen, wanneer zy, elders, trouwen, of een Poorterschap aanvaarden (*d*). En men kan hieraan niet twyfelen, wanneer het een of het ander geschiedt, gelyk wel gebeurt, met oogmerk, om hier niet weder te keeren. Doch wanneer iemant het oogmerk om zig hier neder te zetten toont te behouden, beken ik, niet te konnen zien, waarom het bloote trouwen op de reize, of zelfs 't aanvaarden van een ander Poorterschap, welk, somtyds, om goede redenen, en slegts voor eenen tyd, geschieden kan, hem hier zyn Poorterschap zou doen verliezen. Omtrent het aanneemen van een vreemd Poorterschap, wordt, in eene oude Keure, alleenlyk gevorderd, dat men 'er, hier ter Stede, blyk van toone. Dus

luidt

(*b*) Missiven ter Dagvaart, *N.* III. *p.* 113.

(*c*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgemeest. 30 *Jan.* 1647. *f.* 202. Groot-Memor. N. VI. *f.* 251. *N.* VIII. *f.* 35.

(*d*) ROOSEBOOM Recueil, *Cap.* XL. *N.* 14. *bl.* 197.

luidt dezelve: *Ende wair enich Poirter die anders wair in enigher ftede of dorpe poirter of buer worde, die foude dair betooch af bringhen binnen vier daghen na dat hy poirter of buer wair gheworden by* IIIJ. ℔ *bolls. Ende dit fal* [*ftaen*] *tots gherechts prueuinghe* (*e*). 't Geregt fchynt hier dan geoordeeld te hebben, of zyn vreemd Poorterfchap nadeelig voor de Stad ware, of niet. Bevondt men 't laatfte; dan fchynt men hem, van ouds, niet belet te hebben, met behoudenis van zyn Poorterfchap hier ter Stede, ook elders Poorter te worden. Even als zulks, ook van ouds, den Poorteren te Utrecht, fomtyds, toegelaaten werdt; waarop, met deeze woorden der oude *Coftumen* van die Stad, gezien wordt: *Waer yemant van onfen borgeren de ergent anders ware Borgerfcappe of Porterfcappe gewonnen badde, of noch wonne, ter ftat wederwille, de ware fine Borgerfcappe quyt, alfo vroe alfé bi dat gedaen badde, ende nummermeer fine Borgerfcappe weder te crigen, ten waer dat yemant dat gedaen badde, of noch dede, bi oirlove der Stat* (*f*).

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

Ten anderen, verliezen zy hun Poorterfchap niet, die, in dienft van 't Land of van de Stad, jaaren agter een, buiten de Stad verblyven. Zelfs worden hunne Kinderen, fchoon buiten de Stad gebooren, als ingebooren Poorters, aangemerkt, ten minfte tot na de dood hunner Vaderen, en tot op hunne meerderjaarigheid; wanneer zy zig voor Poorters fchy-

Ook niet zodanigen, die, in 's Lands of der Stede dienft, afwezig zyn.

(*e*) Keurb. A. *f.* 9 *verfo.*
(*f*) Groot Utr. Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 281.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

ſchynen te moeten doen erkennen, en voorts in agt neemen, 't gene van alle Poorters, zonder onderſcheid, gevorderd wordt, zo zy de voorregten van het Poorterſchap niet verliezen willen (g). Doch dit 's onnoodig, indien zy zelven ook, in 's Lands of der Stede dienſt, afwezig blyven (h). Zulken nogtans, die een Ampt voor hun leeven buiten de Stad gingen bekleeden, werden, van ouds, verſtaan, hun Poorterſchap te verliezen. In de Lyſt der Raaden, voor de *Handveſten* en elders te vinden, leeſt men, op 't jaar 1578, dat de Raad *Gerrit Janszoon Delft, die hem begeven hadde om te weſen Treſorier van Holland — overſulx ſyn Poorterſchap verwoont hadde, verklarende voor diverſche Raden ende Gedeputeerden by de Staten van Holland, niet geſint te ſyn, omme weder binnen Amſterdam te reſideren.* En op 't jaar 1586, dat de Raad *Pieter Pauw Adriaanszoon*, Rentmeeſter te Alkmaar geworden zynde, *ſyn Poorterſchap verwoont* hadt. In laater' tyd, hebben nogtans veele aanzienlyke Burgers, Ampten voor hun leeven, buiten de Stad, zullende gaan bekleeden, eene verklaaring verworven, of van Burgemeeſteren, of doorgaands van de Vroedſchap, dat zy en hunne Kinderen, desonaangezien, Poorters deezer Stede zouden blyven. De voorbeelden van zulke verklaaringen zyn menigvuldig, zo in de *Regiſters van Burgemeeſteren* (i), als, inzonder-

(g) Reſol. *van den* Oud Raad *van* Burgemeeſteren 3 *Jan.* 1652. *f.* 35. Groot-Memor. *N.* III. *f.* 269 *verſo.*
(h) Groot-Memor. N. VII. *f.* 110.
(i) Groot-Memor. *N.* IV. *f.* 17. *N.* IX. *f.* 42 *verſo.*

derheid, in de *Regifters der Vroedfchap* (*k*).

Eindelyk, verliezen, zelfs volgens de Keure van den een en dertigften January des jaars 1652, zulken hun Poorterfchap niet, die, fchoon zy, met hun huisgezin, jaar en dag, buiten de Stad, 't zy in beflooten Steden, of ten platten Lande, willen gaan woonen; of voor hun vertrek, of, ten langfte, binnens 's jaars na het zelve, ter Secretarye, zullen hebben verklaard, waar zy, hier ter Stede, hun *Domicilium* of woonplaatfe, of, gelyk het, gemeenlyk, en ook in de *Stads Regifters* (*l*), genoemd wordt, *vuur en licht*, waarby andere oude *Coftuymen* ook *buysraat ende coft* voegen (*m*), blyven houden; om dus, aan alle Stads Laften en Ordonnantien, gelyk andere Inwooners, onderworpen te blyven. Ook moeten zy, voor hun vertrek, volgens dezelfde Keure, ten minfte twee maanden agtereen, in de Stad, hebben huis gehouden (*n*): 't welk iemant, volgens de oude Utrechtfche Coftumen, geagt werdt te doen, *daer hy dagelix te coft gaet, en nachtelix te bedde, met zynen echten wive, indien hy een echt wyf heeft, anders die man alleen* (*o*). In gevolge van deeze Keure, heeft men, ter Secretarye, terftond, een nieuw Regifter aangelegd, het *Domicilien-Boek* genaamd,

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN. En eindelyk ook niet zulken, die, met kennis van Burgemeesteren, langer dan een jaar, uit de Stad blyven, en hun *Domicilium* ter Secretarye laaten aantekenen.

(*k*) Refol. Vroedfch. *Le.* F. 12 *Maart*, 10 *July* 1668. *f.* 42, 64. *Le.* G. 16 *Septemb.* 1669. *f.* 6 *verfo.* *Le.* K. 22 *May* 1675. *f.* 208. *Le.* L. 6 *Septemb.* 1677. *f.* 256. *Le.* KK. 28 *January* 1735. *f.* 448 *enz.*

(*l*) Refol. Vroedfch. *Le.* L. 24 *Dec.* 1676. *f.* 34.

(*m*) Groot-Utr. Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 279.

(*n*) Handv. *bl.* 125.

(*o*) Groot-Utr. Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 290.

VOORREGTEN VAN BURGERS EN INGEZETENEN.

naamd, welk nog gehouden wordt. Een Poorter, eenigen tyd buiten de Stad willende gaan woonen, zonder zyn Poorterschap te verliezen, verzoekt zulks aan Burgemeesteren, die hem, daartoe, voor twee, drie, of ook, doch zeer zeldzaam, voor meerder jaaren, indien hy 't begeert, verlof geeven. Vervolgens, laat hy zyn *Domicilium* ter Secretarye aantekenen. Hy betaalt, wegens die aantekening, vier en twintig stuivers ter Secretarye, en zes stuivers aan den Bode. De aantekening wordt, in 't gemeen, jaarlyks vernieuwd, en moet, ten minste, noodzaakelyk, met kennis en bewilliging van Burgemeesteren, vernieuwd worden, zo dra de tyd van 't verlof verstreeken is, indien men de voorregten van het Poorterschap niet verliezen wil: zynde het gebeurd, dat een Poorter, die verzuimd hadt, de aantekening van zyn *Domicilium* te vernieuwen, met zyn rytuig in de Stad komende, als een vreemde, *gearresteerd* geworden is (*p*).

Allen, die, zonder in de gemelde uitgezonderde gevallen te zyn, jaar en dag, buiten de Stad woonen, verliezen hun Poorterregt: al ware 't zelfs, dat zy, door ziekte, belet geworden waren, binnen 's jaars, met der woon, in de Stad weder te keeren (*q*). Wy spreeken, wyders, niet van zyn Poorterrègt kwyt te raaken, door 'er van af te staan, of het op te zeggen; om dat zulks, van ouds, en, in zorgelyke tyden, meer plagt

(*p*) Domicilien-Boek, N. I. *f.* 65 *verso*.
(*q*) Stads Missiven, N. X. *f.* 158 *verso*, 160.

Voorregten van Burgers en Ingezetenen.

plagt te geschieden (*r*), dan naderhand, en tegenwoordig. In den jaare 1561, geschiedde het, om niet getrokken te worden in de Schutteryen of Stedelyke diensten, die veelen, ten dien tyde, zeer tegen de borst waren. Doch de Vroedschap besloot toen, dat niemant zyn Poorterschap zou mogen opzeggen, dan ten overstaan van twee Schepenen (*s*).

Ten besluite deezer Verhandelinge, merken wy alleenlyk nog aan, dat zulken, die, zig van hun Poorterschap ontvryd, of het zelve verwoond hebbende, naderhand, wederom hier ter Stede willen komen woonen, en de Poorterlyke voorregten genieten, al waren zy ook Poorters Kinderen, verpligt zyn, het Poorterschap, op nieuws, te koopen (*t*). Eene enkele aantekening, uit het oudste *Poorterboek* ontleend, zy genoeg, om dit te bewyzen. *Benedictus Andriesz. Valk*, staat 'er, *alhier gebooren, in 't Weeshuys opgevoet, die zyn Poorterschap verwoent heeft, is op huyden den lesten dach in Meye a°* XVc.LXVJ. *wederomme Poorter geworden, ende heeft den behoorlicken eedt gedaan, en Tresoriers van zyn Poortergelt betaelt.*

(*r*) *Zie* II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 233.
(*s*) Resol. Vroedsch. *N.* I. 9 *May* 1561.
(*t*) ROOSEBOOM Recueil, *Cap.* XL. *N.* 15. *bl.* 198.

BYLAAGEN
L^r. A.

BYLAAGEN

op het VI. DEEL, I. BOEK.

L^r. A.

Beroerende die Vryheyt van hondert roeden die de Stede romomme die Stede heeft, ende dat die poorteren oft Landtluyden buyten dezer Stede binnen die voorñ. hondert roeden woenende ongehouden zyn mitten dorpen van amsterueen oft Slooterdyck te contribueren. [Haage 22 April 1522.]

De Graue van hoichstraete heer van montingny van culenburch van borsselen Stadthouder generael die president ende raide des roomschen keysers Coninck van germanien van Castillien gecommitteert ten zaicken zynre m. landen van hollant zeellant ende vrieslant onsen beminde medebroedere in raide Jan benninck raedt etc. Saluyt ende dilectie. Alzoe Schout Burgermrẽn, Schepenen ende rade der Stede van amstelredamme in den name van de zelue Stede ons te kennen gegeuen hebben dat al ist zoe dat de voorsz. Stede van amstelredamme gepriuilegeert es dat de vryheyt der seluer Stede strect hondert roeden verde buyten de vuyterste poirten van amstelredamme ende dat zy van allen ouden tyden daer of gevseert ende gebruyct hebben ende van allen den gheenen die binnen dezelue hondert roeden woenende zyn ontfangen hebben gehad den honderste penninck als men die ouer de poorteren heeft gegairt insgelycx excyse van den dranck ende alrehande excyse die men in der Stede gegeuen heeft ende al noch gheeft ende van allen las-

laſten contributien hoedanich die zyn die te ontfangen als van andere hoere burgheten als poorteren gheacht ende op de vryheyt van de tholle van der Stede gheuaren hebbende ende alnoch varen ende gheacht werdden mede voor de Schout ende Schepenen van aemſtelredamme als borgheren ende alſulcs juſticiabel geweeſt zyn ende al noch zyn ende hebben daer of in poſſeſſie geweeſt zoe langhe dat gheen memorie ter contrarie en es dat deſen niet jegenſtaende onlancxleden belieſt heeft de waersman van amſterueen eenen Claes Willemsz. Jan Kerck Pieter Dirksz. cum ſociis woenende binnen de voorſ. hondert roeden weſende binnen de vryheyt der ſeluer ſtede tot Aemſterueen te recht te roepen ende an te claghen dat zy ſchuldich zullen zyn heur goet in geſchrifte an te brengen onder den Schepenen omme daerna te ſchote gheſet te warden ende te contribueren recht of zy bueren ende juſticiabel waren ende ſtonden onder die van Aemſterueen willende zoe ondeuchdelick turberen de voorſ. van Amſterdamme ende beroeuen van huer vryheyt ende oude deuchdelycke poſſeſſie van dien draghende tot heur groote prejudicie ende oick de K. M[t]. zoe dit jurisdictie roert ende de Jurisdictie van Aemſtelredamme toebehoerende de K. M[t]. mitsdien vermindert ſoude moghen worden ende by ſiniſtre wegen coomen aen een ambochtsheer van aemſterueen dat alſoe nyet en behoirt gelyck die voorſ. ſupplianten zeggen ons biddende om onſe behoorlicke proviſie Soe ist dat wy U laſten ordonneren ende committeren mits deſen dat voir U ende een adionct niet ſuſpect dairtoe genomen gedachuaert ende geroupen weſende alſt behoort ter plaetſe contencioeſe de waersman van aemſterueen ende anderen dient behoiren ſal gedaen hebbende of doende beledt off turbel

Bylaagen L[t]. A.

BYLAAGEN L^r. A.

bel den Impretanten in hoere possessie voorf. omme v te zien informeren ghy van wegen der K m^t. v doechdelycken informeert van de premissien ende possessie van de suppl. mitsgaders vptie turbacie hunlieden ter contrarie gedaen ende stelt Uwe informatie int lange by goede declaratie in gescrifte Ende indien U blyct van t gundt dat voorf. is bysonder van den possessie van den impetranten ende de hinder ende turbatie hemluyden daerinne gedaen ende gepoocht te doen ter contrarie zoe veel dat genouch zy maintineert ende onderhoudt van wegen als bouen die zelue supplianten of huere gemachtichde in hoerluyden possessie mits ofdoende alle turbacie hinder ende letsel ter contrarie gedaen by den voorf. waersman ende allen anderen den zeluen zeer scherpelicken beuelende van wegen des keysers voorf. hun te verdragen den Supplianten ende den geenen die onder ende bynnen hoere jurisdictie bewind ende vryheyt voorsz. staende geseten ende begrepen zyn eenige hinder ende turbacie contrarie huerlieder possessie voorf. voortaen meer te doen mair die te laeten blyuen ende berusten in den voorf. hoere possessie ende gebruyckenisse zoe dat zy des mogelycken te vrede zyn. Ende in cas van oppositie weygeringe oft vertreck alle turbacie ende nieuwlycheyt geweert ende of gestelt mits restablissement ende restor gedaen zynde alst behoert ende omme voorder geschil te schuwen' die sake contenciose genomen ende gestelt in handen van de K. M^t. als Souuerain dair toe committerende een sequester nvt ende soluent ist noot maict van als proces verbal ende dachuaart d oppofanten refusanten of delayanten te comen of gemachtichde te zeynden voer ons alhier in den hage tot sulcke betamelicken dage als ghy hemluyden beteickenen zult ten welcke dage ouer-

brengt

brengt of zeynt ons Uwe voorſ. informacie auctentyck toebeſloten alſt behoort mitsgaders uwe proces verbal omme te procederen zoe wel in de principale materie poſſeſſore als vpt prouiſie van den . . . . . . ende gebruyckeniſſe van de contenciose ſake als nae rechte dienen ende behoren zal. Ons certificerende wes ghy hierinne gedaen zult hebben ende u wederuaeren ſal weſen. Gegeuen in den hage onder t ſignet hier angehangen Vpten xxiij in April in 't jaer onſes heren duyſent vyſhondert twee ende twintich nae paeſſchen. BYLAAGEN L[r]. B.

(*Onder ſtondt*)

By mynen Heere den Stadthouder general, die Preſident ende raiden van hollt Zeelt ende Vrieslt.

(*getekend*) BEAUUOIR.

Laager hing het Signet van den Hove, gedrukt in rooden waſche.

Het oorſprongkelyke beruſt, in 't Vertrek der Theſaurie Ordinaris, *Oude Laade* E. *L*[r]. J.

L[r]. B.

Vidimus *van Schepenen en Raad van Amſterdam van eenen Brief van Hertoge* ALBRECHT *van* BEIJEREN van den twintigſten October des jaars 1371, *waarby verklaard wordt, dat eenige Perſoonen zig van 't Regt van* KEURMIEDE *hadden vrygekogt.* L[r]. B.

Allen den ghenen die deſen brief zullen zien iof hoeren leſen doen wi cont eñ kenliken ſcepene eñ raet der poerten van aemſtelredamme

Bylaagen L. B.

me dat wi ghezien hebben eñ overghelesen eenen brief gans eñ ghave onghecanselliert eñ ongheziert welbeseghelt mit ons lieves gheduchtes heren zeghel van hollant alset gheleec sprekende van woerde te woerde alse hier nae ghescreven staet. Aelbrecht bi goods ghenaden palensgrave biden riin heretoghe in beyeren Ruwaert van Henegouwe van hollant van zeelant eñ vrieslant doen cont allen luden dat wi vercoft hebben bi kerstiaen albrecht diers soen onsen coermyedebeware willem dirc loefels soen nelle siin wiif siin zuster eñ sinen broeders aelwaer clais wedeghen eñ hoer kiint vri te wesen van onsen coermiede. des zal zi ons gheven bi heren coenraets ons clercs hant diere ons goede rekinninghe of doen zal viif ende dertich scilde zestien scell. hollants voer den scilt gherekent eñ dat loven wi him te waren voer ons eñ voer onse nacomelinghe tot ewighen daghen. ten ware of zi hem hier namels weder verdieden In oirconde desen brieve beseghelt met onsen zeghel ghedaen tote zierycee tsmanendaghes na sinte lucas dach int jaer ons heren m°. ccc° een eñ tseventich. In kennisse der wareyt soe hebben wi scepene eñ raet voersz onser poerte zeghel. an dit wtscrift ghedaen tenen oirconde ghegheven des sonnendaghes na sinte willeboerts dach int jaer ons heren m° ccc° een eñ tseventich.

Onder aan, hing der Stede Zegel, zo als het, hier voor, (V. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 33. N. 3.) *afgebeeld is.*

ZES-

ZESDE DEEL.

POORTERSCHAP, SCHUTTERYEN, KRYGSRAAD, BEZETTING EN VERMAARDE PERSOONAADJEN VAN AMSTERDAM.

TWEEDE BOEK.

SCHUTTERYEN, BURGER-COMPAGNIEN, WAGTEN *en* BEZETTING.

I.

OUDE SCHUTTERYEN.

Van de vroegste tyden af, heeft de Regeering van Amsterdam zorg gedraagen, voor de veiligheid, bescherming en verdediging der Stede; en zig, daartoe, in de eerste plaatse, gediend van der Stede Poorteren, die, ook van ouds, verpligt waren, hunnen Heeren en 's Lands Graaven, naar hun vermogen en overeenkomstig met de oude Voorregten en Gewoonten, in den kryg by te staan (*a*). 't Is ten hoogste waarschyn-

Oorsprong en oudheid der drie Schutteryen.

(*a*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 96 *enz.* 105, 119, 143, 179, 180.

Oude Schutteryen.

schynlyk, dat de Poorters, die, als het de gelegenheid vorderde, in der Stede, of des Graaven dienst, ten stryde trokken, reeds in de veertiende eeuwe, door de Wethouderschap, uitgekooren zyn; gelyk men, met zekerheid, weet, dat, in de volgende eeuwe, geschied is; en dat zy, na den togt, wederom, tot hun voorig beroep, zyn gekeerd, zonder zig, byzonderlyk, met den wapenhandel bezig te houden; ten ware hun, misschien, ook zo vroeg reeds, gelyk naderhand (*b*), het bewaaken der Stad zy toevertrouwd geweest. Doch in de zelfde veertiende eeuwe, en waarschynlyk, al voor 't midden der zelve, was, te Amsterdam, met kennis en bewilliging van de Regeeringe, een *Schutters-Gilde* opgeregt, onder zekere voorwaarden; waarvan, aan het zelve, Brieven verleend waren, van der Stede wege (*c*). De opregting van zulke Gilden was, ten deezen tyde, gemeen hier te Lande; doch geschiedde altoos door, of met bewilliging en onder opzigt van de Wethouderschap der Steden (*d*). Men hadt, op 't einde der veertiende, en in 't begin der vyftiende eeuwe, niet meer dan één Schutters-Gilde, te Amsterdam (*e*). Doch in eene der oude Keuren, op pergament geschreeven, en vermoedelyk lang voor 't midden der vyftiende eeuwe gemaakt, vindt men reeds gewaagd van *oude Schutters* (*f*): waaruit af te neemen

(*b* Keurb. A. *f.* 21.
(*c*) Handv. *bl.* 140. [150.]
(*d*) Zie Mieris Charterb. III. *Deel*, *bl.* 659.
(*e*) Handv. *bl.* 140, 141.
(*f*) Keurb. A. *f.* 20 *verso.*

men is, dat de twee andere Schutteryen, die, zekerlyk, in de vyftiende eeuwe opgeregt zyn, of ten minsten éene derzelven, toen reeds in wezen waren. Deeze twee *Schutteryen* waren die *van de Voetbooge* en *van de Handbooge*, en worden, klaarlyk, van de oude Schutterye onderscheiden, in eene Keure van Maymaand des jaars 1471, beveelende „ niemant in *dat oude scut* te kie„ zen, *dan wt dat jonge scut*, *en handboge* „ *scut* (*g*)." De oude Schutters voerden ook Boogen, en waarschynlyk alleen Handboogen. Doch, met het aanwassen der Stede, schynt men geraaden gevonden te hebben, nog twee Schutteryen op te regten, die Voetboogen en Handboogen, onderscheidenlyk, voerden. Van deeze twee Schutteryen is, vermoedelyk, die van de Voetbooge de oudste geweest, om dat zy, altoos, voor die der Handbooge, en, oudtyds, blootelyk, *de jonge Schuttery* genoemd werdt. De Handboogsschuttery hier, naderhand, bykomende; en de oude Schuttery, in den jaare 1516, vernietigd zynde, en in derzelver plaats, de *Kloveniers-Schuttery* zynde opgeregt (*h*); werden de drie Schutteryen, in 't gemeen, de *Kloveniers-* of *Oude*, de *Voetboogs-*, en de *Handboogs-Schuttery* genoemd. 't Getal der oude Schutteryen, die wel van de Burgervendelen onderscheiden moeten worden, is nooit grooter dan drie geweest, hier ter Stede.

Oude Schutteryen.

De

(*g*) Keurb. A. *f.* 62.
(*h*) *Zie* II. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 483.

OUDE SCHUTTERYEN. Getal der Leden in elke Schutterye.

De oude Schuttery beſtondt, in 't jaar 1394, toen zy nog de eenigſte was, en toen de *oude voorwaerden ende brieven*, haar door de Wethouderſchap verleend, vernieuwd en veranderd werden, uit omtrent vyf en zeventig man (*i*). Doch in 't jaar 1413, werdt dit getal op negentig gebragt (*k*). En in 't begin der volgende eeuwe, beſtonden de drie Schutteryen uit twee honderd perſoonen ieder (*l*). Elke Schuttery was, toen, of wat laater, verdeeld in twaalf rotten (*m*), en hadt haare *Deken* en *Overmannen*, welke laatſten, in laater' tyd, ook *Gezwoorens* genoemd werden. Ook hadt elke Schuttery zynen *Koning*, die de eerſte in rang was, en, om 't afſchieten der Paapegaai, verkooren werdt. Men vindt hem reeds gemeld, in de aangehaalde Keure van den jaare 1471, waarin bevolen wordt „ dat elke Schutter „ zyne kleeding maaken moeſt, zo als de *Co-* „ *nync mit ſinen bogen raet* dat *ordineren* „ zou (*n*)."

Kleeding der Schutteren.

De Kleeding der Schutteren was niet eenerlei. Zy droeg, van ouds, den naam van *Pallore*, *Palloir* of *Pallure* (*o*), en werdt, volgens de Ordonnantie van den vierden April des jaars 1413, jaarlyks, vernieuwd; zo nogtans, dat ieder Schutter, het eene jaar, een rok, tabbaard of vlieger, en het andere jaar

(*i*) Handv. *bl.* 140.
(*k*) Handv. *bl.* 141.
(*l*) Handv. *bl.* 141.
(*m*) *Zie* II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 476.
(*n*) Keurb. A. *f.* 62.
(*o*) Keurb. A. *f.* 20 *verſo*, 139.

jaar, een Kaproen maaken moest (*p*). Het opperkleed der byzondere Schutteren hadt niet eenerlei verwe, indien men anders staat maaken moge, op de oudste Schutters-stukken, die, in de vertrekken van den Krygsraad op 't Stadhuis, en in de Kloveniers-Doele, voorhanden zyn. Hier ziet men de Handboogsschutters, somtyds, eenpaariglyk in 't zwart, somtyds, eenpaariglyk in 't bruin, afgebeeld. Doch de Voetboogsschutters worden, in een der oudste Stukken, in 't jaar 1533, door *Cornelis Anthoniszoon*, geschilderd, en hangende in den gang, voor de kleine Krygsraads-Kamer op 't Stadhuis, in een tweeverwig kleed, groen aan de regter-, en rood aan de linkerzyde, vertoond: welke verwe nogtans verschilt van die der Livreye van de Poorteren in 't gemeen, die, volgens eene Keure van den derden February des jaars 1483, op Sacraments-dag, moesten optrekken, in *een pallure ende wapenrok halff root ende half wit, root bouen* (*q*). Doch, veelligt, is de verwe der Schutters-kleedinge niet alle jaaren dezelfde geweest. Immers, men heeft nog eene uitvoerige Ordonnantie van den derden Juny des jaars 1560, voor het Schutters-Gilde te Zoest, in 't Stigt van Utrecht, waarby blykt, dat het zelve, jaarlyks, van kovel of kaproen veranderde, en 'er dan rood en wit, dan blaauw en wit, en dan wederom groen en wit laken toe kogt (*r*).

Oude Schutteryen.

De

(*p*) Handv. *bl.* 140, 141.
(*q*) Keurb. A. *f.* 139.
(*r*) *Vide* Matth. de Jure Gladii, *Cap.* XIX. *p.* 332.

OUDE SCHUTTERYEN. Hunne wapenen.

De wapenen der oude Schutteren waren ook onderſcheiden, en veranderden, naar tyds gelegenheid. De oudſten handelden Hand- en Voetboogen: ook *Clovers*, zynde eene ſoort van handbuſſen of musketten (*s*); zelfs eer nog het Kloveniers-Gilde was opgeregt (*t*). Voorts, droegen zy een harnaſch om, of voor 't lyf, van ouds een *Panſier*, of *Creeft* en *halve Creeft* genaamd, en hadden een *lang mes* of degen op zyde: in welke laatſtgemelde ruſting, zy, in zorgelyke tyden, dagelyks, langs ſtraat gaan moeſten (*u*). By ſommige gelegenheden, voerden zy ook ſpietſen, hellebaarden, ſlagzwaarden en ander geweer (*v*).

Hun dienſt.

De dienſt, dien deeze Schutteryen, van haare eerſte opregting af, aan de Stad deeden, beſtondt, voornaamlyk, in het uittrekken in 's Graaven, of, gelyk het oudtyds genoemd werdt, *in ons Liefs Heeren Heirvaart*, en ook elders, ten oorbaar der Stede in 't byzonder. Voorts, bewaarden en bewaakten zy de Stad (*w*), by dage en by nagte, vooral, in zorgelyke tyden; 't welk ook de pligt was der Poorteren in 't gemeen. Doch alzo de Schutters, beter dan de gemeene Poorters, geoefend waren in de wapenhandeling, en veelen derzelven ook in 't Geregt zaten, of tot de Vroedſchap behoor-

(*s*) *Zie* F. BURMAN Nieuwe Aanmerk. *bl.* 463.
(*t*) Keurb. A. *f.* 132. D. *f.* 3 *verſo.*
(*u*) Keurb. A. *f.* 136, 149, 183.
(*v*) Keurb. D. *f.* 80 *verſo.*
(*w*) Handv. *bl.* 140, 141. Reſol. Vroedſch. N. 2. 9 *April* 1566. *f.* 14 *verſo.* *en* hier voor, II. *Deel*, VII. *Boek*, *bl.* 152, 169.

hoorden (x); verliet de Wethouderschap zig meer op hen, dan op de Poorters in 't gemeen. In tyden van onraad, werdt de wapenklok getrokken. De oude Schutters verscheenen op de Plaats, tot beschserminge van 't Stadhuis. De twee andere Schutteryen stelden zig voor de Poorten, aan dien kant, daar men den aanval dugtte, gelyk, in 't jaar 1481, de Voetboogsschutters aan de Nieuwendyker-, en de Handboogsschutters aan de Kerkzyde-Poort bescheiden werden (y). Als men uittrekken moest, gelyk in 't volgende jaar gebeurde, werden zy allen, op de Plaats, voor 't Stadhuis, verzameld, om van daar der Stede bannier te volgen (z). De Stad zondt hun, op den togt, eenige knegten mede, die hun hunne Toortsen droegen (a), als zy, by avond of by nagt, moesten voorttrekken. 't Geregt of Burgemeesteren gaven, vooraf, als 'er Heirvaart gebooden of vereischt werdt, aan de Overmannen der drie Gilden kennis van 't getal der Schutteren, die men, naar gelang der andere Poorteren, zou noodig hebben. De Overmannen deeden hierop de looting, en de Schutters trokken uit, op bevel van de Wethouderschap; uit welke, dikwils, een Burgemeester, of twee Schepenen voortrokken (b). Op Sacraments-dag, woonden de drie Schutteryen ook den plegtigen omme-

Oude Schutteryen.

(x) Handv. *bl.* 141. Keurb. A. *f.* 62.
(y) Keurb. A. *f.* 119 *verso.*
(z) Keurb. A. *f.* 117 *verso.*
(a) Handv. *bl.* 140.
(b) Handv. *bl.* 141.

Oude Schutteryen.

megang by, *onder boere kairse* of toorts (*c*). By de inhaaling van 's Lands Vorsten, of andere doorlugtige Persoonaadjen, werden zy, insgelyks, in de wapenen gebragt; gelyk, wy, in de *Geschiedenissen* der Stad, meer dan eens (*d*), hebben aangetekend. Men vindt, dat zy dan, somtyds, byeen kwamen, de oude Schutters of Kloveniers, in S. Jacobs Kapelle; de jonge of Voetboogsschutters, op de Kolk; en de Handboogsschutters, in de Lieve-Vrouwen-Kapelle (*e*). In zulk eene gelegenheid, hadden zy ook elk eene toorts, of dikke waschkaars in de hand (*f*).

Zy schieten naar 't Wit en naar de Paapegaai.

Ieder der drie Schutteryen hadt haare byzondere Doele (1), daar zy, ten minsten eens ter weeke, vergaderden, om naar 't wit te schieten, 't zy met boogen, of met klovers. Ook schooten zy, jaarlyks, of uiterlyk om de twee of drie jaaren, op Maydag, naar de Paapegaai (*g*): 't welk, in de oudste tyden, plagt te geschieden, buiten de Bindwyker- of Binnenwyker poort (*h*), op het Schaapenveld, daar, naderhand, de Handboogsdoele by de Voetboogsdoele geplaatst werdt. Keizer Karel hadt den drie Schutteryen in 't gemeen, op den zestienden Maart des jaars 1521, Octroi verleend, dat de

(*c*) Keurb. A. *f.* 50.
(*d*) II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 371, 397. VI. *Boek*, *bl.* 68, 89.
(*e*) Keurb. E. *f.* 61.
(*f*) Keurb. B. *f.* 27.
(*g*) Handv. *bl.* 140.
(*h*) *Zie een* Schepenenbrief *van 't jaar* 1471. aangehaald I. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 52.

(1) Wy hebbenze, hiervoor (III. Deel, I. Boek, bl. 244 *enz.*), uitvoeriger beschreeven.

de Gildebroeders niets verbeuren zouden, wanneer zy, in 't schieten, 't zy in de Doelen, of naar de Paapegaai, iemant, onverhoeds, kwetsen of dooden mogten, mids zy, voor 't schieten, volgens gebruik, behoorlyk, geroepen hadden (*i*).

Oude Schutteryen.

Op het onderhoud der drie Schutters-Gilden, liepen eenige kosten. De vergaderingen in de Doelen; het schieten aldaar naar 't wit, en elders naar de Paapegaai; de kleeding der Schutteren, die, jaarlyks, vernieuwd werdt; hun geweer, en 't gene 'er meer noodig was, om de Schutteryen in stand te houden, belastte de Schutters boven vermogen. De Wethouderschap dan, in aanmerking neemende, dat de Stad, in tyd en wyle, veel dienst kon trekken van de Schutteryen, besloot haar, van tyd tot tyd, eenige voordeelen en vryheden toe te staan, om haar te gemoet te komen in de kosten, die zy te draagen hadden. De oude Schuttery verkreeg, in 't jaar 1394, de Visschery in de Stads graften; benevens de vryheid om, drie maal 's jaars, van 's daags voor S. Maarten in den winter, en van 's Zondags voor Vastenavond, telkens tien dagen, en van 's Zondags voor Sacraments-dag in den Zomer, negen dagen lang, alleen wyn te mogen tappen, op zo veele plaatsen, als zy goedvondt, zonder Excyns schuldig te zyn; mids zy, vooraf, in de Kerke, liete afkondigen, wanneer zy haaren wyn dagt op te steeken; waarna niemant, zo lang de wyntap der Schutterye duur-

Voorregten der drie Schutteryen.

(*i*) Handv. bl. 141.

OUDE SCHUTTERYEN.

duurde, binnen de Vryheid der Stede, eenigen wyn verkoopen mogt, op eene boete van drie pond Hollandsch, Koopmans geld. Voorts, beloofde de Stad, jaarlyks, tot haare Kleeding, elf gouden Hollandsche Schilden te zullen betaalen. De Toortsdraagers, als de Schutters ter Heirvaart toogen, zouden door de Stad bekostigd worden. Ook zou de Stad hun de boogen vergoeden, die zy, in Stads dienst, aan twee mogten schieten. (*k*). De oude Schutters verhuurden, sedert, hunnen Wyntap en Visschery, en verwierven, in 't jaar 1413, dat de huurders vry verklaard werden van Heirvaart (*l*), 't welk de huur moest doen ryzen. De Visschery in 't Gouden-Water, dat is, in den Amstel binnen en buiten de Stad, zo ver der Stede Vryheid zig strekte (*m*), werdt, in 't jaar 1480, gegeven aan *de jonghe Schutterye van de Voetboghe ende de Schutterye van de Handboghe*, insgelyks met vryheid van Heirvaart voor de huurders. Doch deeze Schutteryen moesten, daartegen, *twee Bairdzen*, zynde eene soort van Oorlogsschepen, met het gene 'er toe behoorde, op haare kosten, ten dienste der Stede, onderhouden (2). En deeze zyn

(*k*) Handv. *bl.* 140.
(*l*) Handv. *bl.* 140, 141.
(*m*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 172.

(2) Wy ontleenen deeze laatste voorwaarde, uit den oorspronkelyken brief, waarby de Regeering het Gouden Water aan de twee Schutteryen opdraagt. Hy is nog voorhanden, en met het Stads zegel ten zaaken bekragtigd. Wy voegen hem, aan 't einde van dit *Boek*, onder de *Bylaagen* Lr. A.; zo om dat de voorwaarde, die 't onderhouden der twee Baardsen betreft.

Oude Schutteryen.

zyn alle de Voorregten, die ik vind, dat de drie Schutteryen immer hebben bezeten. De oude Schuttery, zig diep in ſchulden geſteken hebbende, en, reeds in 't jaar 1505, den Excyns van haaren Wyntap, aan de Stad, die voor haar in 't verſchot was, hebbende moeten afſtaan, werdt, in 't jaar 1516, vernietigd. Haare Doele werdt verkogt, en 't gene 'er van kwam, nevens al wat zy van den Wyntap en Viſſchery plagt te hebben, beſteed, tot het opregten eener Kloveniers-Doele. De Kloveniers verkreegen eenigen der Voorregten, die de oude Schutters gehad hadden, met naame, elf Wilhelmus ſchilden 's jaars, mids onderhoudende den altaar in de Oude Kerke, dien de oude Schutters hadden bezeten; de viſſchery in der Stede veſten, en een honderd een guldens zes ſtuivers en vyf duiten, voor ieder der twee termynen van den vryen Wyntap, in de plaats van de drie der oude Schutterye (*n*). Voorts, werdt hun de nieuwe Doele, met den tooren *Swycht Utrecht*, afgeſtaan (*o*). Doch de Visſchery in de Stads veſten werdt, ſedert, door de Stad, van haar gekogt (*p*). De twee andere Schutteryen behielden de Viſſchery in 't Gouden-Water nog, die haar, in 't jaar 1480, was opgedraagen.

Doch

(*n*) Keurb. C. *f.* 127.
(*o*) *Zie* II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 413. V. *Boek*, *bl.* 483, 484.
(*p*) Quytſchelding *in 't* Vertrek der Theſaurie, *Nieuwe Laade* D. *L*. F — H. X.

treft, in alle de Uitgaaven der *Handveſten*, overgeſlaagen is, als om dat, in geene dier uitgaaven, de dagtekening gevonden wordt.

Oude Schutteryen. Onderzoek, of zy immer regt gehad hebben tot het bestellen der Wethouderschap.

Doch alzo sommigen zig, nu en dan, verbeeld hebben, dat de Schutteryen, van ouds, veel zeggens hebben gehad in 't bestellen der Wethouderschap; en dat haar regt hier toe, naderhand, op de Burger-Compagnien overgegaan is, gelyk zulks, onder anderen, in 't jaar 1628, door eenige woelzieke Geesten, gedreeven werdt (*q*); zal 't niet ondienstig zyn, hier, kortelyk, te onderzoeken, wat van deeze zaake zyn moge.

In de oudste tyden, is de Raad der Stede, toen uit vier en twintig persoonen bestaande, eene enkele reis, gekooren door de Gemeente, gelyk wy, hierna, breeder toonen zullen. Doch geen blyk altoos is 'er, dat de Schutteryen zig, voor 't jaar 1578, gemoeid hebben, met de bestelling der Wethouderschap. Te vooren, werden zy, 't is waar, zo wel als de Overluiden der Gilden, nu en dan, geraadpleegd by de Regeeringe, vooral, in zorgelyke tyden, gelyk in de jaaren 1566 en 1567 (*r*). En zulks is, ook in laater' tyd, by gewigtige gelegenheden, omtrent de Kapiteinen der Burgervendelen, die gelyk als de plaats der Schutteryen vervuld hebben, geschied. In 't jaar 1579, kwam 'er eene Keur op het diepen der Waale uit, die, by raade *van de Schutteren der drie Schutterien*, gemaakt was (*s*). En in de volgende eeuwe, schynen de Burgervendelen, immers, een der zelven, ook over dit of diergelyk onderwerp geraadpleegd te zyn: 't welk men af-

(*q*) *Zie* II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 395.
(*r*) II. *Deel*, VII. *Boek*, *bl.* 167, 169, 171, 183.
(*s*) Keurb. G. *f.* 196 *verso*.

afneemen mag, uit een Schutters-ſtuk, op de groote Krygsraads Kamer, boven den ingang hangende, en in 't jaar 1625 geſchilderd; waarin de Kapitein *Albert Koenraad Burg*, de Luitenant *Pieter Evertszoon Hulſt*, en de Vendrig *Arend van Buil* aan eene tafel zitten, op welke, eene tekening der oude Waale legt. Voorts, was de Krygsraad ook, in de jaaren 1584 en 1585, geraadpleegd, op het verſterken der Stede (*u*). Doch in 't jaar 1578, ſtaken de Schutteryen zig, voor 't eerſt, in de beſtelling der Wethouderſchap. Ook bouwde men, in 't jaar 1628, op dit voorbeeld alleen, het regt, welk de Burger-Compagnien van dien tyd, of de *Schuttery*, zo als men dezelve toen noemde, waande te hebben, om de Wethouderſchap te zetten, en te verzetten. Oude Schutteryen.

Doch dat de gantſche handeling der drie Schutteryen, in 't jaar 1578, afweek van de Privilegien en aloude gewoonte, blykt zelfs, uit twee Acten der zes en dertig Schutteren van dien tyd, die de dienende Wethouderſchap toen van den eed ontſloegen, en nieuwe Vroedſchappen en Burgemeeſteren verkooren. By deeze Acten, *proteſteeren* de Schutters wel *expreſſelyk*, een en andermaal, dat zy, 't gene zy deeden, deeden *voor* die *reyſe alleen, ende ſonder t ſelue in conſequentie te trecken.* Waaruit klaarlyk volgt, dat het regt der Schutteryen, tot het verzetten der Regeeringe, welk alleen op deeze Egt bedrag van haar gedrag, in 't jaar 1578.

(*u*) Reſol. Vroedſch. N. 5. 30 *Sept.* 1584. 25 *Maart*, 20 *April* 1585.

Oude Schutteryen.

ze daad gebouwd wordt, eenen zwakken grondslag heeft. Men vindt deeze Acten *geregistreerd*, met de eigen hand van den Secretaris Jacob de Haan, in eene Naamlyst *der ghenen, die sedert den jare* XVc. LXXVIIJ. *die principaelste Ampten hebben bedient binnen de Stad van Aemstelredam*, welke, tegenwoordig, ter Thesaurie deezer Stede (*v*), berust. Wy hebben de aantekening, in welke de Acten gevoegd zyn, hier agter onder de *Bylaagen* (*w*) geplaatst, om dat zy, ook in andere opzigten, licht geeven kan, aan 't gene, in ons verhaal van de verandering des jaars 1578, hier voor (*x*), te vinden, mogt schynen eenige opheldering noodig te hebben. Hier ter plaatse, zy 't ons genoeg, uit de Acten der Schutteren zelven, getoond te hebben, dat het verzetten der Wethouderschap, welk zy toen ondernamen, niet geschiedde, uit hoofde van eenig regt, welk zy zig aangemaatigd, veel min bezeten zouden hebben. De nieuwe Magistraat werdt, eigenlyk, gewettigd, doordien zy van 's Lands Staaten, die, na 't afzweeren van Koning Filips, Souverainen geworden waren, voor wettig, erkend werdt.

Haare afhangkelykheid van Burgemeesteren en

De drie Schutteryen waren zo weinig geregtigd, tot het bestellen der Wethouderschap, dat zy, in tegendeel, schoon onmiddelyk onder haare byzondere Overmannen staande, eigenlyk, zo wel als deeze Overmannen, van de Wethouderschap afhingen, en

(*v*) *Kas* N. XI.
(*w*) *Lr*. B.
(*x*) II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl*. 469 *enz*.

en even als andere Gilden, geheellyk, aan dezelve onderworpen waren. Uit de Ordonnantie van den jaare 1394, blykt reeds, dat de Broeders van het oude Schutters-Gilde, wel by raade der Overmannen, doch door het Geregt, in het Gilde aangenomen, of uit het zelve gezet werden (*y*). De Kloveniers-Schuttery niet alleen; maar ook de Voetboogs- en Handboogs-Schutteryen, waren, door Burgemeesteren en Schepenen, opgeregt (*z*). En in 't jaar 1554, werdt, by de Vroedschap, besloten, dat geene Schutters, uit eene der drie Schutteryen, zouden verlaaten worden, buiten kennis van Burgemeesteren (*a*). Toen ook de Overluiden, in 't jaar 1560, ondernomen hadden, eenige Schutters uit de Schuttery te zetten, werdt by de Vroedschap beraamd, dezelven wederom te herstellen (*b*). Men wilde ook niet, dat zulken, die in de Schutteryen gesteld werden, zig daarvan, door uitkoop, zouden zoeken te doen ontslaan (*c*), waartegen, zelfs by eene Keure van den dertienden Maart des jaars 1554, voorzien werdt (*d*): hoewel my een egt blyk ter hand is gekomen, dat het, uit de oude of Kloveniers Schutterye, nog in den jaare 1562, geschied is (*e*). Dat Burgemeesteren of 't Geregt de Schutteryen bevalen, in 's Graaven of der Ste-

Oude Schutteryen van 't Geregt.

(*y*) Handv. *bl.* 140.
(*z*) Handv. *bl.* 141.
(*a*) Resol. Vroedsch. *N.* 1. 7 *Maart* 1554.
(*b*) Resol. Vroedsch. *N.* 1. 22 *Juny* 1560.
(*c*) Resol. Vroedsch. *N.* 1. 15 *Maart* 1563.
(*d*) Keurb. F. *f.* 5.
(*f*) *Zie* Bylaagen *Lt.* C.

Oude Schutteryen.

Stede dienst, uit te trekken; de Stad te bewaaren en te beschermen; in de wapenen te verschynen, om den Vorst in te haalen, of eenige plegtige ommegangen by te woonen, blykt, uit alle de Plaatsen der *Stads Registers*, met welken wy, te vooren, beweezen hebben, dat de Schutters, van ouds, tot dit alles, gebruikt werden. 't Geregt stelde zelfs orde op het schieten naar de Paapegaai (*g*), en op de maaltyden der Schutteren in de Doelen (*h*). De Doelen zelven, schoon den Schutteryen, van ouds, hebbende toebehoord, mogten niet bezwaard, veel min verkogt worden, buiten bewilliging van 't Geregt (*i*). Uit al het welke, de afhangkelykheid der Schutteryen van de Wethouderschap, ten klaarste, blykt.

Vereeniging der drie Schutteryen met de Burgervendelen.

Hoe 't, eindelyk, met de drie Schutteryen afgeloopen zy, staat ons nu nog, ten besluite, te melden. Gelyk de oude Schuttery, in 't jaar 1516, door de Wethouderschap, te niet gedaan werdt; zo waren, al vroeger, te weeten, in 't jaar 1492, de Schutteryen allen drie, door 't Geregt en de XXXVI. (*k*), en in 't jaar 1496, de Voetboogs- en Handboogs-Schutteryen, door 't Geregt alleen, te niet gedaan. De laatste reis geschiedde zulks, om dat veele Schutters den eed van getrouwheid aan de Wethouderschap, die, in dien zorgelyken tyd (*l*), ten

(*g*) Keurb. A. *f.* 20 *verso.*
(*h*) Keurb. E. *f.* 36, 60.
(*i*) Handv. *bl.* 140.
(*k*) Keurb. A. *f.* 179 *verso.*
(*l*) *Zie* II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 282.

ten hoogſte noodig gehouden werdt, nog niet hadden afgelegd (*m*). De vernietiging der Schutteryen geſchiedde, t'elken reize, by afgekondigde Keuren; doch ſchynt niet niet lang geduurd te hebben. Na weinig tyds verloop, zag men de Schutteryen wederom in ſtand. De oude Schuttery alleen werdt, na dat zy, in 't jaar 1516, te niet gedaan was (*n*), niet wederom herſteld. Ten tyde der vervolginge des jaars 1568, verliepen de meeſte Schutters. De Schutteryen beſtonden ſlegts in naam; tot dat zy, na 't ſluiten der *Satisfactie* in 't jaar 1578, wederom tot ſtand raakten. Doch in 't jaar 1580, werden zy, door Burgemeeſteren, op laſt van Willem den I, Prinſe van Oranje, met de Burgervendelen tot één lighaam gebragt (*o*), welk lighaam, ſedert, ook den naam van *Schutterye* kreeg (*p*). Men zag alleenlyk nog een zweemſel der oude Schutteryen, in de *Overmanſchappen der* drie *Doelen*, die, tot tot in de volgende eeuwe, in ſtand bleeven. Over elke Doele, werden, door 't Geregt, vier Overmannen geſteld, uit de Kapiteinen der Burgervendelen, die ook optrokken; naar 't wit ſchooten, en, van tyd tot tyd, met hunne onderhoorige vendels, in de Doelen teerden (*q*). Doch tuſſchen de jaaren 1640 en 1650, nam de Stad de Voetboogs- en Handboogsdoele, en, waarſchynlyk, ook de Vis-

Oude Schutteryen.

Overmanſchappen der Doelen te niet gedaan.

(*m*) Keurb. B. *f.* 19 *verſo.*
(*n*) *Zie* II. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 483.
(*o*) II. *Deel*, X. *Boek*, *bl.* 18.
(*p*) *Zie* Handv. *bl.* 147. *Art.* 19.
(*q*) Dapper *bl.* 443. 447.

OUDE SCHUTTERYEN.

Visschery in 't Gouden Water, die van zeer geringe waarde geworden was, over van den Burger-Krygsraad, tegen redelyke voldoeninge (*r*). De Kloveniers Doele was, na dat de drie Schutteryen, in 't jaar 1580, met de Burgervendelen vereenigd waren, zo ik my niet bedriege, reeds door de Stad, aangenomen en onderhouden. De Overmanschappen der Doelen bleeven in stand, tot in 't jaar 1672, wanneer zy, by een besluit der Vroedschap (*s*), vernietigd werden (3). Sedert, is 'er geen overblyfsel der oude Schutteryen, hier ter Stede, meer bespeurd, ten ware men daarvoor houden wilde de gezelschappen van eenige Liefhebberen, die, in de voorgaande en deeze eeuwe, van tyd tot tyd, opgeregt zyn, en welken, met kennis der Wethouderschap, in de Schiet-Doele, in de nieuwe Doelenstraat, byeenkwamen, om naar 't wit te schieten (*t*).

Beschryving van het Schiet-Collegie in de Kloveniers Doele.

Zulk een gezelschap was, agt ik, de *Gebroederschap der Schutters-Ordre van Sint Michiel in de Kloveniers Doelen*, die VONDEL, met een Lofgedigt, vereerd heeft (*u*), waarvan ik een afdruksel *in folio* gezien heb, in 't jaar 1659, by *Thomas Fontein*, uitgegeven. En zulk een gezelschap is, nog tegen-

(*r*) Resol. Vroedsch. N. 18. 5 *Juny* 1642. *f.* 118.
(*s*) Resol. Vroedsch. N *Lr.* H. 4 *Oct.* 1672. *f.* 326.
(*t*) COMMELIN *bl.* 667.
(*u*) Poëzy, II. *Deel*, *bl.* 575.

(3) De Digter PELS (*Gebr. en misbr. des Toneels* bl. 9.) ziende op deeze vernietiging, die, by zynen tyd, voorgevallen was, zegt, dat

— — de Doelens, om byzond're groote réden,
In 't end vervallen zyn met wil der Overheeden.

genwoordig, onder den naam van Schiet-Collegie, in wezen, zonder dat my gebleeken is, wanneer het zelve is opgeregt. Het bestaat, als het voltallig is, uit dertig Leden, onder welken zyn een Deken, een Ontvanger of Cassier, en een Boekhouder of Secretaris. De Deken beschryft de Leden. De Ontvanger vordert de boeten in, en de Boekhouder houdt aantekening van 't gene 'er, in 't Collegie, voorvalt. Tot de aanneeming van een nieuw Lid, wordt niet besloote, dan met eenpaarige stemmen. Het stemmen geschiedt, by toegeslooten' briefjes, waarin een X. de aanneeming, en een O. de afwyzing van iemant, die tot Lid voorgesteld wordt, betekent. Ieder nieuw Lid betaalt tien guldens voor Intredegeld, en tien stuivers, voor 't schryven van zyn' naam op een bordje, waarop de naamen van alle de Leden, volgens den rang hunner aanneeminge, zyn aangetekend. Als eenig Lid goedvindt, het Collegie te bedanken, betaalt hy vyf guldens, tot een afscheid. Op den laatsten Woensdag in elke maand, komen de Leden byeen, om naar 't wit te schieten; van Maart tot Augustus, ten vyf uuren, en van September tot February, beide ingeslooten, ten drie uuren, na den middag. Die netst schieten; en vooral, die de pen midden in de schyf treffen, genieten eenige byzondere eer. Eens 's jaars, in de maanden Juny, July of Augustus, schieten de Leden ook naar de Paapegaai: 't

Oude Schutteryen.

Burger-Compagnien.

welk, gemeenlyk, in het Dorp Slooten, gedaan wordt. In dit Collegie, wordt een blaauw vendel, met een' Oranje-blaauwen witten bovenrand en Stads wapen versierd, bewaard. De woorden Pro Aris et Focis, dat is, *voor outer en haardstede*, zyn 'er, in de schuinte, van den eenen tot den anderen hoek, in te leezen. Twintig Leden van het Collegie hebben, in 't jaar 1754, ten gebruike van het zelve, eenen fraaijen zilveren Beker doen vervaardigen, die op de twee langstleevenden der bekostigers versterven moet, en ondertusschen in bewaaring blyft van den Kastelein der Kloveniers Doele; alwaar de Leden, gemeenlyk eens in 't jaar, eene vriendelyke maaltyd houden. Voor het Collegie, is een Reglement opgesteld, uit zes en dertig Articulen bestaande.

II.

NIEUWE SCHUTTERY, of BURGER-COMPAGNIEN en KRYGSRAAD.

Oudheid der Burger-Vendelen.

De Amsterdammers, al voor 't jaar 1300, de Graaven van Holland, in hunne Heirvaarten, hebbende moeten dienen (*v*), zo is, gelyk wy, reeds, hebben aangemerkt (*w*), wel te vermoeden, dat zy, in zulke gelegenheden, in orde, en onder bekwaame Hoofdmannen, uitgetrokken zyn. Graaf Willem de IV. bedong, in de Handvest van den

(*v*) *Zie* Mieris Charterb. II. *Deel*, *bl.* 11.
(*w*) Hier voor, *bl.* 85.

den jaare 1342, dat zy hem *dienen* zouden, *tot zynen wille, naer haere macht* (x). En dat deeze dienst, niet alleen door het Schutters-Gilde, welk, veelligt, toen al was opgeregt, verrigt werdt, is hieruit af te neemen, dat de Stad Hertoge Albrecht, in 't jaar 1398, toen het Schutters-Gilde uit niet meer dan omtrent vyf en zeventig man bestondt, wel drie honderd gewapenden leveren moest, tot den togt naar Friesland (y). De krygstogten, die, in 't begin der volgende eeuwe, door de Stad, werden ondernomen, werden, gewisselyk, door meer Poorters, dan door de Schutters, bygewoond (z). Ook blykt, uit eenen egten brief van den jaare 1421, dat de Poorters, toen reeds, in kommerlyke tyden, der Stede poorten bewaakten (a). En in 't oudste *Pergamenten-Keurboek*, vindt men eene Keur, die, waarschynlyk, nog eerder gemaakt is, en bewyst, dat de Poorters, onder twaalf Hoofdmannen, *Waakmeesters* genaamd, en te gelyk Brandmeesters, de Stad, geregeld, bewaakten (b). Wy zullen deeze Keur, die nergens gedrukt is, om haare oudheid en merkwaardigheid, hier invoegen:

Burger-Compagnien.

Oudste bekende Keur op het waaken.

VAN DER WAKE.

Item nyement en moet die Stede waken by en zy poirter jof poirters kint ten wair dat t ge-

(x) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 105, 119.
(y) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 180.
(z) II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 224, 232, 233.
(a) *Zie* II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 310.
(b) Keurb. A. *f.* 21.

BURGER-COMPAGNIEN.

gerechte kende of dat die waecmeesters kenden elx in hoiren bedrieue dat hy dair guet ghenoech toe waire.

Item zo wie dat vp die wake niet en comt alze die wachter derde warue blaest ende die wake ghezet wair of die tot wakene gheset worde ende des nachtes niet al wt en wakede of dat hy qualiken wakede die wairs vp v. grote. Ende men en zal hem zynre wake des nachts niet ghewairt doen. Mer des andren nachts zo zal hy waken ende inlegghen ter tyt toe dat dat ghelt betaelt is.

Item zo zal een yghelic mensche by nachte heusschelike wanderen ende zo wien dat die wachters of wakers toespreken by nachte die zullen him antwoirden by x ß *bollns. Ende wairt yemant die dien wachters of den wakers hier om misdede dat zoude men beteren by den gherechte. Ende wairt zake dat die wachters ende wakers yemant gaen liet zy en wisten wie hy ware dat zoude men him afnemen dats him een ander huede. Tots gherechts prueuinghe.*

Item zo zal men kiesen alle iare XIJ *guede knapen der brandmeisters ende waecmeisters wesen zullen ende die sal men dair toe eeden dats te wetene*

Jeerste drie guede knapen die dat bewaren zullen vptie lantzide alze wintmolenzide nyendyck caluerstrate byndwyck twisschen twien graften ende voirt in allen steghen ende straten vptie lantside ghelegben.

Item drie guede knapen op die waterzyde alze wintmolenzyde nyendyck caluerstrate byndwyc ende alle steghen ende straten vp tie waterzyde ghelegben.

Item

Item drie guede knapen vp die lantzyde alze kerczyde ganzoirde grymenesse 't keyzerrike ende alle steghen ende straten vp tie lantzyde ghelegben. Burger-Compagnien.

Item drie guede knapen vp die waterzyde alze kerczyde ganzoirde grymenessen ende alle steghen ende straten vp tie waterzyde ghele-ghen.

Ende dese voirs. brantmeisters ende waecmeisters zullen elcx in horen bedriue bewaren alle dat den brande behoirt by nachte ende by daghe. Ende zo wair zy aen cloppen dair zal men him guedertierliken die dueren vp doen ende laten him bezien allen dat zy zien willen. Ende wat zy dan ghebieden ende den luden bieten doen dat zal een yghelic doen ghelikerwys oft him t ghemeyne gherechte hadt gheboden. Voirt zo zullen die waecmeisters ende brantmeisters elcx in horen bedriue alle auonde die wake zetten ende ghebieden. Ende zo wie dat niet en wakede als hy sculdich is te doen dien zullen zy corrigieren. Ende zullen zy hebben der Stede bueten van der wake. Ende zo wie dat desen brantmeisters ongheboirsaem wair of die him misdede mit woerden of mit werken dat soude wesen in allen schyn oft wair vp ten gherechte. Ende dat by den gherechte te beteren. Dit sal staen tots gherechts prueuinghe.

Uit deeze Keure nu, blykt, onder anderen, klaarlyk, dat de Poorters en Inwooners, zo vroeg reeds, zo wel als de Schutters, de Stad bewaakten. En dat zy ook, nevens de Schutters, ter Heirvaart trokken, blykt, uit deeze woorden van den brief van Schout,

BURGER-COMPAGNIEN.

Schepenen en Raaden van den jaare 1413, ten behoeve van 't oude Schutters-Gilde, gegeven: *Voort wanneer men eenige Schutteren sal behoeven in ons liefs Heeren ofte in der Stede reyse, — so sal 't Gerechte van der Stede den Overmans van der Schutteren te weten doen, hoe veel Schutters dat men tot dier reyse behoeven sal,* NA DAT BELOOPE VAN ANDEREN DER STEDE POORTEREN (*c*). Van dien tyd af, leveren de Geschiedenissen der Stad ons menigvuldige voorbeelden uit van het uittrekken, waaken en andere Stedelyke diensten, door de Poorters, zo wel als door de Schutters, waargenomen, in de vyftiende en zestiende eeuwe (*d*). Ook toonen deeze voorbeelden, dat alle deeze diensten gedaan werden, op byzonder bevel van Burgemeesteren of van 't Geregt.

Ouderdom en getal der waakende Poorteren, van ouds.

Uit eene Keure van den jaare 1477, blykt, wyders, dat het bewaaken der Stede, door gehuwde, of ten minste door huishoudende ingezetenen, geschiedde. *Een ygelyck*, staat 'er, *die by huus is, ende in der echtschap is, off huusraet hout, sal waken onder syn hooftmanscap, daer by onder geseten is, alst hem geseyt, ende die weet dair off gedaen wart* (*e*). De ouderdom der waakende Poorteren wordt, reeds in eene Keure van den zes en twintigsten Juny des jaars 1482, bepaald op niet onder de twintig en niet boven de zestig jaa-

(*c*) Handv. *bl* 139.

(*d*) *Zie* II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 269. IV. *Boek*, *bl.* 340, 352, 355, 359, 361, 379, 383, 384, 386, 390, 395, 399, 402. V *Boek*, *bl* 481. VI. *Boek*, *bl.* 74. VII. *Boek*, *bl.* 182.

(*e*) Keurb. A. *f.* 18 *verso.*

Borger-Compagnien.

jaaren (*f*). 't Getal der Poorteren, die elken nagt waaken moesten, was ongelyk, en veranderde, van ouds, gelyk nog heden ten dage, naar tyds gelegenheid. Volgens eene Ordonnantie op het waaken van 't jaar 1481, waakte men toen met vier en twintig man, behalve de hoofdmannen, en de oude waakers (*g*). Doch in 't jaar 1509, werdt de zestiende man uitgeloot, om te waaken (*h*).

Verdeeling der waakende Poorteren in Wyken.

Voorts, was de Stad, al vroeg, verdeeld in eenige wyken, over ieder van welken, een, of ook somtyds twee Hoofdmannen waren aangesteld, die, in laater' tyd, hunne Luitenants, Vendrigs, *Weyffels* of Serjanten, en *vuerders* of *voerders*, onder zig hadden (*i*). In de oudste my bekende Keure op het waaken, hier voor te boek gesteld, is de Stad in vier wyken verdeeld, twee aan de nieuwe, en twee aan de oude zyde. Ieder wyk hadt toen drie *Waakmeesters*. Doch in 't jaar 1481, werdt de Stad *an negenen geset*, dat is, in negen wyken verdeeld, *dair*, gelyk men, in eene *Ordinancie van de buurwaeck ende van de hoefslach*, leest, *elck poirter incoomt ende is* (*k*). De Loopplaatsen en Wagthuizen waren, in het zelfde jaar, zeventien of agttien in getal, onder welken, ook *der Stede huus* was, welk, door de Poorters, in deeze wyk woonagtig, over welken, *die Scout mit den Gerechte Capiteynen* waren, bewaakt

(*f*) Keurb. A. *f.* 134. *verg.* *f.* 139.
(*g*) Groot-Memor. N. I. *f.* 327, *verso.*
(*h*) Keurb. B. *f.* 119.
(*i*) Keurb. F. *f.* 233.
(*k*) Keurb. A. *f.* 116.

BURGER-COMPAGNIEN.

waakt werdt (*l*). In 't jaar 1508, verdeelde men de Stad in agt deelen. In ieder deel, waren vier Hoofdmannen gesteld. Doch op de *Plaets*, waakten *die beoren* (*m*). In 't jaar 1512, worden, in eene Keure op het bewaaken der Stede, zestien Wagtplaatsen opgenoemd (*n*). Doch in de jaaren 1536 en 1537, vindt men wederom eene verdeeling der Stad in zeven Wyken (*o*). En in 't jaar 1566, werdt de Stad, op nieuws, in zestien Wyken verdeeld (*p*).

Derzelver uittogt en monstering.

In geval van uittogt op den vyand, waren de waakende Poorters, zonder onderscheid, verpligt, elk onder zyn Hoofdman, zo dra der Stede klok, tot drie reizen toe, met eene tusschenpoozing tusschen elke reize, geslaagen hadt, op de Plaats te verschynen, en voorts, te trekken, daar 't hun, door de Wethouderschap, zou bevolen worden (*q*). Wanneer men zulk een' uittogt te gemoet zag, deeden Schout, Burgemeesteren en Schepenen, vooraf, de monstering over der Stede Poorters, die, by afgekondigde waarschuwing, elk op zynen hoefslag, ontbooden werden, tegen 't uur, dat *Scout, Burgermeesters en Scepenen* wilden *gaen omme scouwen* (*r*). En als de nood drong, kreeg elk, van wege 't Geregt, bevel om, op verbeurte van lyf en goed, uit te trekken, vooral,

(*l*) Groot-Memor N. I. *f.* 324 *verso.* en Bylaagen, *Lr.* D,
(*m*) Keurb. B *f* 104 *verso.*
(*n*) Keurb. D. *f.* 1.
(*o*) Keurb. E. *f.* 25 *verso*, 27.
(*p*) Keurb F. *f* 211 *verso.*
(*q*) Keurb. A. *f.* 104 *verso.*
(*r*) Keurb. A. *f.* 117 *verso.* *Zie ook* II. *Deel*, VI. *Boek*, 14.

al, wanneer zig een Burgemeester, of twee Schepenen aan 't hoofd stelden (s). Zelfs hebben wy, ter zyner plaatse (t), verhaald, dat Burgemeesteren, Schepenen en Raaden zig, in 't jaar 1521, aan vier deelen geloot hadden, om, des noods, op 't eerste bevel van den Vorst, aan 't hoofd der Poorteren, te konnen uittrekken. De oude Keur, die, vermoedelyk, reeds voor 't midden der vyftiende eeuwe, gemaakt werdt, is bekend. *Item, een igelyck Poorter, die geboden wert van der Stede wegen uyt te vaeren daer een Burgermeester ende andere van den Gerechte met de bannier of met de wimpel voorvaert, dat hy op syn lyf ende goet mede varen sal, ende doen als hem by den Gerechte bevolen worden sal* (u). En, in 't jaar 1577, werdt, by de Vroedschap, wel uitdrukkelyk, besloten, deeze Keur te onderhouden (v). Ook vindt men, dat *Henrik Janszoon Akkerman*, Schepen der Stad, aan 't hoofd eener bende Poorteren, in 't jaar 1475, het beleg van Nuis bygewoond heeft (w). Op het jaar 1535, wordt vermeld van twee Schepens, die te gelyk Hoofdluiden der Burgerye waren (x).

Burger-Compagnien.

Van de Livreije, in welke de Poorters uittrokken, hebben wy, hier voor (y), reeds gewaagd. Zy was rood boven en wit onder, zynde twee der drie kleuren uit het wapen

Hunne kleeding.

(s) Keurb. A. *f.* 119. Groot Memor. N. I. *f.* 137.
(t) *Zie* II. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 481.
(u) Handv. *bl.* 119.
(v) Resol. Vroedsch. *N.* 3. 7 *Aug.* 1577.
(w) *Zie* II *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 269.
(x) II. *Deel*, VI. *Boek*, *bl.* 37.
(y) *Bladz.* 83.

BURGER-COMPAGNIEN. pen der Stad. De Poorters van Dordrecht voerden, om de zelfde reden, dezelfde Livreije, als zy ten ſtryde trokken (z): Men vindt ook, dat, ſomtyds, aan de Poorters, wanneer zy zig alleenlyk vaardig hielden om uit te trekken, een ſtuiver, en als zy daadelyk uittrokken, vyf ſtuivers 's daags beloofd is (a). Ook is 'er blyk, dat zy, in de vyftiende eeuwe, reeds in oproerige Steden, in bezetting gelegd zyn (b).

Verandering in de Burgervendelen, ten tyde der Spaanſche Beroerten. Tot hiertoe, hebben wy de waakende en uittrekkende Poortery, welke men, ſedert, *Burgervendelen* en *Burger-Compagnien* genoemd heeft, beſchouwd, zo als dezelve beſtondt, tot op den tyd der Spaanſche beroerten, die groote verandering in dezelve te wege bragten, welke wy nu moeten aanwyzen. In February des jaars 1567, maakte het Geregt eene Ordonnantie op het bewaaken der Stede, zo wel door de *Buyrwacht*, of Burgerwagt, gelyk men nu ſpreekt, als door de drie Schutteryen, en door de Stads Soldaaten, die, kort te vooren, waren aangenomen. De Stad was toen verdeeld in zeven *Quartieren*, of Wyken. In ieder Wyk, waren twee Kapiteinen der Buurwagt, die hunne mindere Officiers onder zig hadden. De Buurwagt waakte, op zeſtien byzondere hoefſlagen. De zeventiende, zynde het Zegelhuis op 't Stadhuis, werdt, alle nagten, bewaakt, door drie rotten Schutters, een uit

(z) *Zie* BALEN Dordrecht, *bl.* 799.
(a) Keurb. B. *f.* 98.
(b) Keurb. A. *f.* 126. *en* hier voor, II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 348.

uit elke Schuttery. Een uit de Burgemeeste- ren, Schepenen, of Raaden hadt hier ook de wagt, en ontving en bewaarde de sleutels der poorten, die hy, des morgens, gehouden was te openen, in 't byzyn van twaalf of vyftien Schutters. De zestien hoefslagen, onder welken de hoofdpoorten, of de toorens naast aan dezelven, begreepen waren, werden, by nagt, bewaakt, door de Buur- of Burgerwagt, onder derzelver Kapiteinen. By dage, werden, in dien zorgelyken tyd, de hoofdpoorten, door drie Schutters uit elke Schuttery, en agt soldaaten; de kleine poorten, door een' Schutter uit elke Schuttery, en twee of drie soldaaten, en de boomen, door drie Schutters en drie soldaaten, by dage, en zes soldaaten, by nagt, bewaakt. De Buurwagt waakte, wyders, van tien uuren des avonds, tot aan 't luiden der Poortklok des ogtends toe (c). Alle welke byzonderheden wy ontleenen uit twee Ordonnantien op de Wagt van den zes en twintigsten February en den derden Maart des jaars 1567, die, uit last van den Stadhouder, Willem den I., Prinse van Oranje, gemaakt waren. Doch deeze schikkingen hielden naauwlyks drie maanden stand. De vrees voor de naderende vervolging deedt de Schutters verloopen. In May, werdt de Stad genoodzaakt, Spaansche bezetting in te neemen; waarna de gantsche Burgery ontwapend werdt (d). In Maart des jaars 1568, werdt aan de Gilden nog toegelaaten, eenen pleg-

Burgerr-Compagnien.

(c) Keurb. F. f. 229 verso, 233.
(d) Keurb. F. f. 241 verso, 244, 248.

BURGER-COMPAGNIEN.

plegtigen ommegang by te woonen, met waskaarsen in de hand; doch zy mogten trom noch pyp gebruiken (e). In April, besloot de Vroedschap egter, twee Poorters te stellen in de hoofdpoorten, om aantekening te houden van de inkomende Vreemdelingen (f). En in May, vondt men geraaden, bassen te leggen op de nieuwe brugge, en op de poorten, en die, door twee uit de Raaden, en twee of meer uit de Burgerye, te doen bewaaren (g). Aan deeze voorbereidsels, bespeurde men, dat het oogmerk was, de Burgerwagt wederom op te regten; waartoe, in October, besloten werdt (h). Zy bestondt, uit een zeker getal van uitgekooren Poorters, die onder negen Kapiteinen stonden, en den naam van *geëligeerde Burgers* kreegen. Men vindt, dat zy, in 't jaar 1572, en sedert, de poorten en boomen bewaakt hebben (i). Doch de Roomsche Regeering verliet zig, voornaamlyk, op de soldaaten, die zy, van tyd tot tyd, in Stads dienst nam. In de handeling over de Satisfactie, werdt, van de Staatsche zyde, gedrongen, op het herstellen der drie Schutteryen, waarin de Wethouderschap, die liever gezien zou hebben, dat men, boven de negen vendelen *geëligeerde Burgers*, geene anderen aanname, eindelyk, bewilligen moest. Naderhand, stondt men 'er, van de zyde des Prin-

(e) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 1 *Maart* 1568. *f.* 95.
(f) Resol. Vroedsch. *N.* 2 24, 27 *April* 1568. *f.* 69 *verso*, 97.
(g) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 2 *May* 1568. *f.* 97 *verso*.
(h) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 12 *Octob.* 1568. *f.* 105.
(i) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 29 *May* 1572. *f.* 215 *verso*, *N.* 3. 3 *Jan.* 1577. Keurb. G, *f.* 59 *verso*.

Burger-Compagnien.

Prinſen van Oranje, zo wel als van die der Staaten, ook op, dat de drie vendelen Schutters tot zes gebragt werden (*k*): en 't verſchil hierover gaf gelegenheid tot de verandering der Regeeringe, in 't jaar 1578; gelyk wy, elders (*l*), omſtandiger verhaald hebben.

Opregting van elf Burgervendelen.

De nieuwe Wethouderſchap maakte, terſtond, eene Ordonnantie op de Schutteryen, die, naderhand, in eenige opzigten, verandering onderging (*m*). Doch in October des jaars 1579, werden 'er nieuwe Burgervendelen opgeregt, naar 't getal der Wyken, waarin de Stad toen verdeeld werdt, zynde elf in alles. Ieder Wyk hadt zynen *Wykmeeſter*, gelyk de Burger-Kapiteinen toen genoemd werden, Luitenant en drie Bevelhebbers (*n*). Doch Willem de I., Prins van Oranje, in de Lente des volgenden jaars, in Amſterdam gekomen zynde, maakte eene nieuwe ſchikking op de Burgervendelen; in gevolge van welke, de drie Schutteryen onder eenen Kolonel, en de elf Wyken onder den zelfden, te weeten den Oud-Burgemeeſter *Willem Bardes*, als Opper-Kolonel, geſteld werden. Voorts, ſtonden de vyf Wyken aan de oude zyde onder den Kolonel, *Cornelis Floriszoon van Teilingen*, Oud-Burgemeeſter, en de zes Wyken aan de nieuwe zyde onder den Kolonel, *Jan Jacobszoon Huydecoper*, Raad. 't Geregt maakte,

Ordon-

(*k*) II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 413, 414, 418, 449, 467.
(*l*) II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 468 *enz.*
(*m*) Keurb. G. *f.* 153 *verſo*, 155 *verſo*, 164.
(*n*) Keurb. G. *f.* 203 *verſo*.

Burger-Compagnien.

te, by raade van Burgemeesteren en zes en dertig Raaden, eene Ordonnantie voor deeze vendelen, onder welken, niemant onder de agttien of boven de zestig jaaren opgetekend werdt (o): by welke Ordonnantie, het verwyzen in de boeten, op het overtreeden derzelve gesteld, gelaaten werdt aan het *Collegie van Kolonellen en Kapiteinen*, sedert den *Krygsraad* genaamd, die ook tot hegtenis, en, voor zekeren tyd, tot te bier en te brood leggen mogten veroordeelen, blyvende alle verdere Lyfstraf; zo wel als het veranderen en vermeerderen der Ordonnantie, ter beschikkinge van myne Heeren van den Geregte; uitgenomen dat de vergrypingen, *de Wacht, Tocht ofte 't ghene daeraen kleeft aengaende*, door den Krygsraad, naar bescheidenheid en gelegenheid van zaaken, zou mogen worden gestraft (p). De Opper-Kolonel en deszelfs Luitenant, die in den jaare 1580 werden aangesteld, hebben geene opvolgers gehad. Alleenlyk, heeft de Krygsraad, in 't jaar 1672, over ieder Regement een Luitenant en een Majoor aangesteld; die, nog in 't jaar 1673 (q); doch, na dien tyd, niet meer gevonden worden. De Ordonnantie van den jaare 1580 is, in de jaaren 1594, 1618, 1651, 1659, 1669, 1672, en eindelyk, in 't jaar 1681, by myne Heeren van den Geregte, met advis van den Krygsraad, veranderd en vernieuwd geworden (r). De laat-

Ordonnantie voor dezelve.

(o) Handv. *bl.* 142.
(p) Handv. *bl.* 146.
(q) Resol. Krygsr. N. II.
(r) Handv. *bl.* 146, 148, 150, 154, 157, 160, 161.

laatste Ordonnantie wordt nog, in de meeste opzigten, gevolgd: en wy zullen ons, beneden, van dezelve bedienen, in het beschryven van den tegenwoordigen staat der Burger-Compagnien en des Krygsraads.

BURGER-COMPAGNIEN.

De elf Burgervendelen, die, in 't jaar 1580, waren opgeregt, en die, sedert, wederom tot negen schynen gebragt geweest te zyn, werden, in 't jaar 1613, ter gelegenheid van de naastlaatste Vergrootinge der Stad, tot dertien vermeerderd: en in 't jaar 1622, op agt en twintig gebragt (s). Op dit getal, zynze gebleeven, tot in 't jaar 1650, wanneer zy, door Burgemeesteren, als daartoe door de Vroedschap gemagtigd zynde, by raade van Kolonellen en den Krygsraad, tot op vier en vyftig, vermeerderd werden (t). In May des jaars 1672, besloot de Vroedschap de Burger-Compagnien op 't getal van agt en veertig te brengen (v). Doch ik twyfel, of dit besluit uitgevoerd werdt. Immers, in Juny daaraan, nam de Vroedschap een besluit, om drie Compagnien te voegen by de vier en vyftig (w): welke drie, wat laater, door den Krygsraad, tot zes Compagnien werden gebragt (x); zo dat 'er toen, in alles, zestig Compagnien waren. Doch in 't jaar 1681, werdt dit getal wederom op vyftig verminderd (y): in welken staat, het omtrent

Vermeerdering van 't getal der Burger-Compagnien.

(s) Aantek. *van* Schep. G. SCHAEP PIETERSZ. *N.* 3. *f.* 27 *verso*, 29 *verso*.

(t) Resol. Vroedsch. N. 29. 2, 19 *Sept.* 1650. *f.* 112, 119. Handv. *bl.* 150.

(v) Resol. Vroedsch. *Lr.* H. 3 *May* 1672. *f.* 45.

(w) Resol. Vroedsch. *Lr.* H. 13 *Juny* 1672. *f.* 63.

(x) Resol. Krygsr. *N.* II. 2 *July* 1672. Handv. *bl.* 161.

(y) Resol. Vroedsch. *Lr.* N. 22 *April* 1681. *f.* 325.

BURGER-COMPAGNIEN.

trent drie jaaren bleef, wanneer het, by den Krygsraad, wederom op het voorig getal van zestig gebragt werdt (z), waarop het, sedert, gebleeven is. In de strekking der Wyken, die, in 't jaar 1634, naauwkeuriglyk, bepaald werdt (a), kwam, in 't volgende jaar, en in 't jaar 1701, eenige verandering: ook nog, in laater tyd; doch men heeft zig, in de voornaamste opzigten, gehouden aan de oude schikking.

Dienst der zelven.

De Burger-Compagnien hebben der Stede, van tyd tot tyd, dezelfde diensten gedaan, als de Poorters en Schutters van ouds. In oorlogstyden, zyn zy, dikwils, uitgetrokken, om de grensplaatsen van Holland, of van de andere vereenigde Provincien te bewaaren, terwyl de gewoonlyke bezettingen te velde lagen; gelyk wy, meermaalen, in de *Geschiedenissen* der Stad, hebben aangetekend (b). Ook vindt men 'er menigvuldige voorbeelden van, in de *Stads Registers* (c). Doch, somtyds, heeft men zig ook, om gewigtige redenen, van het uitzenden eeniger Burger-Compagnien verschoond; gelyk, onder anderen, in 't jaar 1624, ter oorzaake der ziekte en sterfte hier ter Stede, geschied is (d). Burgemeesteren, door de Vroedschap gemagtigd, stelden, gemeenlyk, ook in de ze-

(z) Resol. Krygsr. *N.* III. 21 *Febr.* 10 *May* 1684. Handv. *bl.* 165.

(a) Resol. Krygsr. *N.* III. *en N.* IV. *in 't begin.*

(b) II. *Deel*, XV. *Boek*, *bl.* 3. XX. *Boek*, *bl.* 9 *enz.*

(c) Resol. Vroedsch. *N.* 15. 10 *Sept.* 1622. *f.* 133 *verso.* *N.* 15. 13 *Febr.* 9 *Juny* 1625. *f.* 70 *verso*, 94 *verso.* *N.* 16. 26 *July* 1629. 6 *Aug.* 1632. *f.* 99 *verso*, 232. *N.* 17. 27 *Aug.* 1633. *f.* 19.

(d) Resol. Vroedsch. *N.* 14. 21 *Sept.* 1624. *f.* 238 *verso.*

zeventiende eeuwe, gelyk van ouds, nevens den Krygsraad, orde, op het uittrekken der Burger Compagnien; 't welk, onder anderen, uit een besluit der Vroedschap van den jaare 1629, blyken kan (*e*). Wyders, is de Stad, altoos, by nagt, en, in zorgelyke tyden, ook by dage, door de Burger-Compagnien, bewaakt; gelyk nog tegenwoordig geschiedt. In 't optrekken, vooral ter gelegenheid der inhaalinge van doorlugtige Persoonaadjen, hebben zy zig, niet minder dan de Schutters en Poorters van ouds, gekweeten: hoewel, reeds in 't jaar 1651, by de Vroedschap, verstaan is, de *Parade* op het optrekken der Burgerye, by winter-avond, als aanleidelyk tot tydverzuim en overdaad, te doen ophouden (*f*). De Burger-Officieren hebben zig, wyders, nu en dan, ook tot byzondere Stedelyke diensten laaten gebruiken: als, tot eene opschryving van alle de ingezetenen (*g*), of van zulken, die in de Quohieren van zekere gemeene lasten moesten gebragt worden (*h*); of van de weerbaare manschap (*i*); of van de nieuwe gebouwen (*k*); of van de huuren der huizen (*l*); of van de hoeveelheid der Graanen (*m*); of tot het doen eener Collecte voor slaaven

Burger-Compagnien.

(*e*) Resol. Vroedsch. N. 16. 26 *July* 1629. *f.* 99 *verso*.
(*f*) Resol. Vroedsch. N. 20 8 *Sept.* 1651. *f.* 181.
(*g*) Resol. Vroedsch. N. 16. 1 *Nov.* 1630. *f.* 167 *verso*.
(*h*) Resol. Krygsr. *N.* II. 13 *July* 1672.
(*i*) Resol. Krygsr. *N.* IV. 8 *Aug.* 1747.
(*k*) Resol. Krygsr. *N.* I. 8 *April* 1655.
(*l*) Resol. Krygsr. *N.* IV. 11 *Octob.* 1730.
(*m*) Resol. Krygsr. N. IV. 22 *Oct.* 11 *Nov.* 1698.

BURGER-COMPAGNIEN.

ven (*n*); of tot invordering van een Haardstedegeld (*o*), of, laatstelyk, in de jaaren 1747 en 1748, tot den ontvangst der liberaale gifte (*p*). Ook helpen zy, jaarlyks, in September, den algemeenen brandschouw doen.

Tegenwoordige staat der zestig Burger-Compagnien.

Wy komen nu tot de beschryving van den tegenwoordigen staat en regeering der BURGER-COMPAGNIEN, die, na dat de drie Schutteryen, welken, in de plaats der voorigen, in 't jaar 1578, waren opgeregt, in 't jaar 1580, met dezelven vereenigd geworden waren, veeltyds, de *Schuttery* genoemd zyn; gelyk de Leden deezer Compagnie, gemeenlyk, *Schutters* genoemd worden; zo als wyze, in 't gevolg, ook noemen zullen, schoon zy, t'eenemaal, van de oude Schutteryen onderscheiden zyn, en, voor 't jaar 1580, buiten de Schutteryen, en geheel op zig zelven, bestaan hebben.

De Burger-Compagnien zyn, gelyk wy reeds hebben aangemerkt, tegenwoordig, *zestig* in getal, die in *vyf* REGEMENTEN, ieder van *twaalf* Compagnien, verdeeld zyn, welken, naar de kleuren der Vendelen van elk Regement, het ORANJE, GEEL, BLAAUW, WIT en GROEN-REGEMENT genaamd worden. In 't jaar 1672, werden zy in zes Regementen verdeeld, ieder van tien Compagnien, wordende het zesde het *purpuren* Regement genaamd. Doch dit purpuren Regement werdt, in 't jaar 1681, wederom te niet gedaan: terwyl de vyf

(*n*) Resol. Krygsr. *N.* I. 15, 22 *Aug.* 1663. N. III. 15, 17 *Sept.* 1681.

(*o*) Resol. Krygsr. *N.* I. 12 *Febr.* 1666.

(*p*) Groot-Memor. N. XI. *f.* 64 *enz.*

vyf anderen in wezen bleeven, en op twaalf Burger-Compagnien ieder gebragt werden (*q*). Over deeze vyf Regementen zyn, tot in 't jaar 1748, *twee Kolonellen* geweest, een over de wyken aan de oude, en een over de wyken aan de nieuwe zyde, overeenkomstig met de Ordonnantie, in 't jaar 1580, op last van Prinse Willem den I, gemaakt. Doch in 't jaar 1748, heeft zyne Hoogheid Willem de IV., eene buitengewoone verandering maakende in den Krygsraad, goedgevonden, over ieder Regement, een' Kolonel, en dus, in 't geheel, *vyf* Kolonellen aan te stellen. Wyders, heeft elke Compagnie of Vendel zynen Kapitein, Luitenant, Vendrig en drie Serjanten. De Vendrigs, die, doorgaands, ongehuwd zyn, zyn, zo dra zy trouwen, ontslaagen van ter Wagt te komen, ten ware zy tot Luitenant of Kapitein verkooren werden (*r*). De Serjanten moeten, in de Wyk, waarin zy dienen, woonagtig zyn (*s*): 't welk, voormaals, en zelfs tot in 't jaar 1700 toe, ook, omtrent de Kapiteinen, Luitenants en Vendrigs, plagt te worden in agt genomen. Voorts, is ieder Compagnie in *drie* Corporaalschappen verdeeld, die elk hunnen Serjant, en mindere Officieren hebben, te weeten, een' *Kapitein des Armes*, een' *Corporaal*, en eenige *Adelborsten*, *Landspassaaten* en *Assistenten*. Onder de Adelborsten of Adels van ieder Corporaalschap, is een *Ontvanger* van de boe-

(*q*) Resol. Krygsr. *N.* II. *en* *N.* III.
(*r*) Handv. *bl.* 167.
(*s*) Handv. *bl.* 167.

BURGER-COMPAGNIEN. boeten, en een *Schryver*, die aantekening houdt van de Schutters, die ter Wagt komen, of weg blyven. De *Kapiteins des Armes* voeren bevel over hun Corporaalschap, in afzyn der Serjanten: de andere Officiers, over kleiner getal van manschap. In 't jaar 1672, werdt de manschap, onder de zestig Compagnien behoorende, op tien duizend gerekend (*t*). En zy zal, vermoedelyk, tegenwoordig, ook niet veel sterker van getal zyn. In 't gemeen, rekent men, door een, niet veel boven de honderd man waakende Schutters, in elke Compagnie. De overigen zyn, alleenlyk by buitengewoone gelegenheden, verpligt, de wagt waar te neemen.

Aanneeming der Schutteren. Jaarlyks, kort na Maydag, zynde den gewoonlyken Verhuistyd, doen de Kapiteinen, van de mindere Officiers verzeld, elk in zyne Wyk, omschryving van nieuwe Schutters. Zy mogen, volgens de Ordonnantie van den jaare 1681, niemant, zelfs geene Advokaaten, Procureurs of onderhoorigen aan de Brandspuit (*u*), welke laatsten, nogtans, in den jaare 1688, door Burgemeesteren, wagtvry verklaard zyn (*v*), verschoonen, dan die ongezond, of magteloos, of jonger dan agttien, of ouder dan zestig jaaren zyn, of, wegens hunne geloofsgezindheid, zwaarigheid maaken in 't wapenvoeren. Alle deeze uitgezonderden worden

Onderhoorigen aan den Krygsraad. egter opgetekend, en, zo zy niet onvermogend geagt worden, op een maandgeld gesteld; 't welk zy, zo wel als de huishouden-de

(*t*) *Zie* II. *Deel*, XIX. *Boek*, *bl.* 357.
(*u*) Handv. *bl.* 161.
(*v*) Groot-Memor. *N.* VII. *f.* 100.

de Weduwen en Dogters, jaarlyks, tot vergoeding van een gedeelte der onkosten van den Krygsraad, moeten opbrengen. Zulk een maandgeld betaalen ook alle de onderhoorigen aan 't Stadhuis, die, by eene Resolutie van den Oud-Raad van Burgemeesteren, vry verklaard zyn van in persoon te waaken (*w*). De PROVOOSTEN, die door den Krygsraad worden aangesteld, en vyf in getal zyn, naar 't getal der vyf Regementen, zyn verpligt, naauwkeurige aantekening te houden, zo wel van de Schutters in elke Compagnie, byzonderlyk van zulken, die op een jaarlyksch wagtgeld zyn gesteld, om van de gewoone togten en wagten vry te zyn, en daarom *Contribuanten* genaamd worden; als van de bovengemelde uitgezonderde Persoonen, die gerekend worden, *onder den Krygsraad te behooren*. Het Wagtgeld, welk deezen en de voorgemelde *Contribuanten* betaalen moeten, plagt, door de Provoosten, of door de Knegts van den Krygsraad, opgehaald te worden (*x*). Het is, reeds in 't jaar 1500, ingevoerd geweest (*y*); en werdt, al van ouds, en nog tegenwoordig, betaald, op een *Assignatie* der Heeren Rekenmeesteren deezer Stede (*z*). Het wordt, thans, ingevorderd door eenen *Ontvanger*, die, door Burgemeesteren, wordt aangesteld (*).

BURGER-COMPAGNIEN.

Contribuanten.

Voorts,

(*w*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgemeest. *van* 29 *Jan.* 1729. *f.* 67 *verso. Verg.* Resol. *van* 5 *Juny* 1651.
(*x*) Handv. *bl.* 163, 168, 169.
(*y*) Keurb. B. *f.* 46, 48 *verso.*
(*z*) Groot-Memor. N. II. *f.* 177.
(*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgem. *van* 8 *July* 1654. *f.* 65.

Burger-Compagnien.

Wagtvryen.

Voorts, moeten de Kapiteinen ook, in 't omschryven, voorbygaan alle zulken, die, by byzondere vergunning van Burgemeesteren, wagtvry verklaard zyn. Zodanigen zyn de Regenten der Godshuizen, die daadelyk dienen, en zulks byzonderlyk verzoeken, mids zy geene Kapiteinen of Luitenanten zyn. En onder deezen, zyn de Regenten van het Zyde-Windhuis en de Regenten van het Spinhuis en nieuwe Werkhuis, ook de Diakenen der Gereformeerde Nederduitsche Gemeente, zo lang zy in daadelyken dienst zyn, in 't byzonder, wagtvry verklaard: voorts, de Professoren in de Doorlugtige Schoole, en derzelver Leerlingen, by byzondere vergunning van Burgemeesteren van den vyfden July des jaars 1668; de Predikanten der Gereformeerden, Lutherschen, Remonstranten en Doopsgezinden; de Doctoren en Chirurgyns der Nederduitsche en Walsche Gemeenten; de Chirurgyns van 't Gasthuis; de Stads roedraagende Boden, de Koorenmolenaars, mids zy in hunne molens woonen, en de Suppoosten van de Bank van Leeninge; doch deeze laatsten moeten wagtgeld betaalen (a). Wyders, mogen de Kapiteins, in 't algemeen, geene Schutters van de Wagt ontslaan, dan met bewilliging van den Krygsraad (b).

Schutters-eed.

De opgetekenden tot Schutters mogen niet onder de byzondere vendels worden geplaatst, dan na dat zy den gewoonlyken *Schutters-eed* hebben afgelegd voor den Krygsraad, die daar-

(a) Handv. *bl.* 165, 166, 167.
(b) Handv. *bl.* 162.

daartoe, kort na de optekening, op de Krygsraads-Kamer, op 't Stadhuis, byeenkomt; en voor welken, elk, ontbooden zynde, gehouden is te verschynen (*c*). De eed geschiedt op de jongste Ordonnantie van den tienden October des jaars 1681, en luidt aldus: Burgerij-Compagnien.

Gy zweert alle de Pointen en Articulen, in de Ordonnantie van de Schuttery vervat, te onderhouden en naar te komen, op de poene, in dezelve Ordonnantie begreepen, en voorts de hooge Overheid en Regeering des Lands van Holland, deeze goede Stede, de Magistraaten en Regeerders derzelve, onder uwe Kapiteinen, gehouw en getrouw te zyn. Dat gy, waar dezelve, of eenigen uit den Raade u voortrekken, volgen zult conform de oude Privilegien deezer Stad, deeze goede Stede, en de Magistraaten derzelve in haare Privilegien en Geregtigheden, na uw uiterste vermogen, helpen voorstaan, voor alle verraad en kwaad, dat gy verneemt, terstond, getrouwelyk waarschuwen, en de Burgery en Inwooners van dien, voor allen geweld en overlast, midsgaders tegen alle vyanden des gemeenen Lands, met lyf, goed en bloed, beschermen zult.

Zo waarlyk helpe u God almagtig!

Wy hebben, op zyne plaats (*d*), verhaald, hoe eenige Schutters, in 't jaar 1628, en niet 1618, gelyk Commelin (*e*), en veelen uit hem, geschreeven hebben, meenden, dat dee- Verklaaring van den zelven.

(*c*) Handv. *bl.* 169.
(*d*) II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 406 *enz.*
(*e*) *Bladz.* 819 *Aant. a.*

BURGER-COMPAGNIEN.

deeze eed hen niet verbondt, om de Remonstranten te beschermen, tegen openbaar geweld. Doch uit de uitlegging, die de Wethouderschap, in 't begin des jaars 1629, van den zelven gaf, is veeleer het tegendeel af te neemen. Zy verklaarde, naamlyk, dat de getrouwheid aan de Magistraat en de Regeerders, waartoe de Schutters zig verbonden, insloot „ de handhaaving van deezer „ Stede Privilegien, en de bescherming der „ Burgeren en Inwooneren, tegen allen ge„ weld en overlast (*f*): 't welk ook, met zo veele woorden, in den tegenwoordigen Schutters-eed gelezen wordt.

Orde op het waaken der Burger-Compagnien, by nagt.

'T Voornaamste werk der tegenwoordige Burgervendelen bestaat in het bewaaken der Stad by nagt: 't welk, in tyden van rust, gelyk de tegenwoordige, geschiedt, door vier vendelen te gelyk, die, om den vyftienden nagt, en dus vyf en twintig reizen in 't jaar, waaken moeten. De dagwagten zyn, by voorraad, opgeschort. Ieder Vendel of Compagnie heeft zyne hoofdwagt, zynde dezelven, op het Stadhuis; boven de Antonis-waag, op de nieuwe Markt; boven de Westerhal, op de Keizersgraft; en boven de Reguliers-waag, op de Botermarkt. De Schutters, die de Wagt hebben, moeten, des avonds, met hun geweer, volgens de Ordonnantie, voor agt uuren, hoewel 't, gemeenlyk, vooral des zomers, een weinig laater wordt, op de Hoofdwagt, verschynen; waarna hunne naamen, door den Corporaal, of eenen der mindere Of-

(*f*) II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 418.

Officieren, in deszelfs plaatse, opgelezen worden. Zy gaan, vervolgens, voorby den Kapitein, Luitenant of Vendrig, een van welken gehouden is, op de Hoofdwagt te komen, en te blyven waaken. De Serjanten moeten de Hoofd- en Bywagten, insgelyks, waarneemen. Na 't opleezen der naamen, wordt de Hoofdwagt bezet, en eene *Schildwagt* voor dezelve geplaatst. Voorts, worden ook de byposten, die wy, elders (*g*), byzonderer beschreeven hebben, voorzien. Niemant mag van de Wagt gaan, voor dat zy afgeslaagen is, dan met byzonder verlof van den Hoofd-Officier. Elke Schutter moet op Schildwagt staan; ronde helpen doen, of mede trekken, daar 't hem, door den Officier, bevolen wordt. De Schildwagt mag niemant doorlaaten, al ware hy ook van zyne eigen Compagnie of Corporaalschap. Doch zo iemant, of eenigen, voorgeevende de ronde gedaan te hebben, begeeren, binnen te gaan, moet hy den Corporaal roepen, die hen, zo zy 't Woord hebben, binnen laat, en anders afwyst. 't *Woord* of de leuze wordt, alle dagen, aan Burgemeesters Kamer, of aan 't huis van den voorzittenden Burgemeester, gehaald door den Hoofd-Officier der Stads bezettinge, de wagt hebbende, die zorg draagt, dat het, door den *Woordschryver*, wien, in 't jaar 1710, eene wedde van honderd en vyftig guldens 's jaars toegelegd is (*h*), in beslooten briefjes, gebragt wordt ten hui-

Burger-Compagnien.

Schildwagt.

Woord of Leuze.

(*g*) III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 162.

(*h*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgemeest. *van* 30 *July* 1710. *f.* 30 *verso*.

Burger-Compagnien. huize der vier Burger-Kapiteinen, die, den volgenden nagt, de Wagt hebben. Zy geeven 't, vervolgens, alleen aan zulken, die 't
Ronde. noodig hebben, met naame aan de Adelborsten, die de *Ronde* moeten doen. Zo lang 'er een genoegzaam getal van Schutters aan de Hoofdwagt blyft, trekt 'er maar één Adelborst, aan 't hoofd van eenige Schutters, uit, tot het doen der ronde aan alle de Wagthuizen, alwaar hy zynen naam tekent; vervolgens, verslag van zyn wedervaaren doende aan de Hoofdwagt. De *Tromslaagers*, die, voormaals drie; doch, sedert het jaar 1681, by elke Compagnie, twee in getal (*i*), en ten minsten agttien jaaren oud moeten zyn, moeten, op of omtrent den middag, wanneer hunne Compagnie, den volgenden nagt, waaken moet, zulks, door de gantsche Wyk, omslaan en uitroepen, en tegen 't aanbreeken van den volgenden dag, of met het luiden der Poortklok, verschynen voor de Hoofdwagten, daar zy de *reveille* slaan, en vervolgens mede trekken, tot het openen der Poorten: 't welk, tegenwoordig, in deezer voege, toegaat. De Poorten, des avonds, ten half tien uuren, door de Poortiers, in tegenwoordigheid van het Hoofd der waakende Schutteren aldaar, geslooten zynde, worden de sleutels derzelven, door eenen soldaat der bezettinge, verzeld van eene wagt van Schutteren, gedraagen naar de Hoofdwagt op 't Stadhuis, en aldaar, nevens de sleutels der Boomen, die niet door eene

(Margin: Trom-slaagers. — Sluiten en openen der Poorten en Boomen.)

(*i*) Resol. Vroedsch. *Lr.* N. 14 *April* 1681. *bl.* 325. Resol. Krygsraad, N. III.

eene Burgerwagt worden gebragt, gelegd in eene Kist, waarvan de sleutel, aan 't huis van den voorzittenden Burgemeester, bewaard wordt. Deeze sleutel wordt, door twee Adels, van 't Stadhuis afgezonden, voor 't aanbreeken van den dag, van daar wederom afgehaald: waarna de sleutels der Poorten en Boomen uit de kist genomen, en overgegeven of gezonden worden aan de Hoofd- en Bywagten, aan welken het openen der Poorten en Boomen aanbevolen is. Het Corporaalschap, welk op 't Stadhuis de wagt heeft, opent de Haarlemmer Poort. De Raampoort wordt geopend, door het Corporaalschap, welk, boven 't Nieuwe-zyds-Heeren Logement, waakt, en de sleutels van 't Stadhuis haalt. Het Corporaalschap aan den Kampersteiger en deszelfs Bypost aan de Peperstraat openen de houten Poort by de plaats der gewezen oude Stads Herberge, en de nieuwe Stads-herbergs-Boom. Het Corporaalschap op de S. Antonis-Waag opent de Weesper Poort, en zendt, van daar, een' Adelborst, met drie of vier man en de sleutels, af, tot opening der Muider Poorte. Het Corporaalschap op de Reguliers-Waag opent de Utrechtsche Poort, en zendt, insgelyks, een Adelborst en twee of drie man af tot opening der Weteringspoort. Het Corporaalschap op de Westerhal opent de Leidsche Poort. En het Corporaalschap, welk, uit dezelfde Compagnie, in de Haarlemmer Poort waakt, van daar, des avonds, eenige manschap hebbende afgezonden, om de Zaagmolenspoort te sluiten; wordt dezelve, des morgens, wederom

Burger-Compagnien.

Burger-Compagnien. om geopend, door eenige manschap uit het Corporaalschap, welk, van het Stadhuis, tot opening der Haarlemmer Poorte, afgezonden wordt (*k*). De sleutels der kisten met kruid en lood, die op de Hoofdpoorten moeten gevonden worden, zyn, by dage, in bewaaringe der Provoosten, dieze, des avonds, op de Hoofdwagten, aan de Officieren, die aldaar 't opperbevel hebben, ter hand stellen.

Dienst der Schutteren, by oproer en brand. In geval van onraad of oproer, moeten de Schutters, op 't slaan van der Stede klok, of 't roeren van de trom, in hun volle geweer, zynde thans een snaphaan, patroontas en degen, verschynen, voor de wooning van den Vendrig, om van daar te trekken, daar 't hun, door den Kapitein of eenen der mindere Officieren, in deszelfs plaatse, geboden wordt. *Rendevous*, of Loopplaatsen. De gewoonlyke Loopplaatsen of *Rendevous* der vyf Regementen zyn, tegenwoordig, voor het Oranje-Regement, langs de Texelsche kaai, tusschen de Spaarnedammer en nieuwe Brug; voor het geel Regement, op de Westermarkt; voor het blaauw Regement, op de Reguliers- of Botermarkt; voor het wit Regement, op den Dam, en voor het groen Regement, op de Heerenmarkt, zynde het Plein van het gewezen Westindisch-Huis. By ongeval van brand, moet de Wyk, of ten minste het huis, daar de brand ontstaan is, door eene of twee der naaste Compagnien, bezet worden, om den noodeloozen toevloed van volk, en 't ge-

(*k*) Groot-Memor. N. XII. f. 45.

gevaar van dieverye te voorkomen. Burgemeesteren hebben, in 't jaar 1758, by raade der Kolonellen, orde gesteld, dat het trekken der Burger-Compagnien *en Corps*, in gelederen van niet breeder dan vier voet, en dus geslooten, geschieden moet, buitengewoone gevallen uitgenomen; dat zy bekwaame plaats, voor rytuigen en lykstatien, moeten laaten; en dat de Tromslaagers, in 't optrekken of by 't omslaan, geene trom zullen hebben te roeren, wanneer hun eenig rytuig nadert (*l*). Burger-Compagnien.

Op het laat komen op, of geheel weg blyven van de wagt; op het dronken ter wagt komen, of zyn; op het verwekken van opschudding aldaar; op het verzuimen zyner schildwagt; op het schieten zonder last, en onder 't voorttrekken, en op andere overtreedingen der Ordonnantie voor de Schutterye, zyn geldboeten gesteld, die, door de Corporaals, Schryvers en Ontvangers, worden ingevorderd. De Provoosten genieten een vyfde van deeze boeten. De overige vier vyfde deelen worden, gemeenlyk, met toestemminge van den Kapitein en Luitenant, besteed ten behoeve van het Corporaalschap, waarin dezelven gevallen zyn, 't zy aan eene jaarlyksche maaltyd, of aan een zilveren lepel, voor ieder Schutter, of aan beide. Boeten op de overtreeding der Ordonnantie op de Burgerwagt.

Tot oefening der Schutteren in de handeling der wapenen, zyn, door Burgemeesteren, drie *Drilmeesters* aangesteld, en de Beurs ge- Drilmeesters.

(*l*) Groot-Memor. N. XII. f. 48.

Burger-Compagnien. geschikt, om de zestig Compagnien, van den zeven en twintigsten May tot Amsterdamsche Kermis, dagelyks, de Zon- en Feestdagen uitgenomen, des nademiddags, by beurten, te drillen (*m*). Voormaals, plagt zulks te geschieden op de Stads Schermschool, nu de nieuwe Walsche Kerk (*n*). Doch na 't jaar 1685, geschiedt het op de Beurs, die, volgens eene schikking van Burgemeesteren van den vier en twintigsten May des jaars 1691, geduurende deeze oefening, gesloo-ten wordt (*o*). De Tromslaagers slaan, des morgens, door hunne wyk, om, wanneer hunne Compagnien, des nademiddags, drillen moeten.

Tegenwoordige gesteldheid van den Krygsraad. De Krygsraad, onder welken de Burger-Compagnien onmiddelyk staan, bestaat, sedert den vyftienden September des jaars 1748, uit *vyf* Kolonellen, een over ieder Regement; zestig Kapiteinen, een over elke Compagnie, en een gelyk getal van Luitenanten. De Kolonellen, Kapiteinen en Luitenanten maaken den grooten; de Kolonellen en Kapiteinen alleen den kleinen Krygsraad uit. Somtyds, doch zeldzaam, zyn ook de Vendrigs in den Krygsraad beroepen geweest. De Krygsraad vergadert, niet dan met voorkennisse van Burgemeesteren, op beschryvinge van Kolonellen, en raadpleegt en besluit, in deeze Vergaderinge, op alle zaaken, die tot dezelve behooren (*p*). De

Krygs-

(*m*) Handv. *bl.* 169.
(*n*) Handv. *bl.* 164.
(*o*) Handv. *bl.* 170.
(*p*) Vervolg *der* Handv. *bl.* 3.

Krygsraad van Kolonellen en Kapiteinen komt, gemeenlyk eens 's jaars, kort na May-dag, byeen, om den nieuwen Schutteren den Schutters-eed af te neemen. Voorts, oefent de Krygsraad regt, over misdaaden, door Schutters, op of geduurende de wagt, jegens hunne Officiers of Medeschutters, begaan; de overtreeders in boete beslaande, of anderszins straffende, volgens de Ordonnantie, ook tot ontschuttering toe. Tot de gewoonlyke geldboeten, by de Ordonnantie, op sommige overtreedingen, gesteld, worden de overtreeders, door de Kapiteins, verweezen (q). De Krygsraad heeft, sedert eenige jaaren, eenen Secretaris in dienst, die aantekening houdt van deszelfs besluiten. Hy wordt thans, door Burgemeesteren, aangesteld. Volgens een besluit van den Krygsraad van den twaalfden October des jaars 1748, mogen geene Schutters zig steeken in de bestiering der Compagnien, noch zig eenigszins moeijen met de aan- of afstelling der Officieren (r). Burger-Compagnien.

De Kolonellen, Kapiteinen, Luitenants en Vendrigs worden verkooren, door den Krygsraad, uit Kolonellen, Kapiteinen en Luitenanten bestaande. Na de verandering des jaars 1580, plagten Burgemeesteren, by raade van Kapiteinen, Kolonellen te verkiezen (s). Tot in May des jaars 1673, plagten de Serjanten, door den Krygsraad, verkooren te worden. Doch, sedert, staat de ver- Verkiezing der Hoofd-Officieren.

(q) Zie Commelin, bl. 314, 316, 317 Aant.
(r) Vervolg der Handv. bl. 4.
(s) Handv. bl. 115.

BURGER-COMPAGNIEN.

verkiezing derzelven aan Kolonellen alleen (*t*): aan welken de Kapiteinen, nogtans, een drie dubbel getal opgeeven. Voorts, worden de Provoosten, op de voorstelling van Burgemeesteren, door den Krygsraad, aangesteld. De mindere Officiers, in elk Corporaalschap, en de Tromslaagers worden aangesteld, door de Kapiteinen. De Kolonellen stellen, sedert den twintigsten Juny des jaars 1691, de *Schryvers* en *Reinigers der Wagthuizen*, die, voor dien tyd, door Thesaurieren en Kolonellen, plagten gesteld te worden (*u*).

Vier Buitenwyken.

Burgemeesteren hebben, van ouds, grooten invloed gehad op den Krygsraad, en zelfs, in 't jaar 1673, in ieder Regement, een' Luitenant-Kolonel en een' Major aangesteld (*v*). Ook stellen haare Edele Groot-Agtbaarheden, nog tegenwoordig, de Hoofd-Officiers in de vier Compagnien, die, in 't jaar 1672, buiten de Stad, in de Vryheid, werden opgeregt (*w*). De vier Buitenwyken, tot welken deeze vier Compagnien behooren, strekken zig; de eerste, van den Amstel buiten de Utrechtsche Poort, tot aan de Weteringspoort; de tweede, van buiten de Leidsche Poort, tot aan de laatste raam by de sloot van 't Pesthuis; de derde, van de gemelde sloot, tot aan 't laatste huis voorby de Raampoort, en de vierde, van de Raam-

(*t*) Resol. van den Krygsr. N. I. 19 *Aug.* 1660. *N.* II. 19 *May* 1673.
(*u*) *Zie* COMMELIN, *bl.* 815 *Aant. b.*
(*v*) Groot Memor. *N.* VI. *f.* 117.
(*w*) Groot-Memor. *N.* VI. *f.* 109.

Raampoort, tot aan de Haarlemmer Poort. Doch deeze Buiten-Compagnien, die ieder ook een' Kapitein, een' Luitenant, een' Vendrig en drie Serjanten hebben, behooren niet tot den Krygsraad in de Stad, en ſtaan niet onder de vyf Kolonellen. De Kapiteinen derzelven hangen, onmiddelyk, van Burgemeeſteren af. Burger-Compagnien.

De inkomſten, uit welken de laſten van den Krygsraad betaald, en inzonderheid de gaande Ratelwagts onderhouden worden, zyn verſcheiden. De voornaamſten zyn het Wagtgeld, welk, niet alleen door *Contribueerende* Schutters; maar ook, door veele andere ſoorten van ingezetenen, opgebragt wordt. Wy hebbenze, hier voor (x), reeds opgenoemd. Het Wagtgeld is, met het toeneemen der behoeften van den Krygsraad, van tyd tot tyd, verhoogd, vooral, met betrekking tot vermogenden, die, wegens lighaamlyke ongeſteldheid of Geloofsgezindheid, van de Wagt verſchoond worden. Voorts, zyn, in 't jaar 1694, de onbewoonde Pakhuizen, die toen gerekend werden, omtrent zes honderd in getal te zyn, door een, met agt guldens ieder, ten behoeve van den Krygsraad, belaſt (y). Voor dien tyd, was den Krygsraad reeds een vierde van een ſtuiver van elk half vat biers, welk ingebragt werdt, toegelegd (z). En van 't jaar 1650 af, geniet dezelve de helft der boe- Inkomſten van den Krygsraad.

(x) *Bladz.* 116.
(y) Handv. *bl.* 168.
(z) Reſol. Vroedſch. *Lr.* C. 1 *April* 1681. *f.* 130.

BURGER-COMPAGNIEN.

ten, in de Corporaalschappen vallende, en tien guldens uit de vyftig, die, door zulken, welken het Poorterregt koopen, betaald worden; behalve nog twaalf stuivers van elke bezegeling, die voor Schepenen, of voor 't Geregt geschiedt, Schepenen-kennissen daaronder begreepen; en, eindelyk, ook een' halven stuiver van elken stuiver, die voor Poortgeld betaald wordt (*a*).

Misverstand, omtrent het gebruik, welk de Stad van de inkomsten der oude Schutteryen gemaakt heeft.

Alle deeze inkomsten zyn gekomen, in de plaats der voordeelen, die, oudtyds, door de drie Schutteryen, bezeten werden; indien men al mogt willen agten, dat het regt tot deeze voordeelen, door de vereeniging dier Schutteryen met de Burger-Compagnien, in den jaare 1580, tot de Burger-Compagnien, of tot den Krygsraad ware overgegaan. Doch deeze voordeelen waren toen zo gering geworden, dat zy naauwlyks noemenswaardig waren. De Visschery in de Stads Graften, en de Wyntap, die der oude Schutterye hadden toebehoord, waren, reeds voor lang, te gelde gemaakt, en 't gene 'er van gekomen was besteed, tot het opregten der Kloveniers-Doele (*b*). De Visschery in 't Gouden-Water, zo zy al niet, gelyk wy vermoed hebben, omtrent den jaare 1650, van de Voetboogs- en Handboogsschutterye, nevens de Doelen, overgenomen geweest zy door de Stad, was toen zeer weinig waardig; gelyk zy, nog laatstelyk, in 't jaar 1763, voor niet meer dan vyf en twintig gul-

(*a*) Resol. Vroedsch. *N.* 20. 28 *Octob.* 1650. *f.* 120 *verso.* Handv. *bl.* 167.

(*b*) *Zie* hier voor, *bl.* 89, 95.

guldens in 't jaar, is verhuurd geworden. Wy merken dit hier te liever aan, om te doen zien, hoe zeer ten onregte, sommige Burgers, in zorgelyke tyden, opgemaakt tegen de Wethouderschap, geklaagd hebben, dat hun de Doelen, en de inkomsten der oude Schutteryen ontvreemd waren (c). De Stad heeft dezelven niet naar zig genomen, dan tegen redelyke en rykelyke voldoening aan den Krygsraad, welks inkomsten die der oude Schutteryen zeer verre te boven gaan, en tot ondersteuning van welken, in 't jaar 1672, ook de inkomsten van de Overmanschappen der Doelen bekeerd zyn (d).

Burger-Compagnien.

Nog een ander misverstand heeft, in die zelfde tyden, en nog voor weinige jaaren, onder de Burgerye deezer Stad, plaats gehad: 't welk hier, eenigszins uitvoeriger, moet aangeweezen worden. In 't jaar 1672, vorderde een gedeelte der Burgerye, misnoegd op de Regeering, „ dat geene Magistraats-„ persoonen, tot Secretarissen ingeslooten, „ Leden zouden zyn van den Krygsraad; 't „ welk men voorgaf, by oude Handvesten, „ gevorderd te worden (e)." In 't jaar 1748, hebben sommigen, dit voorbeeld volgende, het zelfde, onder den naam van eenen *Vryen Krygsraad*, begeerd van Prinse Willem den IV., die, in September des gemelden jaars, herwaards gekomen was, om de onrustige Gemeente te stillen. Schoon nu de ongerymd-

Ander misverstand, omtrent de onafhangkelykheid des Krygsraads, en het sluiten van Leden der Regeeringe buiten den zelven.

(c) II. *Deel*, XIX. *Boek*, *bl.* 374, 391.
(d) II. *Deel*, XIX. *Boek*, *bl.* 408.
(e) II. *Deel*, XIX. *Boek*, *bl.* 374, 390.

BURGER-COMPAGNIEN.

rymdheid van deezen eisch, uit het gene wy, hier voor, over de aloude gesteldheid der Schutteryen en Burger-Compagnien, hebben te boek gesteld, reeds genoegzaam gebleeken is, zullen wy, hierby, nog twee of drie aanmerkingen voegen, die het ter nedergestelde nader bevestigen zullen.

't welk aanloopt tegen de gewoonte van alle tyden.

1. Men herinnere zig dan, in de *eerste* plaats, dat beide de Schutteryen en Burgervendelen, in de oudste tyden, t'eenemaal afhangkelyk geweest zyn van Burgemeesteren en van 't Geregt. 't Geregt stelde, in de vyftiende en zestiende eeuwe, niet alleen de Hoofdofficiers der Wyken aan (*f*); maar behieldt ook aan zig, de Poorters te straffen, die, in 't stuk der wagt, overtreden hadden. Men vindt, onder anderen, dat een Poorter, die zyne wagt verzuimd, en in eene herberg gedronken hadt, op den agtsten Juny des jaars 1508, door 't Geregt, verweezen is, tot Bedevaart naar de Lieve Vrouwe van 's Graavenzande. Een ander, zynen Kapitein spytelyk toegesproken hebbende, werdt, op den vyftienden der zelfde maand, door 't Geregt, ter Stad uit gezet, met verbod van 'er wederom in te komen, voor dat hy te *hoge roemen* [Rome] geweest ware, op de verbeurte van zyne regte hand (*g*). By de Ordonnantie voor de Burgervendelen van den agtsten September des jaars 1580, behieldt het Geregt het regt van Crimineele straffen over de waakende Poorters aan

(*f*) II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 355 V. *Boek*, *bl.* 464.
(*g*) Keurb. B. *f.* 167.

aan zig, laatende aan den Krygsraad alleenlyk overig, met geldboeten, of met te bier en te brood leggen, te straffen (*h*). Burgemeesteren en 't Geregt hebben, sedert, menigvuldige Ordonnantien voor de Burger-Compagnien gemaakt, schoon, doorgaands, by raade van den Krygsraad. Ook zyn de handelingen en besluiten van den Krygsraad, genoegzaam door alle tyden heen, bestierd geworden door Burgemeesteren, die, tot in 't jaar 1748 toe, in den zelven, plagten voor te zitten (*i*). Al 't welke de afhangkelykheid der Burger-Compagnien van de Wethouderschap ten klaarste bewyst. Daarenboven, zyn, daar 't hier eigenlyk op aankomt, tot in 't jaar 1748 toe, de Kolonellen, en zelfs veele Kapiteinen Leden der Regeeringe geweest, niet alleen voor, en in, maar zelfs lang na 't jaar 1580. Wy hebben 'er, in den loop van de *Geschiedenissen* der Stad, zo veele voorbeelden van aangetekend, dat het den Leezer verveelen zou, zo wyze hier allen herhaalden. De Schepens *Klaas Doedeszoon* en *Dirk Hillebrandszoon Otter* waren, in 't jaar 1535, te gelyk Hoofdluiden of Kapiteinen der Burgerye (*k*). In 't jaar 1580, werden twee Oud-Burgemeesteren Kolonellen, en twee Raaden, de een Kolonel, de ander Kapitein. De regeerende Burgemeester, *Pieter Corneliszoon Boom*, was Kolonel, de Oud-Schepen, *Laurens Jacobszoon Reaal*, Kapitein, in 't jaar 1587; de Oud-Schepens

Burgerlyke Compagnien.

(*h*) *Zie* Handv. *bl.* 146.
(*i*) *Zie* Commelin, *bl.* 825.
(*k*) *Zie* II. *Deel*, VI. *Boek*, *bl.* 37.

BURGER-COMPAGNIEN.

pens *Jonas Witsen* en *Geurt Dirksz. van Beuningen*, in 't jaar 1618, Kolonellen; de Oud-Schepens *Jan Jacobszoon Hinloopen* en *Jan Willemszoon Bogaard*, de eerste Kapitein, de tweede Luitenant; de Oud-Schepen en Thesaurier *Jacob Pieterszoon Hoogkamer*, Kapitein; de Oud-Schepen en Raad *Volkert Overlander*, insgelyks (*l*). Zelfs bleef, in 't zelfde jaar, *Jacob Gerritsz. Hoing* Kapitein, schoon hy tot Burgemeester verkooren werdt (*m*). Uit eene Lyst der Kapiteinen van den jaare 1630, vergeleeken met de Lysten der Regeeringe, ziet men, dat de meesten Oud-Schepenen waren (*n*). De Oud Burgemeester *Andries Bicker* was Kolonel, in 't jaar 1638: de Oud-Burgemeester *Jan van de Poll* en de Oud-Schepen *Cornelis Witsen*, in 't jaar 1650, en de Oud-Schepen *Cornelis Geelvinck*, in 't jaar 1672 (*o*). Na dien tyd, tot in 't jaar 1748 toe, zyn de Kolonellen en veele Kapiteinen Leden der Magistraat geweest, zo wel geduurende de Stadhouderlyke, als Stadhouderlooze Regeeringe. De Oud-Raad van Burgemeesteren hadt, in 't jaar 1650, beslooten, dat een Kolonel, tot Burgemeester verkooren wordende, 't welk zeldzaam anders geschied is, dan na dat iemant eerst Schepen geweest ware, zou verstaan worden, van zyne Kolonelsplaatse ontslaagen te zyn:

(*l*) II. *Deel*, X. *Boek*, *bl.* 19, 20, 69, 72. XIII. *Boek*, *bl.* 299, 304, 361. XIV. *Boek*, *bl.* 379, 407.

(*m*) Aantek. van Schepen GERARD SCHAEP PIETERSZ. N. 3, *f* 29 *verso*.

(*n*) II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 474.

(*o*) II. *Deel*, XV. *Boek*, *bl.* 20. XVI. *Boek*, *bl.* 148. XIX. *Boek*, *bl.* 349.

zyn: welk besluit, door de Vroedschap, was goedgekeurd (*p*). Ondertusschen, toonen de aangehaalde voorbeelden ten klaarste, dat niets meer aanloopt tegen de gewoonte van alle tyden, dan te vorderen, dat de Hoofd-Officiers der Burger-Compagnien niet zyn Leden der Regeeringe. Burger-Compagnien.

2. Men voege hier nu, in de *tweede* plaatse, by, dat niet alleen geene oude Handvesten eischen, dat de Leden der Regeeringe, niet mogen zyn Leden van den Krygsraad, gelyk sommigen, nu en dan, dwaaslyk, hebben voorgegeven; maar dat regt het tegendeel, uit oude Brieven en Keuren, af te neemen is. Met zulke Brieven en Keuren, hebben wy, hier voor (*q*), beweezen, dat de gewapende Poorters, en de Schutteryen zelven, met eenen Burgemeester, of twee uit den Raade of uit den Geregte, aan 't hoofd, ter Heirvaart toogen; en dat de Heeren van de Regeeringe, in zorgelyke tyden, het Stadhuis, en de Plaats voor het zelve, aan 't hoofd der Poorteren, bewaakten. Zy zyn, derhalve, volgens de oudste brieven en gewoonten, als de natuurlyke Hoofdluiden der gewapende Burgerye, aan te merken. en tegen oude brieven, keuren en wetten.

3. Eindelyk, merk ik aan, dat zyne Hoogheid Willem de IV., uit kragte eener byzondere magtiging van 's Lands Staaten en vrywillige overgifte der Wethouderschap; alzo 't regt des Stadhouders, gewoonlyk, alleen gaat over 't Krygsvolk, staande op den staat van oorloge, niet over de Wagten en Schutte- Ook is niet dit, maar eer het tegendeel, in 't jaar 1748, door den Prinse-

(*p*) Handv. bl. 167.
(*q*) Bladz. 85, 105, 107.

Burger-Compagnien.

Erf-Stadhouder, Willem den IV., by het bewilligen in eenen Vryen Krygsraad, verklaard.

teryen der Steden (r); schoon men, in 't jaar 1578, beweerde, dat de Stadhouder, in 't beleiden en schikken der Wagten, voorzien mogt, naar tyds gelegenheid (s); op den tienden September des jaars 1748, na 't hooren der bedenkingen van Burgemeesteren, wel heeft bewilligd, in 't houden van eenen *Vryen Krygsraad;* doch dat 'er geen blyk altoos is, dat die Krygsraad onafhangkelyk zou moeten zyn van Burgemeesteren, of van myne Heeren van den Geregte; en al zo weinig, dat de Leden van den Krygsraad geene Leden van de Regeeringe zouden mogen zyn. De Vrye Krygsraad, dien de Prins-Erf-Stadhouder, voor eens, en voor dien tyd alleen, wilde gehouden hebben, moest, volgens zyne uitdrukkelyke verklaaring, bestaan uit zulke Kapiteins, Luitenants en Vendrigs, als aan hunne Compagnien aangenaam waren; welke Kapiteins, Luitenants en Vendrigs vyf Kolonellen zouden aanstellen, en de plaatsen der onaangenaame Hoofdofficieren vervullen; of een dubbel getal van de eenen en de anderen aan zyne Hoogheid aanbieden, die daaruit de verkiezing zou doen; zonder eenigszins te bepaalen, of de benoemden mogten zyn Leden der Regeeringe, of niet. Doch men heeft, in 't houden van deezen Krygsraad, geenszins voldaan aan 's Prinsen oogmerk, zo als zyne Hoogheid zelve, in de bekende *Publicatie* van den vyftienden September des jaars 1748, betuigd heeft,

(r) *Zie* Grotius Verantw. XIX. *Cap. bl.* 225.
(s) *Zie* II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 467.

heeft. Den Schutteren en *Contribuanten* werdt, in verscheiden' Wyken, geene genoegzaame *Vryheid open gelaten*, om de Leden tot den Vryen Krygsraad te stemmen. Sommige Wyken, alle hunne Hoofd-Officiers onaangenaam verklaard hebbende, stemden zelven anderen, in plaats van zulks voor den Krygsraad over te laaten. Voornaame Leden van dien zogenaamden Vryen Krygsraad klaagden, dat zy, in hunne *vrye deliberatien en verkiezingen*, geduuriglyk, *belemmerd en gestoord werden.* Kortom, in byna alle wyken, hadden onbehoorlykheden plaats gehad, die, door den Prinse, openlyk, werden afgekeurd. Eindelyk, kwam 'er eene benoeming van vyf Kolonellen, en van een groot getal van Hoofd-Officieren, in de plaats van zulken, die men, 't zy vrywillig of gedwongen, onaangenaam verklaard hadt, te voorschyn; welke benoeming zyne Hoogheid verklaarde, uit toegeevendheid, goed te keuren. Schoon nu, by de uitkomst, bleeke, dat geene Leden der Regeeringe, noch zelfs Persoonen, die na vermaagschapt waren met Leden der Regeeringe, Leden van den Krygsraad geworden of gebleeven waren, verklaart zyne Hoogheid egter nergens, dat hierin aan zyn oogmerk ware voldaan. Hy erkent, in tegendeel, de afhangkelykheid des Krygsraads van de Regeeringe, begeerende, dat dezelve niet vergaderen zou, dan met voorkennisse van Burgemeesteren. Ook stelt hy, dat de verkiezing van Kolonellen en Hoofd-Officieren, die, voortaan, door den Krygsraad, zou ge-

Burger-Compagnien.

Wagten.

schieden, geschieden moest, *in Conformiteit van de Privilegien, oude Costumen, Reglementen en herkomen* (*s*), alle welken wy, te vooren, getoond hebben; dat niet slegts het aanstellen van Leden der Regeeringe tot Leden van den Krygsraad gedoogen, maar zelfs aanpryzen en beveelen.

Uit al het gezeide, maaken wy, met reden, onzes oordeels, dit besluit, dat, te beweeren dat de Krygsraad onafhangkelyk is van de Wethouderschap, en geene Leden gedoogt, die Leden der Regeeringe zyn, niet alleen niet steunt op, maar veeleer aanloopt tegen de Verklaaringen van den Prinse Erf-Stadhouder, Willem den IV., van den tienden en vyftienden September des jaars 1748, en vierkant strydt met de oude en laatere gewoonten, keuren en wetten (*t*).

III.

RUITERWAGT en RATELWAGT.

Oudste aanstelling der Nagtwagt, naderhand, ook *Ruiterwagt* genaamd.

'T Is ten hoogste waarschynlyk, dat 'er, behalve de waakende Schutters en Poorters, al vroeg in de vyftiende eeuwe, eene Nagtwagt aangesteld is door 't Geregt; hoewel my hiervan, nergens, eenig klaar bescheid is voorgekomen. In de oude Keure, hier voor (*u*) te boek gesteld, wordt onderscheid gemaakt tusschen *Wachters* en *Wa-*

(*s*) Vervolg *der* Handv. *bl.* 8. *en* hier agter, *in de* Bylaagen, *Lt.* E.
(*t*) Groot-Memor. *N.* XI. *f.* 118.
(*u*) *Bladz.* 991.

Wakers; schynende, door de eenen, de waakende Poorters, en door de anderen, de aangestelde Nagtwagt verstaan te moeten worden. Ook schynt op de Nagtwagt te zien de Keur van den drie en twintigsten May des jaars 1453, die, in 't jaar 1477, vernieuwd, en waarby, op lyfstraffe, verbooden werdt, *een Waker* aan te vallen, of te kwetsen, by nagt; en den Waaker toegestaan, zig te weeren, *sonder iet daeraen te misdoen* (v). In de Ordonnantie van den jaare 1481 voor de waakende Poorters, wordt van de *oude Waakers* gewaagd (w): waarmede, insgelyks, de Nagtwagt schynt gemeend te worden. Doch eene andere Ordonnantie van 't Geregt, voor eenen *Kapitein van de Nagtwagt*, geeft ons het eerste licht, omtrent de gesteldheid der Nagtwagt, op het einde der vyftiende eeuwe. Dus luidt zy woordelyk: Wagten.

Opten XVIJ. *dach van December, anno* XCIIJ. [1493], *wert beuolen Cornelis Willemszoon, als Capitein van de nachtwaeck, dat hy, ouer de bewaernissen van der Stede ende alle de gemeente, al noch annemen soude XVI. mannen, die hem tot cost ende wedden van der Stede des nachts soude helpen waken, ende dat hy die onderhouden soude, tot dat hem anders gedaen weten soude wesen. pntibus den Schout, Jacob van berch burgermeester, Stans Claes zoen ende merten dircx zoen, schepenen* (x).

Doch

(v) Keurb. A. *f.* 24, 90. Handv. *bl.* 833.
(w) *Zie* hier voor, *bl.* 103.
(x) Groot-Memor. N. I. *f.* 207.

Wagten.

De Ruiterwagt wordt aangesteld, tot het bewaaken van de Vierschaar en van de Stad.

Doch gelyk de aanneeming deezer zestien mannen, slegts voor eenen tyd, bevolen was, zo schynt deeze Nagtwagt ook, eerlang, wederom afgeschaft te zyn. Maar omtrent dien zelfden tyd, was 'er eene Nagtwagt van *Vier borssers* in Stads dienst, dezelfden, vermoed ik, welken men, sedert, *Ruiterwagt* genoemd heeft, en die, van ouds, de ronde, te paarde, door de Stad, schynen gedaan te hebben. Burgemeesteren bevalen, op den zeven en twintigsten May des jaars 1495, dat *Jan Morseel*, by *die Vier borssers* (4), nog *acht goede gesellen* zou aanneemen, om des nagts de Stad *te bewachten, na ouder gewoonten* (y). Voor deeze Wagt, werdt, onder den naam van *Ruyterwacht*, op den vier en twintigsten January des jaars 1550, eene Ordonnantie beraamd, waarby blykt, dat zy, zo wel als haar Kapitein, door Burgemeesteren, werdt aan-

(y) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 301.

(4) *Hors*, *Ors*, en, by verzetting, *ros* betekende, oudtyds, *paard*. (Zie Kiliaan op 't woord Ors. en Huydecoper *Proeve*, *bl.* 485.) Van waar wy de woorden *roskam*, *rostuischer*, en anderen behouden hebben. Ook is 'er 't woord *borsser*, welk wy hier ontmoeten, van gemaakt. Ik besluit, dat deeze *borssers*, naderhand, de *Ruiterwagt* genoemd zyn, en ik stel vast, dat de Ruiterwagt te paarde diende, niet om aan 't woord te voldoen, want men verstondt, van ouds, door *Ruiters*, zo wel knegten, die te voet, als die te paarde dienden (Zie Matthæi *Anal.* Tom. I. p. 406, 407, 427, 497); maar, voornaamlyk, om dat de Ratelwagt, naderhand, om haar te beter van Ruiterwagt, of *rydende* wagt, te onderscheiden, eene *gaande* Ratelwagt genoemd werdt. Zie *Handv.* bl. 833.

aangesteld; dat zy de Vierschaar, en eenige andere Plaatsen in de Stad bewaakte, en, nevens de Poortiers, des morgens, de Stads Poorten opende. Voorts, waren haar zekere vaste noodhulpen toegevoegd, *Wapelaars* genaamd (z). Doch in 't jaar 1525, hadden Burgemeesteren, by raade van den Geregte, *Cornelis Symonsz. Roos van Naarden* aangenomen, *om, met dirck Jansz bors, Capiteyn te wesen snachts* (a): waar uit blykt, dat de Nagtwagt toen reeds sterker in getal moet geweest zyn, dan zy plagt. Zy was, naar 't schynt, in dien tyd, van de Ruiterwagt onderscheiden, alzo men vindt, dat *Peter Laers* of *Kaers*, in 't jaar 1561, Luitenant van de Ruiterwagt, onder den Kapitein *Jan Wessels, alias den duytschen moeriaen*, en te gelyk Kapitein van de *Voorwagt* geweest is (b). Veelligt, werdt de oude Nagtwagt de *Voorwagt* genoemd, om dat zy, in den voornagt, waakte. De Ruiterwagt, die de poorten openen moest, schynt, in den nanagt, gewaakt te hebben. Omtrent deezen tyd, bestondt de Nagtwagt nit niet meer dan zestig man; doch zy werdt, in 't jaar 1568, op honderd man gebragt (c). Voorts, vind ik, dat, in 't jaar 1570, vier Wagters werden aangesteld, om de Vierschaar, by dage, te bewaaken (d). Zy werden, waarschynlyk, der oude Ruiterwagt

WAGTEN.

(z) Groot Memor. *N.* II. *f.* 19.
(a) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 285.
(b) Groot-Memor. N. II. *f.* 89 *verso.*
(c) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 16 *Aug.* 1568. *f.* 103 *verso.* en II. *Deel*, VII. *Boek*, *bl.* 168.
(d) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 6 *Febr.* 1570. *f.* 140.

Wagten. wagt bygevoegd. En 't schynt, dat de Nagtwagt in 't gemeen, sedert, den naam van *Ruiterwagt* gekreegen heeft, alzo ik niet alleen vind, dat de Vroedschap, in 't jaar 1576, besloot, de Ruiterwagt, die toen honderd en twaalf man sterk was, (al te groot een getal, als men onderstellen zou, dat 'er, behalve deeze Ruiterwagt, nog eene Nagtwagt van honderd man in Stads dienst geweest was,) tot op zeventig man, te verminderen (*e*); maar ook, dat, volgens het *negende* Lid der *Satisfactie* van den jaare 1578, de bende der Nagtwaakeren, by Burgemeesteren te stellen, uit niet meer dan veertig man, bestaan mogt (*f*); en dat, in 't jaar 1585, voor 't eerst, besllooten werdt, boven de oude Ruiterwagt, de eenigste Nagtwagt, die toen genoemd wordt, eene *gaande Ratelwagt* aan te stellen (*g*), die, tot heden toe, in wezen gebleeven is.

Oorsprong, gesteldheid en dienst der tegenwoordige Ruiterwagt. Wat de Ruiterwagt in 't byzonder betreft; zy schynt, na 't aanstellen der Ratelwagt, of, grootendeels, afgedankt, of liever, allengskens, uitgestorven te zyn, tot op eenige weinige persoonen na, die 't Stadhuis en de Vierschaar bewaakten, en den naam van *Ruiterwagt* behielden, schoon zy niet meer te paarde dienden, als van ouds. Doch deeze Ruiterwagt, door onvoorzigtigheid, oorzaak gegeven hebbende tot den brand van 't Stadhuis, op den zevenden July

(*e*) Resol. Vroedsch. *N.* 3. 25 *Aug.* 1576.
(*f*) Handv. *bl.* 42. [141.] *en* hier voor. II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 450.
(*g*) Resol. Vroedsch. *N.* 5. 14 *Dec.* 1585.

ly des jaars 1652, werdt, in 't jaar 1656, afgedankt (*b*), en, niet voor 't jaar 1664, wederom opgeregt. Zy kreeg toen eene Instructie, waarnaar zy zig, in 't bewaaren en bewaaken van 't Stadhuis, hadt te gedraagen, die, reeds te vooren, ontworpen was (*i*); doch nu veranderd en vernieuwd werdt. In deeze Instructie of Ordonnantie, draagt zy, blootelyk, den naam van *Wagters van 't Stadhuis* of *Ruiterwagt* (*k*). En 't blykt, uit eene *Resolutie* der *Vroedschap*, kort te vooren genomen, dat het Stadhuis, waarschynlyk, sedert het jaar 1656, door Soldaaten, bewaakt geworden was: zynde, terstond nà 't afdanken der Ruiterwagt, een vendel van honderd en zestig soldaaten, in derzelver plaats, opgeregt (*l*). Doch men vondt toen geraaden, de soldaaten van daar te ligten, en dertig man, tot bewaaringe van 't Stadhuis, aan te neemen (*m*). De gaadje deezer Waakers van 't Stadhuis plagt vyftien guldens ter maand te zyn. Doch in 't jaar 1720, is zy, met vyf guldens ter maand, verhoogd (*n*). Zy genieten, daarenboven, verscheiden' andere voordeelen, met naame, van de Paaren, die zig, by Commissarissen van Huwelykſche zaaken, laatende aantekenen, of, op 't Stadhuis trouwende, door de Ruiterwagt, op- en afgeleid worden. WAGTEN.

De

(*b*) Resol. Vroedsch. *N.* 20. 9 *July* 1652. *f.* 249. *Lr.* A. 24 *April* 1656. *f.* 96.
(*i*) Groot Memor. *N.* IV. *f.* 93 *verso*, 97 *verso*.
(*k*) Groot-Memor. *N.* V. *f.* 135, 143 *verso*.
(*l*) Resol. Vroedsch. *Lr.* A. 14 *April* 1656. *f.* 96.
(*m*) Resol. Vroedsch. *Lr.* D. 28 *Jan.* 1664. *f.* 97.
(*n*) Groot-Memor. *N.* IX. *f.* 262 *verso*.

WAGTEN.

De Ruiterwagt, die, in 't jaar 1664, uit dertig man, bestondt, bestaat tegenwoordig uit niet meer dan zes man. Zy worden, door Burgemeesteren, aangesteld; en hadden, tot in 't jaar 1746, eenen byzonderen Kapitein, welk ampt toen vernietigd werdt (*o*). Thans staan zy, onder den oudsten Kapitein van de Ratelwagt. By nagt, zyn zy verpligt, de bevelen van den Kapitein, Luitenant of Vendrig, die de Wagt op 't Stadhuis heeft, te gehoorzaamen. Zy zyn, by dage, gewapend met een' geverwden stok, daar Stads wapen op staat, en met een' houwer tot zydgeweer. By nagt, voeren zy, in de plaats van den stok, een' halven piek (*p*).

Aanstelling der Ratelwagt, en veranderingen in dezelve.

De RATELWAGT heeft haaren naam naar de groote *ratels*, die zy, des nagts door de Stad gaande, roert, voor 't uitroepen van het uur en half uur, en vooral ook, by 't ontstaan van brand, of anderen onraad. Zy is, daarenboven, met een' houwer en halven piek, gewapend. By haare eerste opregting, in den jaare 1585, werdt belast, dat zy, twee aan twee, zonder licht, door de Stad gaan zou (*q*). Doch 't blykt, dat zy, in de volgende eeuwe, eer nog de Lantaarnen in gebruik gebragt waren, licht by zig gehad heeft (*r*). De eerste opregting der Ratelwagt geschiedde, door Burgemeesteren, by raade van den Krygsraad, en werdt, naderhand,

(*o*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgem. van 21 *July* 1746. *f.* 131.

(*p*) Resol. Vroedsch. *Lr.* D. 28. *Jan.* 1664. *f.* 97. Groot-Memoriaal, *N.* V. *f.* 135.

(*q*) Keurb. G. *f.* 265. *Zie ook* Handv. *bl.* 833.

(*r*) Resol. Vroedsch. *Lr.* F. 19 *Novemb.* 1668. *f.* 115.

hand, goedgekeurd door de Vroedschap (*s*). Wagten.
Vervolgens, werdt, in 't jaar 1616, besslooten, de nieuwe Stad, daar veele luiden nog zeer eenzaam woonden, ook van eene Wagt te voorzien (*t*). 't Schynt, ondertusschen, dat, na 't jaar 1585, de aanstelling der Ratelwagten, aan elken Burger-Kapitein is overgelaaten; gelyk ik, met zo veele woorden, in zekere geschreeven' *Aantekeningen* van Schepen Gerard Schaep Pietersz. gemeld vinde; midsgaders, dat zy toen, door Kolonellen, ten overstaan van twee Kapiteinen, betaald werden. 't Liep, ten minste, tot in 't jaar 1620, of langer, aan, eer de Ratelwagt tot eene byzondere Compagnie gebragt werdt, en haaren Kapitein, Luitenant, Serjanten en mindere Officieren kreeg. Burgemeesteren, die, van ouds, de Hoofd-Officieren der Nagt en Ruiterwagt plagten aan te stellen, stelden nu ook de Kapiteinen en Luitenanten (*u*), en, waarschynlyk, ook de Serjanten over de Ratelwagt. Zelfs vindt men, dat de aanstelling van de Noodhulpen der Ratelwagts; 't welk, in 't jaar 1673, zo wel als de aanstelling der Ratelwagts, en der Luitenanten en Serjanten over dezelven, aan Kolonellen werdt aanvertrouwd (*v*); in 't jaar 1620, aan Burgemeesteren gestaan heeft (*w*). In 't jaar 1628,

(*s*) Resol. Vroedsch. N. 5. 14 *Decemb.* 1585.
(*t*) Resol. Vroedsch. N. 11. 15 *July* 1616. *f.* 176.
(*u*) Groot Memor. *N.* II. *f.* 290.
(*v*) Handv. *bl.* 815.
(*w*) Groot-Memor. *N.* II. *f.* 290.

Wagten.

1628, was de Ratelwagt reeds honderd agt en vyftig man ſterk (*x*). Doch na de jongſte Vergrooting der Stad, werdt zy, in 't jaar 1672, zeer veel vermeerderd in getal; onder twee Compagnien gebragt, en van dubbele Hoofdofficieren voorzien (*y*). Maar 't leedt naauwlyks een jaar, of 't getal der Ratelwagts werdt wederom verminderd, en op twee honderd en tagtig man gebragt, die in zeventig Wyken verdeeld werden (*z*). Op dit getal, bleef de Ratelwagt bepaald, tot dat, in 't jaar 1685, de jongſte Vergrooting der Stad genoegzaam bevolkt was. De Vroedſchap beſloot toen, nog twee honderd Ratelwagts te voegen by de voorigen twee honderd en tagtig, en de vier honderd en tagtig man te verdeelen in honderd en twintig Wyken, juiſt het dubbel getal der wyken, in welken de Burger-Compagnien verdeeld zyn. Burgemeeſteren werden gemagtigd, om, by raade van Kolonellen, de Wagten te regelen (*a*); gelyk geſchiedde (*b*). Op dit getal, is de Ratelwagt, ſedert, gebleeven, uitgenomen dat, in de Wyk buiten de Leidſche Poort, binnen de Vryheid, in 't jaar 1754, eene Nagt- of Ratelwagt aangeſteld is (*c*). De vier honderd en tagtig man, die binnen de Stad waaken, hebben nog een goed getal van *Noodhulpen* nevens zig, die, in geval van ziekte of afwezendheid der

(*x*) Aantek. *van* Schepen G. SCHAEP PIETERSZ.
(*y*) Reſol. Vroedſch. *L*^r. I. 7 *April* 1672. *f.* 36.
(*z*) Reſol. Vroedſch. *Lr* I. 31 *Maart* 1673. *f.* 162.
(*a*) Reſol. Vroedſch. *Lr.* Q. 8 *Jan.* 1685. *f.* 248.
(*b*) Groot-Memor. *N.* VII. *f.* 118 *verſo.*
(*c*) Keurb. T. *f.* 194 *verſo.* Vervolg *der Handv. bl.* 5.

der vaste Wagts, hunne post waarneemen.

Ten dienste der Ratelwagt in de Stad, zyn vier Wagthuizen of *Corps de guarde* geschikt, twee aan de oude zyde, onder eene der boogen aan de oostzyde van de Beurs, en aan de Zuider-Kerk; en twee aan de nieuwe zyde, in de Tuinstraat, en aan de Amstel-Kerk. In ieder Wagthuis, onthouden zig, 's nagts, agt man uit de Ratelwagt, een Serjant, een Corporaal, en zes Adelborsten, die verpligt zyn, twee aan twee, de ronde te doen, en toe te zien, dat de Wagten, naar behooren, waargenomen worden. De Oud-Raad van Burgemeesteren heeft, laatstelyk, op den een en dertigsten July des jaars 1754 (*d*), eene Orde beraamd, op het bezetten van de Nagtwagt, waarby ook het Loon derzelve, van nieuws, geregeld is. Het jaar is, by dezelve, in vier deelen verdeeld, waarnaar het uur, op welk de manschap aan de Wagthuizen komen moet, om door den Corporaal te worden afgelezen, geschikt is: te weeten,

WAGTEN. Wagthuizen of *Corps de guarde* voor de Ratelwagt. Wyze en tyd van waaken en roepen.

1. Van den twaalfden May tot den vierden Augustus: wanneer de afleezing, ten half tien uuren, geschiedt.
2. Van den vierden Augustus tot den zeven en twintigsten October: wanneer de tyd der afleezinge op negen uuren bepaald is.
3. Van den zeven en twintigsten October tot den veertienden February: zynde

(*d*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgem. 31 *July* 1754. *bl.* 14.

WAGTEN.

de den tyd der afleezinge dan ten half negen uuren.

4. Van den veertienden February tot den twaalfden May: geschiedende dan de afleezing wederom ten negen uuren.

De Wagts moeten, om 't half uur, door hunne Wyk, ratelen, en uitroepen, hoe laat het zy. Zy gaan nog, twee aan twee, de wyk rond, en beginnen, het gantsche jaar door, ten tien uuren, te roepen. In de vier Zomermaanden, dat is, van den twaalfden May tot den vierden Augustus; wanneer het zelfde paar Wagts, den gantschen nagt door, waakt, waarvoor de man vyf stuivers geniet; is de laatste roep ten half drie uuren. In den overigen tyd van 't jaar, waaken twee paar Wagts, in elke Wyk; een paar in den voornagt, en een paar in den nanagt. De voornagt eindigt ten twaalf uuren, uitgenomen in de vier Wintermaanden, dat is, van den zeven en twintigsten October tot den veertienden February, wanneer hy ten een uure eindigt. In deeze vier maanden, is de laatste roep ten half zes uuren, en ieder man wint dan vyf stuivers; doch niet meer dan vier stuivers, in den origen tyd van 't jaar, zo lang, met dubbele wagt, gewaakt wordt. Van den vierden Augustus tot den vyftienden September, en van den een en dertigsten Maart tot den twaalfden May, is de laatste roep ten half vier, en van den vyftienden September tot den zeven en twintigsten October, en van den veertienden February tot den een en dertigsten Maart, ten half vyf uuren. Die

in

in den voornagt waaken, haalen hunne ratels en geweer van de Wagthuizen, welken, door hen, die in den nanagt waaken, van hun overgenomen, en 's morgens aan de Wagthuizen te rug gebragt worden. Wagten.

De Wagts mogen, voor tien uuren, de ratels niet roeren, dan in geval van brand, of anderen onraad. Die 's avonds, of 's morgens, by 't afleezen van de Wagt, niet tegenwoordig zyn, mogen, in eene halve maand, niet waaken; of worden, anderszins, ter bescheidenheid van den Kapitein, in boete beslaagen. Op het dronken ter wagt komen, of zyn; het slaapen in hoeken en winkels, en andere onbehoorlykheden, zyn ook boeten gesteld. By ziekte, of noodige afwezendheid van een' der vaste Ratelwagts, waartoe de Kapitein verlof geeft, waakt zyn Noodhulp, dien hy, by tyds, waarschuwen moet, in zyne plaatse. De vaste Wagts mogen niet voor elkanderen, noch buiten hunne Wyk, waaken. Doch zo de Noodhulp van eene Wyk ziek is, wanneer hy zou moeten waaken, mag zyne post, door den Noodhulp van eene andere Wyk, die geene wagt te doen heeft, vervuld worden. De Wagts, zig, tegen eenige Soldaaten, Burgers of anderen, met vloeken, schelden, slaan, of op eenige andere wyze, vergrypende, worden daadelyk afgezet. Alle deeze en andere punten zyn vervat in de Ordonnantie van den zevenden October des jaars 1673, naar welke, de Ratelwagts, by hunne aanstelling, belooven, zig te zullen gedraagen; voorts, zig, by eede, ver- Inhoud der Ordonnantie voor de Ratelwagt.

 bin-

WAGTEN. bindende, tot gehoorzaamheid aan Burgemeesteren, Kolonellen, en hunnen Kapitein (e).

Aanstelling der Kapiteinen, Luitenanten, Serjanten en mindere Officieren van de Ratelwagt.

Uit het gene wy, hier voor, hebben aangetekend, blykt genoegzaam, dat de aanstelling der twee KAPITEINEN over de Ratelwagt, ten allen tyde, aan Burgemeesteren gestaan heeft. Alleenlyk, is, desweege, voor eenige jaaren, verschil ontstaan met Kolonellen der Schutterye, die beweerden, dat hun de aanstelling toekwam. Men verbleef, van de eene en de andere zyde, het geschil aan de beslissing van den Prinse-Erfstadhouder, Willem den IV., die, na 't overweegen der wederzydsche *Memorien*, op den agttienden May des jaars 1751, uitspraak deedt, ten voordeele van Burgemeesteren: te gelyk, verklaarende, dat Burgemeesteren ook alleen geregtigd waren, om den Collecteur van't Wagtgeld en Knegt van den Krygsraad aan te stellen (f). De Kapitein van de Ratelwagt, die door Kolonellen aangesteld was, bleef egter, by inschikking, in dienst; doch ontving, van nieuws, eene Acte zyner aanstellinge van Burgemeesteren.

De aanstelling der LUITENANTEN *en* SERJANTEN schynt, in't jaar 1673, aan Kolonellen gelaaten te zyn, en geschiedt, nog tegenwoordig, door dezelven. De Ratelwagts en de Noodhulpen worden, insgelyks, door Kolonellen gesteld, op den voorslag der Burger-Kapiteinen van elke Wyk. De *Corporaals*

(e) Handv. *bl.* 834.
(f) Vervolg *der* Handv. *bl.* 4.

raals en *Adelborsten* worden, door de Kapiteins der Ratelwagts, gekooren. Bezetting.

IV.

GUARNIZOEN of BEZETTING.

Amsterdam werdt, in de oudste tyden, alleen door Poorters, beschermd, tegen aanslagen van binnen en van buiten. De Graaven waren niet gewoon, bezetting te leggen in de Steden, en begonden, niet voor de regeering van 't Huis van Bourgondie, geregeld Krygsvolk te bezoldigen. Ten tyde van Vrouwe Jacoba, was 'er, alleenlyk, voor weinige weeken, bezetting, in Amsterdam, gelegd geweest, om de Stad te beveiligen, tegen de aanslagen der Kabbeljaauwschen (*g*). In 't jaar 1445, lieten de Hoekschen, insgelyks, eenige geregelde manschap, onder Reinoud en Gysbrecht van Brederode, in de Stad, die 'er egter, voor 't einde des jaars, door Hertoge Filips van Bourgondie, wederom uit gedreeven werdt (*h*). En na dien tyd, vind ik niet, dat de Stad bezetting, van 's Graaven of 's Lands wege, ingenomen heeft, tot dat zy, in Maymaand des jaars 1567, genoodzaakt werdt, den Heer van Noircarmes, met vier vendelen Spaansche knegten, te ontvangen (*i*). Oudste bezettingen in Amsterdam.

Doch,

(*g*) II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 318.
(*h*) II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 243, 245.
(*i*) II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 262.

Bezetting.

De Stad, heeft, al vroeg, knegten in haare soldye aangenomen.

Doch, voor dien tyd, hadt de Regeering, verscheiden' maalen, knegten in Stads soldye aangenomen; gelyk, onder anderen, in de jaaren 1482, 1504, en 1515, geschied was (*k*). In 't jaar 1518, hadt de Stad vyftig man in haaren dienst, over welken Burgemeesteren, met goedkeuring van 't Geregt, *Caspar beyerstoffer, als hoofdman ende Capitein*, hadden aangenomen, die ook, voor den tyd van een jaar, werdt aangesteld, om 't volk in den wapenhandel te oefenen, op eene wedde van vyftig guldens, en vrye wooning, te weeten, *t zuderhuys op douwe zyds sluyse* (*l*). In laater' tyd, en vooral in de zeventiende eeuwe, heeft de Stad, dikwils, eenige vendelen Soldaaten in haaren byzonderen dienst aangenomen, over welken, Burgemeesteren de Hoofd-Officieren stelden (*m*). De twee laatste Compagnien, ieder van twee honderd man, werden, in 't jaar 1684, aangenomen; sedert, op honderd en vyftig man, verminderd; doch in 't jaar 1689, wederom op twee honderd man gebragt. Maar in 't jaar 1692, op honderd, en in of na 't jaar 1693, op zestig man verminderd (*n*), tot dat zy, in 't jaar 1697, geheellyk, werden afgedankt (*o*). Na welken

(*k*) Keurb. A. *f.* 131 *verso*. B. *f.* 82. D. *f.* 25. II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 365, 415. V. *Boek*, *bl.* 466.

(*l*) Groot-Memor. N. I. *f.* 275 *verso*.

(*m*) Groot-Memor. *N.* III. *f.* 325.

(*n*) Resol. Vroedsch. *Lr.* P. 28 *Jan.* 4 *Febr.* 1684. *f.* 314. 322. *Lr.* Q 23 *Maart*, 24 *May* 1684. *f.* 68, 134. *Lr.* S. 12 *Jan.* 1689 *f.* 217. *Lr.* V. 7 *Maart* 1692. *f.* 251. *Lr.* W. 14 *Sept.* 1693. *f.* 224.

(*o*) Resol. Vroedsch. *Lr.* Y. 16 *Nov.* 1697. Groot-Memor. N. VIII. *f.* 143.

ken tyd de Stad geene Soldaaten in haaren byzonderen dienſt gehad heeft. Men vindt meer dan één blyk, dat het Krygsvolk, welk in Stads dienſt aangenomen werdt, ook alleen aan de Stad eed gedaan heeft (*p*).

Bezetting.

De bezetting, die, van 's Graaven wege, in 't jaar 1567, in de Stad gelegd was, bleef 'er niet lang: en in 't jaar 1571, beloofde de Regeering twee honderd duizend guldens, om van Spaanſche bezetting, en van een Kaſteel, waarmede Alva de Stad bezwaaren wilde, voor altoos, vry te zyn. De penningen werden, voor 't grootſte gedeelte, opgebragt, en, voor 't overige gedeelte, der Stad, in 't volgende jaar, kwyt geſcholden (*q*). De belegering der Stad, die, in 't zelfde jaar, van de Staatſche zyde, ondernomen werdt, noodzaakte haar, verſterking van bezetting te verzoeken, die gedeeltelyk in, gedeeltelyk buiten de Stad gelegd werdt (*r*). De bezetting, die in de Stad lag, werdt, ſedert, met zes vendels Stads knegten verſterkt, die, in 't jaar 1578, in gevolge van het *derde* Lid van het Verdrag van *Satisfactie*, zeer tegen den zin der Roomſche Regeeringe van dien tyd, afgedankt werden, en te gelyk, over de overige knegten, die in vier vendelen werden verdeeld, nieuwe Officiers geſteld (*s*). Doch deeze knegten, 't hunne gedaan hebbende tot de verandering der Regeeringe, die kort hierna voor-

De bezetting der Stad van 's Lands wege wordt op twee vendelen, ieder van twee honderd koppen, gebragt.

(*p*) Groot Memor, *N.* II. *f.* 237 *verſo.* N. III. *f.* 80 *verſo.*
(*q*) II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 310, 320.
(*r*) II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 325, 326, 353.
(*s*) II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 411, 412, 419, 420, 448, 459.

Bezetting. voorviel, werden, eerlang, op twee vendelen of Compagnien, ieder van twee honderd koppen, gebragt (*t*); welke twee vendelen, na dien tyd, van 's Lands wege, de gewoonlyke bezetting der Stad gebleeven, en, sedert lang, op de verdeeling van 't Noorderkwartier, gebragt zyn.

Voorwaarden, op welken de bezetting hier ter Stede ontvangen is, en gehouden wordt.

Om nu te doen verstaan, op welk een' voet, deeze bezetting, hier ter Stede, ontvangen en gehouden worde, zullen wy, beknoptelyk, aanwyzen, wat, desaangaande, zo wel by de overeenkomst op den Afstand van de Satisfactie des jaars 1581, als in laater' tyd, bedongen en besllooten is. De bezetting zou, volgens het *vierde* Lid der gemelde Overeenkomst, door Prinse Willem den I., aan wien de hooge Overheid geduurende den oorlog opgedraagen was, alleen, vermeerderd of verminderd mogen worden, naar dat de nood zulks vorderde. En in geval zyne Doorlugtigheid de bezetting versterkte, werdt haar, by het *vyfde* Lid, *Servitiegeld* toegelegd, even als de andere Steden van Holland gaven. Doch dat dit Lid alleen begreepen is, te moeten gepast worden op eene versterking van bezetting, die, door Prinse Willem den I., noodig geoordeeld was, is af te neemen uit een besluit der Vroedschap van den jaare 1673. Het Regement van Waldek, hier toen, eenigen tyd, in bezetting gelegen hebbende, hadt tien stuivers ter weeke, voor ieder hoofd, *Servitiegeld* genooten. Doch men stelde, kort daarna, vast, nooit

(*t*) II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 13.

nooit wederom *Servitiegeld* toe te ſtaan (*u*). Volgens het *derde* Lid der meergemelde Overeenkomſt, moeſt de Bezetting betaald worden uit de gemeene Lands middelen, die, in de Stad en derzelver Vryheid, geheeven worden. En zo de andere Soldaaten, in Holland leggende, met Laken, werden betaald; zou zy ook eene maand ſoldye in 't jaar, in Laken, ontvangen moeten. Doch in de wyze van betaalinge der Stads Bezettinge, is merkelyke verandering gekomen. Men vindt, dat 'er, reeds in 't jaar 1599, een *Pagadoor* of *Betaalmeeſter* der Bezettinge, door Burgemeeſteren, is aangeſteld (*v*), en deeze amptenaar is, nog tegenwoordig, in wezen (*w*). Hy is, al van ouds, bevoegd geweeſt, om, elke maand van twee en dertig dagen, de penningen, tot betaalinge van 't Krygsvolk geſchikt, van den Ontvanger van 's Lands gemeene middelen over te neemen (*x*), en uit dezelven de gewoonlyke betaaling te doen aan de bezetting. BEZETTING.

De twee Kapiteins der Amſterdamſche Bezettinge moeten, volgens het *tweede* Lid der Overeenkomſt op den Afſtand van de *Satisfactie*, Burgers der Stad zyn (*y*). De benoeming deezer Kapiteinen is, door 's Lands Staaten, op den dertienden Maart des jaars 1588, geſteld aan Burgemeeſteren, mids zy hunne *Commiſſie* of Laſtbrief neemen van den Stadhou-

(*u*) Reſol. Vroedſch. *L*[*s*]. I. 31 *Maart*, 12 *Juny* 1673. *f.* 163, 179.
(*v*) Groot-Memor. *N.* II. *f.* 177 *verſo.*
(*w*) Groot-Memor. N. IV. *f.* 23. *N.* VI. *f.* 183.
(*x*) Groot-Memor. *N.* II. *f.* 275.
(*y*) Handv. *bl.* 47.

BEZETTING.

houder en Kapitein-Generaal over Holland. 't Gebruik heeft geleerd, dat de aanſtelling van eenen Wagtmeeſter of Major, Provooſt en Betaalmeeſter, zo wel als de aanſtelling der Luitenanten en Vendrigs, ook aan Burgemeeſteren verbleeven is (z). De Kapiteinen, Officiers en Soldaaten, hier ter Stede in bezetting leggende, zyn, volgens dezelfde Reſolutie van 's Lands Staaten, verpligt, den eed van getrouwheid te doen aan den Lande van Holland, en aan de Stad Amſterdam; en dien van gehoorzaamheid, aan den Stadhouder en Kapitein-Generaal, aan Burgemeeſteren van Amſterdam; en de Soldaaten in 't byzonder ook aan hunne Kapiteinen en mindere Bevelhebbers. Voorts, is, ten zelfden tyde, vaſtgeſteld, dat de bezetting van vier honderd man niet uit de Stad zou mogen worden getrokken, overeenkomſtig met het *tweede* Lid van den Afſtand van de *Satisfactie*, inhoudende „ dat de Stad be- „ zet zou *blyven*, met twee vendelen kneg- „ ten, ieder van twee honderd hoofden." En op den grond van dit beding, is de uittogt van deezer Stede Bezetting, meer dan eens, geweigerd (a); ſchoon dezelve ook, als 's Lands nood drong, en men 't Krygsvolk hier miſſen kon, zeer dikwils, met byzonder verlof van Burgemeeſteren en Raaden, uitgetrokken is; doch altoos, onder ſtilzwygend, en meermaalen, onder uitgedrukt beding,

(z) Groot Memor. *N*. III. *f*. 248. *N*. IV. *f*. 2 *verſo*, 131 *verſo*, 208 *verſo*. *N*. VI. *f*. 73 *verſo*. N. X. *f*. 63.

(a) Reſol. Vroedſch. *Lt*. E. 7 *Octob*. 1665. *f*. 89. *Lt*. S. 3 *Jan*. 1689. *f*. 204.

ding, dat dit verlof niet ſtrekken zou, tot verkorting van het regt, welk der Stad, by de aangehaalde Reſolutie van den jaare 1588, als een gevolg van den Affſtand van de *Satisfactie*, was toegeſtaan (*b*). Ook vindt men, dat, reeds in de jaaren 1598 en 1602, eenige knegten uit de Stads bezetting zyn uitgezonden, op verzoek van Gecommitteerde Raaden en Patent van Prinſe Maurits (*c*). Volgens dezelfde Reſolutie, is de Stad ook niet gehouden, eenige andere bezetting in te neemen, dan in geval van hoogen nood, en dan ter Ordonnantie, of op Patent van den Kapitein-Generaal (*d*); ſchoon zy, tot voorkoming van inwendige beroerte, of vyandelyke aanvallen van buiten, meermaalen, op haar verzoek, verſterking van 's Lands Krygsvolk bekomen heeft (*e*). Doch wanneer Burgemeeſteren en Raaden oordeelden, geene vermeerdering van bezetting noodig te hebben, is de inneeming van Krygsvolk, meer dan eens, van de hand geweezen (*f*). De doortogt en huisveſting voor korten tyd van 's Lands Soldaaten is, zelfs altoos, eerſt door Burgemeeſteren en Raaden, des verzogt zynde, toegeſtaan (*g*), en zou, zonder derzelver byzonder verlof, niet mogen geſchieden. De Ruiters van Maar-

Bezetting.

(*b*) Reſol. Vroedſch. *Lr.* E. 26 *Maart* 1666. *f.* 98. *Lr.* L. 14, 23 *May* 1676. *f.* 4, 13.

(*c*) Reſol. Vroedſch. *N.* 8/9. 13 *Sept.* 1598. *f.* 237 *verſo.* 1 *May* 1602. *f.* 393.

(*d*) Handv. *bl.* 50.

(*e*) Reſol. Vroedſch. N. 16. 20 *Dec.* 1628. 21 *Febr.* 17 *Nov.* 1629. *f.* 65 *verſo*, 67 *verſo*, 115 *verſo.*

(*f*) Groot-Memor: N. V. *f.* 189 *verſo.*

(*g*) *Zie* II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 302, 308.

Bezetting. Maarten Schenk werden, in 't jaar 1574, niet dan by honderd te gelyk, door de Stad gelaaten (*h*). En in 't jaar 1707, werdt eenen Luitenant, met vier en twintig man, van de Vloot komende, op zyn verzoek, verlof gegeven om door de Stad te trekken; doch niet dan langs den kortften weg, van de oude Stads herberg naar de Utrechtfche Poort (*i*). Terwyl de Stad, in 't jaar 1573, nog Spaanfche bezetting inhadt, vondt de Regeering al ongeraaden, eenige weggeloopen foldaaten, uit het Leger voor Haarlem, hier in te laaten (*k*); ten blyke, dat men, zelfs toen reeds, bezorgd was, om geen meer Krygsvolk, dan men dienftig oordeelde, te gedoogen in de Stad.

Gezag der Wethouderfchap over de Bezetting. 's Lands Staaten hadden, op den agttienden September des jaars 1578, verklaard, dat de Wethouderfchap der Stad mede goede opzigt zou mogen neemen, dat de bezetting aldaar in goede orde, gehoorzaamheid en krygstugt zou gehouden worden (*l*); en ten dien einde, reeds in Juny te vooren, gewild, dat de Leuze of het Wagtwoord, voor dezelfde bezetting, van den oudften, of voorzittenden Burgemeefter gevraagd zou worden (*m*): 't welk, fchoon flegts by provifie belaft, alzo zulks nimmer federt ingetrokken is, tot heden toe, in gewoon gebruik

(*h*) II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 353.
(*i*) Groot-Memor. N. IX. *f.* 65 *verfo.*
(*k*) Keurb. G. *f.* 84.
(*l*) Handv. *bl.* 50.
(*m*) Handv. *bl.* 50.

bruik is gebleeven. Ook hebben Burgemeesteren meer dan éene Ordonnantie gemaakt voor de Officieren en Soldaaten der Bezettinge, tot bewaaring der goede orde onder dezelve: en onder anderen, eene, op den negen en twintigsten January des jaars 1664, volgens welke, de Wagten, door eenen der Hoofd-Officieren, en door de Serjanten, moeten worden waargenomen. Ook mogen de Soldaaten 's nagts niet buiten de Stad blyven, veel min buiten dezelve woonen. Zy zyn verpligt, Burgemeesteren, of Kolonellen, aan welken beide, volgens eene verklaaring van de Vroedschap van den jaare 1654, het bewind over de bezetting, altoos, gestaan hadt (*n*), te gehoorzaamen, wanneer dezelven tegenwoordig zyn: anders, hunne Officieren, in derzelver rang. Onder deezen, wordt, van tyd tot tyd, Krygsraad gehouden, waarin de overtreedingen der Officieren en Soldaaten, in hun beroep begaan, onderzogt en gestraft worden (*o*). Doch zo deeze straf te ver gaan mogt, of zo de misdaad niet geoordeeld werdt te staan ter kennisse van den Krygsraad, betrekken Schepenen de zaak voor hunne regtbank. Men vindt, onder anderen, dat, in 't begin van 't jaar 1635, een Soldaat, die, door den Krygsraad, tot het Tugthuis, veroordeeld was, door Schepenen, opgeëischt, en op nieuws te regt gesteld is (*p*).

BEZETTING.

Wy

(*n*) Resol. Vroedsch. N. 21. 30 *July* 1654. *f.* 199.
(*o*) Handv. *bl.* 837.
(*p*) Groot-Memor. N. III. *f.* 153 *verso*.

BEZETTING.

Hoofdwagt en Dienst der Bezettinge.

Wy hebben elders (*q*) aangetekend, dat eenige vertrekken boven de Waage, op den Dam, van ouds, geschikt zyn, tot een Wagthuis voor de Bezetting. De twee Compagnien, uit welken dezelve bestaat, trekken ook, by beurten, van tyd tot tyd, op, zo om, des ogtends by tyds, op de Beurs, hunne soldy te ontvangen, als om, op het zogenaamde Slagveld, by de Utrechtsche Poort, des Zomers, geoefend te worden in de behandeling der wapenen. Zy bewaaken, wyders, by dage, de poorten en boomen der Stad, en zetten, nagt en dag, eene Schildwagt uit voor de Hoofdwagt boven de oude Waage, in 't gezigt van 't Stadhuis. Wanneer 'er Lyfstraffen van wege 't Geregt worden geoefend, worden 't Stadhuis en de trappen der Waage bezet met Soldaaten. In tyden van oproer, heeft men zig ook, veeltyds, van hun bediend; doch niet altoos met even goeden uitslag, hebbende men, nu en dan, gezien, dat het graauw meer ontzag getoond heeft voor de gewapende Burgerye, dan voor 's Lands Soldaaten. Wy herhaalen niet, 't gene wy, elders (*r*), hebben aangetekend, dat, boven in den Jan-Rooden-Poorts-Tooren, een vertrek geschikt is tot het houden van den Krygsraad der Bezettinge, en twee anderen, tot gevangenissen voor de Soldaaten.

Aanstelling der

De KAPITEINEN, *Luitenanten* en *Vendrigs*, over de twee Compagnien van de Bezet-

(*q*) III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 106.
(*r*) III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 175.

zetting deezer Stad, worden, door Burgemeesteren, aangesteld, of benoemd; doch verkrygen, tegenwoordig, hunnen Lastbrief of *Commissie* van den Prinse-Erfstadhouder, als Kapitein-Generaal. In vroeger' tyd, heeft men egter, hier omtrent, een verschillend gebruik gehad. In 't jaar 1635, werdt een Kapitein aangesteld, door den Raad van Staate, op voorschryvens van Burgemeesteren (*s*). In 't jaar 1658, geschiedde zulks, by eene Acte der algemeene Staaten, waaraan Burgemeesteren eene bevestiging gehegt hadden (*t*). Op andere tyden, en inzonderheid, wanneer 'er geen Kapitein-Generaal was, zyn de Hoofd-Officiers der Bezettinge, eenigszins op eene andere wyze, aangesteld. Doch thans geschiedt de aanstelling door Burgemeesteren, die 'er den Heere Kapitein-Generaal kennis van geeven, waarna de aangestelde Hoofd-Officier zyne Commissie bekomt, op naam der Heeren Staaten-Generaal, ter *relatie* van den Raad van Staate, met een *attache* van den Kapitein-Generaal en Gecommitteerde Raaden der Staaten van Holland (*u*). In geval de Regeering der Stad geraaden vindt, de bezetting, buitengewoonlyk, te vermeerderen, worden de Hoofd-Officiers aangesteld door Burgemeesteren, voor welken alleen, zy den eed van getrouwheid afleggen (*v*).

Bezetting. Hoofd-Officieren over dezelve.

De

(*s*) Groot Memor. N. III. *f.* 242 *verso*.
(*t*) Groot-Memor. N. IV. *f.* 159 *verso*.
(*u*) Groot-Memor. *N.* XI. *f.* 175 *verso*.
(*v*) Groot-Memor. *N.* VI. *f.* 107.

BEZETTING. De *Provooſt* of *Geweldige van de Stads Bezettinge*, die vrye wooning in den Jan-Rooden-Poorts-Tooren heeft, wordt ook, door Burgemeeſteren, aangeſteld. Hy plagt *Commiſſie* of Laſtbrief van den Raad van Staate te krygen (*w*): 't welk nu buiten gebruik is.

(*w*) Groot-Memor. N. III. *f.* 248. *N.* X. *f.* 63.

BY-

BYLAAGEN

Bylaagen. Lr. A.

op het VI. Deel, II. Boek.

Lr. A.

Gift aan de Voetboogs- en Handboogsschutterye van het Gouden Water *binnen en buiten de Stad Amsterdam, onder zekere voorwaarden.* Gedagtekend, den vier en twintigsten April des jaars 1480.

Wy scout Burgermeysters scepenen ende raide der Stede van Aemstelredamme doen condt allen luden die desen onsen brieff zullen zyen off hoeren lesen Dat wy by rade consente ende guetdoncken van den zess ende dertigen alze Vroetscap van der voirs. Stede omme die eere ende welvairt van der stede voorn. van der seluer Stede wege gegvnt gegeuen ende quytgescouden hebben die twee Schutteryen te weten die jonge Schutterye van den Voetboghe ende die Schutterye van den hantboghe tot onderhoudenisse van der seluer schutteryen te samen ende onverscheyden dat gouden water buten ende bynnen vry ende sonder yet dair voir te betalen erflick ende tot ewygen dagen samenlick te mogen gebruycken ende vyschen ende doen gebruycken ende vyschen tot hoeren meesten oirbair ende proffyte als den hooftmans van den voirs. twee schutteryen dat goetdvncken ende gelieuen sall sonder widerseggen ofte clanche van den burgermeysteren nv off hyer namaels wesende of van yemandt anders die van der voirs. stede wegen dair tegen doen soude mogen wel verstaende altydt dat tot elck van den gouden water voirn. een vryheyt wesen en-

Bylaagen L^r. A. ende blyuen sal tot ewyghen dagen van heerevaert vry te sitten voir den ghenen diese huert Behoudelick dat die gemene Schutteren van beyde voirs. Schutteryen weder tot ewygen dagen sculdich sullen wesen te houden harnasch boghen pylen ende andere reedtschap dair toe dienende ende so sullen zy noch houden op hoeren costen twee bairdzen mit hoere toebehoren dair off wy heml. die een gegeuen hebben ende zy zullen die ander dair toe doen maken ende dat zy der Stede dienen houdt ende trouwe wesen van der Stede wegen ende totter Stede costen wtvaeren zullen tot alre tydt als zy des van den burgermeysteren in der tydt wesende vermaent zullen werden ende sonderlinge als een burgermeyster off twee andere persoonen wten gerechte mede varen zullen gelyck die gemene Schutteren van den voirs. twee Schutteryen teser tydt wesende myt gaders hoeren hooftmans dat belooft ende anden heyligen lyflick myt vp gerechte vingheren gestaueds eeds gezworen hebben in twelk dat voirs. is te doen die voirs. hooftmans myt hoeren gemene Schutteren voir hoeren nacomelingen tot ewygen dagen oick hem verbonden verwilkuert ende ouergegeuen hebben. alle ding sonder argelist In kennisse der waerheyt hebben wy der voirs. stede segele then saicken hier an gehangen gegeuen vpten vier ende twyntichsten dach in aprill int jaere ons heren dusent vierhondert ende tachtich.

L^r. B.

Lr. B.

Bylaagen Lr. B.

Egt verhaal van de buitengewoone verandering der Regeeringe van Amsterdam, op den negen en twintigsten May des jaars 1578, *woordelyk getrokken uit eene oude* Naamlyst der Magistraatspersoonen, *grootendeels geschreeven door den Secretaris* Jacob de Haan, *en berustende ter Thesaurie Ordinaris*, Kas XI. 't bovenste Vak.

Voor memorie.

In den jare XVc acht en tseventich is tusschen den Gedeputeerden van den Heeren Staten van Holland, ende de Magistraet deser Stede op het erigeren van de schutterien volgende het VIIe artyckel van de Satisfactie seecker different geresen, Ende alsoe de voorschreuen Magistraet haer tot geene redenen liet bewegen, soe is op den XXVI dach in Majo des voors. Jaers binnen de voorn. Stad een haestige Veranderinge by forme van tumulte (doch sonder eenich bloetstorten) gecommen, zulcx dat het merendeel van de voorsz. Magistraet uyt d'selve Stad geschict is geweest; ende hebben de Hooffden van de drie schutterien der voorsz. Stad, representerende het Corpus van dien, uyt yder Rot een, ende sulcx uyt yder Schutterie twaleff personen genomineert, dwelcke op den XXIX. der voors. maend in de RaadCamer deser Stede nyeuwe sessendertich Raden hebben gecoren, ende d'selve door Isbrand Jansz., als oudste van Jaren, in plaetse van den Schoud den eed doen affnemen, nader blyckende by de Acten hier nae geregistreert.

Alzo door partysche Regeeringe ende seeckere groote obstinaetheyt der verledene Regierders ende Magistraeten deser Stede Aemstel-

Bylaa-
len
L. B.

Claes Heindricx Coning
Aris Michielsz. Vleyshouwer
Pieter Willemsz. Vrund
Heindrick Lenardsz.
Pieter Lieuensz.
Heindrick in de pot
Reinier van Neck
Lenard Simonsz. Coperslager.
Gerrid Schaep, absent

Den voorf. eed gedaen hebbende in handen van den oudsten uyten haren, als namelyck Isbrand Jansz; tot Burgermrn ende XXXVI Raden gecoren hebben de naevolgende persopen,

te weten,

Mr. Cornelis Jansz. in 't Romenys boot
Cornelis Willemsz van Ryck
Dirck Jansz. Graeff
Mr. Willem Bardesen.
Reynier Simonsz. van Neck
Dr. Marten Jansz. Coster
Isbrand Jansz.
Jacob Banningh.
Simon Heindricxz.
Harmen rodenburch d oude.
Adriaen Reiniersz. Cromholt
Willem Pouwelsz.
Jan Simonsz. Lonsvaerder.
Adriaen Pauw.
Egbert Roelofsz.
Claes Reyersz.
Jan Lourensz.
Heindrick van marcken.
Gerrid Jansz. Coesuelt.
Euert Corsse
Claes Cornelisz. rowagen
Jacob Jansz. Banningh
Jacob Fransz.

Jan

Jan Cornelisz Duyn
Thomas Willemse Bontekoe.
Gerrid Jacobsz Schaep
Balthasar Simonsz. Appelman.
Jan Jacobsz. Huydecoper.
Jacob van Campen.
Heindrick Olfertsz. Fuyck.
Gerrid Jansz. Delft.
Pieter Willemsz. Vrundt.
Reynier Cant.
Claes Simonsz. Heemskerck
Marten Simonsz. Schuytge.
Mr. Reyer Lambertsz.

Bylaagen Lr. B.

Burgermrn.

Dirck Jansz. Graeff.
Mr. Willem Bardesen.
Adriaen Reyniersz. Cromholt.
Dr. Marten Coster.

Willende dat d'selue uyter name van de geheele gemeente ouer haer ende de gansche gemeente sullen regieren ende na de priuilegien regierende blyven. Oirconde van desen is dese Acte geregistreert, daeraff gelycke solemnele acte tot eeuwige memorie by die handtuesten, priuilegien ende andere secrete deser Stede geleyt sal worden, Aldus gedaen den XXIX:en May XVc acht en t seuentich.

Die sessendertich Gedeputeerden van de drie Schutteryen, representerende 't gemeene Corpus ende ryckdom der Stede Aemstelredam, hebben uyten name van hare ende alle d'andere geauthoriseert ende authoriseren by desen den oudsten van jaren onder haer voorf. XXXVI. personen, voor dese reyse en sonder sulcx te trecken in consequentie, oick zonder preiuditie der voorsz. Stede priuilegien, den oudsten van Jaren van de nyeuwe gecoren vier Burger-

 mees-

Bylaagen Lr. B.

teren den behoorlicken eed van Burgermeester en XXXVI. Raad aff te neemen, welke oudt Burgermeester synen anderen mede Burgermrn, mitsgaders die sessendertich Raden, in plaetse van den Officier van S'heeren wegen, als wesende het officie tegenwoordich aen dese Stad, dan voort den eed yegelyck nae syn officie affnemen sal; volgende welcke authorisatie, Isbrand Jansz., als oudste van d'selue Gedeputeerden, Adriaen Reiniersz. Cromholt, oudste van de vier nyeuwe gecoren Burgermren, den behoorlycken eed, soe als Burgermeester als oick als sessendertich Raad, in gewoonlycke forme, affgenomen heeft.

[*Hier op volgen, op nieuws, de naamen der zesendertig Raaden, naar orde van hunne jaaren: waar na nog volgt:*]

Nota. Dat by de voorn. heeren sessendertich Raden, ten dage ende jare voorsz. achteruolgende deser Stede priuilegien genomineert zyn geweest XVIII personen, uyt d'welcke by den houe van holland gecoren zyn negen tot Schepenen, ende by Willem Martsz. Calff als Schoud geëedt.

Lr. C.

Lr. C.

Affschrift eener oorsprongkelyke Quitantie van den vierentwintigsten January des jaars 1562, *waarby blykt, dat* Peter Roding zig, *uit de* Oude *of* Kloveniers Schutterye, *hadt uitgekogt.*

Wy *Jacop jacopsz* Coninck, *Willem pouwelsz. peter bicker Willemsz. peter idcopsz. schaep* ende *Cornelis Ottoz.* deser tyt ouerluyden van den ouden schutterye binnen Amsterdam

ken-

kennen ende lyden mits dezen by consent ende belieuen van den burgemeysteren der Stede voirs. ontfangen te hebben van peter roding negen ponden vlams ter cause van enen wuytcoop ende ontlastinge waer mede de vernomden peter roding hem wuyt gecoft ende bevryt heft van den schutteryen voorseyt, belouen daeromme de Coninck ende ouerluyden voirs. de voornomde peter roding vry ende quyt te houden nu ende tot allen tyen van alle lasten de voirs. schutterye berorende. Ende oft gebeurde dat peter roding voorseyt tot enige tyden weder in den voornomden Schutterye ofte in enige andere schutterye gecoren ofte gestelt werde soe belouen wy Coninck ende overluyden de penningen by ons ontfangen, by de ouerluyden dan ter tyt zynde te restitueren in handen van peter roding. In oircunden des waerheyts hebben wy Coninck ende ouerluyden voornoempt onze gewontelyk hantscrift her onder gestelt dezen xxiiij January anno XV^c twee ende tsestich. BYLAAGEN L^r. C.

L^r. D.

Oude Ordonnantie van den jaare 1481, *voor de waakende Burgerye, waarin derzelver Kapiteinen en waakplaatsen aangeweezen zyn.* L^r. D.

Dit is die Ordinancye van die waeck, Anno LXXXI. [1481]

Item an die nyewe syde die suytzyde van die middeldam, begynnende op scarpe krayen huys westwairt an die amstelzyde van die caluerstraet tot die reguliers poirt toe, sullen bewaeren die reguliers poirt ende die vest tot die heylige wechs poirt toe, ende hier sullen capiteyne wesen *1 mijert.*

Jan

Bylaagen I. D.

Jan melys arys z.	*Goessen bloc.*
Egbert Jans z.	*Willem munnic.*
Vechter Barent z.	*Jan Siuert z.*
Thomas Wouter z.	*Claes beyn.*

Albert van diemen.
Jan Ysbrant z
Eem Scuytmaker.
Goessen Wagbenaer.

2. *de beginen toorn.*

Item die zuytſyde van die gaſthuysſtege, ende die ſelue ſyde van die caluerſtraet, mit die burchwal, en die heylige wech tot die reguliers poirt toe zullen bewaeren die heylige wechs poirt, ende die veſt tot Jonge Jacobs tvyn toe, ende hier zullen capeteynen weſen

Jacob Jans z.	*Willem ſymons z.*
Baernt Baernts z.	*Clement ſcoenmaker.*
bruyning Jacobs z.	*Dirk Egbert z prins.*
Ghysbert Jacobs z.	*pieter thomas z.*

Frans Claes Loenen z.
Cornelis Wynric z.
Cuert Scoenmaker.
Frans Smit.

3. *sint andries toorn.*

Item die noirtzyde van die middeldamme, begynnende op peter jans z. huus noordwairt, mit die oeſtzide van den dam, die oeſtzyde van die wintmolen zyde en die ſuyt zyde van die ſoutſtege met die burchwal ouer die graft van die nyewe ſyds ramen, tot meeuws Doſcnſtege toe mit die ſuyt zyde van die zelue ſtege zullen bewaeren [die veſt] van jonge jacobs tvyn, tot vechter baernt zoen tvyn toe, ende hier zullen capeteynen weſen

Jan claes Goert z.	*frans claes beynen z.*
Jan gerrit benninx z.	*ruusch Jans z.*
Jacob van berck.	*Dirc Jan zeger z.*
peter colyn.	*baernt baernt z.*

Stans

Stans Claes z.
bruyn claes z.
Cornelis paeu.
Willem duyn.

Item die west zyde van den damme, van die gasthuystege off, myt die burchwall, die suyt zyde van t nyenkerckhoff, die westzyde van die wyntmolen zyde tot t 's grauen straet mit die oestzyde van 't nyenkerkhoff ende die suytzyde van t sgrauenstraet, zullen mit die scout ende den gerechte die plaets bewaeren, ende hier zullen capeteynen wesen die scout mit den gerechte. 4. *der Stede huus.*

Clement wolferts z.
Claes beyn.
Jan dirc z. fil.
Symon theding.
Jan gauen z.
gherit ysbrant z.
michiel b'g gevaerd.
gherrit mattheus z.

Item die noirtzyde van die sout Stege, die oostzyde van die wyntmolen zyde, ende die burchwall van t dammerack mit die zuytsyde van Jacob allertsstege zullen bewaeren die vest, van vechter baerntzs tvyn tot die gasthuys molen ende molenwerff all, ende hier zullen capeteynen wesen 5. *de poort by de gasthuus molen.*

Jan heth die brouwer	*gherit matthys z*
peter peters z	*willem modder.*
goert taemis z.	*hilbrant modder.*
geryt claesz die goyer.	*Willem gherit*

Jan pelser.
Jan van niken.
Jan roel.
pieter Jan ackermans. z.

Item die noirtzyde van 'tsgrauen straet, ende van t kerckhoff, die westzyde van die wyntmolen 6. *onser Vrouwen toorn.*

zy-

BYLAAGEN L. D.

zyde, mit die oestzyde van die burchwal, ende die zuytzyde van dirck van assels stege, die noirtzyde van meeus Dofcnstege, ende alle die burchwal after ende voir mit die zuytzyde van dat steechgen, t gegen Dirck van Assels brugge ouer, zullen bewaeren die vest van die gasthuys molen werff tot jan roden huys toe, ende jan roden huys al, ende hier zullen capeteynen wesen

Tsbrant dirixz. — *Claes moeyerz.*
bruyning dirck moysz. — *Willem goebber.*
petter beynez — *symon beynenz.*
Dirck beynricx z. — *jacop de vries.*

Pilgram Jacop z.
gberyt Jaspersz.
garbrant bicker.
pieter biddes.

7. Item die noirtzyde van jacob allerts stege, mit die oostzyde van die wintmolen zyde ende nyewen dyck tot die karnemellicx stege, mit die zuytzyde van die karnemellicx stege en die burchwal op t dammerack, zullen bewaeren die vest, van Jan roden huys tot die peerboem toe, ende hier zullen Capeteynen wesen.

Willem koruer. — *Claes boeyck.*
Scipper reijer. — *Jacob Cokebacker.*
Jacob van Campen. — *Zyuert glasemaker.*
reyner jan waerden z. zwaijger. — *Willem jansz. schoenmaker.*

Tsbrant barckman.
Symon kinnen z.
Comen Jacob kin.
Cornelis Coppelen.

8. *sint Jacobs toorn.* Item die noirtzyde van dirck van asselstege, mit die westzyde van die wyntmolen zyde, ende die suytzyde van sint jacob straet mit die burchwal after en beyde syde van die graft, ende die noirt-

noirtzyde van dat steechgen ouer dirck van as- Bylaagen L[t]. D.
sels brugge, myt die suytzyde van die stege ouer
Sint Jacobs brug, daer men gaet tot korsgens
toern, zullen bewaeren die vest van die peer-
boem tot korsgens toern toe, ende hier zullen
Capeteynen wesen

floris jansz. *floris jansz.*
jan ryck peters z. *garbrant Jans z.*
ysbrant Jan reyntgins. *Claes gberyt zybrant z. z[e].*
Dirck Jacobs schipper *Claes in de Zwan.*
Dirck jacobszs z.

Jan van nuys.
matbys reyers z.
Schipper Gilbrant op de colc.
Dirk Wybrants z.

Item die noirtzyde van Sint Jacobsstraet, mit 9. *fint Jeroens toern.*
die westzyde van die nyewendyck straet, tot
die wterste hairlemmer poirt toe, mit die burch-
wal after ende ouer die graft van die voirs. ste-
ge ouer die sint jacobs brugge, mit die noirt-
zyde van die selue stege, tot dat eynde van die
burchwal, zullen bewaeren die vest van kors-
gens toirn tot die hairlemmer poirt, ende die
hairlemmer poirt, ende hier sullen Capiteynen
wesen

Jan wt die poort. *Walicb Jacob.*
Dirck bem. *Claes gaef.*
Jan melis z. *Wilse benricx z.*
Jacob waliebs z. *gberrit borst.*

tymen martens z
Zybrant jan wt de poorts zwager.
oude jan snyder.
micbiel Jans z.

Item die noirtzyde van die karnemellicxste- 10. *beylich cruys toorn.*
ge, mit die oest zyde van die nyewen dyck straet,
tot die wterste hairlemmer poirt toe, mit die
burchwal op t dammerack ende op tye, zullen
bewaeren dat tye, van die hairlemmer poirt
voirs.,

BYLAAGEN L^r. D. voirs., tottet oergat van die nyewe brugge, ende hier zullen Capeteynen wesen

Claes bilbrants. *Jan Lambertsz.*
Lou dellema. *Daen meeuwsz.*
Claes dirc smitsz. *noem poppemaker.*
grote baernt. *bilbrant claesz.*
Claes de goeyer.
Jan meynertsz Zeylmaker.
pieter reyersz.
pieter op 't meer.

11. *De nuwe brug.* Item an die oude zyde, die oestzyde ende die westzyde van die warmoesstrate, beginnende an sint ooloffs poirt tot die narm toe, ende die water stege daer ouer, ende van elke stege die noirt mit die burchwal after, ende mit die houttvynen buyten sint oloffs poirt, an die noirt zyde van die straet, tot die sluys toe, zullen bewaeren arys pylen toern ende dat tye tot dat oergat van die nyewe brugge ende hier zullen Capeteynen wesen

Dirck Lissinck. *Dirc claesz.*
albert canter. *claes in de gulden bant.*
Dirck baerden. *allert andriesz.*
Zybrant jan die witte swager. *gherrit van den anxter.*
Willem Kanter.
heynric pieter henricxz.
pieter tonisz.
Cornelis gherrit.

12. *Aris pylen toorn.* Item die zuytsyde van die strate bute sint Oloffs poirt tot die sluys toe, mit die heele zeedyck, zullen bewaeren die vest van arys pylen toirn tot heyman ruysken zoons toirn, ende hier zullen Capeteynen wesen

jan dircx wormer. *Gherit symon baerdsz.*
Claes symonsz. van hoirn. *Luyt de Lyndraeijer.*
Otto goertsz. *Dirc tuering.*
Claes scoutsz. *Scipper joest dircz.*

bugo

hugo de smit — Bylagen L. D.
aris pieter.
Lambert z. z.
Claes Pieters z.
se - - - - - -

Item die suytzyde van die narm ende die waterstege, mit die oostsyde ende westsyde van die warmoesstraet, mit die burchwal after ende die noirtzyde van die nyesdel ende die oude brug stege zullen bewaeren die vest van heyman ruyskens zoens toirn tot sint anthonis poirt toe, ende hier zullen Capeteynen wesen — 13. *heyman ruyskens toorn.*

Dirck heymans z. — *Dirc pouls z.*
Dirck symonsz die poel. — *frans heygenman.*
Dirck symonsz Sciemaker. — *Willem backer.*
peter jacobs z. — *Cornelis symons z.*

Zybrant boeyck.
jan claes Lambertz.
Willem jacop z.
pieter van aken.

Item die zuytsyde van die nyesdel ende van die oude brug stege, mit die oestzyde ende westzyde van die warmoesstraet, mit die noirtzyde van die clement gheryt z. stege, die noirtzyde van die oude kerckstege ende toude kerckhoff mit die burchwal tot die nyesdel toe, ende mit dat eylandt, tot die baruote broeders stege toe ende die noirtzyde van die selue stege, zullen bewaeren Sint anthonis poirt mit die vlogel ende hier sullen Capiteinen wesen. — 14. *by sint antonis poort.*

Peter barinck. — *Jacop Symens z.*
Toenis ghysen. — *Cornelis jansz.*
jan van naerden.
Claes huygens z. — *michiel in de sterre.*

gherit zybrants z.
jan taemes z.
jan Lamberts z. Vygh.
Wouter dobbes z.

BYLAAGEN L. D.

15. *de bekeerde susteren toorn.* Item die suytzyde van die oude kerck stege, Clement gherytsz. stege, ende van die oude kerckhoff mit die oestzyde ende westzyde van die kerckstraet, tot die pape brug stege toe, ende sint annestraet toe, myt die noirtzyde van die selue sinte annen straet, ende die burchwal totter kerck toe, mit dander helfte van t eyland, tot die cloesteren toe, zullen bewaeren die vest van die vlogel van sint anthonis poirt tot die handboechs scutters doele toe, ende hier zullen Capeteynen wesen

Clement gerytsz. | *Andries bolenz.*
Coert Jacobsz. | *j.*
jan van dyemen. | *jan claesz.*
boel dirck van wormer. | *Marten dirc z.*

Doede jacopz
Adriaen Ockersz.
Pieter reding.
jacop Curtsz.

16. *finte sebastiaens toorn.* Item die suytzyde van sint anne straet en pape brug stege, mit de oest- ende west zyde van die kerkstraet, tot sinte jans straet ende geryt die vroden stege toe, mit die noirtzyde van die selue stegen, ende burchwal tot sint anne straet toe, zullen bewaeren die hantboech schutters doelen, ende die vest van die selue doele totter wterste van die xi m maechden toe, ende hier zullen Capeteynen wesen

Symon koyeman. | *Claes Gherit deymansz.*
reyner die goutsmit. | *jan bouwensz.*
claes martensz. | *heyman Jacop z.*
jacob willemsz. | *pieter Can.*

hilbrant Jansz.
Jonge dirc claesz.
heynric symonsz.
Claes hilbrantsz.

Item

Item die suytzyde van sint jans straet, ende gerryt die vroden stege, mit die oest ende west-zyde van die kerck straet, van die selue stegen tot die pylstege ende comen joesten hoeck, tot myt die noirtzyde van die pylstege ende die burchwal aff tot sint jans straet, zullen bewaeren die vest van die xi ᵐ maechden off tot die toirne, die men heet swych Utrecht, ende hier sullen Capeteynen wesen BYLAAGEN Lr. D. 17. Vlenberch.

meester willem arysz. *rem symonsz.*
Jacob van Campen.
Gbysbert willemsz. *tymen nanningsz.*
Jan symensz balkebreker. *pieter aemz.*

Coert jansz.
Claes Jansz. mangemiel.
Symon ges.
Ysbrant Colyn.

Item die suytzyde van die pylstege, mit die oestzyde van die kerckstrate, den dam, scarpe crayenhuys ende peter jansz. huys off, tot die kerckstraet toe, ende die heele gansoirt mit die burchwal, van die pylstege tot die cloesteren, ende die all voirt wt, zullen bewaeren die toiren swych Utrecht ende die lange brugge, ende hier sullen Capeteynen wesen 18. swych Utrecht.

Jan bout Jansz. *Jan beth snyder.*
peter bicker. *Cornelis brunt.*
Cornelis barmansz. *Jan van zede.*
meester symon die schilder. *Dirc jansz vleyschhouder.*

Scipper jan poulsz.
symon van goeds weghen.
Jan botenz.
Ysbrant braet.

Op ten xxix dach in Decembri, is by den gerechte ende by den Capeteyne van de wake ouerdragen

BYLAAGEN L^r. D.

In den eersten dat men niet schieten en sal dan alst tydt ende noodt is.

Item dat men, in elke homanschap, ordineeren sal ij man, die by dage waken zullen op die vesten, op die artelerye, ende zullen waken van smorgens tach uren tot sauonds tach uren, ende die en zullen snachs niet waken, ende elk zal 1 stuiv. sdaechs hebben.

Item alle auondt een sonderlinge seyn elke Capeteyn in zyn homanscap te sende by den burgermeyster, die opter stedehuys waecht.

Item dat elck homanscap een becken in zyn hoefslach gereedt hebben sal.

[NOTA. *De gantsche Ordonnantie en de eerste colommen der Kapiteinen zyn, in 't oorspronglyke met dezelfde hand, geschreeven: doch de tweede en derde colommen der Kapiteinen en de agttien waakplaatsen op den kant zyn van eene andere en laatere hand, die, by N. 7, geen' naam ingevuld heeft. De meeste naamen der eerste colommen zyn doorgehaald; doch nog leesbaar.*]

L^r. E.

L^r. E.

PUBLICATIE van wylen zyne Hoogheid, WILLEM DEN IV. Prinse van Oranje, Erfstadhouder enz. *op het houden van den* KRYGSRAAD *alhier, overeenkomstig met de Privilegien en oude constitutien*, gedagtekend den vyftienden September des jaars 1748.

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, *by der Gratie Gods, Prinse van Orange en Nassau; Graaf van Catzenelnbogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, Buuren en Leerdam; Marquis van ter Veere en Vlissingen; Baron van Breda, der Stad Grave en Lande van Cuyk, Ysselstein, Cranendonk, Eindhoven en Liesveld,*

veld; Heere van Breedevoord, Turnhout, St. Geertruidenbergh, de Willemstad, St. Martensdyk, de Clundert, de Hooge en Laage Zwaluwe, Zevenbergen, Steenbergen, Grimbergen, Herstal, St. Vith, Arlay, Nojeroy, Butgenbach, Daasburg en Warneton; Erff-Burggraaf van Antwerpen en Besançon; Erff-Maarschalk van Holland; Erff-Stadhouder, Capitein Generaal, en Admiraal der Vereenigde Nederlanden; mitsgaders Ridder van de Kousseband. Bylaagen L[r]. E.

Doen te weten; Dat Wy van de goede Burgerye en Ingezetenen der Stad Amsteldam verzogt zynde, om aan dezelve te geven een Vrye Krygs-Raad, en om voor eenmaal te willen aanstellen de Leeden, die den zelven Krygsraad zouden uytmaken, met een getal van vyf Colonellen aan het hoofd, Onse gedagten hebben laten gaan over de beste en bekwaamste wyze, op welke aan het oogmerk en verlangen van de goede Burgerye wezentlyk, en zonder te quetsen de Privilegien en Grond-Wetten van den Lande in het algemeen, en de Præëminentien en Vooregten van de Krygs-Raad in 't byzonder, die sy by haar opregting, genoegzaam zo oud als die van de Republicq selfs, heeft verkregen, alle zaken, aan welkers handhouding Wy Ons by gestaafden Eede hebben verbonden, zoude kunnen werden voldaan.

Dat Wy, hangende Onze deliberatien over die gewigtige zaak, met leedwezen bespeurd hebben, dat door eenige kwalyk geintentioneerde aan de goede Burgerye en Ingezetenen verkeerde denkbeelden van het waare bestaan van eene Vrye Krygs-Raad wierden ingeboezemd, welke dagelyks meer en meer gevoed wordende, zoo diepe wortelen geschooten hebben, dat daar uit zyn voortgekomen zoodanige ongerymde Verzoeken, dat de inwilliging derzelve, wel verre van te strekken ter

BYLAAGEN L. L. K.

bereiking van de waare oogmerken, en de wezendlyke vervulling van het verlangen van de goede Burgerye, in tegendeel met sig zoude medebrengen, eene notoiren inbreuk in de Privilegien, en eene geheele vernietiging van de Oude en Wettig verkregene Regten en Præëminentien van den Krygs-Raad, en van die Vryheid zelfs, die verzogt werd, dat door Ons aan den Krygs-Raad mogte werden gegeven.

Dat alle deze omstandigheden Ons gepermoveerd hebben, om zonder de zaak tegen zoo veele kwalyk opgevatte denkbeelden te decideeren, een middel tot gerustelling van de goede Burgerye aan de hand te geven, gelyk Wy by Onze verklaring van den 10de dezes gedaan hebben, in substantie daar in bestaande, dat uit de Officieren, aan de Burgerye aangenaam, zoude werden gehouden eene Vrye Krygs-Raad, om te vervullen de plaatsen van de Officieren die onaangenaam zyn, als mede om aan te stellen vyf Colonellen, of wel eene Nominatie van een dubbel getal te formeeren, en die aan Ons te presenteeren, om daar uit by Ons de aanstelling te werden gedaan; Alles met dat inzigt en in die regtmatige verwagting, dat door deze provisionele schikking overvloedige stoffe van vergenoeging aan de goede Burgerye, en teffens aan de gemoederen tyd tot bedaring gegeven werdende, de zaken, zoo als het behoort met een onzydig Oogh, en zonder vooroordeelen in hare ware geschapentheid zouden konnen werden beschouwd.

Dog dat Wy tot Ons smertelyk leedwezen ondervonden hebben, dat onaangezien de onophoudelyke zorge, vlyt en moeyte by Ons aangewend, om alles ten beste te bestieren, de uitkomst aan Onze regtmatige verwagting geensints heeft beantwoord, zoo wel met opzigt tot het houden van een Vrye Krygs-Raad, overeen-

eenkomstig aan Onze gedeclareerde intentie, als met opzigt tot de zoo zeer gewenste en verhoopte verandering in de gesteldheid der gemoederen. Bylagen L'. E.

Want, dat, wat het eerste aanbelangt, in het verkiezen der Leeden tot het composeeren van den gemelden Krygs-Raad, in verscheide Wyken en Compagnien die vryheid niet is opengelaten, die de Schutters en Contribuanten, onder dezelve Compagnien gehorende, hadden moeten en behoren te hebben, om sig na haar welgevallen te komen verklaren, maar dat dezelve in tegendeel door onbescheide bejegeningen zyn geintimideert en genoodzaakt geworden, hunne keuze te bepalen na de zinnelykheid en het goedvinden van de zulke, die bestaan hebben zodanige ongeregeltheden te ondernemen.

Dat men heeft komen goedvinden Commissien van Officieren by hunne Compagnie voor aangenaam verklaard, en selfs de deliberatien van de Krygs-Raad reeds bygewoond hebbende, wederom in te trekken.

Dat ook sommige Wyken en Compagnien, die alle hunne Hoofd-Officieren voor onaangenaam verklaart, en dus geen subjecten hadden, om tot het adsisteeren van den Krygs-Raad te committeeren, op sig genomen hebben, om directelyk andere Officieren aan te stellen, en die aanstellingen aan den Krygs-Raad over te geeven.

Door welke onbetamelyke handelwyze aan een groot getal Leeden, den voorn. Krygs-Raad composerende, is benomen de faculteyt en het vermogen, om ingevolge Onze duidelyke gedeclareerde intentie eene vrye en onbepaalde Keure te doen van zodanige subjecten als sy oordeelden de beste en bequaamste te zyn, om de plaatsen van de Hoofd-Officieren, die aan hunne Compagnien niet aangenaam waren, te vervullen; Het welke dan ook meer

 dan

BYLAAGEN L. E.

dan eens aanleiding heeft gegeven tot klagten, die door verscheide voorname Leeden van den Krygs-Raad gedaan zyn, dat sy daar door in hunne vrye Deliberatien en Verkiezingen belemmert en gestoort wierden.

Dat, wat aangaat het tweede poinct, Wy met veel hartzeer en met de uiterste verontwaardiging vernomen hebben, dat sommige kwalyk geintentioneerde in hunne kwade practyken hebben voortgegaan, om de goede Burgerye te misleyden, met verregaande en hoogstrafbare dreygementen te intimideeren, en allerley kwaad zaad te verspreiden, om oneenigheden en mistrouwen tusschen Burgers en Burgers te veroorzaken, waar uit, de gemoederen eens aan het gisten geraakt zynde, niet anders als de uiterste verwarringen en onheylen tot een gantsch verderf van de Stadt en van den geheelen staat zoude te wagten staan.

Dat of wel uit dit alles duidelyk is af te neemen, dat in het benoemen van de Leeden tot het bywoonen van den meergemelde Krygsraad, en in het houden van de vrye deliberatien derzelve in veele opzigte Onse gedeclareerde intentie, soo als het behoord hadde, niet is geobserveerd en nagekomen, Wy egter om aan de gantsche Burgery een doorstekend blyk van Onse trouwhartige en Vaderlyke genegentheid en toegeventheid te geven, wel hebben willen goedkeuren, gelyk als Wy goedkeuren by dezen, de verkiezing, die by den gemelde Krygs-raad gedaan is van vyf Colonellen en van de verdere Hoofd Officieren in de plaatse van die geene, die by hunne Compagnien niet voor aangenaam verklaard zyn, en dat Wy verders goedgevonden hebben vast te stellen en te statueeren, gelyk Wy vaststellen en statueeren by dezen, dat de gemelde vyf verkooren Colonels en verdere Hoofd-Officieren, met de geene, die zyn aangebleeven, zullen uitmaken den

Krygs-

Krygs-raad, dog zodanig dat die Krygs-raad niet anders zal vergaderen dan met voorkenisse van Heeren Burgermeesteren, en op de beschryvinge der Colonels, aan wien volstrekt wort overgelaten, te oordeelen, of 'er reede zy tot het beschryven der Krygs-raad of niet; Dat van nu voortaan dezelve Krygs-raad zal hebben haare vrye deliberatien over alle saaken tot haar gehoorende, en dat het aan denzelven Krygsraad insgelyks zal vrystaan, om by vacature van Colonels, en verdere Hoofd-Officiers plaatsen, soodanige verkiezingen en aanstellingen te doen, als sy in conformiteyt van de Privilegien, Oude Constitutien, Reglementen, en herkomens ten meesten nutte en welzyn van de Stad zullen oordeelen te behoren.

Bylaagen L^r. E.

Dat Wy al wyders onveranderlyk willende conserveeren de Vaderlyke sorg en genegentheid, waarmede Wy voor de goede Burgerye en Ingezetenen dezer Stad zyn aangedaan, voor ditmaal insgelyks wel hebben willen in vergetelheid stellen en over het hoofd zien alle begane onordentelykheden, die tot Onse kennisse zyn gekomen, en die 'er verder zoude mogen gepleegd zyn.

En gelyk Wy nu hier mede in alles, soo veel behoudens de Privilegien en het welzyn van de Stad, en zonder krenking van den Eed door Ons plegtelyk gedaen, by mogelykheid heeft konnen geschieden, de goede Burgerye en Gemeente van deze Stad hebben getragt alle mogelyke vergenoeging te geven, zoo verwagten Wy ook van de goede Burgerye en Ingezetenen, dat sy alle en een iegelyk sig voortaan als geschikte en gehoorsame Burgers en Ingezetenen zullen gedragen, soo naa deze Onze serieuse welmeening, als generalyk in alles na het geene de pligt en verschuldigde Eerbied en onderwerpinge aen hare Wettige Overigheden vordert. Willende Wy verders alle en een ieder,

BYLAAGEN L^r. E.

sonder onderscheid, op het allerernstigste en trouwhartigste hebben vermaand en gewaarschouwd, gelyk Wy vermanen en waarschouwen by dezen, van sig terstond af te scheiden en te onthouden van alle publicque Vergaderingen en byeenkomsten, onder wat naam of voorwendsel het zelve zoude mogen wezen. Gelastende ook specialyk de geene, die wegens de Wyken of Burger-Compagnien zyn Gecommitteerd geweest, sig van stonden aan van die en en alle diergelyke Commissien te houden voor ontslagen; op pœne, dat die geene die bevonden zullen werden tegens deze Onse serieuse wille en begeerte te hebben ingegaan, en sig aan eenig misdryf tegen de Waardigheid van de Regering of ongehoorzaamheid aan desselfs beveelen schuldig te maken, als verstoorders van de gemeene Rust en veragters van Onze heilzame oogmerken en beveelen, na exigentie van zaken, en volgens de Wetten van den Lande, zonder eenige Conniventie andere ten exempel zullen werden gestraft.

En op dat niemand hier van ignorantie prætendeere, zal deze werden gepubliceerd en geaffigeerd daar en soo het gebruykelyk is.

Gedaan in Amsterdam den 15. September, 1748.

(Was geteekent)

PRINCE D'ORANGE & NASSAU.

(L. S.)

(Lager stont)

Ter Ordonnantie van Syne Hoogheid.

(en gecontrasigneerd)

J. de BACK.

ZES-

ZESDE DEEL.

POORTERSCHAP, SCHUTTERYEN, KRYGSRAAD, BEZETTING EN VERMAARDE PERSOONAADJEN VAN AMSTERDAM.

DERDE BOEK.

VERMAARDE PERSOONAADJEN.

Tot hiertoe, in 't ZESDE DEEL deezer BESCHRYVINGE, gehandeld hebbende van 't Poorter- en Inwoonerschap van AMSTERDAM, en van 't gene beide Poorters en Inwooners, van ouds, hebben toegebragt, en nog tegenwoordig toebrengen, tot bescherming en beveiliging der Stad, der Regeeringe, en der ingezetenen in 't gemeen; gaan wy nu over, om, in dit *Boek*, een beknopt berigt te geeven van eenige ingezetenen, die, van vroeg af, den luister der Stad, daar zy of gebooren waren, of een aanmerkelyk gedeelte van hun leeven hadden doorgebragt, door hunne geleerdheid, Staatkunde, dapperheid, of konst, hebben helpen vermeerderen. Wy zullen ons eg-

Berigt wegens de voornaamste beroemde Persoonaadjen van Amsterdam.

VYFTIENDE EEUWE. egter, op dat dit berigt niet te breed uitloope, tot de meest bekenden, en alleen tot overleedenen, bepaalen, met verzoek, dat men 't ons ten goede houde, zo de kortheid, die wy ons voorstellen, ons eenige naamen doe overslaan, die anderen hier gaarne geplaatst zouden hebben gezien; en zo wy, ook van zulken, die wy gedenken, niet al zeggen, wat 'er van zou konnen gezeid worden.

In de Vyftiende eeuwe.

Amsterdam heeft, in zyne eerste opkomst, weinig vermaarde mannen konnen uitleveren. Men vindt, voor 't midden der VYFTIENDE EEUWE, van geene inboorlingen gewaagd, die zig, door eenigerlei slag van geleerdheid, beroemd hebben gemaakt. Doch omtrent dien tyd, wordt, in de Geschiedschriften, vermeld van drie Amsterdammers, die zig, in die onverligte eeuwe, eenigen naam hebben weeten te verkrygen.

Nicolaas van Amsterdam.

De eerste,

NICOLAAS VAN AMSTERDAM,

heeft, dit weet men, onder 't opzigt van twee bekende Meesters in de Godgeleerdheid van dien tyd, *Gerardus* en *Joannes*, vier en twintig Kettersche stellingen van zekeren *Ferrand* wederlegd. Hy was *Baccalaureus* in de Godgeleerdheid. En de openlyke twistredening, waarin hy dit blyk zyner bekwaamheid gaf, werdt, in 't jaar 1446, te Keulen, gehouden (*a*).

De

(*a*) J. BERTELII Hist. Luxemburg. *apud* PONTANUM *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 235.

De tweede,

Vyftiende Eeuwe.

Hervicus van Amsterdam.

HERVICUS VAN AMSTERDAM,

wordt genoemd onder de voornaamste Heidelbergsche Godgeleerden, die, in 't jaar 1479, gemagtigd werden, om Doctor *Jan van Wezel*, die, te Mentz, wegens Ketterye, te regt werdt gesteld, over 't stuk der Leere, te onderzoeken (*b*). Hy is, ongetwyfeld, de zelfde, die, onder den naam van *Herwych Gysbertszoon*, in den jaare 1477, door Burgemeesteren van Amsterdam, genodigd werdt, om de bestiering van het Begynhof, hier ter Stede, op zig te neemen (*c*).

De derde,

Joannes van Amsterdam.

JOANNES VAN AMSTERDAM,

die, ten zelfden tyde, of wat laater, bloeide, was een Leerling van Doctor *Wessel van Gansfort*, Groninger van geboorte, die, terwyl men zynen vriend, Doctor Jan van Wezel, dien sommigen, met hem, verward, en voor een en den zelfden persoon gehouden hebben (*d*), te Mentz te regt stelde, ook met de Inquisitie gedreigd werdt. En dit was geenszins te verwonderen, alzo hy, omtrent de Opperhoofdigheid van den Paus van Rome, de Misse, de Aflaaten, het ongehuwde leeven der Geestelykheid, en andere

(*b*) Fontan. *ubi supra p.* 216.

(*c*) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 90. *en* hier voor, III. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 582.

(*d*) Whartoni Append. *ad* Guill. Cave Histor. Liter. *p.* 154.

Vyftiende eeuwe.

dere punten, dingen leerde, die veelen niet verdraagen konden. Voorts, was hy zo bedreeven, in de Taalen en andere deelen der Geleerdheid, dat hy den bynaam van *Licht der Weereld* verkreeg. Doch welke vorderingen onze Amsterdammer, onder zulk een' Meester, gemaakt hebbe; is, onzes weetens, nergens aangetekend. Alleenlyk, vindt men, dat hy, na het overlyden van Doctor Wessel, welk, op den vierden October des jaars 1489, voorviel, eenen brief aan den Kloostervoogd *Bernard van Meppen* geschreeven heeft, waarin hy Wessels gevoelen over 't bidden voor de leevenden en dooden, breedvoeriglyk, voorstelt en verdedigt. Men vindt deezen brief en eenige anderen, door Doctor Wessel, aan onzen Amsterdammer geschreeven, onder de Werken van Doctor Wessel, door Luther uitgegeven (*e*). Andere blyken der geleerdheid of bekwaamheid van Joannes van Amsterdam zyn my niet voorgekomen.

De Stad hadt, in deeze zelfde eeuwe, braave voorstanders der weetenschappen aan Willem en Jan Eggert, Heeren van Purmerende; en, naderhand, aan zynen Neeve, Jan Eggert Hartgerszoon en Wendelmoed, deszelfs Vrouwe. Wy hebben, by eene andere gelegenheid (*f*), reeds gewaagd van het Godgeleerd en Philosophisch Collegie, en van de Boekery, door deeze Luiden, hier ter Stede, opgeregt: 't welk wy, derhalve, hier niet behoeven te herhaalen.

De

(*e*) Pontan. *ubi supra p.* 256. Brandt Reformat. I. *Deel*, *bl.* 53, 54, 55.
(*f*) *Zie* III. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 645.

De zestiende eeuwe heeft een veel grooter getal van vermaarde Amsterdammers uitgeleverd. Wy zullenze, zo na mogelyk zy, plaatsen, in die tydorde, waarin zy gebloeid hebben.

Zestiende eeuwe. In de Zestiende eeuwe.

Alardus van Amsterdam.

Alardus van Amsterdam, dien wy de eerste plaats geeven, moet, voor 't einde der vyftiende eeuwe, ter weereld gekomen zyn, zo hy, in 't jaar 1544, te Leuven, overleeden is, en, gelyk, in zeker Lofdigt op zyn afbeeldsel, te kennen gegeven wordt, vyftig jaaren bereikt heeft. Men vindt van hem aangetekend, dat hy, van zyne geboorte af, doofagtig geweest was, waarom men hem, in zyne jeugd, *doove Ella* noemde. Daarentegen, was hy wederom zeer vaardig van spraak: voorts, bedreeven in de Godgeleerdheid zyner eeuwe, en in de Latynsche en Grieksche Taalen, uit welke laatste, hy den brief van Hippocrates aan Damagetus, in 't Latyn, heeft overgezet. Zyne Godgeleerde, Philosophische en taalkundige werken zyn, by anderen, opgeteld (g). Men heeft ook eenige Verzen van onzen Alard; en, onder anderen, een Lofgedigt op Keizer Karel den V., ter gelegenheid, dat deeze Vorst de Kapel der Heilige Stede te Amsterdam bezogt, 't welk ik meen, in Augustus des jaars 1540, geschied te zyn. Zeker is het, ten minste, dat de Keizer, ten dien tyde, in de Stad geweest is (h). Verschei-

(g) J. F. Foppens Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 38.
(h) *Zie* II. *Deel*, VI. *Boek*, *bl.* 70.

ZESTIENDE EEUWE.

scheiden' van Alards schriften zyn gerigt tegen de zogenaamde Ketters van zynen tyd, met naame tegen de Lutherschen, op welken, hy zo zeer gebeeten was, dat hy niet geschroomd heeft, hen, zonder grond, en tegen alle waarschynlykheid aan, te beschuldigen van voorbedagte brandstigtinge in het Klooster van S. Maria in de Nes te Amsterdam. Men leert dit, uit eenen overgebleeven Latynschen brief van onzen Alard, aan *Jacobus Valaeoletus* van Middelburg (1), geschreeven, van welken my een afschrift ter hand gekomen is, en waarin hy verhaalt, dat de brand voorviel, op Allerzielen-dag, zynde den tweeden November, zonder het jaar te melden. Doch het blykt, uit het gene hy 'er byvoegt, dat het geval, eenige jaaren na den aanslag de Herdooperen, die in 't jaar 1535 voorviel, gebeurd moet zyn. Het moet ook, voor 't jaar 1544, het jaar van Alards overlyden, voorgevallen wezen. En ik vermoed, dat men 't, in 't jaar 1538, plaatsen moet, alzo onze Alard meldt, dat *Klaas Gerrit Mattheuszoon*, ten tyde van den brand, voorzittend Burgemeester was, 't welk hy, tusschen de jaaren 1535 en 1544, in de maand November, niet geweest is, dan in 't jaar 1538 (*i*). Wy agten 't niet ondienstig,

(*i*) *Zie* Lyst der Regeeringe *voor de* Handvesten *en elders.*

(1) Of deeze dezelfde Middelburger zy, dien ik, by DE LA RUE *Gelett. Zeeland.* bl. 3. en elders, *Jacobus Antonii* of *Jacob Antonisz.* genoemd vinde, beken ik niet te weeten.

ftig, een kort verhaal van deezen brand, welk anderszins beter onder de *Geschiedenissen* der Stad gepaſt zou hebben, doorgaands met de eigen woorden van onzen Amſterdammer, uit het Latyn overgezet, hier ter plaatſe, in te voegen. Zestiende eeuwe.

Alard van Amſterdam woonde, ten deezen tyde, hier ter Stede, digt nevens, zo niet binnen de muuren van het Nonnen-Klooſter van S. Maria, in de Nes, welk zig ſtrekte van het Pens- of Kalfsvelsſteegje, waarin het zynen ingang hadt, tot agter tegen de huizen van de Langebrugsſteeg. „ Hy
„ was, na den middag van den tweeden No-
„ vember, bezig geweeſt met de jongelin-
„ gen, die hy, als Doctor in de Godge-
„ leerdheid, onderwees, eenige Plaatſen
„ uit de ouden, die 't Vagevuur betroffen,
„ te laaten uitſchryven. Ten vyf uuren,
„ begaf hy zig, volgens zyne gewoonte,
„ naar de Kapelle der Heilige Stede, tegen
„ over 't Klooſter van S. Maria, daar de
„ Vesper op dat uur plagt gezongen te wor-
„ den: die nog niet, of naauwlyks geëin-
„ digd was, toen een verward geroep van
„ *brand! brand! brand!* elk vervulde met
„ eenen ſchielyken ſchrik. Alard, ter Ka-
„ pelle uit getreden, zag, van de lange brug-
„ ge, dat de brand in 't Klooſter, en niet
„ verre van zyn Boekvertrek was. De vlam
„ woedde reeds zo fel, dat het dak en 't
„ muurwerk van 't gebouw, hier en daar,
„ inſtorteden. De Nonnen waren in de
„ naaſte Klooſters gevlugt, zo veel van
„ haaren beſten huisraad medeneemende,

ZESTIENDE EEUWE.

„ als zy bergen konden. Van 't overige werdt, „ gelyk het gaat, zeer veel geroofd. Onze „ Alard, meest over zyne en anderer ongedrukte Schriften bekommerd, bergde 'er „ een goed deel van, met hulp, voornaamlyk, van twee zyner naarstigste Leerlingen, *Gerbrand Kok* en *Jan Potter*. De „ Kerkelyken, die," gelyk onze Amsterdammer aanmerkt „ voor een groot gedeelte, „ meer van den beker dan van de boeken „ hielden, booden geenen bystand altoos. „ Eindelyk, tradt *Nicolaas Cannius*, Bestierder van S. Ursulas Klooster, toe, en riedt „ onzen Alard, behalve de Godgeleerde, „ ook eenigen der beste Heidensche schriften in veiligheid te doen brengen." De goede man verhaalt, wyders „ dat sommige schelmsche Lutheraanen, onder deksel „ van water in de vlam te gieten, zyne boeken zogten te bederven; terwyl anderen, „ die zig, regt over 't Klooster, in de vensters geplaatst hadden, den brand zogten „ te voeden, door stroo en andere brandstoffe te hoop te haalen. Ten laatste, werdt „ egter de brand gebluscht. Twee dagen „ daarna, vondt men zwavelstokken, met „ buskruid bestrooid, onder de bedsteden, „ in 't slaapvertrek der Nonnen, die, zo zekere Dienstmaagd getuigde, aldaar, na den „ brand, op nieuws, gelegd waren, door „ eenige booswigten, die onze Alard al wederom voor Lutherschen of andere Ketters houdt. Doch 't gevaar werdt nog, by „ tyds, voorkomen. De voorzittende Burgemeester, *Klaas Gerrit Mattheuszoon*, en

„ de

„ de Thesaurier, *Jacob Dobbes*, sedert in 't Klooster gekomen, oordeelden, dat de brand, voorbedagtelyk, gestigt geweest was." Doch op wat grond, onze Alard zo vrymoediglyk vaststelle, dat de brandstigters Onroomschen geweest zyn, heb ik niet konnen ontdekken. Alard van Amsterdam, die, te vooren, een goed gedeelte van zynen leeftyd, te Keulen en te Leuven, hadt doorgebragt, schynt zig, kort na den brand, wederom naar de laatstgemelde Stad begeven te hebben; daar hy, 't zy in 't jaar 1544, gelyk de meesten willen, of, gelyk boven zyn afbeeldsel, in prent gelezen wordt, in 't jaar 1551, overleeden, en in de Franciskaaner Klooster-Kerke begraaven is. Hy heeft zyne Boeken, by uitersten wil, gemaakt aan het Burger-Weeshuis, te Amsterdam (k). De Decker heeft, in laater' tyd, dit vertaalde byschrift op zyne afbeelding gepast: ZESTIENDE EEUWE.

Indien men prys verdient met konstelyk bewyzen;
'k Ben als Agricola of nevens hem te pryzen (l).

Nicolaas Cannius,

of *Kan*, dien wy reeds genoemd hebben, hadt, in zyne vroege jeugd, den vermaarden Erasmus, te Bazel, zes jaaren, als Uitschryver gediend. Naderhand, tot Priester zyn- NICOLAAS CANNIUS.

(k) Pontan. *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 236. J. F. Foppens Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 38, 39.
(l) Rymoefeningen II. *Deel*, *bl.* 184.

ZESTIENDE EEUWE.

zynde ingewyd, is hy, in zyne Geboortestad, Amsterdam, Bestierder van 't Ursulinen-Klooster geworden. Nog laater, werdt hy tot Pastoor van Spaarnewoude beroepen; ten ware, veelligt, de Pastoor van Spaarnewoude wel den zelfden naam gevoerd hebbe; doch een ander persoon geweest zy. *Pieter Opmeer*, wien wy, wat laager, gedenken zullen, getuigt, dat Cannius, die zyn Leermeester geweest was, in vrolykheid en geest, zeer veel naar Erasmus zweemde (*m*). Ook zou Erasmus, onder den naam van Cannius, en van eenen van deszelfs medgezellen, de Samenspraak, genaamd *Cyclops* of *Evangeliedraager*, die voor een schimpschrift op *Oecolampadius* en de zynen gehouden wordt, in 't licht gegeven hebben (*n*). PONTANUS heeft eenen geestigen brief van ERASMUS aan onzen *Cannius*, in 't jaar 1527, 's daags voor Hemelvaartsdag, uit Bazel, geschreeven, gevoegd in het berigt, welk hy van *Cannius* gegeven heeft; in welken brief, de groote Rotterdammer zynen vriend vermaant, om niet bang te zyn voor den togt over 't Kanaal „ 't welk hem, als genoegzaam „ in 't water gebooren, indien ik anders, „ zegt hy, uw Amsterdam, voor deezen, te „ regt beschouwd hebbe, geheel niet passen „ zou (*o*)." Cannius heeft het leeven van *Cornelius Crocus*, zynen tyd- en stadgenoot, be-

(*m*) OPMEER Cathol. Martelaarsb. II. *Deel*, *bl.* 125, 150, 179, 182.
(*n*) Idem Op. Chronograph. *ad annum* 1520. in Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 903.
(*o*) *Vide* PONTAN. *Libr.* II, *Cap.* XXVIII. *p.* 240.

beschreeven. Doch 't werk is, door de agteloosheid der erfgenaamen, verlooren geraakt. Voorts, vindt men aangetekend, dat Cannius, in 't jaar 1555, overleeden, en in de Oude Kerke, te Amsterdam, begraaven is (*p*). En zo dit waar is, gelyk het, door Opmeer, Cannius Leerling, bevestigd wordt (*q*), kan hy, in of omtrent het jaar 1572, niet door het krygsvolk van Lumey of Sonoi, van kant geholpen zyn; of *Nicolaas Cannius*, Pastoor van Spaarnewoude, van wien dit verhaald wordt (*r*), is van onzen Nicolaas Cannius onderscheiden geweest. Zestiende eeuwe.

Cornelius Crocus,

Krok of *Krook*, Priester en Leermeester of Rector in de Latynsche Schoole hier ter Stede, was een gemeenzaame vriend beide van Alardus en Cannius, en zo vol yvers tegen de Lutherschen, als de eerste; waarvan wy, by eene andere gelegenheid (*s*), reeds een bewys hebben te boek gesteld. Hy heeft eenige Godgeleerde en taalkundige Werkjes geschreeven: de meesten van welken, in 't jaar 1612, te Antwerpen, in eenen bondel, zyn uitgegeven. Jan de III., Koning van Portugal, verzogt hem, te vergeefs, om het Hoog-Leeraarschap in de Akademie van Coimbra te komen bekleeden. Hy meende meer nuts te konnen doen, met de Amsterdam- Cornelius Crocus.

(*p*) J. F. Foppens Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 903.
(*q*) Catholyk Martelaarsb. II. *Deel*, *bl.* 297.
(*r*) Leven *van* P. Opmeer *voor 't eerste Deel van 't* Cathol. Martelaarsb. *bl.* 4.
(*s*) *Zie* II. *Deel*, VI. *Boek*, *bl.* 8.

Zestiende Eeuwe.

damsche Jeugd te wapenen tegen 't gene hy voor Ketterye hieldt. Op 't laatst van zyn leeven, en na de dood zyner Moeder, die hy, tot in zynen hoogen ouderdom, onderhouden hadt, deedt hy eene reis te voet naar Rome, daar hy, door *Ignatius Loyola* zelven, in de Orde der Jezuiten, aangenomen werdt. Kort hierna, overleedt hy, in 't jaar 1550. Hy heeft eenige verzen gesteld onder 't afbeeldsel van Erasmus, door *Hans Holbeen* geschilderd; welk, uit Duitschland, herwaards gebragt was, door *Quiryn Talesius*, Burgemeester van Haarlem, in wiens huis in de Damstraat, de Amsterdammer Pieter Opmeer het, dikwils, met verwondering, beschouwd hadt (*t*). Onder de Leerlingen van Crocus, is ook *Matthias Bossemius*, Amsterdammer, geweest, die, naderhand, Hoogleeraar in de Akademie te Douai geworden, en, in 't jaar 1599, overleeden is (*u*). Crocus heeft, schriftelyk, getwist met

Joannes Sartorius.

Joannes Sartorius,

of *Snyders*, insgelyks, een Amsterdammer, en, gelyk Crocus, Leermeester in de Latynsche Schoole. De twist liep over 't geloof en de werken. Sartorius beweerde, even als Luther, dat de mensch alleenlyk door 't geloof geregtvaardigd wordt: 't welk Crocus tegensprak. Zo ver ging de hevigheid, dat Crocus, voor altoos, Sartorius de vriendschap opzeide (*v*). Alard van Amsterdam schreef

(*t*) Opmeer Cathol. Martelaarsb. II. *Deel*, *bl.* 177.
(*u*) Pontan *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 245.
(*v*) Pontan. *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 238.

schreef van Sartorius, dat hy van een buigzaam verstand was; maar zig van eenen slegten Leermeester, de verwaandheid, leiden liet (*w*). Ik vind ergens aangetekend, dat hy, t'eenigen tyde, wegens zyne Leere, in hegtenis gezeten heeft (*x*). Naderhand, geslaakt zynde, heeft hy lang balling 's Lands moeten zwerven. In 't jaar 1558, gaf hy, te Bazel, zyne *Uitlegging over de groote en kleine Profeeten* in 't licht, onder den bedekten naam van *Joannes Tosarrius*, die, by verzetting, zynen eigen naam vervatte. Ten zelfden tyde, schynt hy zig, hier te Lande, by de Gereformeerden gevoegd te hebben, onder welken hy den Predikdienst waargenomen heeft. Sommigen schryven, dat hy, den agt en twintigsten Maart des jaars 1557, te Delft gestorven is (*y*). Doch ik vind hem nog, op 't jaar 1558, gemeld, onder de Predikanten van Delft, en naderhand, onder die van Noordwyk, alwaar hy, in 't eerst, eene School hadt opgeregt. Zyn verblyf te Noordwyk heeft gelegenheid gegeven, dat sommigen hem eenen *Noordwyker* genoemd hebben (*z*). Hy is, volgens de meesten, te Noordwyk, in 't jaar 1568 (*a*), of liever, in 't jaar 1570, overleeden (*b*). Hy was niet slegts in 't Latyn en in 't Grieksch, maar zelfs

ZESTIENDE EEUWE.

(*w*) *Vide* Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 724.

(*x*) Epist. Clar. Viror. a S. A. GABBEMA edit. *p.* 28. *apud* BRANDT Reform. I. *Deel*, *bl.* 92.

(*y*) BLEYSWYCK Delft, *bl.* 407.

(*z*) TE WATER Verhaal van de Reformatie van Zeeland, *bl.* 18. *Aant.* (2).

(*a*) Bibl. Belg. *ubi supra.*

(*b*) SOERMANS Kerk. Regifter, *bl.* 35, 57.

Zestiende Eeuwe.

zelfs in 't Hebreeuwsch bedreeven, en verstondt zyne Moederspraak zo wel, dat hy 'er naauwlyks wedergade in hadt. Ook heeft hy, zelfs volgens Opmeers getuigenis, zeer veel tot opbouwinge derzelve toegebragt (*c*). Pontanus verhaalt (*d*), uit den mond van *Jan Sem* en *Jan Gysbrechtsz*, aanzienlyke burgers deezer Stad, die 't van hunne ouders verstaan hadden, dat Sartorius, eenigen tyd, boven de oude Waage alhier, met bewilliging der Regeeringe, openbaare Lessen in de Hebreeuwsche taale heeft gegeven. En Junius schreef, in 't jaar 1554, dat, uit Sartorius Schoole, meer geleerden waren voortgekomen, dan helden uit het Trojaansche paard (*e*). In 't Grafdigt, welk onze Amsterdammer voor zig zelven gesteld heeft, gewaagt hy van zyne geboorte te Amsterdam en van zyne bedreevenheid in drie der geleerde taalen. Dus luidt het:

Hac ego sum tumulatus humo Sartorius, *ortum*
Cui primum tellus Amsterodama dedit.
Ingenium colui varié, docuique juventam
Omnigenas artes, quippe triglottos eram.
Sed postquam virtus, duris exercita fatis,
Destituit corpus, spiritus astra tenet.

By

(*c*) *Zie* Brandt I. *Deel, bl.* 214.
(*d*) *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 237.
(*e*) Junii *Epist. p.* 345. *Edit. Dordr.* 1652.

By Sartorius, voegen wy

Zestiende eeuwe.

JOANNES TIMANNUS,

Joannes Timannus.

die, te Amsterdam, gebooren is; doch den meesten tyd zyns leevens te Breemen gesleeten heeft, daar hy de Evangelische Gemeente als Pastoor heeft gediend. Hy heeft zig, inzonderheid, beroemd gemaakt, door een Werk *over 's Heeren Avondmaal*, welk, in 't jaar 1555, in 't licht kwam, en door *Albert Hardenberg*, Pastoor der Breemer-Hoofdkerke, wederlegd werdt. Timannus was een groot voorstander van de Leere der overal-tegenwoordigheid van Christus Lighaam. Terwyl de twist duurde, ontving hy eenen Latynschen brief van *Philippus Melanchton*, die, in 't Nederduitsch, aldus luidde:

EERWAARDIGE MAN EN ZEER GELIEFDE VRIEND!

Wanneer ik onzen Elve-stroom aanschouwe, denk ik dikwils, dat, schoon ik zo veel traanen stortte, als de vloed golven zeewaards voert, ik de smert niet zou konnen uitdrukken, die ik, jaaren agtereen, gevoeld heb, ter oorzaake der geschillen over 's Heeren Avondmaal, in welken, zo ver buiten de zaak getwist wordt. Ten nutte, is Christus waarlyk en wezenlyk tegenwoordig, en kragtdaadig tot waare vertroostinge. Waarom twist men dan nog over eene tegenwoordigheid, die geene nuttigheid aanbrengt? Ik onderwys dezelfde dingen, die in myne Schriften te leezen zyn. En naar dat gevoelen, zyn, eenige jaaren geleeden, de Formulieren

Zestiende eeuwe. *van Overeenstemming gemaakt, tusschen Luther en veele anderen, die, uit meer dan twintig Gemeenten van Hoogduitschland, hier, byeengekomen waren. Ik bid God, dat hy ons allen bestiere. Vaar wel!*

Philippus.

Johannes Monsenus,

Joannes Monsenus. Licentiaat in de Godgeleerdheid, schynt, schoon te Amsterdam gebooren, zig meest te Keulen opgehouden te hebben, alwaar hy, in 't jaar 1540, eene Uitlegging over eenige duistere plaatsen der H. Schrift, en in 't jaar 1546, eene Verhandeling, om te bewyzen, dat het Avondmaal, van der Apostelen tyden af, onder de gedaante van brood alleen, aan 't volk is toegedeeld, in 't licht gegeven heeft (*f*).

Nicolaas Everhard,

Nicolaas Everhard. te Amsterdam gebooren, heeft zig, door zyne kennis in de Regten, zo beroemd gemaakt, dat hy, van wege den Hertoge van Beijeren, in 't jaar 1535, tot Raadsheer der Keizerlyke Kamer van Spiers is aangesteld. Doch in 't jaar 1542, werdt hy, tot Hoogleeraar in de Regten, in de Akademie van Ingolstad, beroepen, welke post hy vyf en dertig jaaren loffelyk bekleed heeft. Onder zyne Regtsgeleerde Werken, is de *Inleiding tot de Regtsgeleerdheid* in zeer groote agting geweest (*g*).

Sy-

(*f*) Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 692.
(*g*) Pontan. *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 241. Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 907.

Sybrand Pompejus Occo, *Zestiende Eeuwe.*

Sybrand Pompejus Occo.

zyne jeugd aan de oefening der geleerdheid hebbende toegewyd, en, naderhand, de vermaardste mannen, in Italie, Frankryk en Duitschland, bezogt hebbende, werdt, in zyne Geboortestad Amsterdam, in 't jaar 1541, tot Schepen; in 't volgende jaar, tot Raad, en in 't jaar 1556, tot Burgemeester verkooren; doch bleef, desonaangezien, een Liefhebber der Geleerdheid, en een voorstander der Geleerden. Pontanus verhaalt, dat hy, onder anderen, met *Andreas Alciatus*, met *Viglius van Zuichem van Ayta*, en met *Joannes Secundus*, briefwisseling onderhouden heeft (b). Petrus Apherdianus, die zyne *Epigrammata Moralia* aan Occo opgedraagen heeft, getuigt, dat hy niet onbedreeven was in de Digtkonst, en de Latynsche Digters gaarne las. *Pompejus Occo*, Vader van Sybrand, was een Fries van geboorte; doch hadt zig te Amsterdam nedergezet, daar zyn huis de gemeene zamelplaats was van in- en uitheemsche geleerde en braave luiden. De nakomelingen des Burgemeesters bloeijen, nog tegenwoordig, hier ter Stede.

Gisbertus Horstius, *Gisbertus Horstius.*

of *van der Horst*, heeft zig, door zyne Geneeskonst, beroemd gemaakt; doch den meesten tyd zyns leevens buiten zyne Geboor-

(b) Pontan. *ubi supra.*

Zestiende eeuw.

boorteſtad, Amſterdam, en te Rome, doorgebragt, daar hy, in 't jaar 1544, een geneeskundig werk uitgegeven heeft; in 't jaar 1555, overleeden, en in de Lieve-Vrouwe Kerke, aan de overzyde des Tybers, begraaven is (*i*).

Bernardus Dessenius Kroonenburg.

By deezen Geneesmeeſter, voegen wy eenen anderen,

BERNARDUS DESSENIUS KROONENBURG,

die, hier ter Stede, in 't jaar 1510, gebooren is; doch, in Italie, den graad van Geneesmeeſter verkreegen heeft. Hy oefende de konſt, ſedert, negen jaaren agtereen, in Holland, en te Groningen; doch begaf zig, eerlang, naar Keulen, daar hy, in 't jaar 1574, overleeden is, verſcheiden' Genees- en Kruidkundige werken nalaatende (*k*).

Pieter Pauw.

PIETER PAUW,

insgelyks een Geneesmeeſter, heeft ook zynen meeſten leeftyd buiten Amſterdam, daar hy, in 't jaar 1564, gebooren werdt, doorgebragt. Hy is een der eerſte ſtudenten in de Geneeskunde geweeſt, op de nieuwe Hooge Schoole te Leiden; doch deedt zig, in 't jaar 1587, te Roſtok in 't Hertogdom Mekelemburg, bevorderen tot Doctor. Twee jaaren laater, uit Italie te rug gekeerd, werdt hy Hoog-Leeraar der Ontleed- en Kruidkunde, op de Leidſche Akademie; daar hy den grond gelegd heeft van den Artſeny-hof en van

(*i*) Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 366.
(*k*) Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 135.

Zestiende eeuwe.

van de Schouwplaats der Ontleedkunde, die nog in wezen zyn. Hy heeft eenige Genees- en Ontleedkundige werken in 't licht gegeven, en is, op den eersten Augustus des jaars 1617, overleeden (*l*). Zyn Vader is geweest *Pieter Pauw Adriaansz.*, die, in 't jaar 1586, tot Raad der Stad Amsterdam verkooren zynde, sedert, zyn Poorterschap verwoond heeft, en Rentmeester te Alkmaar geworden is (*m*). Van zyn' Grootvader, *Adriaan Pauw*, Koopman te Amsterdam, hebben wy, in de *Geschiedenissen* der Stad, dikwils (*n*), gewaagd. Zyne Moeder was eene Zuster van *Henrik Laurenszoon Spiegel*, dien wy, beneden, gedenken zullen. En Doctor *Pauw*, die te Alkmaar woonde, en, dikwils, in Hoofts *Brieven* gedagt wordt (*o*), is, zo ik my niet bedriege, een Zoon van onzen Professor geweest.

Dirk Volkaartszoon Koornhert.

Dirk Volkaartszoon Koornhert, die zig, in meer dan één opzigt, eenen naam gemaakt heeft, verdient ook eene plaats onder de vermaarde inwooners van Amsterdam, daar hy, in 't jaar 1522, gebooren werdt. In of omtrent het jaar 1555, hadt hy eenigen ommegang, met den grooten Dweeper, *Henrik Nikolaaszoon*, die zig, ten zynen huize, vervoegd hadt, met oogmerk,

(*l*) J. Meursii Athen. Batav. *p.* 265. Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 999.

(*m*) *Zie de* Lyst der XXXVI. Raaden *voor de* Handvesten *en elders, op 't jaar* 1586.

(*n*) *Zie* II. *Deel*, VII. *Boek*, *bl.* 177, 183, 204, 226, 232. VIII. *Boek*, *bl.* 286. IX. *Boek*, *bl.* 478.

(*o*) *N.* 375, 396, 413, 496. *bl.* 295, 310, 320, 379.

Zestiende eeuwe.

merk, om hem, tot zyne ongerymde begrippen, over te haalen; waarin hy egter kwalyk slaagde. Koornhert bleef altoos afkeerig van de minste beginsels der Geestdryverye (p). Naar Haarlem met der woon vertrokken zynde, schynt hy zig, aldaar, eenen tyd lang, in 't Plaatsnyden, geoeffend te hebben (q). Ook zegt hy zelf, in de Voorreden zyner Vertaalinge der *Officia* van Cicero, die, in 't jaar 1561, in 't licht kwam, dat zyne *medegheselllen en hy van sinne waren ghewordden een druckerye op te rechten binnen Haerlem*, zonder dat my gebleeken is, of zy dit voorneemen hebben uitgevoerd. In 't zelfde jaar, werdt hy Notaris, en in 't jaar 1562, Secretaris der Stad. In 't jaar 1566, heeft hy, ten dienste des Heeren van Brederode, gearbeid, om de openbaare Preeke te helpen invoeren; waarover hy, in 't volgende jaar, in hegtenis genomen, en naar den Haage gevoerd werdt, daar hy eenige maanden zat. Hier digtte hy het Zinnespel *Lief voor Leet*, *het Lof der Gevangenisse*, en eenige andere rymen. In zyn *Leeven*, voor 't *eerste* Deel zyner *Werken* te leezen, wordt verhaald „ dat zyne Huisvrouw, wanhoopen„ de aan de uitkomst zyner gevangenisse, „ de arme luiden, die aan de pest lagen, „ ging bezoeken en dienen, op hoop, dat „ zy zelve besmet worden zou, en Koorn„ hert de kwaal konnen overbrengen, om „ dus

(p) D. V. Koornherts Werken I. *Deel*, *f.* 442. III. *Deel*, *f.* 58, 144.

(q) K. van Mander Schilderb. *f.* 165, 197. Ampzing Haarl. *bl.* 361.

„ dus beide natuurlyker dood te sterven, „ dan zy haaren man belooven durfde: doch „ dat Koornhert haar van zulk een bedryf „ hadt afgemaand." Ook verdedigde hy zig zo wel, dat men hem den Haage tot eene gevangenis gaf; waaruit hy, eerlang, ontvlugtte, eerst naar de Beverwyk, en voorts, ten Lande uit; waarna hy, den eersten September des jaars 1568, door den Raad der Beroerten, gebannen werdt, met verbeurdverklaaring zyner goederen (*r*). Hy heeft zig, onder anderen, in 't Land van Gulik onthouden, daar hy zig geneerde met Plaatsnyden, en *Henrik Goltsius*, die naderhand zo beroemd geworden is, onderwees, en aan werk hielp. Ook tekent Pontanus aan (*s*), dat hy, 't zy te Haarlem of elders, in de konst van plaatsnyden, *Filips Gallé*, wien hy, tot wigtiger bezigheid geroepen, het werk overliet, tot eenen Leerling gehad heeft. Doch hy vondt, waar hy ook kwame, weinig gunst by de Gereformeerden, welker Leere hy niet, in allen deele, kon toestemmen. Geduurende zyne ballingschap, liet hy nogtans niet na, de Staatsche zyde voor te staan, begeevende zig, onder anderen, tegen 't einde des jaars 1570, naar Embden, om 't ontslag te bevorderen van eenige schepen des Prinsen van Oranje, die aldaar waren aangehouden (*t*). Het omslaan der Hollandsche Steden, in 't jaar 1572, gaf hem, meent men, gelegenheid tot het digten van het

Zestiende eeuwe.

(*r*) Sentent. ten tyde *van* Alva *bl.* 126.
(*s*) *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 246.
(*t*) Bor 5. *Deel*, *bl.* 332. [240].

ZESTIENDE EEUWE.

het bekende Lied van *Wilhelmus van Nassouwen* (u). Ook was hy, ten dien tyde, in 't Vaderland wedergekeerd, en tot Secretaris der Staaten van Holland bevorderd. Doch hy bekleedde dit ampt niet lang; want, belast met het onderzoek van de afpersingen, waaraan sommige Oversten in 's Prinsen dienst zig, hier te Lande, hadden schuldig gemaakt; werdt hy, door Lumey, Graave van der Mark, met de dood gedreigd, en week daarop naar Sante, in Kleefsland (v). Requesens sloot hem buiten de algemeene Vergiffenis, die, in 't jaar 1574, afgekondigd werdt (w). Na 't sluiten der Gendsche Vrede, keerde hy, andermaal, herwaards, zig te Delft nederzettende. Doch hier raakte hy in geschil met de Predikanten, tegen welken hy beweerde, dat de Gereformeerde Kerk de waare niet zyn kon, ter oorzaake van 't gene zy, aangaande de Predestinatie, de Regtvaardiging en 't Ketterdooden, leerde. De Staaten leiden partyen het zwygen op. Doch Koornnert hadt zig de ongunst van veelen, in zo verre, op den hals gehaald, dat men hem, te Alkmaar, te Hoorn en elders, by naam en toenaam, op de Predikstoelen, beschreef, als een Ketter en Vrygeest (x). De Wethouderschap van Leiden schroomde nogtans niet, zig, in 't jaar 1579, te bedienen van Koornherts penne, ter haarer verdediging tegen eenige Predikanten, die haar,

haars

(u) *Zie* BRANDT I. *Deel*, *bl.* 535.
(v) *Zie* BRANDT I. *Deel*, *bl.* 535.
(w) BOR I *Deel*, *bl.* 518. [29].
(x) KOORNHERTS *Werken*, III. *Deel*, *f.* 460, 464.

haars oordeels, te weinig gezags laaten willen, om onrustige Kerkelyken te beteugelen (y). En dit geschrift gaf meer genoegen, dan het Requeft, welk hy, in 't jaar 1581, op verzoek der Roomschgezinden van Haarlem, in welke Stad, hy toen het Notarisampt wederom oefende, hadt opgesteld. 't Was gerigt aan den Prinse van Oranje, en in het zelve, werdt vrye Godsdienstoefening begeerd voor de Roomschen, die, by het overgaan der Stad aan 's Prinsen zyde, bedongen was. Doch over 't instellen van dit Requeft, werdt Koornhert voor Burgemeesteren ontbooden, daar hy verklaarde, dat hy eenen afkeer hadt van 't Roomsche geloof; doch egter begreep, dat men den Roomschgezinden geene vryheid van Godsdienstoefening behoorde te weigeren. Maar de Staaten, voor welken, de zaak, sedert, gebragt werdt, verstonden, dat de gevaarlykheid des tyds zo veel vryheid niet gehengde, en bevalen Koornhert, het oorsprongkelyk Requeft, in hunne tegenwoordigheid, te scheuren (z). In 't volgende jaar 1582, ontdekte hy eenen toeleg der Spaanschen op Enkhuizen, die hem, in een gemeenzaam gesprek, door *Wouter Verbee*, inwooner der gemelde Stad, geopenbaard was, en, door hem, aan *Nicolaas van der Laan*, Burgemeester van Haarlem, en toen in den Haage ter Dagvaart, bekend werdt gemaakt; 't welk gelegenheid gaf, dat Enkhuizen met Krygsvolk

Zestiende Eeuwe.

(y) Koornhert III. *Deel*, *f.* 483.
(z) Ampzing Haarlem *bl.* 470 *enz.*

Zestiende Eeuwe. volk verzekerd, en de aanslag te loor gesteld werdt (*a*). Doch zo veel gunst als hy gewonnen hadt, door dit bewys zyner trouwe jegens 't Vaderland, zo veel ongunst haalde hy zig, in 't volgende jaar, op den hals, door het uitgeeven eener *Proeve van den Nederlandschen Catechismus*. Men bragt zwaare klagten tegen hem in, by 's Lands Staaten, die besloten, hem te hooren tegen *Adriaan Saravia*, Professor in de Godgeleerdheid te Leiden. Doch het disput, welk schriftelyk geschieden zou, werdt, van de eene en de andere zyde, zo wydloopig ingesteld, dat het den Staaten verveelde, te toeven naar den uitslag (*b*). Koornhert, zig, sedert, wederom, te Delft hebbende nedergezet, daar hy aan eenige Aantekeningen over den Bybel, of aan eene vertaaling van Erasmus *Uitbreiding van het Nieuwe Testament* arbeidde; werdt hem, op den derden October des jaars 1588, de Stad ontzeid. Hy begaf zig toen naar Gouda, daar hy eene verdediging uitgaf, onder den titel van *Naamscherm*. Ook stelde hy hier zyn *Proces van 't Ketterdooden* op, tegen *Justus Lipsius*, Professor der Historien te Leiden, die hem wederleidde. Doch hy schreef 'er, terstond, een werkje tegen, 't welk, op zyn doodbedde, voltrokken, en, na zyn overlyden, in 't licht gegeven werdt. Hy stierf, naamlyk, den negen en twintigsten October des jaars 1590, en werdt, in de groote Kerke

(*a*) Hooft XIX. *Boek*, *bl.* 831.
(*b*) Brandt I. *Deel*, *bl.* 693 *enz.*

ke te Gouda, regt voor 't Choor, begraaven (*c*). Op zyn graf, werden deeze regels gesteld, die, door zynen vriend, *Hentik Laurenszoon Spiegel*, gedigt waren: Zestiende eeuw.

Hier rust,	*Noch sticht*
Diens lust	*Syn Dicht-*
En vreught	*Geschryf.*
Was Deugbt	*Maer 't lyf*
En 't waer,	*Hier bleef 't,*
Hoe swaar	*Godt beeft*
t Ook viel.	*De siel.*

Koornhert heeft zig, nevens andere Amsterdammers, veel laaten gelegen zyn aan de opbouwing der Nederduitsche spraake. Hy was een voornaam Lid van de Rederykers-Kamer *in Liefde bloeijende* hier ter Stede, en stelde de Voorreden voor haare *Letterkunst*, die, in 't jaar 1584, in 't licht kwam. Ook werdt hy, in zynen tyd, voor een goed Digter gehouden. Hy hadt de *Pligten* van *Cicero*, de *Troost der Philosophie* van *Boethius*, en eenige andere Werkjes uit het Latyn overgezet, om zynen styl te oefenen: schoon hy zig, niet voor dat hy omtrent veertig jaaren bereikte, op de kennis der Latynsche en Griekische taalen, en andere deelen der geleerdheid hadt toegelegd (*d*). Voorts, zyn zyne eigene werken, meest in Twistschriften bestaande, in *drie* Deelen *in folio*, uitgegeven. Zeer verschillende heeft men van 's mans deugd en gaaven geoordeeld,

(*c*) Brandt I. *Deel*, *bl.* 757, 766 enz.
(*d*) Pontanus *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 244.

ZESTIENDE EEUWE. deeld, zo wel voor, als na zyn overlyden. Wy vergenoegen ons, met alleenlyk de twee Byschriften aan te haalen, die de Ridder HOOFT, op zyn afbeeldsel, gemaakt heeft:

'k Ontfing tot Amsterdam, ik gaf ter Gouw
myn' geest,
Wiens strydt voor zeeden, schrift en Vryheit
is geweest.

En

Hy proefd' 'er zeven, en haest zat was elken
Staat;
Maer bleef, van wetenschap en vryheidt,
onverzaat (e).

By Koornhert, mogen wy, bekwaamlyk, zyne twee vrienden, *Spiegel* en *Visscher*, voegen; schoon zy beide, tot in de volgende eeuwe, geleefd hebben.

HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL. HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL werdt, op den elfden Maart des jaars 1549, te Amsterdam gebooren, daar hy zig met den Koophandel geneerd heeft. Zyn Vader was *Laurens Pieterszoon Spiegel*; en zyne Moeder, *Anna Gaaf Jans dogter*, wier Vader en andere maagen in Schepensbank gezeten hadden. Eene der zusteren van onzen Henrik, *Elizabeth* genaamd, is met *Herman Roodenburg*, die, in 't jaar 1578, tot Raad der Stede verkooren werdt, en eene andere, met *Pieter Adriaanszoon Pauw*, Raad en Rentmeester te Alkmaar, en Vader van den Pro-

(e) Zie versch. Dichten, bl., 216, 305.

Professor Pieter Pauw, aan wien wy, hier voor (*f*), gedagt hebben, gehuwd geweest. Zyn Broeder, *Jan Laurenszoon Spiegel*, dien sommigen ook onder de Digters tellen (*g*), werdt, in 't jaar 1578, tot Raad, en in 't jaar 1589, tot Schepen verkooren. Doch Henrik zelf is nooit in de Regeering geweest: 't zy dat hem hierin gehinderd hebbe zyne aankleeving aan den Roomschen Godsdienst; 't zy dat hy, gelyk de oude overlevering in zyn geslagt luidt, alle eerampten van de hand wees. En 't laatste is niet onwaarschynlyk, alzo men, met zekerheid, weet, dat de Vroedschap deezer Stede, in 't jaar 1589, besllooten hebbende, hem te noodzaaken tot aanvaardinge der plaatse van Raad in de Admiraliteit te Hoorn (*h*); en by 's Lands Staaten zelven daartoe zynde verstaan; hy zulks zo bestendiglyk geweigerd heeft, dat hy liever eene boete, ten behoeve der arme Godshuizen in den Haage, betaalen wilde, dan deezen last aanvaarden (*i*). Hy is tweemaal gehuwd geweest, eerst met *Bregtje ten Berg*, en daarna, in 't jaar 1602, met *Dieuwertje van Marken*. Hy overleedt, in 't begin des jaars 1612, aan de Kinderpokjes, waaraan zyne kinderen te Alkmaar, daar hy toen woonde, krank lagen, in een vertrek, tot welk hem, die deeze ziekte nimmer gehad hadt, de toegang, door zyne Vrouwe, be-

ZESTIENDE EEUWE.

(*f*) *Bladz.* 204.
(*g*) Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 455.
(*h*) Resol. Vroedsch. *N.* 6. 2 *July* 1589. *f.* 110 *verso*.
(*i*) Resol. Holl. 18 *July*, 24 *Nov.* 27 *Decemb.* 1589. *bl.* 490, 756, 794.

ZESTIENDE EEUWE. belet werdt. Doch liefde tot zyn kroost dreef hem, om op een ladder voor de glazen der Kamer te klimmen, daar 't gezigt der kwaale hem derwyze ontstelde, dat 'er de ziekte op volgde, die hem de dood deedt. Zyn Lyk werdt naar Amsterdam gevoerd, en in de Nieuwe Kerke begraaven (*k*).

Spiegel heeft schatten gewonnen, met den Koophandel. Doch besteeddeze, milddaadiglyk, ten dienste van behoeftigen, en tot andere nuttige einden. VAN MANDER (*l*) telt hem, onder de liefhebbers der Schilderkonst, hier ter Stede. De eerste uitgave der *Rymkronyke* van MELIS STOKE werdt, op zyne kosten, in 't jaar 1591, te Amsterdam, by *Barend Adriaanszoon*, gedrukt; gelyk klaarlyk blykt uit de Voorrede, die de geleerde DOUSA, op zyn verzoek, voor die uitgave, gesteld heeft. Voorts, verslaafde hy zig geenszins zo zeer aan den Koophandel, dat hy de boekoefening verwaarloosde. Hy verstondt de Latynsche spraak, uit welke, hy de *Atreus en Thyestes* van SENECA vertaald heeft, of heeft begonnen te vertaalen (*m*). Ook was hy in 't Grieksch niet onbedreeven. Bovenal, leide hy zig toe, op het beschaaven der Nederduitsche Taal- en Digtkunde, en was een der voornaamste opbouweren der Kamer *in Liefde bloeijende*. VOLLENHOVE zingt hierom te regt (*n*):

D'on-

(*k*) *Zie zyn* Leeven *voor* VLAMINGS Uitgave *zyner* Werken.

(*l*) Schilderb. *f.* 206 *verso*.

(*m*) *Zie* VONDELS Opdragt *van* JOSEPH *in* DOTHAN.

(*n*) Poëzy, *bl.* 576.

D'onduitschbeit en de taalsmet van het lant Zestiende eeuwe.
Week enigsins voor 't licht van uw verstant,
O Spiegels, *ô* Stevynen, *ô de* Groten.

En Pels (*o*):

Alleen blonk te Amsteldam, mét ménig tréflyk dichter
Voorzien, de Dichtkunst vry wat bélderer én lichter.
Hier létte men op stóf én stélling, styl, en trant:
En hier schreef Spiegel *zyn* Hartspiegel *vol verstand,*
Zyn zuiv're moedertaal eerst zettende in den zetel.
Hém vólgden Korenbart, Plémp, Visscher, Kóster, Kétel,
En Breederode, mét Kamphuizen, én Reaal,
En Hoofd, én Vondel, puik van schryvers altemaal (2).

Onder zyne schriften, die, voor 't grootste gedeelte, eenige weinigen, onder Roemer Visschers *Rymen* te vinden, uitgezonderd, op zedelyke stoffe uitloopen, en meest in rym gesteld zyn, munt zyn *Hertspie-*

(*o*) Horatius Dichtk. *bl.* 27.

(2) De meesten van deezen waren Amsterdammers van geboorte, en wy hebbenze allen, in dit *Boek*, geplaatst, behalve *Dirk Raphaelsz. Kamphuizen*, die te Gorinchem, en *Cornelis Ketel*, die te Gouda gebooren was. De eerste is, door zyne *Psalmen* en *Stigtelyke Rymen*, vermaard; van den anderen, die de Schilder- en Digtkonst beide geoefend heeft, kan men een uitvoerig berigt vinden, by Carel van Mander, *Schilderboek*, f. 190 enz.

Zestiende Eeuwe.

spiegel uit; om welken samen te stellen, hy zig, veeltyds, afzonderde op zyne Lustplaats aan den Amstel, tegen over de Diemermeer (*p*), en daarom *Meerhuizen* genaamd (*q*); welke naam nog niet verdweenen is. Doch Spiegels Lustplaats is, naderhand, in tweeën gedeeld, en gedeeltelyk de herberg *Paauwentuin* geworden. By onzes Digters tyd, stondt 'er een groote Lindeboom, in zynen hof, die, met trappen, in de hoogte, beklommen werdt, en van boven gevormd was tot een Prieel, waarin wel twintig menschen geplaatst konden worden. Hy noemde deezen boom der *Muzen tooren* (*r*); ten ware hy, anderszins, deezen naam gepast hebbe op zyn Speelhuis, ook den *Tempel der Muzen* genaamd, en bestaande uit drie vertrekken boven elkanderen, het onderste vierkant, het middelste agtkant, en het bovenste rond; om welk laatste, een trans liep, van welken men een ruim uitzigt hadt over de omgelegen Landeryen en Wateren (*s*). Voor de Kamer *in Liefde Bloeijende*, schreef onze Digter, verscheiden jaaren agtereen, Nieuw-Jaars Lieden, van welken eenigen zyn overgebleeven. Hy hieldt, met de beroemdste mannen van zynen tyd, briefwisseling en vriendschap (*t*). Koornhert bezogt hy dikwils, te Haarlem; gelyk, veelligt, onder anderen, uit deeze woor-

(*p*) Hertsp. VII. *Boek*, *bl.* 131.
(*q*) Zie Hertsp. IV. *Boek*, *bl.* 69.
(*r*) Hertsp. IV. *Boek*, *bl.* 67.
(*s*) Hertsp. VII. *Boek*, *bl.* 134.
(*t*) PONTANUS Amst. in 't *Nederduitsch*, *bl.* 285.

woorden van den *Hertspiegel* (*u*), waar hy Apollo spreekende invoert, af te neemen is: Zestiende eeuwe.

De Blenk (3) *verdblikkig hier een Kaukasus verstrekt:*
's Duegds held, die weet of rust (4), *ons vaeltyds derwerts trekt.*

Hy dagt egter, dat Koornhert zig te zeer met twisten ophieldt: 't welk uit deeze zyne woorden blyken kan: *Ik zoek gheen eer, aanzien, aanhangh, of iet zulx; maar alleen waarheyds-winst in my, ook in andere, ken ik met luttel moeyten. Indien 't anders verstaan werd; ik sal wel rusten ende zwyghen, ende laten de wereld lopen daarze wil. Castalio is in myn zin een wys man gheweest, maar ik wil hem in 't bestraffen van 't gheen in myn ogen onrecht is, niet volghen, noch Erasmus, noch* Coornhert. *Luttel onderwinds maakt groote rust. Doch winnen is 't zoetst, en de waarheids-winst de grootste* (*v*).

Spiegel hadt, volgens de gewoonte zyner eeuwe, ook zyne Zedespreuken en Zinnebeelden. De gemeenzaamste was *Duegdt verhuecht*, om welke te verklaaren hy eenen brief aan zyns Zusters Zoon, den Professor Pauw, geschreeven heeft, die nog voorhanden is (*w*). By deeze spreuk, voegde

(*u*) IV. *Boek*, *bl.* 76.
(*v*) Van natuurl. gheneichtheid, *in zyne* Werken, *bl.* 256.
(*w*) *Zie zyne* Werken, *bl.* 235.

(3) Een hooge duin buiten Haarlem, nu, in 't gemeen, de *Blinkerd* genaamd.
(4) Koornherts gemeenzaame Spreuk was, *Weet, of rust.*

Zestiende eeuwe.

de hy dikwils, tot een zinnebeeld, een' Arion op een' Dolfyn, de harp ſlaande, in 't midden van eene onſtuimige zee. En dit zinnebeeld wordt nog gezien, in den gevel van een huis op de Bloemmarkt, welk, uit zynen ſtam afkomſtig, ſedert aan het aanzienlyk geſlagt van Leſtevenon, welk, door de Backers, van Spiegel afdaalt, heeft toebehoord, en, laatſtelyk, door den Heere en Mr. Antoni Warin, Oud-Schepen en Raad deezer Stede, bezeten geweeſt is. Van gemeener ſmaak was het zinnebeeld, waarmede hy zyne andere ſpreuk, *Elk ſpiegel hem*, voor een ander huis, deedt uithouwen, ſtellende, op den eenen hoek, eene L., in 't midden een' ſpiegel, en op den anderen hoek, eene M (*x*). Doch dit heette in zynen tyd vernuft. De *Hertſpiegel*, het beſte zyner werken, is, zo ver my bekend is, niet dan na zynen dood, en voor 't eerſt, in 't jaar 1615, by *Cornelis Dirksz. Kool*, te Amſterdam, gedrukt (*y*). Ten beſluite, merken wy aan, dat Spiegel een Lofdigt op Amſterdam, en vooral op den Amſterdamſchen Koophandel gemaakt, en aan Pontanus vereerd heeft (*z*), die 't, in zyne *Beſchryving* (*a*), heeft ingevoegd. Wy hebben 'er, elders (*b*), eenige regels van aangehaald.

Roe-

(*x*) P. Vlaming Aant. *op* Spiegels Werken, *bl.* 212.
(*y*) *Zie* Boekz. *van* P. Rabus, *Jan.* en *Febr.* 1694. *bl.* 57.
(*z*) *Zie* Pontan. Amſt. *in 't Nederd. bl.* 286.
(*a*) *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 234. *in 't Nederd. bl.* 275.
(*b*) I. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 150.

ZESTIENDE EEUWE. ROEMER VISSCHER.

ROEMER VISSCHER,

die, nevens Spiegel en Koornhert, onder de schranderste Leden der Kamer *in Liefde bloeijende*, en onder de eerste opbouwers der Nederduitsche taale, geteld moet worden, is, hier ter Stede, in 't jaar 1547, gebooren. Ook heeft hy 'er een groot deel van zyn leeven doorgebragt. In de *Regîsters* der Stad, wordt, by gelegenheid, op het jaar 1602, gewaagd van zyn huis, welk op den Singel, tusschen de Jan-Rooden-Poort en nieuwe Haarlemmer sluis, stondt, en *de Kreeft* genaamd was (*c*): 't zy dat hy daar, of op den Zeedyk gewoond hebbe, alzo ik ook vind, dat de Engelsche, nu de Geldersche Kaai, tusschen 't Hoofd en de Waterpoorts-brug, in 't jaar 1605, beschreeven wordt, als gelegen *agter Roemer Visscher* (*d*). Doch eenige jaaren voor zynen dood, schynt hy, even als zyn vriend Henrik Laurenszoon Spiegel, zig, met der woon, naar Alkmaar begeven te hebben, daar hy ook, zo ik my niet bedriege, op den elfden February des jaars 1620, overleeden is (*e*). Wy hebben reeds te kennen gegeven, dat hy zeer veel toegebragt heeft, tot den opbouw der Kamer *in Liefde bloeijende*. Hy werdt ook onder de goede Digters zyns tyds gerekend; doch muntte meest uit, in korte Puntdigten, of *Quikken*, gelyk hyze noemde. Ook heeft hy eeni-

(*c*) Groot-Memor. *N.* II. *f.* 204.
(*d*) Keurb. H. *f.* 235 *verso*.
(*e*) BLAAUW Stedeb. *in de* Beschr. *van* Amsterd.

ZESTIENDE EEUWE. ge aartige zinnebeelden in 't licht gegeven: op de meesten van welken, hy uitleggingen, in onrym, geschreeven heeft. De overigen heeft zyne oudste Dogter *Anna* uitgelegd. Zyne Puntdigten hebben hem den bynaam van den *Hollandschen* of *tweeden Martiaal* verworven, die hem, reeds door DOUSA, in de *Voorrede* voor de oudste uitgave der *Rymchronyke van* MELIS STOKE, van 't jaar 1591, gegeven wordt:

—— —— *Laet*, zegt hy, ROEMERS *soet gequeest*,
Deur d'ongeboirde clanc der Nederlandscher luyten,
In 't Oost, *West*, *Zuyd en Noord*, *in allen ooren tuyten*
En maken wijt beroemt den TWEEDEN MARTIAEL.

Ik meen, dat Roemer Visscher, even als Spiegel, zig altoos gehouden heeft by de Roomsche Kerke, in welke, hy opgevoed was. Nogtans, was hy vry van bygeloovigheid, gelyk uit eenigen zyner Puntdigten af te neemen is. Het volgende toont, onder anderen, hoe hy over de beelden der Heiligen dagt, en bewyst tevens zyne agting voor *Jan van Hout*, Secretaris van Leiden en Schryver van het *Dienstboek* dier Stad:

Aen JAN VAN HOUT.

Claes van Hout can loopen noch springhen:
Frans van Hout can lesen noch schryven:
Marten van Hout can seggben noch singben:
Bar-

Barber van Hout can wasschen noch styven: Zestiende eeuwe.
Dan myn vrient van Hout *can alle vreucht*
bedryven (f).

Wy voegen 'er een tweede by, om te doen zien, hoe gemeenzaam hy met Spiegel hebbe omgegaan:

Op Paesdach aen H. L. Spieghel.

Segbt Hendrick *wout gy niet dattet al*
morghen was,
Want by Vrysters te gaen gheeft huyden
geen pas,
En in de Herberch is t schand, ja by de
Catholyken,
By der straten te wandelen seer qualyck staet:
Caetsen, dobbelen of spelen is oock geen raet,
In de Kerck soudt ghy al te langh sitten
kycken,
Buyten op den dyck soud ghy u seer beslycken,
Ghesont t'huys blyven can ick so qualyck doen
als ghy:
Weet ghy nerghens te gaen? so comt dan by
my (g).

De beroemde Digter, *Joost van Vondel*, heeft zig eerst beginnen te oefenen aan 't huis van Roemer Visscher, te Amsterdam, daar de schranderste geesten van dien tyd plagten te vergaderen (*h*). Hooft noemt hem, in zeker Grafschrift, *de ronde Roemer, die nooit ryk van roemen was* (*i*). Roemer Vis-

(*f*) Rommelsoo. I. 3. *bl.* 104.
(*g*) Rommelsoo. II. 34. *bl.* 123.
(*h*) Vondels Leeven, *bl.* 17, 22.
(*i*) Versch. Dichten, *bl.* 240.

Zestiende eeuwe.

vyftiende eeuwe, tot den adelyken ſtand verheeven, voortgeſprooten, op den dertienden September des jaars 1526, hier ter Stede, gebooren is. Zyn Vader voerde den zelfden naam, als hy. Zyne Moeder was *Maria van Akerſloot.* Zyne eerſte Leermeeſters waren Alardus van Amſterdam en Nicolaas Cannius, van welken beide wy, hiervoor (*q*), eenig berigt gegeven hebben. Daarna, heeft hy, zig, te Leuven en te Doornik, in andere weetenſchappen, geoefend. Doch in 't een en twintigſte jaar zyns ouderdoms, werdt hy, door zyne Moeder, toen Weduwe, t'huis ontbooden, en tradt, ſedert, in de egt met *Sofia*, Dogter van *Pieter Sasbout.* Hy vertaalde verſcheiden' werkjes, uit het Latyn, in 't Nederduitſch, en onder anderen, het bekende Boek van *Vincent van Lirins tegen de Ketters.* Ook leide hy zig, in eenen tamelyk gevorderden ouderdom, toe op de kennis der Griekſche taale, waarin hy, door *Petrus Reſenius*, Rector der Delftſche Schoole, onderweezen werdt. Hy hadt, in 't eerſt, voor, zig tot Doctor beide in de Geneeskonſt en in de Regtsgeleerdheid te laaten bevorderen. Doch daarna wendde hy zyne gedagten, geheellyk, tot de oefening der Godgeleerdheid, en bediende zig van de verkreegen' kundigheden, om de Onroomſchen te wederleggen. De woeſte handelingen van Lumey en Sonoy, tegen de Roomſche Geeſtelyken en anderen, bewoogen hem, in 't jaar 1572, Delft, daar hy toen woon-

(*q*) Bladz. 191, 195.

woonde, te verlaaten, en naar 't Spaansche Leger voor Leiden te wyken; daar *Francisco Baldes* hem, tot Secretaris van den Krygsraad, aannam. Hy volgde Baldes, eerlang, naar Henegouwen: doch werdt, van daar, naar Amsterdam ontbooden, door den Schout Pieter Pieterszoon, om de Roomsch-Katholyken te bevestigen in 't oud geloof. Amsterdam was, in 't jaar 1573 en sedert, de herberg der Roomsche Geestelyken, mannen en vrouwen; die, uit de omgeslaagen Steden, derwaards de wyk namen, en, met opene armen, ontvangen werden (*y*). Doch Opmeer kon het 'er niet langer houden, dan tot na de verandering des jaars 1578, wanneer hy ter Stad uit week, en openlyk ingedaagd werdt (*z*). Hy begaf zig, sedert, wederom naar Delft, daar hy, op den vierden November des jaars 1594, overleeden, en in de S. Hypolitus- of oude Kerke, voor 't Choor, aan de Noordzyde, begraaven is (*a*). Onder zyne Werken, munten uit zyn *Opus Chronographicum* of *Kerkelyke en Weereldlyke Geschiedenissen*, van de Schepping af, tot op het jaar 1590, en zyn *Catholyk Martelaarsboek*; in welk laatste, hy de wreedheden, door Lumey en Sonoy, tegen dank der hooge Regeeringe, omtrent de Roomschgezinden, gepleegd, ten onregte, stelt op rekening der Gereformeerden in 't gemeen.

Zestiende eeuwe.

Maar-

(*y*) Opmeer Cathol. Martelaarsb. II. *Deel*, *bl.* 222.
(*z*) *Zie* II. *Deel*, X. *Boek*, *bl.* 10.
(*a*) *Zie zyn* Leeven voor *'t eerste Deel van zyn* Martelaarsb. Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 996.

ZESTIENDE EEUWE.

MAARTEN JANSZOON KOSTER.

MAARTEN JANSZOON KOSTER, een gebooren Amsterdammer, schoon my de tyd zyner geboorte, nergens, voorgekomen is; in zyne jeugd, het onderwys van *Cornelius Crocus* (*b*) genooten hebbende, heeft zig, van vroeg af, op de Geneeskonst toegelegd, die hy, in zyne Geboortestad, en ook buitens Lands, met lof, geoefend heeft. Wy hebben, in 't verhaal van de *Geschiedenissen* der Stad, doen zien, dat hy zig, al vroeg, gevoegd heeft by de Gereformeerden, waarom hy, zo dra Alva in 't Land gekomen was, Amsterdam en zyn Vaderland verliet; sedert, openlyk ingedaagd, en, door den Raad der Beroerten, gebannen werdt (*c*). Hy begaf zig toen naar Dole, in 't Graafschap Bourgondie, daar hy de Geneeskonst oefende, en in kennis raakte met eenen edelen Deen, *Petrus Oxe* genaamd, die, eerlang, naar zyn Vaderland gekeerd, Koster naar Koppenhagen troonde, daar hy hem, tot Lyfarts van Koning *Fredrik den II.*, wist te doen bevorderen; welke post hy, tot na de dood zyns bevorderaars, bekleed heeft (*d*). Uit eenen brief, den zeventienden May des jaars 1574, door hem, uit Koppenhagen, aan *Hadrianus Junius* geschreeven, blykt, dat hy toen sterk verlangde naar zyn Vaderland (*e*). Het sluiten der Gend-

(*b*) *Zie hier voor*, *bl.* 197.
(*c*) *Zie* II. *Deel*, VII. *Boek*, *bl.* 189, 190, 194. VIII. *Boek*, *bl.* 272, 285.
(*d*) PONTAN. *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 244.
(*e*) JUNII Epist. *p.* 628, *Edit.* *Dordr.* 1652.

Gendſche Vrede gaf hem gelegenheid, om te Amſterdam weder te keeren, daar hy, nevens anderen, deel hadt aan de omkeering des jaars 1578; in welke, hy tot Burgemeeſter en Raad verkooren werdt (*f*). Naderhand, is hy, nog driemaal tot Burgemeeſter, en eens tot Oud-Burgemeeſter verkooren; doch zyne ſterke aankleeving aan de partye van Leiceſter (*g*) bragt hem in de ongunſt van de meeſten zyner medebroederen, die hem, ſedert, van 't kuſſen hielden. Wy hebben, reeds elders (*h*), verhaald, dat Koster onder de eerſten geweeſt is, die, hier ter Stede, openbaare Leſſen over de Ontleedkunde gegeven hebben. Hy is, in 't begin der volgende eeuwe, overleeden. My is niet bekend, dat hy iet, in geſchrift, aan de weereld heeft medegedeeld.

Zaetinus de Reuwe.

Sebastiaan Egbertszoon, inboorling deezer Stad, en Zoon van Egbert Meinerdszoon, van wiens onſchuldig lyden, ter oorzaake van den Godsdienſt, wy, elders (*i*), omſtandiglyk, gewaagd hebben, hadt zig, in zyne jeugd, ook in de Geneeskunde geoefend, en was tot Doctor in dezelve bevorderd. Hy werdt, in 't jaar 1593, tot Schepen, in 't jaar 1602, tot Raad, en in 't jaar 1606, tot Burgemeeſter verkooren: en deedt, onaangezien hy, met zulke waardigheden, bekleed was, zo wel

Sebastiaan Egbertszoon.

(*f*) II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 471, 478.
(*g*) *Zie* II. *Deel*, X. *Boek*, *bl.* 70, 73, 74.
(*h*) III. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 694.
(*i*) II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 278.

ZESTIENDE EEUWE.

wel als Maarten Janszoon Koster, Lessen over de Ontleedkunde, op de Gehoorplaats, boven de kleine Vleeschhal, in de Nes. In 't jaar 1618, werdt hy, door Prinse Maurits, ontslaagen van de Regeeringe (*k*). In zekere geschreeven' aantekeningen, vind ik, dat hy, in 't jaar 1621, gestorven is: in anderen, wordt zyn dood, op den agtsten Augustus des jaars 1628, gesteld.

ELLERD DE VEER.

ELLERD DE VEER,

Pensionaris van Amsterdam, die, in 't begin der zeventiende eeuwe, overleeden is, heeft zig, onder anderen, eenen naam gemaakt, door het vertaalen van de *Samenspraaken van* ERASMUS en eenige andere werkjes, uit het Latyn (*l*); en door het schryven van een vervolg op de *Groote Hollandsche Chronyk*, welk van het jaar 1516 tot het jaar 1595 loopt, in 't Nederduitsch. De Veer heeft dit laatstgemelde werk aan Prinse Maurits opgedraagen.

CORNELIS VAN HAAMRODE.

CORNELIS VAN HAAMRODE

wordt, by PONTANUS (*m*), ook geteld onder de Schryvers, welken Amsterdam uitgeleverd heeft; die te gelyk meldt, dat hy, aldaar, in 't jaar 1599, overleeden is. Van zyne beschryving van *Batavia*, en van een ander begonnen werk, de geschiedenissen der Nederlanden, ten tyde des Hertogs van Alva, betreffende, hebben wy, elders (*n*), ge-

(*k*) II. *Deel*, XIII. *Boek*, *bl.* 304.
(*l*) PONTAN. *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 245.
(*m*) *Ubi supra p.* 244.
(*n*) Voorr. *bl.* XVI.

gewag gemaakt. Ook hebben wy, ter zelfder plaatse, aangetekend, dat hy het Notarisschap te Amsterdam bekleed heeft.

Zestiende eeuwe.

De zestiende eeuwe heeft, te Amsterdam, ook Luiden voortgebragt, die zig, door hunne geoefendheid in Krygs- en Regeeringszaaken, beroemd gemaakt hebben, en die de Leezer, reeds, uit ons verhaal van de *Geschiedenissen* der Stad, moet hebben leeren kennen. Wy ontmoeten daar Burgemeester Goossen Janszoon Reekalf, die, in zyne vroege jeugd, in Italie, den kryg gevolgd, en, onder anderen, den vermaarden slag van Ravenna bygewoond hebbende (o), in 't jaar 1535, zeer veel toebragt, om den aanslag der Herdooperen te doen mislukken (p). En in laater' tyd, de Staatsche Hopluiden Nicolaas Ruikhaver, Jacob Simonszoon de Ryk, Dirk Duivel en verscheiden' anderen: om niet te spreeken van den Schout Willem Dirkszoon Bardes, man van bekoorlyk vernuft en geoefende weereldkennis, wiens deerlyk lot wy, elders (q), te boek gesteld hebben. Doch de Stad heeft, in de zestiende eeuwe, ook eenige vermaarde Konstenaars uitgeleverd, die wy hier, met een enkel woord, gedenken moeten. Onder deezen, komen ons vier Schilders voor, allen, zo ik my niet bedriege, inboorlingen van Amsterdam. De eerste,

Staat- en Krygkundigen en Konstenaars.

(o) Opmeer Cathol. Martelaarsb. II. *Deel*, *bl.* 283.
(p) *Zie* II. *Deel*, VI. *Boek*, *bl.* 41.
(q) II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 275.

ZESTIENDE EEUWE.

CORNELIS ANTONISZOON, of *Cornelis Teunisse*, gelyk hy zynen naam ook schynt geschreeven te hebben, is zelfs Schepen en Raad der Stad geweest. Van hem hangt nog eene afbeelding van Amsterdam op de Thesaurie Ordinaris deezer Stad. Zy is, in 't jaar 1536, geschilderd, en vertoont de gebouwen en huizen, in derzelver natuurlyke gestalte. Hy heeft deeze zelfde afbeelding, naderhand, in twaalf bladen, in houtsneede, uitgegeven. En wy hebben 'er ons, dikwils, van bediend, in het ophelderen van de aloude gelegenheid en gedaante der Stad, zynde ons, wy bekennen 't gaarne, tot hiertoe, geene ouder egte afbeelding van dezelve voorgekomen. Voorts, zyn 'er van deezen zelfden Schilder nog eenige oude Schutters-Stukken voorhanden, en onder anderen, een, met zeventien Schutters aan eene tafel, hangende in den gang voor de kleine Krygsraads-Kamer. Het is, in 't jaar 1533, geschilderd. Men noemt het, in 't gemeen, de *Braspennings-Maaltyd*.

De andere, DIRK JACOBSZOON, was een Zoon van den Schilder *Jacob Cornelis-zoon* van Oostzaanen, die zig te Amsterdam hadt nedergezet, daar zyn Zoon de konst ook geoefend heeft, en in 't jaar 1567, in hoogen ouderdom, overleeden is. Men heeft nog verscheiden Schutters-stukken van deezen Dirk Jacobszoon op 't Stadhuis. Men plagt, van ouds, zeer te roemen een Stuk, van hem geschilderd, en op eene der Boog-schutters-Doelen hangende, waarin eene hand kwam, zo fraai gedaan, dat zekere

Ja-

Jacob Rauard, voor dezelve alleen, eene groote somme gelds gebooden hadt. Zy werdt, in 't begin der zeventiende eeuwe, nog met verwondering beschouwd (*r*). Zestiende eeuwe.

De derde, Pieter Arnoudsz, en in de wandeling *Lange Pier* genaamd, muntte byzonderlyk uit, in het schilderen van jonge boerinnen, ezels, visschen, en allerlei kookengereedschap. Hy hadt ook twee fraaije altaarstukken geschilderd, voor de oude, en voor de nieuwe Kerke. Voor het eerste, hadt hy wel twee duizend kroonen getrokken. Doch zy zyn beide, ten tyde der Beeldstorminge, vernield, of weg geraakt. Lange Pier is, in den ouderdom van zes en zestig jaaren, in 't jaar 1573, overleeden, en in de Oude Kerke begraaven. Hy heeft twee of drie Zoonen nagelaaten, die, insgelyks, de Schilderkonst geoefend hebben (*s*).

Doch de drie genoemde Schilders werden verre overtroffen, door den vierden, Dirk Barendszoon, die, in zyne vroege jeugd, de beginsels der konst geleerd hadt van zynen Vader, een' tamelyk goed' Schilder hier ter Stede, in de wandeling *Dooven Barend* genaamd; doch in den ouderdom van omtrent een en twintig jaaren, naar Italie gereisd was, daar hy 't onderwys van den grooten *Titiaan* genooten hadt. Hy was, meent men, de eerste, die de losse Italiaansche wyze van schilderen, hier te Lande, over-

(*r*) Pontan. *Libr.* II. *Cap.* XXVIII. *p.* 245. Karel van Mander Schilderb. *f.* 130 *verso.*
(*s*) Pontanus *ubi supra.* Opmeer Cath. Martelaarsb. II. *Deel*, *bl.* 128. Van Mander *f.* 162 *verso.*

ZESTIENDE EEUWE.

overbragt. Zeven jaaren in Italie gesleeten hebbende, keerde hy te Amsterdam te rug, daar hy, onder anderen, den oproer en straf der Herdooperen, in verscheiden' Tafereelen, geschilderd heeft, die, in een vertrek op 't Stadhuis, geplaatst werden, waar, naderhand, Commissarissen van kleine Zaaken zitting namen; doch zy zyn, met den brand van 't gebouw, in 't jaar 1652, vernield geworden. Voorts, heeft hy verscheiden' Schutters stukken geschilderd, die nog, op 't Stadhuis, voorhanden zyn. Hy was, behalven in 't Italiaansch, ook in de Latynsche taale ervaaren, en hieldt 'er briefwisseling in, met de geleerden van zynen tyd. Ook hadt hy, in Italie, kennis gemaakt met den vermaarden Heere van Aldegonde; die, te Amsterdam komende, gewoon was, hem te vereeren met een bezoek. Hy is, omtrent Pinksteren des jaars 1592, in den ouderdom van agt en vyftig jaaren, overleeden (*t*).

By deeze Schilders, voegen wy den beroemden Beeldhouwer en Kaarttekenaar, JOOST JANSZ, die, in 't jaar 1541, hier ter Stede gebooren, en met *Katharina Klaasse Gaaf*, Weduwe van *Lambert Korneliszoon Opzy*, die, in 't jaar 1580, Secretaris deezer Stad geworden was, gehuwd geweest is. En aan dit Huwelyk heeft men te danken, dat eenige werken van Joost Jansz, in den Huize van Witsen, bewaard geworden zyn, alzo deeze Vrouwe Over-Grootmoeder geweest is van Burgemeester Nicolaas Witsen, wiens

(*t*) K. VAN MANDER *Schilderb. f.* 176, 210 *verso*.

wiens Grootmoeder, *Katharina Opzy*, eene Dogter was van haar en van Lambert Korneliszoon Opzy. Wat onzen Konstenaar betreft; men heeft nog verscheiden' Kaarten en platte gronden, die door hem getekend zyn, onder anderen, eene Kaart van Holland, eene andere van 't Beleg van Leiden, en de Grondtekeningen van 't Minderbroeders-Klooster, en van 't S. Joris-Hof in de Kalverstraat: ook de spits van den tooren der Oude Kerke, in houtsneede. Het vermaarde Straatsburger Uurwerk is ook, door hem, gemaakt. In 't Minderbroeders-Klooster, plagt, oudtyds, veel beeldwerk van Joost Jansz te zien te zyn, en onder anderen een Christus, met zyne Discipelen, in den Hof Gethsemane, waarvan de konst, hooglyk, geroemd werdt (*u*). Joost Jansz. is, op den agtsten November des jaars 1590, overleeden, zonder kinderen na te laaten. Zestiende eeuwe.

Wy komen nu tot de vermaarde Persoonaadjen der ZEVENTIENDE *en* AGTTIENDE EEUWE, welker getal veel grooter is, naar gelang, dat de Stad, in dien tyd, in grooter aanzien, en, onder anderen, door het opregten der Doorlugtige Schoole, ook in geleerdheid, is toegenomen. Wy zullenze, hierom, in *vier* soorten, onderscheiden, en eerst van de STAAT- *en* KRYGKUNDIGEN; daarna van de GELEERDEN; vervolgens van de DIGTERS, en eindelyk van de KONSTENAARS handelen. Vermaarde Persoonaadjen der zeventiende en agttiende eeuwe.

STAAT-

(*u*) Zie DAPPER, *bl.* 323.

P 5

STAAT- *en* KRYGKUNDIGEN.

Zeventiende en agtiende eeuwe. als I. Staat- en Krygkundigen.

Onder de Staat- en Krygkundige inboorlingen deezer Stede, hebben, tegen 't einde der zestiende, en in 't begin der zeventiende eeuwe, uitgemunt de Burgemeesteren Reinier Kant en Willem Barde s; de Vroedschap Adriaan Pauw en anderen, welker voornaamste bedryven wy, in het verhaal van de Geschiedenissen der Stad, byzonderlyk in het VII. VIII. en IX. *Boek* van het II. *Deel*, hebben aangetekend. Thans staat ons nog te gewaagen van eenige anderen, die, in en na dien tyd, gebloeid hebben. En hier komt ons eerst voor de Zeeheld

Jacob van Heemskerk.

Jacob van Heemskerk,

een Amsterdammer van geboorte, die, in 't jaar 1595, als Opperkoopman, aan boord van den wakkeren Willem Barentsen, ook, zo ik my niet bedriege, een inboorling deezer Stad, scheep ging, om eenen nieuwen weg naar China, door 't Noorden, te zoeken. Barentsen hadt deezen togt nog eens gedaan; doch zonder zyn oogmerk bereikt te hebben. Ook belette nu het ys hem en Heemskerk, verder dan tot aan Waaigats, te komen. Heemskerk ondernam dezelfde reis, nog eens, in 't jaar 1596, als Koopman en Schipper teveens. Barentsen, die hem, als Opperstuurman, verzelde, overleedt op de reize. Doch Heemskerk, op Nova Zembla

bla overwinterd hebbende, keerde, behouden, in 't Vaderland, te rug; zonder egter den gewenschten doortogt ontdekt te hebben. Naderhand, deedt hy, als Bevelhebber over twee Schepen, eene reis naar Oostindie, langs den gewoonlyken weg, en keerde, in 't jaar 1604, met eene rykgelaaden Portugeesche Karaak, die hy op den vyand veroverd hadt, wederom. 's Lands Staaten stelden hem, in 't begin des jaars 1607, over een Esquader van zeventien oorlogsschepen, uitgezonden om de vyandelyke Zeemagt, op de kusten van Spanje, aan te tasten. Op den vyf en twintigsten April, raakte hy met den Spaanschen Admiraal, *Don Juan Alvarez d'Avila*, slaags, op de hoogte van Gibraltar. En hier werdt hem, met de tweede laag, het linker been afgeschooten. Men weet, dat hy aan de wonde overleeden is, en dat zyne Vloot de zege behaald heeft (v). Van zyne Grafstede in de Oude Kerke, hebben wy, elders (w), gesproken.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

Nicasius de Sille, Nicasius de Sille.

schoon niet te Amsterdam, maar, op den derden Augustus des jaars 1543, te Mechelen, gebooren, verdient egter geteld te worden onder de Staatkundigen, die, hier ter Stede, gebloeid hebben, alzo hy de eerste was, die, na de verandering des jaars 1578, tot Pensionaris deezer Stad, aangesteld, en sedert, in verscheiden Staatshandelingen, ge-

(v) *Zie* Vaderl. Hist. IX. *Deel*, *bl.* 141, 251.
(w) III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 340.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. STAATS- EN KRYGSKUNDIGEN.

gebruikt werdt. Te vooren, was hy, onder de Regeering van den Aartshertoge Matthias, Secretaris des Raads van Staate geweest. Doch, in 't jaar 1584, tot Pensionaris van Amsterdam, zynde verkooren, werdt hy, van wege de Staaten van Holland, nevens Oldenbarneveld, Maalson en anderen, dikwils, gemagtigd tot de handelingen met den Graave van Leicester. Hy is ook, in gezantschap, naar Engeland, naar Duitschland, en, tot driemaalen toe, naar Deenemarke, gezonden geweest. In de jaaren 1595 en 1600, was hy, nevens anderen, Afgevaardigde te Velde. Uit de *Registers der Generaliteit*, blykt ook, dat hy, van 't jaar 1584 af, tot aan zynen dood toe, in de Vergadering der algemeene Staaten, is afgevaardigd geweest, en aldaar zelfs, somtyds, heeft voorgezeten. Hy is, op den twee en twintigsten Augustus des jaars 1600, overleeden, en hier, in 't Choor der Oude Kerke, begraaven. Men heeft hem dit Grafschrift gesteld:

Publicitus vario in terris bene munere functus,
Defunctus Coeli munera, SILLE, *capis* (x).

JACOB VAN NECK.

JACOB VAN NECK,

een kloekmoedig en bedreeven Zeeoverste, en inboorling deezer Stad, werdt, in 't jaar 1598, als Admiraal over agt schepen, gezonden naar Oostindie, en deedt eene zeer voordeelige reis. In 't jaar 1600,ondernam hy eenen tweeden togt, met zes schepen. Hy

(x) *Uit* eene geschreevene Aantek. *van den* Heere President MOLLERUS.

Hy raakte toen, ten behoeve des Konings van Ternate, in gevegt met de Portugeezen, en keerde, met ryke laadingen van Peper, te Amsterdam te rug (y). Sedert, hieldt hy zig aan land, en werdt, in 't jaar 1609, tot Schepen; in 't jaar 1621, tot Raad, en in 't jaar 1622, tot Burgemeester, verkooren.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Kryg-kundigen.

Jacob Willekens.

Jacob Willekens, insgelyks, hier ter Stede gebooren, heeft, omtrent den aanvang der zeventiende eeuwe, meer dan éénen togt gedaan naar Oostindie, en in 't jaar 1624, het bevel gevoerd over een Esquader, welk naar Brazil geschikt werdt. De *Bahia de todos los Sanctos* of Allerheiligen Baai is, door zyn beleid en dapperheid, bemagtigd. Hy was, reeds in 't jaar 1588, tot Regent van 't Oude zyds Huiszitten-Huis, en in 't jaar 1593, tot Regent van 't Burger-Weeshuis, aangesteld: in 't jaar 1639, werdt hy, tot Raad der Stad, verkooren.

Cornelis Pieterszoon Hooft.

Cornelis Pieterszoon Hooft, Vader van den vermaarden Historieschryver en Digter, Pieter Corneliszoon Hooft, is, hier ter Stede, daar hy de aanzienlykste waardigheden bekleed heeft, en dikwils Burgemeester geweest is, ter weereld gekomen. Zyn yver voor 's Lands vryheid, en voor de gemaatigdheid in zaaken van Godsdienst en Regeeringe, waarvan wy, in 't verhaal van de

(y) Vaderl. Hist. IX. *Deel*, *bl.* 138.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

STAAT- en KRYGKUNDIGEN.

de Geschiedenissen der Stad, menigvuldige bewyzen te boek gesteld hebben, verdient wel, dat men hem plaatse onder de beroemdste Staatkundigen, die Amsterdam heeft uitgeleverd. In 't jaar 1584, pas tot Raad verkooren, stelde hy der Vroedschap de zwaarigheden, in 't verheffen van Willem den I., tot Graave van Holland, zo lang 'er Zeeland niet in bewilligd hadt, zo leevendig voor oogen, dat men hier agterlyk werdt, om 't gewigtig werk, welk reeds zo ver gebragt was, verder voort te zetten. In de jaaren 1586 en 1587, yverde hy, nevens anderen, zo sterk, om der heerschzugt des Graaven van Leicester paalen te stellen, dat zulks den Landvoogd in de oogen stak, en men verhaald vindt, dat Hooft en andere voorstanders der Vryheid daarom gevaar liepen van hun leeven. In 't begin der volgende eeuwe, stelde hy, dikwils, al zyne welspreekendheid te werk, om de meerderheid der Vroedschap over te haalen, tot gemaatigde gedagten in zaaken van Godsdienst, en tot het dulden van verschillende Gezindheden, die zig stil en vreedzaam gedroegen. En schoon hy niet beleefde, dat zyne redenen, in 't algemeen, gehoord en gevolgd werden, was hy niet lang overleeden geweest, toen de grondregels, welken hy voorgestaan hadt, voor 't grootste gedeelte, gelyk als tot bestendige voorschriften, om deeze groote Stad wel te regeeren, werden aangenomen. Hooft stierf, in hoogen ouderdam, den eersten January des jaars 1626. VONDEL, die hem gekend hadt, heeft, dik-

dikwils, tot zynen lof gezongen. Hoor hem, onder anderen, in den *Roskam*: Zeventiende en Agtiende eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

O spiegel van de deugd! o voorbeeld zonder vlekken!
Nooit zooptge 't bloet en mergh der schamele gemeent,
Noch stopte d'ooren voor haer rammelend gesteent.
Wat liet ge uw zoonen na, toen 's levens licht wou neigen?
Indien 't gemeen u roept, bezorgt het als uw eigen.
Zoo was uw uiterste aem slechts waere klaere deught,
Daer gy, vermaerde Stadt, uw kroon meed cieren meught (z)

Van twee Grafdigten, door den zelfden Digter, op den Burgemeester gemaakt (a), is dit het kortste:

's Lants Hoofdstad derft haer Hoofd en troost, de goe gemeent
Haer Vaders Burgers, sprengt met tranen 't vroom gebeent.

Joachim Henriksz. Zwartenhond, Joachim Henriksz. Zwartenhond.

een wakker Zee-overste, werdt hier ter Stede, in 't jaar 1566, gebooren, en begaf zig, ouderloos geworden, in of kort na 't jaar 1578, op zee, voor Schippers jongen; werdt,

(z) Poëzy, II. Deel, bl. 202.
(a) Poëzy, I. Deel, bl. 199. II. Deel, bl. 73.

ZEVENTIENDE en ACHTTIENDE EEUWE. STAAT- en KRYGKUNDIGEN.

werdt, eerlang, door de Spanjaards, gevangen, en, in 't jaar 1588, gesteld op de zogenaamde *onverwinnelyke Vloot*; doch van 't schip geloopen zynde, kwam hy, met een' Hollandsch' Schipper, die in de Condad lag, gelukkiglyk, aan, in Zeeland. Sedert, deedt hy verscheiden' togten, te water en te lande, ten dienste van den Staat, en kweet zig zo wel, dat hy, eerlang, door 't Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam, tot Luitenant, en in 't volgende jaar, tot Kapitein bevorderd werdt. In 't jaar 1599, woonde hy den togt naar Cadix by, onder den Admiraal *Pieter van der Does*, en, in 't jaar 1602, dien naar de Westindien, onder den Admiraal Obdam; waarna hy, tot Vice-Admiraal bevorderd, in 't jaar 1603, een' tweeden togt westwaards deedt, in welken, hy de *Bahia de todos los Sanctos* hielp veroveren. Sedert, bleef hy aan land en te Amsterdam, tot tegen het uitgaan van 't Bestand, in 't jaar 1620; wanneer hy, met een Esquader, in zee stak, om eene Koopvaardyvloot te geleiden. In 't laatst van 't jaar 1621, werdt hy tot Admiraal verheeven, en vertrok, wederom, met eene vloot Koopvaarders, naar de Straat en Middellandsche zee. Op deeze reize, die lang duurde, raakte hy, den zestienden October des jaars 1622, slaags met de Spaansche Vloote; behaalde 'er eene volkomene overwinning op, en keerde, in November, behouden in Texel te rug (*b*). Hy is, meen ik, na deezen togt, niet weder-

(*b*) WASSENAER Histor. Verhael, IV. *Deel*, *f.* 29 *verso* enz.

derom in zee geweest, en omtrent den aanvang van Juny des jaars 1627, te Amsterdam, gestorven en begraaven (c).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

Cornelis Janszoon de Haan.

Cornelis Janszoon de Haan,

in 't gemeen *Haantje* gebynaamd, insgelyks, een moedig en bedreeven Zee-overste, was ook te Amsterdam gebooren, en van de minste Scheepsbedieningen, tot Kapitein opgeklommen. Hy deedt, met zyn schip alleen, verscheiden' gelukkige togten tegen de Duinkerker Kaapers, die hy, dikwils, merkelyke afbreuk gedaan heeft. Ook, is hy, in de Middellandsche zee, nu en dan, met Spaansche en Moorsche Kaapers, slaags geweest. Doch in 't jaar 1633, in gevegt geraakt zynde, met twee Duinkerkers te gelyk, die hem, van wederzyde, aantasteden, hieldt hy den stryd zo lang uit, dat hy den eenen op de vlugt jaagde, en den anderen in den grond schoot. Hy zelf sneuvelde, nogtans, in dit gevegt. Zyn Lyk werdt herwaards gevoerd, en in de Oude Kerke begraaven. Van het Grafteken ter zyner gedagtenisse, hebben wy, in de Beschryvinge dier Kerke (d), gewaagd.

Dirk Janszoon Goedhals.

Dirk Janszoon Goedhals,

Amsterdammer van geboorte, is ook een dapper Zee-Kapitein geweest, en heeft, geduurende den Spaanschen oorlog, verscheiden' treffelyke daaden uitgevoerd. Nog maar

Lui-

(c) Wassenaer Histor. Verhael, XIII. *Deel*, *f.* 43.
(d) *Zie* III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 343.

ZEVENTIENDE EN ACHTTIENDE EEUW. STAATEN KRYGSKUNDIGEN.

Luitenant zynde, veroverde hy, in 't jaar 1619, een' Turkschen kaaper, tegen welken, hy met de boot geslaagen hadt. In 't volgende jaar, Kapitein geworden, overwon hy een' diergelyken kaaper. De vlaggen van beide, door hem aan 't Collegie ter Admiraliteit hier ter Stede zynde aangebooden, werden, ter zyner gedagtenisse, bewaard. Sedert, werdt hy, ter oorzaake van eene beschuldiging ten zynen laste, voor eenigen tyd, geschorst in den dienst; doch in 't jaar 1627, wederom in zee gestoken, bewees hy de voorige dapperheid, in 't aantasten, verslaan en opbrengen van verscheiden' Biskaaische Kaapers, waarvoor hy, door het Collegie ter Admiraliteit, met eenen gouden keten, vereerd werdt (e). My staat niet voor, dat ik den tyd en wyze van zyn overlyden, ergens, aangetekend gevonden heb.

LAURENS REAAL.

LAURENS REAAL,

een bedreeven Krygs- en Staatsman, is, hier ter Stede, ter weereld gekomen. Hy deedt, ten tyde van 't Bestand, eene reis naar Oostindie; werdt, in 't jaar 1616, tot Gouverneur-Generaal verkooren; doch keerde, in 't jaar 1619, te rug naar 't Vaderland. Hy was bedreeven in de geleerde taalen, en hieldt, na zyne te rug komst, hier ter Stede, eene Letterkunstige Byeenkomst met den Drossaard Hooft, en anderen, waarby ook Vondel verscheen, die, met hulp van Hooft

(e) WASSENAER. *Histor.* Verhael XII. *Deel*, *f.* 111 *verso*. XIII. *Deel*, *f.* 63.

Hooft en hem, de *Troades van Seneca* uit het Latyn vertaald heeft (*f*). In 't jaar 1625, in gezantschap naar Engeland gezonden zynde, om Koning Karel den I., met deszelfs komst tot de Kroon, geluk te wenschen, werdt hy, door deezen Vorst, tot den Ridderstand verheeven (*g*). Voor 't einde des jaars 1627, werdt hy, zeer in 't heimelyk, gezonden naar Deenemarke, om den Koning, die met den Keizer, Ferdinand den II., in oorlog was, bezetting in de Zont aan te bieden, van wege deezen Staat. Doch deeze aanbieding werdt van de hand geweezen. Reaal, in 't volgende jaar, met een Oorlogsschip, naar Holland te rug gekeerd, leedt schipbreuk op de kust van Jutland, aan eenen oord, daar Keizerlyke bezetting lag, die hem gevangen nam, en naar Weenen zondt (*h*). Men wendde, van wege den Staat, veel moeite aan, om hem te doen ontslaan, 't welk, in de Lente des jaars 1629, geluk-te (*i*). In 't jaar 1630, werdt hy verkooren tot Schepen en Raad zyner Geboortestad, alwaar hy, in 't jaar 1637, overleeden is. Zyne ervaarenis, in zaaken van Staat, Oorloge en Koophandel, heeft der Oostindische Maatschappye, in haare eerste opkomst, veel voordeels aangebragt.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

Hen-

(*f*) Vondels Leeven, *bl.* 16., 17.
(*g*) Vondels Poëzy, I. *Deel*, *bl.* 299.
(*h*) Aitzema I. *Deel*, *bl.* 715, 716. Hoofts Versch. Dichten, *bl* 242.
(*i*) Hoofts Brieven, *N.* 163, 164. *bl.* 132, 133. Wassenaer Histor. Verhael, XVII *Deel*, *f.* 11.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. STAATEN KRYGKUNDIGEN.

HENDRIK CORNELISZOON LONK.

HENDRIK CORNELISZOON LONK, die, over de Vloot, in 't jaar 1629, naar Brazil geschikt, als Admiraal geboodt, en, door wiens beleid, in 't volgende voorjaar, de Stad Olinda in Fernambuk veroverd werdt (*k*), is ook een Amsterdammer van geboorte geweest (*l*).

ADRIAAN PAUW.

ADRIAAN PAUW,

Zoon van Reinier Pauw, Burgemeester deezer Stad, is hier, in of omtrent het jaar 1585, ter weereld gekomen, en werdt, reeds in 't jaar 1611, tot Pensionaris deezer Stad aangesteld. Sedert, is hy, in verscheiden' gewigtige gezantschappen, naar Frankryk en naar Engeland, gebruikt geworden (*m*), waarin hy veel eers heeft ingelegd. Het Verbond met Frankryk tegen Spanje, welk, in 't jaar 1635, gesloten werdt, wordt, voornaamlyk, aan zyn beleid toegeschreeven (*n*). In 't jaar 1631, was hy tot Raadpensionaris van Holland verkooren; terwyl hy zyn Poorterschap hier ter Stede behieldt (*o*). Doch na vyf jaaren verloops, stondt hy af van dit ampt, uit vrees, zo men meende, dat hy 'er, anderszins, van verlaaten zou zyn gebleeven, zynde hy, volgens gebruik, voor niet meer dan vyf jaaren, aangenomen geweest (*p*). Het sluiten der Munstersche Vre-

(*k*) DE LAAT Westind. *bl.* 166 *enz.*
(*l*) COMMELIN, *bl.* 867.
(*m*) Zie Vaderl. Hist. X. *Deel*, *bl.* 425, 495. XI. *Deel*, *bl.* 62, 96. XII. *Deel*, *bl.* 33, 219
(*n*) WICQUEFORT Ambassad. *Tom.* II. *p.* 416.
(*o*) AITZEMA I. *Deel*, *bl.* 1095.
(*p*) Vaderl. Hist. XI. *Deel*, *bl.* 241.

Vrede, waartoe hy, meer dan de andere Gevolmagtigden, gearbeid hadt, niet zonder zig, van eenige vergaande loosheid, verdagt gemaakt te hebben by de Franſchen, herſtelde hem wederom in de gunſt der voornaamſte Leden van de hooge Regeeringe, die hem, in 't jaar 1651, het Raadpenſionarisſchap, andermaal, opdroegen. Doch hy bekleedde het niet lang, en overleedt, op den een en twintigſten February des jaars 1653. Men hadt hem, in deezen korten tyd, verdagt weeten te maaken by 't gemeen, als of hy den oorlog tegen de Engelſchen, niet ernſtelyk genoeg, voortzettede: waarop zyn huis in den Haage, en zyn ſlot te Heemſtede met plondering gedreigd was. Doch hy was, door 's Lands Staaten, openlyk, gezuiverd van den aangewreeven blaam (q). Sommigen ſchryven, dat Pauw een man van beleid en oordeel geweeſt is; doch zekere boerſchheid en kaarigheid over zig hadt, die hem niet zeer bekwaam maakten tot de handeling met vreemde Staatsdienaars (r).

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

JAN VAN GALEN,

JAN VAN GALEN.

een dapper Zeeoverſte, te Eſſen in 't Graafſchap van der Mark gebooren, hadt zig, naar 't ſchynt, al vroeg, herwaards begeven, en was, van matroos, opgeklommen tot Kapitein, in 't zes en twintigſte jaar zyns ouderdoms. Hy

(q) Vaderl. Hiſt. XII. *Deel*, *bl.* 219, 220, 231.
(r) WICQUEFORT Ambaſſad. *Tom.* II. *p.* 416.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

Hy kruiste toen op de Duinkerker- en Turksche kaapers met zyn schip; doch gaf de uitsteekendste blyken van dapperheid, in eenen scheepsstryd tegen de Engelschen, voor Livorno, in 't jaar 1653, waar hy 't bevel voerde over een Esquader van zestien Oorlogsschepen. Hier vernielde en veroverde hy een gedeelte der vyandelyke Vloote; doch werdt, al in den aanvang van 't gevegt, in 't regter been geschooten, 't welk hem, even onder de knie, moest afgezet worden. Hy liet, desonaangezien, niet na, geduuriglyk, bevelen te geeven tot het vervolgen van den stryd. Ook behaalde zyn Esquader eene volkomene overwinning. Hy werdt daarna, te Livorno, aan land gezet, daar hy, den negenden dag na den slag, op den drie en twintigsten Maart des gemelden jaars, aan de bekomen' wonde, overleedt. Zyn Lyk werdt naar Amsterdam gevoerd, en in de nieuwe Kerke begraaven (r), alwaar, eerlang, op 's Lands kosten, eene pragtige Grafstede, ter zyner eere, gestigt werdt (ſ). Vondel heeft zyne gedagtenis, in verscheiden' gedigten, bewaard (t).

Willem Boreel.

W i l l e m   B o r e e l,

een voornaam Staatsman der voorgaande eeuwe, uit een oud en aanzienlyk Kameryksch of Vlaamsch geslagt, welk zig, in Zeeland, te Reimerswaale, hadt nedergezet, afkomstig, is te Middelburg, daar zyn Vader, Ja-

(r) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 747 enz. 766, 797. Holl. Mercur. *van 't jaar* 1653. *bl.* 23.
(ſ) *Zie* III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 383.
(t) Poëzy I. *Deel*, *bl.* 63. II. *Deel*, *bl.* 70.

Jacob Boreel, Burgemeester was (*u*), op den tweeden Maart des jaars 1591 (*v*), ter weereld gekomen; doch bragt een tak van zynen stam over naar Amsterdam, daar hy, in 't jaar 1628, tot Pensionaris verkooren werdt. Sedert, werdt hy, van wege den Staat, in verscheiden' gewigtige handelingen, gebruikt. Hy heeft verscheiden' gezantschappen bekleed, in Engeland, in Frankryk, in Deenemarke, in Zweeden en elders. In 't jaar 1650, trok hy, als gewoonlyke Ambassadeur der Staaten, naar Frankryk, daar hy 't oog hieldt op de inwendige beroerten in 't Ryk, en 't belang van den Staat zogt te bevorderen, in de handelingen tusschen Frankryk en Spanje. In 't jaar 1657, eischte hy het ontslag der Nederlandsche schepen, die in Frankryk waren aangehouden, met veel vrymoedigheid (*w*). De Koning van Groot-Britanje, Karel de I., hadt hem, te vooren, tot *Baron* en *Pair* van 't Ryk, verheeven. En Lodewyk de XIV., Koning van Frankryk, voegde een' gouden Leeuw op een rood veld by zyn adelyk wapen. Hy is, in 't jaar 1668, te Parys overleeden. 't Lyk werdt herwaards gevoerd, en in den Haage begraaven.

Zeventiende en agtiende eeuwe.

De beroemde Zeeoverste,

Michiel Adriaansz. de Ruiter, of Ruiter, gelyk hy, in de laatste jaaren zyns leevens, gemeenlyk, schreef, verdient, met

Michiel Adriaansz. de Ruiter.

(*u*) Smallegange Chron. van Zeel. *bl.* 480. Te Water Reform van Zeeland, *bl.* 107, 181.
(*v*) P. de la Rue Staatkundig Zeeland, *bl.* 8.
(*w*) Vaderl. Hist. XII. *Deel*, *bl.* 448.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

met regt, eene plaats onder de vermaarde Persoonaadjen van Amsterdam, daar hy wel niet gebooren is, doch, wanneer hy aan land was, den meesten tyd, gewoond heeft, en met het groot Burgerschap vereerd is geworden; en daar zyn lyk ter aarde is besteld. Wy beoogen nogtans niet, 's mans leeven en daaden, uitvoeriglyk, te verhaalen. Wie zou zulks, na Brandt, onderneemen durven? 't Zal ons genoeg zyn, de Ruiter, kortelyk, af te schetsen, en onze uitbeelding van 's mans aart te verleevendigen, door de voorafgaande herinnering van eenigen zyner voornaamste bedryven. De Ruiter dan werdt, op den vier en twintigsten Maart des jaars 1607, te Vlissingen, gebooren; en niet, gelyk iemant, onlangs, geschreeven heeft (*x*), op eene kleine landhoeve, omtrent een vierdedeel-uurs van Bergen op Zoom, voormaals de *Groot* [of de *Goot*], en nu de *Leeuwerk* genaamd: welk misverstand hier uit gereezen is, dat deeze hoeve de woonplaats is geweest van de Ruiters Grootvader, *Michiel*, zynde de Ruiters Vader, *Adriaan*, die te Bergen op Zoom gebooren was, eerlang, met der woon, vertrokken naar Vlissingen, daar hy Bierdraager geweest is, en uit een tweede huwelyk met *Alida Jans* van Middelburg, die den bynaam van *de Ruiter* voerde, twaalf kinderen, en daar onder, ook onzen Zeeheld verwekt heeft; gelyk dit alles, by Brandt (*y*), naauwkeuriglyk, is aangetekend.

Men

(*x*) J. Faure Histoire de Bergen op Zoom, p. 229.
(*y*) Leven van de Ruiter, bl. 2, 3, 4.

Men zag, in zyne kindschheid, reeds blyken van het beleid, de stoutmoedigheid en de wakkerheid, die, in verder gevorderden ouderdom, in hem uitblonken. Pas tien jaaren oud, klauterde hy, van buiten, tot op den ronden kloot van den hoogen Kerktooren te Vlissingen, en hielp 'er zig, zonder schade, wederom af. Geduuriglyk, was hy in kindergevegten ingewikkeld, gemeenlyk, als voorganger, wanneer hy, veeltyds, de overwinning behaalde. Op de schoolen, kon hy 't niet lang houden, maar werdt, al vroeg, besteld, om in de lynbaan der Heeren *Cornelis* en *Adriaan Lampsins*, voor zes stuivers ter weeke, te gaan werken. Doch hier beviel 't hem ook niet. Men verstondt dan, dat men hem moest laaten vaaren, daar zyn hert naar jookte. In 't jaar 1618, raakte hy, als hoogbootsmans-jongen, voor 't eerst, in zee. In 't jaar 1622, diende hy, eenigen tyd te lande, voor Konstapel of Bosschieter; doch begon, nog in 't zelfde jaar, als matroos of hoogbootsmans-maat, ten oorlog te vaaren. Op deezen eersten, of op eenen laateren togt, als matroos, werdt hy, gewond zynde, gevangen genomen; doch ontsprong zyne bewaarders, en kwam, te lande, door Frankryk, wederom in 't Vaderland. Sedert, voer hy, eenige jaaren, voor Stuurman, ter Koopvaardye, en, in 't jaar 1637, voor Commandeur, op een van de kruissers, die toen, tegen de Duinkerkers, door byzondere persoonen, werden uitgerust. In 't jaar 1640, deedt hy eene reis naar Brazil, als Schipper. Doch in 't jaar

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE.

STAAT- EN KRYGKUNDIGEN.

1641, het vier en dertigste zyns ouderdoms, kreeg hy van Prinse Fredrik Henrik Commissie als Kapitein, en werdt Schout by Nagt over de Vloot, die toen, onder den Admiraal *Arnoud Gysels*, naar Portugal gezonden werdt. In een gevegt by Kaap Vincent, werdt zyn schip zo doornageld van 't geschut, dat hy 't, na 't eindigen van den stryd, bezwaarlyk, te Lisbon aanbragt, en, niet zonder groot gevaar, voor Vlissingen te rug keerde. Van 't jaar 1643 tot het jaar 1651, voer de Ruiter wederom als Schipper ter Koopvaardye, voor zyne oude meesters, de Heeren Lampsins, in verscheiden' gewesten des aardkloots. Doch toen besloten hebbende, zyne dagen, aan land en in rust, door te brengen, gaf de opgekomen oorlog met Kromwel, en de ongunst, waarin de Luitenant-Admiraal *Maarten Harpertszoon Tromp* vervallen was, gelegenheid, dat hem 't gebied over 's Lands Oorlogsvloot, onder den naam van *Vice-Commandeur*, opgedraagen werdt, in July des jaars 1652. Hy aanvaardde deezen last met weêrzin; doch kweet zig wakkerlyk in twee zeeslagen, een tegen Ascue voor Plymouth, en een tegen Blake in de Hoofden, in welken laatsten, de Vice-Admiraal *Witte Corneliszoon de Witte* egter het opperbevel gehad hadt. De Ruiter, te Vlissingen wedergekeerd, nam, op nieuws, een besluit, om voortaan aan land te blyven; doch liet zig eerlang overhaalen, om nog een' togt te doen, als Commandeur, onder den Luitenant-Admiraal Tromp, wien 't opperbevel der Vloote, op nieuws, opgedraagen werdt.

werdt. Hy hielp toen, in December, den Engelschen Admiraal Blake voor Douvres uit de zee slaan, en vogt, in 't begin des jaars 1653, drie dagen agtereen, tegen den zelfden Admiraal; in welk gevegt, zyn schip zo zwaar beschadigd werdt, dat het, na 't eindigen van den stryd, buiten staat om zeil te voeren, naar Vlissingen gesleept moest worden. In Juny, voerde hy bevel over een Esquader onder Tromp, en woonde vier zeeslagen by, voor Nieuwpoort, Duinkerken, Katwyk en ter Heide of Scheveningen, in den laatsten van welken, Tromp doodgeschooten werdt. De Ruiter, in den Herfst zynde uitgezeild, om eene Koopvaardyvloot te geleiden, werdt, voor Texel, door eenen geweldigen storm, in leevensgevaar gebragt, welk hy egter, gelukkiglyk, ontkwam. Voor 't einde des jaars, werdt hy tot Vice-Admiraal van Holland, voor 't Collegie te Amsterdam, bevorderd, onder den Luitenant-Generaal, Heer van Obdam; doch liet zig, niet dan met moeite, door den Raadpensionaris de Witt, beweegen, tot het aanvaarden deezer waardigheid. Van toen af, heeft hy zig met der woon te Amsterdam nedergezet. De Vrede met Kromwel, sedert, getroffen zynde, geleidde hy, in 't jaar 1654, eene Vloot Koopvaardyschepen naar de Middellandsche zee. Op den tweeden Maart des volgenden jaars, werdt hy, te Amsterdam, vereerd met het groot Burgerschap, 't welk hem bevoegd maakte, om tot de hoogste ampten hier ter Stede te kon-

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

STAATen KRYGKUNDIGEN.

konnen bevorderd worden (z). Hy deedt, wyders, in 't zelfde jaar, een' Kruistogt op de Kaapers van Barbarye, en veroverde verscheiden' Turksche vaartuigen. Ook sloot hy een Verdrag met Salee. In 't jaar 1656, keerde hy herwaards, eene aanzienlyke Koopvaardyvloot geleidende tot in Texel. Hy was maar weinige dagen aan land geweest, toen hy bevel kreeg, om wederom in Zee te gaan, en Dantzig te dekken tegen de onderneemingen der Zweeden. 't Verdrag van Elbing hierop gevolgd zynde, deedt de Ruiter wederom eenen Kruistogt naar de Middellandsche Zee, op welken hy twee Fransche Vrybuiters nam, waarover veel te doen viel. Doch 't misnoegen, welk 'er, in Frankryk, over ontstaan was, eindigde met een Verdrag. In 't volgende jaar, vervoegde hy zig by de Vloot onder Obdam op de kust van Portugal, aan welk Ryk de Staaten den oorlog verklaard hadden, en keerde, tegen 't einde des jaars, met rykelyken buit, in 't Vaderland te rug. In 't jaar 1658, kruiste hy andermaal op de Portugeesche kust, en in 't jaar 1659, werdt hy, tot versterking der Vloote onder Obdam, naar de Zont geschikt, om Deenemarke by te staan tegen Zweeden. Op deezen togt, die tot in 't volgende jaar duurde, werdt Koppenhagen ontzet, en Nyborg in Funen veroverd. De Ruiter behaalde nog andere voordeelen op de Zweeden; welken medewerkten tot bevorde-

(z) *Zie hier voor*, II. *Deel*, XVII. *Boek*, *bl.* 185. *en* VI. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 8, 64.

dering der Vrede, die, op den zesden Juny des jaars 1660, gesloten werdt. De Ruiter werdt, voor zyn vertrek, door den Koning van Deenemarke, Fredrik den III., tot den Adelstand verheeven, en met een adelyk wapen vereerd. Hy kwam, in 't begin van September, in 't Vlie binnen. In 't jaar 1661, deedt hy, op nieuws, een' Kruistogt naar de Middellandsche Zee, van welken hy, de Vrede met die van Tunis en Algiers gesloten hebbende, eerst in de Lente des jaars 1663, in 't Vaderland te rug kwam. Doch 't leedt niet lang, of daar ontstonden nieuwe moeijelykheden met die van Algiers. De Ruiter kreeg, in 't volgende jaar, bevel, om op nieuws zeil te gaan naar de Middellandsche Zee. De Engelschen, sedert, eenige vyandelykheid gepleegd hebbende op de kust van Afrika, ontving de Ruiter, te Mallaga, heimelyken last, om naar Kabo Verde te stevenen, en de Sterkten te herneemen, die de Engelschen den onzen, op die kust, ontweldigd hadden. Hy volvoerde zynen last, voorzigtiglyk en gelukkiglyk, en nam de Sterkten op 't Eiland Goeree in by verdrag. Vervolgens, zeilde hy naar Guinea, veroverde de Kasteelen Takorari of Witsen en Cormantyn, in 't begin des jaars 1665. Daarna, bevel ontvangen hebbende, om den Engelschen buiten Europa alle mogelyke afbreuk te doen, nam hy ettelyke Engelsche schepen, en kwam, tusschen Hitland en Noorwegen door, zonder de vyandelyke Vloot, die op zyn Esquader paste, ontmoet te hebben,

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. STAAT- EN KRYGKUNDIGEN.

ben, behouden te Delfzyl binnen, in 't begin van Augustus des jaars 1665.

In January te vooren, was de Ruiter, in zyn afzyn, verheeven tot Luitenant-Admiraal onder 't Collegie te Amsterdam, en na 't sneuvelen van Obdam, in den Zeeslag op de hoogte van Lestoffe, werdt hem, door de algemeene Staaten, het Opperbevel over 's Lands Vloote opgedraagen. De Vloot, met welke hy zynen eersten togt deedt, na deeze verheffing; was, door den Raadpensionaris de Witt, langs het Spanjaards-gat, met westelyke en zuidelyke winden en gemeenen vloed, in zee gebragt. Doch deeze togt, van welken men groote verwagting gehad hadt, viel ongelukkig uit. Men hadt, schoon men 't dikwils gezogt hadt, niet konnen slaags raaken met den vyand, en de schepen hadden, tot laat in 't jaar, met aanhoudende stormen; het bootsvolk, met gevaarlyke ziekten, geworsteld. De Ruiter kwam, in 't begin van November, in Texel binnen. Doch in Juny des jaars 1666, behaalde de Luitenant-Admiraal, die nu 's Lands Vloot, als Generaal geboodt, tusschen Duinkerken en 't Noord-Voorland, eene volkomene overwinning op de Engelsche Vloot onder Prins Robbert, in een scherp gevegt, welk, vier dagen agtereen, en, den laatsten dag, met de meeste hevigheid, werdt voortgezet. 's Lands Vloot was maar agttien dagen binnen de zeegaten geweest, toen zy wederom onder zeil ging, om de Engelschen op te zoeken. In 't begin van Augustus, raakten de

de Vlooten op nieuws aan elkanderen, op de hoogte van 't Noord-Voorland, in de vlakke zee. 't Was dit gevegt, waarin de Ruiter, door 't wegblyven van den Luitenant-Admiraal Cornelis Tromp, in zulk een nood gebragt werdt, dat hy, meer dan eens, om den dood wenschte, en genoodzaakt werdt, te wyken. Tromp vervolgde 't gevegt nog eenigen tyd, na de Ruiters aftogt; doch keerde eerlang ook naar de Wielingen. De Ruiters wyken strekte hem, midlerwyl, by kenners van den zeekryg, niet tot oneer. In Frankryk, werdt hy 'er over geroemd, en de Koning beschonk hem, kort hierna, met de Ridderorde van S. Michiel. De Luitenant-Admiraal Generaal stak, in September, wederom in zee. Doch zyne ziekte, het stormagtig weder, en de brand te Londen waren oorzaak, dat 'er, dit jaar, geen zeegevegt meer voorviel. Maar in Juny des jaars 1667, werdt, onder 't beleid van de Ruiter, de hagchelyke togt op Chattam ondernomen, op welken, de Sterkte Sheerness veroverd, en eenige Konings-schepen genomen of verbrand werden. De Ruiter hieldt, sedert, de Engelsche kusten in onrust, en de Rivier den Theems bezet, tot dat het treffen der Bredasche Vrede de vyandelykheden deedt ophouden. De Luitenant-Admiraal begaf zig toen naar Amsterdam, daar hy, op 't Nieuwe-Waals-Eiland, aan den Y-kant, woonde, en drie jaaren agtereen uitrustte.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Kryg-kundigen.

De vrees voor nieuwen oorlog deedt de Staaten besluiten om, in 't jaar 1671, eene Vloot

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

Staat- en Krygkundigen.

Vloot in zee te brengen, die wederom onder 't bevel van den Luitenant-Admiraal de Ruiter gesteld werdt. Terwyl hy tusschen de Maas en Oostende lag, zeilde het Engelsch Konings Jagt de Merlin door de Vloot, en werdt met eereschooten begroet, zonder dat de Ruiter goedvondt, de vlag te stryken en het topzeil te laaten vallen; oordeelende hy daartoe, op onze eigen kust en voor een enkel jagt, ongehouden te zyn; waarover, naderhand, veel te doen viel. In de Lente des jaars 1672, en na dat Engeland den Staat den oorlog verklaard hadt, geraakte de Ruiter wederom in zee, met 's Lands Vloot, en, op den zevenden Juny, voor Soulsbaai, in een hevig gevegt met de Vereenigde Engelsche en Fransche Vlooten, onder den Hertog van York en den Graave d'Estrées. 't Was deeze slag, die met den dag eindigde, waarvan de Ruiter plagt te zeggen, dat hy nooit scherper en langduuriger hadt bygewoond. In Augustus, haalde de Ruiter de Oostindische t'huiskomende Vloot af van de Eems, en geleiddeze behouden, binnen 's Lands zeegaten. In September, werdt zyn huis, te Amsterdam, door beleid van 's mans bedekte vyanden, met plondering gedreigd; doch gelukkiglyk, beschermd; gelyk wy, elders (*a*), omstandiglyk, verhaald hebben. Voor 't einde van deeze maand, kreeg hy bevel, om, met de Vloot, die, eenigen tyd, op Schooneveld en voor Goeree, gelegen, en aan mond- en krygsbehoeften gebrek hadt, binnen te loopen;

(*a*) II. *Deel*, XIX. *Boek*, *bl.* 981 enz.

pen; gelyk gefchiedde. Te Amfterdam gekomen, hadt hy, in zyn eigen huis, de ontmoeting van een' onbekende, die 't op zyn leeven fcheen gemunt te hebben, insgelyks, by eene andere gelegenheid (*b*), aangetekend. In December, werdt hem, door Burgemeefteren deezer Stad, het Opperbevel over de gewapende manfchap langs het Y, zo burgers, als matroozen en foldaaten, opgedraagen. De Vloot onder den Luitenant-Admiraal de Ruiter, in den voorzomer des jaars 1673, wederom op Schooneveld gelegd zynde, werdt daar, in 't begin van Juny, opgezogt, door de veel magtiger vereenigde Franfche en Engelfche Vlooten, met welken zy, op den zevenden Juny, flaags raakte, en op welken, de onzen merkelyk voordeel behaalden, fchoon de Engelfchen zig de overwinning toefchreeven. Op den veertienden, ging de Ruiter andermaal af op den vyand, en raakte, met het Esquader onder Prins Robbert, in een fcherp gevegt, welk door den nagt gefcheiden werdt. De derde flag van dit jaar, onder onzen Zeeheld, viel voor, op de hoogte van Kykduin en de Helder, op den een en twintigften Auguftus. De overwinning, die zig volkomenlyk voor hem verklaarde, ftondt hem en den Lande nogtans duur, door 't fneuvelen van verfcheiden' dappere mannen. De Herfftftormen waren oorzaak, dat 'er verder niets van belang tegen den vyand kon ondernomen worden. En hierop de Vrede met Groot-Bri-

Zeventiende en agttiende eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

(*b*) II. *Deel*, XIX. *Boek*, *bl.* 387.

Zeventiende en Agttiende Eeuw. Staat- en Krygkundigen.

Britanje, in 't begin des jaars 1674, gevolgd zynde, werdt de Ruiter met eene Vloot gezonden naar de Fransche Eilanden in America; op welken togt, na 't vergeefs aantasten eener Sterkte op Martinique, niets van belang kon verrigt worden. In 't volgende jaar, deedt hy een' togt naar Sicilie, den laatsten zyns leevens, om den Koning van Spanje te helpen tegen het muitend Messina, welk, door Fransche magt, gesterkt werdt. Hy raakte, in Augustus, in zee met de Vloot: doch kwam, niet voor 't einde des jaars, op de Siciliaansche kust, daar hy, op den agtsten January des jaars 1676, tusschen Stromboli en Salino, met eene veel sterker Fransche Vloot, onder den Heer du Quesne, in een scherp gevegt raakte, waarin, van wederzyde, kloekmoediglyk, gestreeden werdt. Doch alzo, volgens de overeenkomst met den Koning van Spanje, de togt maar zes maanden duuren mogt, die haast verstreeken waren, besloot de Ruiter naar huis te keeren. Doch, op sterk aanhouden van den Onderkoning, naar Napels verzeild zynde, kwam hem onder weg schryvens ter hand van den Prinse van Oranje, hem meldende, dat de bestemde tyd, met nog zes maanden, verlengd was. Te Napels, bewerkte hy de verlossing van zes en twintig Hongarische Predikanten, die, op de Spaansche galeijen, gevangen lagen. Daarna, zeilde hy naar de haven van Palermo, voor welke, hy zig vereenigde met de de Spaansche Vloote; waarna hy, voortgezeild, omtrent de baai van Augusta, de

Fran-

Fransche Vloot in 't gezigt kreeg, met welke hy, na den middag van den twee en twintigsten April, omtrent ten vier uuren, slaags raakte, op de hoogte van den berg Etna. Terwyl de Ruiter vinnig van den Franschen voortogt beschooten werdt, en, op 't zonnedek staande, met zyne gewoonlyke bedaardheid, bevelen gaf, snort 'er een kogel op hem af, die hem 't grootste gedeelte van den linker voorvoet wegneemt, en de beide pypen van 't regter been te morselen slaat, hoewel sommigen twyfelen, of hy de laatste wonde niet, door den val van 't zonnedek, zeven voet hoog, bekomen hebbe. Ondertusschen, ging 't gevegt zynen gang; de Fransche Vloot werdt aan 't wyken gebragt, en, den gantschen nagt door, vervolgd. Doch de Ruiter, de Vloot naar Saragossa hebbende doen zeilen, overleedt, in de baai deezer aloude Stad, op den negen en twintigsten April, tusschen negen en tien uuren des avonds. Hoe zyn Lyk, herwaards gevoerd zynde, in de Nieuwe Kerke, begraaven werdt, en welk eene Grafstede hem, aldaar, op kosten van den Staat, is opgeregt, hebben wy, elders, in dit werk (c), aangetekend.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

Staat- en Krygkundigen.

Kort voor den laatsten zeeslag, die hem 't leeven kostte, was hy, die, door den Koning van Deenemarke, tot den adelstand verheeven, en, door den Koning van Frankryk, met de Ridderorde van S. Michiel, ver-

(c) II. *Deel*, XX. *Boek*, *bl.* 20. III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 385 *enz.*

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. STAATEN KRYGKUNDIGEN.

vereerd geworden was, door den Koning van Spanje, tot Hertog verklaard, en met een jaargeld van twee duizend Dukaaten, geduurende zyn leeven, beschonken. Van dit laatste eerbewys kreeg men geene tyding, dan na zyn overlyden. De voorigen hadt hy, met zo veel zedigheid, genooten, dat men hem, altoos, zag eerbiedig jegens zyn' meerderen, beleefd omtrent zyns gelyken, en meêwaarig en gespraakzaam jegens zyn' minderen, zo dat elk erkende, dat hy alleenlyk van staat, niet van aart veranderd was. Dikwils, herdagt hy zyne voorige geringe gelegenheid, ook in 't byzyn van groote persoonaadjen, verhaalende, hoe hy, in zyne jeugd, in de Lynbaan plagt te gaan, en voor jongen te vaaren, en slegte matroozen zelfs, somtyds, wyzende op zyn voorbeeld, op dat zy, zig wel kwytende, ook op bevorderinge hoopen mogten. Ongaarne, werdt hy geroemd over 't gene hy verrigt hadt, en 't was zyne bestendige gewoonte Gode de eer te geeven van den gelukkigen uitslag zyner onderneemingen. In gevaar, was hy, by uitsteekendheid, kloekmoedig en voorzigtig tevens, en men heeft maar eens opgemerkt, dat hy, voor 't aangaan van een zeegevegt, zig, tegen zyne gewoonte, zeer kleinmoedig bevindende, na 't uitstorten van een ernstig gebed tot God, den voorigen moed hernam, en rustig op den vyand aanviel. In zee, was hy zorgvuldig voor 't scheepsvolk en de scheepsbehoeften; in persoon, zelfs op de kleinste dingen agt geeven.

vende, op dat 'er niets, of weinig ontbreeken mogt, wanneer 't op een ſlaan ging. By vreemde, en zelfs by vyandelyke volken, was hy zo vermaard, dat men hem, by monde en geſchrifte, als den luiſter zyner eeuwe en 't ſieraad zyns Vaderlands, gepreezen heeft. Hy diende den Vaderlande zo getrouwelyk, dat hy zelfs niet gedoogen kon, dat men, in zyne tegenwoordigheid, laſterlyk ſprak van 's Lands Overheid; en 't gebeurd is, dat hy iemant, die zig, in dit opzigt, met woorden, den mond niet ſnoeren liet, in eene openbaare trekſchuit, aangreep en buiten boord wierp. Zyn kloek verſtand, ſchrander oordeel, wonderbaar geheugen en lange ervaarenis ſtelden hem in ſtaat, om zyne hooge krygsampten zo wel waar te neemen, dat 'er eeuwen verloopen zullen, eer men zo veele begaafdheden, in zo veel volkomenheid, in eenen Zeevoogd, aantreffe. Hy is driemaal getrouwd geweeſt, eerſt, met *Maria Velters*; daarna, met *Cornelia Engels*, en eindelyk, met *Anna van Gelder*. De eerſte overleedt in haar eerſte kinderbed. By de tweede, heeft hy twee Zoonen en drie Dogters; by de derde, alleenlyk twee Dogters verwekt. Een zyner Zoonen, Jonker *Engel de Ruiter*, heeft hem, van jongs op, in verſcheiden' zeetogten, verzeld, en is, eindelyk, tot Vice-Admiraal van Holland en Weſtfriesland, onder 't Collegie ter Admiraliteit te Amſterdam, bevorderd geworden. Hy is, in 't jaar 1683, ongehuwd, overleeden.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Staat- en Krygkundigen. Abraham van der Hulst.

ABRAHAM VAN DER HULST,

die zig, in den eersten zee-oorlog tegen Karel den II., beroemd gemaakt heeft, is, in 't jaar 1619, te Amsterdam gebooren. In 't jaar 1656, woonde hy, als Kapitein van een schip van twee en veertig stukken, den togt by naar de oostzee, waardoor de toeleg der Zweeden op Dantzig gestuit werdt. Twee jaaren laater, zeilde hy, in dezelfde hoedanigheid, naar Portugal, onder den Vice-Admiraal de Ruiter. Sedert, werdt hy tot Schout by Nagt, en in 't jaar 1665, kort na den ongelukkigen slag tegen de Engelschen, waarin hy zig egter loffelyk gekweeten hadt, tot Vice-Admiraal bevorderd. In Juny des jaars 1666, streedt hy, dapperlyk, tegen den zelfden Landaart, onder 't Esquader van den Luitenant-Admiraal Cornelis Tromp. Doch in dit gevegt, werdt hy, door een musketkogel, doodelyk, getroffen in de linkerborst. Zyn Lyk werdt naar Amsterdam gevoerd, en, staatelyk, in de Oude Kerke, begraaven (*d*). Van 't marmieren grafteken, ter zyner eere gestigt, hebben wy, in de beschryving dier Kerke, gewaagd (*e*).

Isaac Sweers.

ISAAC SWEERS,

een der dapperste Zee-Oversten van de voorgaande eeuwe, is, op den eersten January des jaars 1622, te Nieuwmegen in Gelderland gebooren, uit een geslagt, welk ge-

(*d*) BRANDT de Ruiter, *bl.* 401, 495, 500.
(*e*) *Zie* III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 348.

geoordeeld wordt, van den adelyken huize van *Landas*, voortgesprooten, en, al vroeg in de dertiende eeuwe, in Brabant, en in 't Land van Luik, vermaard geweest te zyn (*f*). Zyne ouders waren *Arent Sweers* en *Aaltgen van Bronkhorst*, die, behalven *Isaac*, nog zeven kinderen verwekt hebben. De Vader, *Arent Sweers*, Schepen van Nieuwmegen zynde, werdt, in 't jaar 1629, wegens Gelderland, verkooren, tot Bewindhebber der Oostindische Maatschappye, en kwam toen, met zyn gezin, voor eenen tyd, te Amsterdam woonen. De jonge Isaac, in 't jaar 1635, ouderloos geworden, werdt, te Hoorn, ter Schoole besteld, en, in 't jaar 1638, naar Spanje gezonden, om op een Koopmans Comptoir te dienen. Doch dit beroep beviel hem niet, en hy keerde, in 't volgende jaar, wederom herwaards. In 't jaar 1640, vertrok hy, als Super-Cargo, naar Brazil, daar hy verder bevorderd, en, onder anderen, tot Notaris en Procureur aangesteld werdt. Doch hy bleek weinig geschikt te te zyn tot een zittend leeven, en diende, nu en dan, als vrywillige te paarde. In 't jaar 1645, bevondt hy zig in eene Sterkte aan de Kaap S. Augustyn, toen dezelve, schandelyk, aan de Portugeezen overgegeven werdt. De Bevelhebber *Hoogstraaten* nam dienst onder de Portugeezen, en behieldt het bevel over de Sterkte. Doch Sweers en anderen, zulk een snood voorbeeld niet willende volgen, werden, gevangkelyk, naar S.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

(*f*) *Uit* een Geslagtlyst van den Huize *van* Sweers, *MS.*

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. STAATen KRYGKUNDIGEN.

S. Antonio gebragt. Hier vernam Sweers, uit iemant, die, zyns ondanks, onder de Portugeezen geraakt was, dat de vyand een' aanslag op Tamarica voorhadt. Hy verzuimde niet, hiervan der hooge Regeeringe op 't Recif van Brazil, door een heimelyk middel, kennis te geeven. Doch iet van 't gene hy verrigt hadt zynde uitgelekt, werdt zyne gevangenis verzwaard, en hy, tot bezwymens toe, gepynigd, zonder egter iet te bekennen. Men voerde hem, eerlang, te lande, naar de Bahia: van daar, te water, naar 't Eiland Tercera, en eindelyk, naar Lisbon; waarna hy, met een Hollandsch Koopvaardyschip, 't welk, te S. Ubes, zeilreede lag, op 't einde van 't jaar 1646, in 't Vaderland, te rug kwam. Doch hy was nog geene tien maanden aan land geweest, toen hy, als Koopman, op een Koopvaardyschip, welk, onder anderen, door hem en zyn' Broeder, *Salomon Sweers*, uitgerust, en naar Virginie geschikt was, op nieuws, in zee stak. Maar 't schip, lek geworden, stiet te bersten, op de Engelsche kust, en Sweers keerde, met de geborgen goederen, die, in twee vaartuigen, gelaaden waren, te Rotterdam, te rug. In de Lente des jaars 1649, ondernam hy een' togt ten oorloge, als Adelborst, onder den Commandeur van Galen, op welken, verscheiden' Turksche kaapers veroverd werden. In November, kwam hy te rug, te Amsterdam, en begaf zig, in Maart des jaars 1650, wederom scheep, als Secretaris van een Esqua-

der

der onder van Galen, geschikt tot beveiliging der Koopvaardye in de Middellandsche zee. Op deezen togt, werdt de Vrede geslooten met Salée. In 't jaar 1651, deedt hy een' kruistogt, als Luitenant, en in 't jaar 1652, woonde hy 't gevegt tegen Ascue by, als Kapitein. In 't jaar 1653, streeden de Ruiter, Kruik en hy tegen zeven, en, daarna hy alleen tegen vier groote Engelsche Oorlogsschepen, onder den Vice-Admiraal Blake, die zyn schip in den grond schooten. Doch hy bragt 'er 't leeven af; werdt by den vyand geborgen, en te Londen opgebragt. Hy ontkwam, nogtans, de gedreigde hegtenis, zig, alzo hy goed Spaansch sprak, voor eenen Spanjaard uitgeevende, en den Spaanschen Ambassadeur beweegende, om hem te voorzien van een Paspoort. In de twee volgende jaaren, hielp hy de Koopvaarders geleiden. In 't jaar 1656, was hy mede voor Dantzig, met de Vloot onder Obdam. In 't jaar 1657, kruiste hy, in de Middellandsche en Spaansche zee. In 't jaar 1658, woonde hy den togt naar Portugal by, en in 't jaar 1659, ging hy op den togt naar Funen, van waar hy, met eere, te rug kwam. Sedert, deedt hy, jaar op jaar, kruistogten; werdt, in 't jaar 1665, bevorderd tot Schout by Nagt, en kruiste, in die hoedanigheid, met een Esquader, op de t'huiskomende Oostindische Vloote. In 't volgende jaar, hielp hy het Admiraalsschip van Ascue veroveren: Tromp was toen op zyn schip overgegaan, en tusschen de twee Zee-Oversten rees ge-

Zeventiende en Agttiende eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

 schil,

ZEVENTIENDE EN ACHTTIENDE EEUWE.

STAAT- EN KRYGKUNDIGEN.

schil, wien de gevangen toebehoorde: 't welk egter, tot redelyk genoegen van beide, werdt bygelegd. In 't nageslagt van Sweers, is nog eenig zilverwerk bewaard gebleeven, welk de Admiraal Ascue bezeten hadt. Sweers werdt, in dit zelfde jaar, nog verhoogd tot Vice-Admiraal. In 't jaar 1667, geboodt hy, onder de Ruiter, op den togt naar de Rivier van Chattam, en vertoefde op de Engelsche kust, tot na 't sluiten der Bredasche Vrede. Sedert, deedt hy wederom een' kruistogt, die, tot in April des volgenden jaars, duurde. Vervolgens, bleef hy te Amsterdam, tot in 't jaar 1671, wanneer de Staat eene Zomervloot in zee bragt, onder den Luitenant-Admiraal de Ruiter. Sweers maakte, met zyn Esquader, een gedeelte deezer vloote uit. De oorlog des jaars 1672 verschafte hem nieuwe gelegenheid, om blyken van beleid en moed te geeven. In 't gevegt van den zevenden Juny, verbrandde hy 't schip van den Engelschen Admiraal *Mountaigue*. In 't najaar, door den Prinse van Oranje, tot Kolonel over een regement matroozen, zynde aangesteld, trok hy, met eenige Compagnien van het zelve, op last van Burgemeesteren van Amsterdam, in 't begin des jaars 1673, naar Alfen, daar toen 't hoofdkwartier was. Het overig gedeelte van dit volk werdt, eerlang, geschikt naar den Uithoorn, om Amstelland te dekken. Doch 't gantsche Regement, te Amsterdam te rug gekeerd, werdt, kort hierna, gebroken, en 't volk onder de andere Regementen verdeeld. In

den

den eersten zeeslag van dit jaar, geraakte de Vice-Admiraal, door de buitengewoone bezeildheid van zyn schip, zo ver vooruit en onder de vyanden, dat hy, reddeloos geschooten, genoodzaakt werdt, te deinzen, 't welk hem, naderhand, kwalyk genomen werdt; doch waarover hy zig wel wist te verdedigen. In den tweeden zeeslag, die, op den drie en twintigsten Augustus deszelfden jaars, voorviel, werdt hy van een' vierentwintig ponds kogel in den buik getroffen, dat hy het, nog dien zelfden dag, bestierf (*g*). Zyn Lyk werdt, te Amsterdam, in de Oude Kerke, begraaven, daar hem, eerlang, regt over 't graf van van der Hulst, een treffelyk Grafteken opgeregt werdt (*h*). FRANCIUS heeft den Vice-Admiraal Sweers, met dit Grafschrift, vereerd:

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. STAAT- en KRYGSKUNDIGEN.

Hoc tegitur saxo, qui se sibi debuit omnem,
SUERIUS: ille Euro cognitus, & Zephyro:
Americes Libyæque tremor: quem Bistonis ora
Horruit, & gelido Mænalis ursa polo:
Ter conjuratos Batavo de litore reges
Reppulit: asserto ter sale, victor obit.
Da lacrymas, pater Ya, viro, pacemque precare,
Ut voveas illi, quod dedit ille tibi.
At vos hinc, hostes, discedite: prælia spirant
Heroi cineres, ossaque bella movent (*i*).

De

(*g*) *Uit de* Aantekeningen *en* Journaalen van den Vice-admiraal ISAAC SWEERS, *vergeleeken met* BRANDT de Ruiter, *bl.* 40, 193, 197. 200, 453, 491, 503, 528, 615, 815, 821, 861, 862, 864.

(*h*) *Zie* III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 350.

(*i*) P. FRANCII Poëmata, *p.* 433.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

De Vice-Admiraal Sweers was, nog Kapitein zynde, in 't jaar 1655, te Amsterdam, getrouwd met Jongkvrouwe *Constantia Blommaart*, Dogter van *Samuel Blommaart*, Bewindhebber der Westindsche Compagnie ter Kamer Amsterdam, en van *Catharina Reynst*, by welke, hy een' Zoon en vier Dogters nagelaaten heeft. De Zoon, ook *Isaac* genaamd, die, even als de Vader, het Vaderland ter zee gediend heeft, en tot Commandeur en oudsten Kapitein onder 't Collegie ter Admiraliteit alhier, bevorderd geworden is, heeft, by *Catharina la Clé*, Dogter van *Reinier la Clé* en van *Johanna Beeckman*, een' eenigen Zoon nagelaaten, zynde den Heer en Mr. Isaac Sweers, Raad en thans Hoofdofficier deezer Stad, wiens heuschheid my 't gebruik gegund heeft van de *Aantekeningen* en *Dagregisters*, uit welken ik de minst bekende byzonderheden van het Leeven des dapperen Vice-Admiraals te boek gesteld heb.

David Sweers,

David Sweers.

of *Sweerts*, is, uit den zelfden stam als de Vice-Admiraal; doch uit een' tak, die ook *Suerius* en *Zuerius* plagt te schryven, gebooren. De geleerde *Marcus Zuerius van Boxhorn*, Professor te Leiden, is, uit deezen zelfden tak, gesprooten (*k*). David Sweers werdt, in 't jaar 1671, Kapitein ter Zee, onder het Collegie ter Admiraliteit hier ter Stede, en bevondt zig onder 't Esquader van den Vice-Admiraal *Willem Jozef*, *Baron van Gend*,

(*k*) *Uit een'* Geslagtlyst van den Huize van Sweers. *MS.*

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. STAATen KRYGKUNDIGEN.

Gend, toen 'er 't Engelsch Jagt de Merlin voorby zeilde, zonder weder te groeten, schoon het, met eenige eerschooten, begroet was. In 't jaar 1672, woonde hy den slag voor Soulsbaai by, waarin de wakkere Amsterdammer GERARD HASSELAER, die zig, met veertig matroozen, op zyne eigene kosten geworven, vrywilliglyk, aan zyn boord begeven hadt, het leeven verloor. In de zeeslagen des jaars 1673, kweet hy zig loffelyk. Doch hy sneuvelde in den tweeden, waarin ook de Vice-Admiraal, Isaac Sweers, omkwam, op den een en twintigsten Augustus (*l*). Onder zyne nazaaten, is overgeleverd, dat, hem beide de beenen, in den slag, zynde afgeschooten, hy, in de kajuit, op eene tafel, voor dood, nedergelegd; doch, nog leeven gevoelende, op de geknotte stompen, voortgekroopen was, tot voor de geslooten kajuitsdeur, op welke hy, zonder gehoord te zyn, met de handen, geklopt hadt, tot dat hy bezweek. Men vondt hem, na den slag, dood op den grond, en zyne handen gekwetst van 't slaan op de deur. Hy liet eene zwangere huisvrouw na, *Maria van Baarle* genaamd, met welke hy, op den zeventienden January deezes zelfden jaars, getrouwd was, en die, in November een' Zoon ter weereld bragt, welke, in Maart des volgenden jaars, gestorven is. De Zeeheld werdt, te Amsterdam, in de Nieuwe Kerke, begraaven (*m*). Men deelde, op zy-

(*l*) BRANDT de Ruiter, *bl.* 668, 862.
(*m*) *Zie* III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 385.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. STAAT- en KRYGKUNDIGEN.

zyne begraafenis, gouden en zilveren Gedenkpenningen uit, ter zyner eere. Ik heb 'er een' in handen gehad, die volkomen overeenkwam met de afbeelding, by VAN LOON (n); doch om welken een ander, en wel het volgende randschrift stondt:

Ick hielp twee Coningen, viermaal, in soo veel slagen,
Ter zee vyt donderen tot beider lang verwyt:
Doe nam my, daer ick vocht, een yser vyter tyt.
Wie soud een sterflyck lyf voor soo veel eers niet wagen?

en onder aan, op de keerzyde, las men niet het woord PUGNANDO [*al vegtende*]; maar *O terque quaterque beati* [O drie-, en viermaal gelukkigen!]

DIRK SCHAEP.

DIRK SCHAEP,

uit een oud Amsterdamsch geslagt, in 't jaar 1627, hier ter Stede, ter weereld gekomen, oefende zig, in zyne jeugd, in de Regtsgeleerdheid, en werdt, in 't jaar 1655, aangesteld tot Secretaris der Stad; in 't waarneemen van welke post, hy zig, byzonderlyk in den zorgelyken tyd des jaars 1672, zo loffelyk kweet, dat hy, in 't volgende jaar, van wege den Staat, in gezantschap, geschikt werdt naar Zweeden, daar zyne verrig-

(n) Nederl. Historiep. III. *Deel*, *bl.* 121.

rigtingen, ſtrekkende om den Koning te beweegen tot gunſtige gedagten jegens den Staat, en tot aanvaarding der bemiddeling eener verzekerde Vrede, zeer veel genoegen gaven; niet alleen aan zyne meeſters, maar ook aan den Koning, die hem tot den Zweedſchen adelſtand verhief, en zyn wapen verbeterde en verſierde. Hy heeft het Secretarisſchap, twee en veertig jaaren lang, bekleed. Doch ſtondt 'er, uit eenig opgevat misnoegen, van af, in 't jaar 1697, en overleedt, in 't jaar 1702, in den ouderdom van vyf en zeventig jaaren. Hy is met *Philippina van der Geer*, geſprooten uit den adelyken huize van Swieten, gehuwd geweeſt; by welke, hy wel zeſtien Zoonen en Dogteren verwekt heeft (*o*). Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Staat- en Krygkundigen.

By de opgenoemde Staat- en Krygkundigen, die te Amſterdam gebooren zyn, of gebloeid hebben, zouden 'er nog verſcheiden' konnen gevoegd worden; doch wy zyn genoodzaakt, zulks na te laaten; ten deele, om dat wy geene genoegzaame kennis van derzelver leevensbyzonderheden hebben konnen bekomen, en ten deele, om dat wy niets weeten te voegen, by 't gene wy, elders, ook in dit werk, wegens hen, hebben te boek geſteld.

(*o*) Hoogstratens Woordenb. *Art.* Schaep (*Diderik*).

GE-

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

GELEERDEN.

II. GELEERDEN.

PETRUS PLANCIUS.

PETRUS PLANCIUS,

die, in 't jaar 1552, te Drenoutre, buiten Belle in Vlaanderen, gebooren, en te Honskote opgevoed was, heeft een groot gedeelte van zyn leeven, te Amſterdam, doorgebragt, daar hy zig, in meer dan één opzigt, vermaard gemaakt heeft, waarom hy, onder de geleerden, die den luiſter der Stad hebben helpen vermeerderen, verdient geteld te worden. Zig, in Duitſchland en in Engeland, onder de Gereformeerden, in de Godgeleerdheid, geoefend hebbende, werdt hy, in 't jaar 1577, tot het Predikampt beroepen, en leerde, in Brabant en Vlaanderen, onder 't kruis, in verſcheiden' Plaatſen, met groot gevaar zyns leevens. Toen Meenen van de Malcontenten ingenomen werdt, ontkwam hy 't, met zwemmen over de Leije, alles agterlaatende, met naame zyne boeken, die, te Ypere, openlyk, verbrand werden. In 't jaar 1578, beriep men hem, te Bruſſel, daar hy, zes jaaren, gepredikt hadt, toen de Stad aan Parma overging. Hy trok, vermomd in ſoldaaten-gewaad, naar Holland (*p*), en werdt, in 't jaar 1585, Predikant te Amſterdam (*q*). Hier kantte hy zig, in 't begin der volgende eeuwe, tegen Arminius, tegen de Lutherſchen, en naderhand ook, met veel yver, tegen de Re-

(*p*) BAUDART XIV. *Boek*, *f.* 84, 85.
(*q*) VEERIS Kerkel. Alphab. *bl.* 114.

Remonstranten, met welken hy verstondt, geene Kerkelyke gemeenschap te konnen houden. Op de Dordrechtsche Synode des jaars 1618, werdt hy, tot een' der *Reviseuren* of Overzieneren der nieuwe vertaalinge des Ouden Verbonds, verkooren (*r*). Middlerwyl, hadt hy zig, hier ter Stede, ook toegelegd op de Aardryksbeschryving, de Sterren- en Zeevaart-kunde, en andere Wiskundige weetenschappen. Ook was hy een voornaam voortzetter van de Scheepstogten naar Oostindie. De eerste schepen voeren derwaards, op Paskaarten, die Plancius gemaakt hadt. Hy riedt ook de togten naar Nova Zembla aan, om dus, door 't Noorden, eenen nieuwen weg naar China te vinden (*s*); welke togten, nogtans, kwalyk slaagden. *Jeannin*, Ambassadeur des Konings van Frankryk, zynen meester zoekende te beweegen, tot het onderneemen der vaarte naar Oostindie, handelde, in 't begin des jaars 1608, met Plancius; uit wien hy meende het meeste licht, wegens de Indische vaart en handel, te zullen konnen scheppen. In 't volgende jaar, sprak hy, op nieuws, met hem, in den Haage, over de vaart door 't Noorden, waartoe *Isaac Le Maire*, Koopman te Amsterdam, en zyn Broeder Frankryk de hand booden, en, zeer in 't heimelyk, een schip hielpen uitrusten

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

(*r*) BRANDT II. *Deel*, *bl.* 44, 52, 65, 88, 140, 146, 147, 149, 216, 335, 430, 461, 947. III. *Deel*, *bl.* 53, 645. IV. *Deel*, *bl.* 14.

(*s*) BRANDT IV. *Deel*, *bl.* 857.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

GELEERDEN.

ten (*t*). Doch of, en hoe ver Plancius, hierin, met raad of daad, geholpen hebbe, is my niet klaarlyk gebleeken. Ondertusſchen, is, uit de onderhandelingen, die Jeannin met hem hadt, ten klaarſten, af te neemen, hoe groot eene agting hy zig, in 't ſtuk der Zeevaart en Aardryksbeſchryving, verkreegen hadt. Hy is, hier ter Stede, op den vyftienden, ouden, of vyf en twintigſten May, nieuwen ſtyl des jaars 1622, overleeden, en zag, voor zynen dood, vyf zyner Zoonen bevorderd tot het Predikampt. Men wil, dat hy, op zyn doodbedde, belaſt hadt, zyn Lyk in geene Kerke te begraaven. Ook werdt hy, op het Zuider-Kerkhof, ter aarde beſteld (*u*).

JACOBUS JANSONIUS.

JACOBUS JANSONIUS,

hier ter Stede, in 't jaar 1547, gebooren uit eerlyke ouders, die den Roomſchen Godsdienſt beleeden, welken hy ook, tot zynen dood toe, heeft aangekleefd, verloor zynen Vader, toen hy nog een kind was; doch werdt, door zyne Moeder, opgevoed, en eerlang naar de Hooge Schoole van Leuven gezonden, daar hy zig eerſt in de Philoſophie oefende, en naderhand in de Theologie, onder den beroemden *Michiel du Bay*, die hem, in 't jaar 1575, deedt aanſtellen tot voorzitter in het Collegie, door hem, ter gedagteniſſe van den Kerkvader Auguſtinus, aan den

(*t*) Negotiations *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 179. *Tom.* III. *p.* 294, 297. 368, 395, 400. *Tom.* IV. *p.* 19, 27, 28, 36, 109, 126.

(*u*) BRANDT IV. *Deel*, *bl.* 856, 858.

den ſtroom de Leije opgeregt; en dien hy, in 't jaar 1589, opvolgde, in de beſtiering van het Pauſelyk Collegie te Leuven; welke poſt hy, volle vyf en dertig jaaren, waargenomen heeft. Hy is, op den dertigſten July des jaars 1625, overleeden. Onder zyne ſchriften, zyn meeſt geagt geweeſt eenige Uitleggingen over de Schriftuure, met naame over het boek van Job, de Pſalmen, het Hooglied van Salomon, en het Evangelie van Joannes (v).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Cornelis Gysbertsz. Plemp,

Cornelis Gysbertsz. Plemp.

wiens Voorouders te Zaanerdam gewoond hadden; doch wiens Overgrootvader zig, reeds te Amſterdam, hadt nedergezet (w), werdt, op den vyf en twintigſten Auguſtus des jaars 1574, in deeze Stad, gebooren; daar hy *Petrus Apherdianus*, die toen van zyne plaats van Onder-Rector der Latynſche Schoole verlaaten was, tot zynen eerſten Leermeeſter, gehad heeft. Te Haarlem, werdt hy, ſedert, door *Simon Sovius*, in de Welſpreekendheid en Digtkunde, en te Leiden, door *Joannes Geſſelius*, in de Griekſche taale onderweezen. Vondel geeft, ergens (x), te kennen, dat hy zig, in zyne jeugd, ook *by den Donauſtroom*, 't zy te Weenen of elders, geoefend heeft. Naderhand, werdt hy, door zyne ouders, die den Roomſchen Godsdienſt beleeden, naar de Leu-

(v) Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 518.
(w) C. G. Plempii Amſterodam. *p.* 10, 18.
(x) Poëzy II. *Deel*, *bl.* 77.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Geleerden.

Leuvensche Hooge Schoole gezonden, daar hy zig, in de Geneeskonst, oefende; doch, van gedagten veranderd, begaf hy zig, tot de beoefening der Regtsgeleerdheid, op de Hooge Schoole van Douai, en werdt, vervolgens, te Orleans, in 't hart van Frankryk, tot Licentiaat in de Regten bevorderd. Van daar, keerde hy naar zyn Vaderland, en zette zig neder in den Haage, daar hy zig onder de Advokaaten vervoegd, doch zig meest met de Digtkonst en andere deelen der beschaafde Geleerdheid bezig gehouden heeft: waarvan zyne Latynsche verzen, die, in 't jaar 1630, in eenen bondel samengevoegd, uitgegeven zyn, getuigenis draagen konnen. Doch de oefening der Regten moede geworden, begaf hy zig naar zyne geboortestad, Amsterdam, en tradt, eerlang, in de egt met *Geertruid Dobbes*, uit een Amsterdamsch geslagt gesprooten; doch toen, zo 't schynt, te Haarlem woonagtig (y). Hy sleet, te Amsterdam, zyne dagen, sedert, in eene aangenaame rust, en woonde, gelyk hy zelf, ergens (z), aangetekend heeft, niet verre van de lange brugge. Ook is hy hier, op het einde des jaars 1638, overleeden. Uit een geschreeven Tafereel, op de Boekery deezer Stad, voor welker ingang, ook een gedrukt Latynsch vers van hem te leezen is, blykt, dat hy eenige boeken aan die Boekerye vereerd, of gemaakt heeft. Hy heeft, met de voornaamste Geleerden

zyns

(y) *Zie* P. C. Hoofts Versch. Gedichten, *bl.* 186.
(z) Amsterod. *p.* 23.

zyns tyds, vriendschap en gemeenschap onderhouden, onder anderen, met den Ridder Hooft, wiens eerste Huwelyk met *Christina van Erp* hy met een Latynsch Bruiloftsgedigt vereerd heeft (*a*). Hy gewaagt, daarenboven, elders, met agting, van den Burgemeester *Cornelis Pieterszoon Hooft*, en van deszelfs Vader, *Pieter Willemszoon Hooft*, onder anderen, zeggende, dat zyn Vader, *Gysbert*, hem vermaand hadt, het geslagt der Hoofden altoos in waarde te houden: gelyk hy ook den Burgemeester en den Drossaard beide, onder zyne geëerdste vrienden, rekende (*b*). Wy hebben, in het voorige gedeelte deezer *Beschryvinge*, meer dan eens, gebruik gemaakt van een Digtstukje van onzen Plemp, *Amsterodamum* of *Amsterdam* genaamd: 't welk hy, veelligt, meer uitgebreid zou hebben, zo hem de toegang tot de *Stads Registers* hadt opengestaan; welken hy te kennen geeft, dat hem niet hadt mogen gebeuren in te zien (*c*). Het werk is, derhalve, onvolmaakt gebleeven. Ten besluite van dit berigt wegens Cornelis Gysbertszoon Plemp, tekenen wy alleen nog aan, dat hy zynen naam afleidt van de visschuiten, die, in zynen tyd, *Plempen* plagten genoemd te worden, en van 't gebruiken van welken zynen vooroudcren, die visschers schynen geweest te zyn, de naam van *Plemp* bygebleeven was (*d*). 't Kan waar zyn. Doch

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

(*a*) Quisquil. *p.* 95.
(*b*) Amsterod. *p.* 16, 17.
(*c*) Amsterod. *p.* 14.
(*d*) Amsterod. *p.* 21.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

Doch ik vind ook, dat men, hier ter Stede, al voor Plemps tyd, door eene *Plempe*, eene verwkuip verstaan heeft (*e*). Dat Plemp, tot zynen dood toe, den Roomschen Godsdienst heeft aangekleefd, leert ons VONDEL, die hem, in zeker Grafdigt (*f*), dus doet spreeken:

Doch boven Poëzy en snaer
Ombelsde ik yvrigh 't Roomsch altaer,
En hing om staet noch snoot genot
Myn hart aen niemant dan aen Godt,
En Jesus nimmer feilbre stem.
Hier rust nu PLEMP. *Ay, bidt voor hem.*

By Cornelis Gysbertszoon, voegen wy

VOPISCUS FORTUNATUS PLEMP.

VOPISCUS FORTUNATUS PLEMP, die, op den drie en twintigsten December des jaars 1601, te Amsterdam, gebooren werdt. Hy is, waarschynlyk, een nabestaande van Cornelis Gysbertszoon Plemp geweest. Doch ik weet niet, hoe na hy hem bestaan hebbe. 't Is, als men op den tyd zyner geboorte agt geeft, niet onmogelyk, dat Cornelis zyn Vader geweest zy; schoon my hiervan nergens iet gebleeken is. Uit twee Latynsche Gedigten van Cornelis, blykt, dat hem een Zoon gebooren is, die naauwlyks twintig dagen geleefd heeft (*g*). Doch naderhand is zyne Vrouw nog eens zwanger ge-

(*e*) Resol. Vroedsch. N. 1. 28 *January* 1562. *Zie ook hier voor*, II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 22.
(*f*) Poëzy, II. *Deel*, *bl.* 77.
(*g*) Quisquil. *p.* 73, 75.

geweest (*b*), zonder dat my bekend is, of, en wien zy toen gebaard hebbe. Van elders blykt, dat twee zyner Zoonen, van welken de Advokaat Plemp een was, goede vrienden van den Digter *Joost van den Vondel* geweest zyn (*i*). Maar Vopiscus Fortunatus Plemp, wie ook zyn Vader moge geweest zyn, heeft zig, eerst te Gend en te Leuven, in de beginsels der weetenschappen, en naderhand, te Leiden, in de Geneeskunde geoefend; in welke weetenschap, hy, sedert naar Italie gereisd zynde, te Bononie, tot Doctor bevorderd is. Van hier, te Amsterdam te rug gekeerd, heeft hy de Geneeskunde eenigen tyd geoefend, ten dienste zyner medeburgeren, tot dat hy, in 't jaar 1633, door de Aartshertoginne *Izabella Klara Eugenia*, tot het Hoogleeraarschap der Geneeskunde, op de Hooge Schoole van Leuven, beroepen werdt, daar hy, met *Anna Maria van Dive*, getrouwd, en, op den twaalfden December des jaars 1671, overleeden is. Hy heeft verscheiden' Geneeskundige werken geschreeven, en in 't licht gegeven (*k*), en onder anderen Cabrolius *Ontleeding des menschelyken Lighaams*, in 't Nederduitsch, overgezet; op welke vertaaling, Vondel een Lofdigt gemaakt heeft (*l*).

Zeventiende en agttiende eeuwe. Geleerden.

De twee geleerde Amsterdammers Cornelis

(*b*) Quirquil. *p.* 90.
(*i*) Vondels Leven, *bl.* 72.
(*k*) Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 1158.
(*l*) Poezy, II. *Deel*, *bl.* 248.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

lis Gysbertszoon Plemp en Vopiscus Fortunatus Plemp hebben beide den Roomschen Godsdienst beleeden. Wy voegen hierby eenen derden, die, boven deezen twee, in yver voor den zelfden Godsdienst, heeft uitgemunt, te weeten

MAXIMILIANUS SANDAEUS.

MAXIMILIANUS SANDAEUS,

of *van den Sande*, die, hier ter Stede, op den agttienden April des jaars 1578, ter weereld gekomen is, en zig, in de beginsels der weetenschappen, te Keulen en te Pont-à Mousson, in Lotharingen, en in de Godgeleerdheid, te Rome, geoefend heeft. Hy nam, in de laatstgemelde Stad, in 't jaar 1597, de Orde der Jezuiten aan, en werdt, sedert, tot Professor in de Godgeleerdheid, te Wurtsburg in Frankenland, beroepen; daar hy, op den tweeden November des jaars 1656, overleeden is. Hy heeft een groot getal van Theologische werken in 't licht gegeven, meest Twistschriften tegen de Gereformeerden, in welken, hy zig, doorgaands, diende van eenen gemeenzaamen en schertsenden styl. Onder anderen, heeft hy den Amsterdamschen Predikant *Jacobus Laurentius*, die, tegen de Jezuiten, en tegen hem in 't byzonder, geschreeven hadt, getragt te wederleggen. Ook heeft hy, in verscheiden' werkjes, de geschillen tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten, en de besluiten der Dordrechtsche Synode ondergogt (*l*).

JA-

(*m*) Bibl. Belg. *Tom*. II. *p*. 882.

Zeventiende en agtiende eeuwe. Geleerden. Jacobus Laurentius.

Jacobus Laurentius,

van wien wy, terstond, gewaagden, is ook te Amsterdam gebooren; doch de tyd zyner geboorte heb ik nergens aangetekend gevonden. Indien hy, in May, of op den negentienden Maart des jaars 1644, in den ouderdom van zestig jaaren, overleeden is, gelyk sommigen aantekenen (*n*), moet hy, in 't jaar 1584, ter weereld gekomen zyn. Zig in de Hervormde Godgeleerdheid geoefend hebbende, werdt hy, in 't jaar 1612, Predikant te Oude Niedorp; in 't jaar 1613, te Diemen; in 't jaar 1617, te Hoogkarspel; in 't jaar 1618, te Naarden; en in 't jaar 1621, in zyne Geboortestad, Amsterdam, daar hy ook gestorven is. Hy heeft verscheiden' Godgeleerde werken in 't licht gegeven, en onder anderen ook eenige Twistschriften tegen de Roomsche Kerke, die, in verscheiden' tyden, te Rome, op de Lyst der verbooden' Boeken, gebragt zyn. Ook zyn, gelyk niet te verwonderen is, alle zyne werken, aldaar, veroordeeld (*o*). In 't jaar 1628, beschreef hy, in rym, ten verzoeke van *Henrik Jacobszoon Staets*, Stads Timmerman, de stigting der voornaamste gebouwen van Amsterdam, die, ten tyde en onder 't opzigt van Staets, waren aangelegd, van 't jaar 1594, tot het jaar 1627 ingeslooten: een stukje, waarin, nogtans, meer welmeenendheid dan konst doorsteekt. Wy hebben 'er, in de Be-

(*n*) M. Veeris Kerk. Alphab. *bl.* 88. Commelin, *bl.* 865.
(*o*) Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 521.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

Beschryving van de Gebouwen en Werken der Stad, meermaalen, gebruik van gemaakt.

GELEERDEN. SIMON EPISCOPIUS.

SIMON EPISCOPIUS,

die zig, ter gelegenheid der geschillen tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten, eenen naam gemaakt heeft, is ook hier ter Stede, op den eersten of agtsten January des jaars 1583 (5), gebooren. Zyne ouders, *Egbert Rembertsz. Bisschop* en *Geertruid Jans*, rykelyk met kinderen, en niet zo rykelyk met middelen gezegend, zouden niet ligt besslooten hebben, den jongen Simon, die, al vroeg, blyken van meer dan gemeene bekwaamheid gaf, tot de studie te schikken, zo de Vroedschap *Cornelis Banning* niet aangebooden hadt, tot de kosten te draagen. In 't jaar 1600, de Latynsche Schoolen zynde doorgegaan, werdt hy, als kweekeling der Stad, gezonden naar 't Staaten-Collegie te Leiden, van welk *Joannes Kuchlinus*, voorheen Predikant te Amsterdam, en een gemeenzaam vriend zyner ouderen, toen Regent was. In 't jaar 1606, werdt hy, tot *Meester der vrye konsten*, of, gelyk men nu spreekt, tot Doctor in de Philosophie, bevorderd; leide zig voorts toe op eene vlytige beoefening der Godgeleerdheid, en der Weetenschappen, daartoe behoorende, zo te Leiden, als op de Hooge Schoole te Frani-

(5) Dus twyfelagtig spreekt LIMBORCH (*Vita Episcopii* p. 2.) van den dag van 's mans geboorte. BRANDT stelt dien (*Dagw. der Geschiedenissen*, bl. 565.) op den agt en twintigsten October.

niker, en werdt, in 't jaar 1610, tot Predikant te Bleiswyk beroepen. Kort hierna, woonde hy de Haagsche Conferentie by, tusschen zes Remonstrantsche en zes Contraremonstrantsche Predikanten, zynde hy een van de eersten zes. In 't jaar 1612, werdt hy, tot Professor in de Godgeleerdheid, beroepen, op de Hooge Schoole, te Leiden, in de plaats van *Franciscus Gomarus*, die van dit ampt afstand gedaan hadt. De ontmoeting, die hy, in 't volgende jaar, te Amsterdam, hadt, ter gelegenheid van het doopen van zyns broeders kind, hebben wy, elders, te boek gesteld (*p*). Wy zullen ons, wyders, niet ophouden, met een verhaal zyner verrigtingen, op de Dordrechtsche Synode des jaars 1618. De Kerkelyke Geschiedenissen deezes Lands leeren ons, hoe hy, aldaar, onder de gedaagde Remonstranten geplaatst, eene Redevoering deedt, die veel misnoegen veroorzaakte: ook, hoe de Remonstranten, met de Synode niet konnende eens worden, over de wyze, op welke zy hun gevoelen voordraagen en verdedigen zouden, in 't begin des jaars 1619, uit de Vergadering gezet: en, eindelyk, hoe hunne Leer veroordeeld, en zy van hunne Kerkelyke ampten verlaaten werden: waarop, eerlang, de gedaagde Remonstranten, en onder dezelven ook Episcopius ten Lande uit werden gebannen. Episcopius hieldt zig, eenigen tyd, te Waalwyk, en, naderhand, te Antwerpen op, en werdt, na 't opregten der Re-

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

(*p*) II. *Deel*, XII. *Boek*, *bl.* 180 *enz.*

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

Remonſtrantſche Societeit of Broederſchap, nevens *Joannes Uitenbogaard* en *Nicolaas Grevinkhoven*, tot buitenlandſche Beſtierders derzelve, verkooren. Te Antwerpen, ſtelde hy de Geloofsbelydenis der Remonſtranten op, die, door verre het grootſte gedeelte der Remonſtrantſche Predikanten, werdt goedgekeurd. Doch in 't jaar 1621, tegen 't uitgaan van 't Beſtand, begaf hy zig naar Frankryk, zig eerſt te Rouan, en in 't jaar 1623, te Parys, nederzettende. Geduurende zyne uitlandigheid, ſchreef hy verſcheiden' werken, zo tot verdediging van de zaak der Remonſtranten, als tegen de Roomſchgezinden, en byzonderlyk tegen de Jezuiten. De brieven, die, toen en ſedert, uit het Vaderland, aan hem gezonden werden, en van welken nog eenigen onder my beruſten, waren gerigt aan *Simon* of *Frederik de Wagter*. Doch in 't jaar 1626, toen men, in Holland, en byzonderlyk te Amſterdam en te Rotterdam, veel oogluiking begon te gebruiken, omtrent de Remonſtranten, kwam Episcopius te rug te Rotterdam, daar hy zig eenige jaaren ophieldt, midlerwyl, nu en dan, predikende, in de ſtille Vergaderingen der Remonſtranten, te Amſterdam; alwaar, eerlang, eene genoegzaame openbaare Kerk geſtigt werdt, in welke Episcopius, op den agtſten September des jaars 1630, de eerſte Predikatie deedt. De Remonſtrantſche Societeit, ſedert, te Amſterdam, eene Kweekſchool hebbende opgeregt, om jongelingen bekwaam te maaken tot den Predikdienſt,

werdt

werdt Episcopius beroepen om de Godgeleerdheid aldaar te onderwyzen. Hy begaf zig dan, in 't jaar 1634, met der woon, naar Amsterdam; daar hy eene *Theologie* ondernam te schryven, die hy egter niet voltooid heeft. Hy is hier, op den vierden April des jaars 1643, overleeden (*q*). Veelligt, is 'er nimmer iemant onder de Remonstranten geweest, die de Kerkelyke verdraagzaamheid wyder heeft uitgestrekt dan Episcopius. Uit eenige geschreeven' *Aantekeningen van* UITENBOGAARD, is my gebleeken, dat hy, in zekere Kerkelyke byeenkomst, in Augustus des jaars 1631, te Rotterdam, gehouden, verklaard heeft, broederlyke gemeenschap te konnen houden met zulken, die de opstanding der godloozen uit de dooden ontkenden: 't welk Uitenbogaard, derwyze, ontsteld hadt, dat hy hadt gedreigd, van de bestiering der Societeit te zullen afstappen. Ik heb ook, uit eenen zyner brieven, kort voor zynen dood, op den negenden February des jaars 1643, aan *Petrus Cupus*, Remonstrantsch Predikant te Rotterdam, geschreeven, bespeurd, dat men, ten dien tyde, onder de Remonstranten, in overweeging nam, om *Cornelis Hanekop*, die, in 't jaar 1626, door den Gereformeerden Kerkenraad te Amsterdam, van den Predikdienst afgezet was (*r*), tot Leeraar aan te neemen; en dat Episcopius hiertoe neigde, schoon Hanekop, in 't stuk der Predestinatie en 't ge-

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

(*q*) *Vid.* Vita ejus a PHIL. A LIMBORCH conscr.
(*r*) *Zie* II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 381.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Geleerden.

gene 'er aan kleeft, met de Gereformeerde Kerke, van één gevoelen gebleeven was. Zie hier zyne eigene woorden: *Wy hebben hier weerom eens gesproken met* Galli-Caput [Hanekop], *ende bevonden, dat de goede man in meest alle onse dingen met ons symbolizeert: t ware een gewenst man, indien hy, in dit stuck van de absolute verkiesinge en volherdinge, so styf niet en ging; alhoewel hy te kennen geeft, dat hyder noyt en soude van spreecken of prediken dan t geene ter wederzyde wel genomen soude connen worden, ende niet dan tot stichtinge en soude dienen. Vreesde ick niet, dat hy een hoop Contraremonstranten met hem slepen soude, die noch al meenen dat hy in 't principaale met de publycke Kerke hout, en die ons groote moeyte en verwerringe souden connen toebrengen, ick soude het voor myn deel wel derven met den man wagen. Edoch wy hebben ons so gedragen, dat wy te kennen hebben gegeven, dat het beswaarlyck soude vallen voor zyne E. en voor ons verder in handelinge met malcanderen te treden, gevende hem te bedencken, of hy 't so mede niet en verstont.* Episcopius is met *Maria Pesser*, Dogter van *Jan Pesser*, en Weduwe van *Henrik Niellius*, gehuwd geweest, by welke hy geene kinderen heeft nagelaaten. Zyne menigvuldige werken zyn, by anderen, opgeteld.

Willem Janszoon Blaauw.

WILLEM JANSZOON BLAAUW werdt, in of omtrent het jaar 1571, hier ter Stede, gebooren, daar hy zig, met den Boekhandel, geneerd, en verscheiden' fraaije Wer-

Werken in 't licht gebragt heeft. Hy hadt zig ook op de oefening der Wiskundige weetenschappen toegelegd, en was, in zyne jeugd, een leerling van den beroemden *Tycho Brahé* geweest. Hy heeft eenige werken, in 't Nederduitsch, over de Sterren- en Zeevaartkunde geschreeven (*s*), die by de kenners in agtinge zyn. Hy is, den agttienden October des jaars 1638, overleeden. Zyn oudste Zoon,

Zeventiende en agttiende eeuwe. Geleerden.

Joan Blaauw.

J o a n . B l a a u w,

een der vermaardste Boekdrukkeren zyner eeuwe, werdt, in 't jaar 1651, verkooren tot Schepen en Raad deezer Stad; doch bleef, desonaangezien, den Boekhandel voortzetten. De Atlas en Stedenboeken zyn de voornaamste werken, die van zyne drukkerye zyn voortgebragt. Zy stondt eerst op de Blomgraft; werdt, daarna, verplaatst agter de nieuwe Kerke; en bevatte negen drukpersen, die de negen Musen genoemd werden (*t*). Doch deeze schoone Drukkery verbrandde, in 't jaar 1672, ongelukkiglyk, met een aanmerkelyk gedeelte van de afgedrukte Atlas en Stedenboeken; gelyk wy, elders (*u*), hebben aangetekend. De Jezuit Papenbroch meldt, dat sommigen, hier ter Stede, liefdeloos genoeg waren, om dit ongeluk aan te merken, als eene Hemelsche straf, over het drukken van eenige Roomsche

(*s*) Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 408.
(*t*) *Zie* J. Vos Gedichten, I. *Deel*, *bl.* 525.
(*u*) III. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 661.

ZEVENTIENDE en ACTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

ſche Kerkboeken, en andere voornaame werken, met welken men, ten tyde van den brand, bezig was (v). Blaauw is, op den agt en twintigſten December des jaars 1673, overleeden (w).

FREDRIK DE VRY.

FREDRIK DE VRY,

die, hier ter Stede, reeds voor 't einde der zeſtiende eeuwe, moet gebooren zyn, alzo ik vind, dat hy, al in 't jaar 1607, Diaken der Gereformeerde Gemeente geworden is, werdt, in 't jaar 1612, tot Schepen, en in 't jaar 1620, tot Burgemeeſter verkooren. Wy melden hem hier alleenlyk, om dat hy, in 't jaar 1621, eene *Hiſtorie* of *kort en waaracbtig Verbaal van den oorſpronck en voortganck der Kerkelyke beroerten in Hollandt* in 't licht gegeven heeft (x).

GERARD SCHAEP PIETERSZOON.

GERARD SCHAEP PIETERSZOON,

dien wy, veelligt, even zo gevoeglyk, onder de Staatkundige als onder de geleerde Amſterdammers hadden konnen plaatſen, werdt, hier ter Stede, in 't jaar 1599, gebooren (y). Zyn Overgrootvader, *Jacob Schaep Pieterszoon*, was, in 't jaar 1530, Schepen te Amſterdam geworden. Hy zelf begaf zig, ter gelegenheid van zyn huwelyk, met *Joanna de Viſſchere*, Dogter van *Joan de Viſſchere*, Burgemeeſter van Zevenbergen, met der

(v) *Vid.* Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 582.
(w) K. LESCAILJES Poëzy, II. *Deel*, *bl.* 318.
(x) *Zie* IV. *Deel*, XIII. *Boek*, *bl.* 344.
(y) VAN LEEUWEN Batav. illuſt. *bl.* 1031.

der woon, naar Dordrecht, daar hy, in 't jaar 1627, tot Raad in de Vroedschap, en in 't jaar 1628, tot Schepen, verkooren werdt. Doch kort hierna, keerde hy naar zyne Geboortestad, Amsterdam (z), daar hy, in 't jaar 1638, insgelyks, tot Schepen en Raad werdt verkooren. In 't jaar 1639, werdt hy, in zyns Vaders plaats, die, te Middelburg, overleeden was, aangesteld tot Raad in de Admiraliteit aldaar, welken last hy waarnam, tot dat hy, in 't jaar 1651, tot buitengewoonen Ambassadeur aan de Republyk van Engeland werdt afgevaardigd, van waar hy, te rug gekeerd, op den twee en twintigsten Juny des jaars 1654, hier ter Stede, overleeden is. Gerard Schaep Pieterszoon, dien sommigen, ten onregte, met den Burgemeester, *Gerard Schaep*, zynen Neef, en Heer van Kortehoef, verward hebben (*a*), was niet slegts in de Latynsche en andere taalen bedreeven; maar van zulk eenen arbeidzaamen aart, dat hy verscheiden' Boekdeelen beschreeven heeft, met veelerlei byzonderheden, de Stad Amsterdam betreffende; uit welken hy, naar 't schynt, eene betere Beschryving der Stad zou hebben opgesteld, dan men, tot dien tyd toe, gehad hadt, zo hy 'er, door andere bezigheden, en door de dood, niet in belet geworden was. Ik heb het geluk gehad van deeze schriften te mogen gebruiken, en 'er, hier en daar, vry wat lichts uit geschept.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Geleerden.

Wy-

(z) Balen Dordr. *bl.* 334, 335, 969, 1078, 1200.
(*a*) Biblioth. Belg. *Tom.* I. *p.* 360.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

Wyders, heeft de Heer Schaep ook de eerste uitgaave bezorgd van het *Nederlandsch Plakaatboek* (b), gelyk, onder anderen, ook in het Voorberigt voor het *Groot-Plakaatboek* van Cornelis Cau, erkend wordt.

Geleerden.

De orde des tyds brengt ons nu, tot het hoofd der Nederlandsche Historieschryveren, den beroemden

Pieter Corneliszoon Hooft.

Pieter Corneliszoon Hooft,

die, op den zeventienden Maart des jaars 1581, hier ter Stede, ter weereld kwam. Zyn Vader was *Cornelis Pieterszoon Hooft*, Burgemeester van Amsterdam, van wien wy, hier voor (c), omstandiger gewaagd hebben: zyne Moeder, *Anna Jacobs Blaauw*. Hy werdt vroeg gezonden naar 's Lands Hooge Schoole te Leiden, daar hy zig, in de Regtsgeleerdheid en in andere weetenschappen, oefende. Doch hy vertoonde, in zyne eerste jeugd, reeds groote zugt tot de Nederduitsche Taal- en Digtkunde, en werdt, eer hy nog twintig jaaren bereikte, een Lid der oude Amsterdamsche Rederykers-Kamer, *in Liefde bloeijende*. In 't agttiende jaar zyns ouderdoms, deedt hy eene reis naar Frankryk en Italie, en keerde, in 't jaar 1601, door Duitschland, te Amsterdam te rug. Prins Maurits bevorderde hem, kort na 't sluiten van 't Bestand, in 't jaar 1609, tot Drossaard van Muiden, en Baljuw van Gooiland. En met dit ampt, viel hem het slot te Muiden ten

(b) Pars Naamrol, *bl.* 195, 196.
(c) *Bladz.* 237.

ten deel, tot zyn gewoonlyk verblyf. In een vertrek van eenen der toorens van dit Slot, welk hy zyn *Toorentje* plagt te noemen, en waaruit hy een aangenaam gezigt hadt over de Zuiderzee, heeft hy zyne meeste werken, in digt en ondigt, geschreeven. 's Winters, hieldt hy zig op te Amsterdam, daar hy, op de Keizersgraft, over de Groenlandsche pakhuizen, woonde (*d*). Omtrent den jaare 1618, begon hy het *Leeven van Henrik den Grooten*, Koning van Frankryk, te beschryven, welk, in 't jaar 1626, in 't licht kwam, en hem, eerlang, door Lodewyk den XIII., Zoon van Koning Henrik, met brieven van adeldom en een wapen, zynde een wit hoofd in een rood veld; en met de Ridder-orde van S. Michiel, vergolden werdt. Op den negentienden Augustus des jaars 1628, leide hy de eerste hand aan het onsterflyk werk zyner *Nederlandsche Historien*, daar hy, geheele negentien jaaren, en genoegzaam tot zynen dood toe, aan gearbeid heeft. Hy ving dit werk aan, met de overdragt der Nederlanden door Keizer Karel den V., en schynt voorgehad te hebben, om het te vervolgen tot aan het sluiten van 't Bestand, in 't jaar 1609: doch eer hy aan 't einde der Regeeringe des Graaven van Leicester gekomen was, werdt hy, door de dood, overvallen. Hoe veel vlyt en naauwkeurigheid hy, tot het saménstellen van dit voortreffelyk Historiewerk, hebbe toegebragt, is uit zy-

Zeventiende en agttiende eeuwe.

Gelderden.

(*d*) *Zie zyne Brieven*, *N.* 259. *bl.* 213.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

GELEERDEN.

zyne *Brieven* af te neemen. Hy ontzag geene moeite, om alle schryvers, die van de Nederlandsche zaaken gehandeld hadden, en vooral uitheemschen, gelyk Conestaggio, Justiniano, Mendoza, Campana en Colonna, magtig te worden (*e*), en lasze met oordeel. Van ongedrukte schriften, bediende hy zig, insgelyks; met naame, van twee geschreeven verhaalen van den slag by Nieuwpoort, een van den Ridder *François Vere*, en een van den Raadpensionaris *Antoni Duik* (*f*): waaruit, onder anderen, blykt, dat hy zyne Historie veel verder dagt te brengen, dan zy gebragt is. In 't beschryven van Krygsbedryven, maakte hy gebruik van de *Veldslagen van den Wagtmeester* JACOB WYTS, wiens raad hy ook, dikwils, innam (*g*). Doch tot de *Regisiers der Stad Amsterdam*, die, ten zynen tyde, naar 't schynt, zeer geheim gehouden werden, kon hy geenen toegang verwerven (*h*). Voorts, deedt hy, wegens byzondere voorvallen, onderzoek by oude luiden, die, aangaande het gebeurde, goede kennis en geheugen hadden. Zo onderzogt hy, by *Griete Pieter Proosten*, op den Nieuwendyk, in den Engel, naar den tyd van 't ombrengen van Geele Fy (*i*): by den Makelaar *L'Hermite*, eertyds Schepen te Antwerpen, naar

(*e*) Brieven, N. 197, 235, 238, 325. *bl.* 155, 194, 197, 260.

(*f*) Brieven, N. 192, 194, 195, 197, 314. *bl.* 153, 154, 155, 252.

(*g*) Brieven, N. 258, 264, 271, 298. *bl.* 213, 217, 222, 243.

(*h*) Brieven, N. 309. *bl.* 313.

(*i*) Brieven, N. 204, 210. *bl.* 161, 169.

naar 't gruwelstuk, aan eene bruid aldaar gepleegd (*k*): en wegens 't geusworden van Amsterdam, by de Moeder van zynen Zwaager *Justus Baak*; by *Cornelis van Campen*; by den Schepen *van de Poll*; by den ouden *Heer van Vryenes*, *den Otter*; by zekeren Koorendraager, *Jan Janszoon*, en in de wandeling *Zuipuit* genaamd, en by andere oude luiden (*l*). In September des jaars 1631, hadt de Drossaard het *eerste* Boek der Historien opgesteld; en in Juny des jaars 1634, waren 'er elf Boeken af (*m*). In 't jaar 1641, ving men aan, met het drukken van twintig Boeken, die, in 't volgende jaar, met eene Opdragt aan zyne Hoogheid, Prinse Fredrik Henrik, in 't licht kwamen, en met de dood van Prinse Willem den I. eindigden. Voor de opdragt, werdt de Historieschryver vereerd met een zilveren lampet en schotel. Midlerwyl, hadt de Heer Hooft de *Werken van* TACITUS, die hy, meer dan vyftig maalen, hadt doorgelezen, ten dienste, voornaamlyk, van zynen Zwager Baak, uit het Latyn; en eenige andere stukken, uit andere Taalen, overgezet; ook de *Rampzaligheden der Verheffinge van den Huize van Medicis*, en verscheiden' Gedigten geschreeven, en in 't licht gegeven. Doch 't vervolgen zyner *Historien*, die hy, boven alle zyne andere werken, waardeerde (*n*), ging hem allermeest ter herte. De bezigheden van zyn

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

(*k*) HOOFTS Brieven, *N.* 407, 408. *bl.* 317, 318.
(*l*) Dezelfd. *N.* 451. *bl.* 346.
(*m*) Dezelfd. *N.* 298, 417. *bl.* 243, 322.
(*n*) Dezelfd. *N.* 697. *bl.* 520.

Zeventiende en agtiende eeuwe. Geleerden.

zyn ampt en huis en de wankele ſtaat zyner gezondheid, zynde hy, dikwils, met jigt, en ook nu en dan met graveel gekweld, tegen welke laatſte kwaale, hy, met nut, Meede plagt te gebruiken (*o*), ſtremden nogtans den voortgang van 't werk; van welks vervolg, in de Lente des jaars 1647, nog geene zeven Boeken voltrokken waren, toen hy, met een ziekelyk lighaam, naar den Haage verreisde, om de Lykſtaatſie van Prinſe Fredrik Henrik, die den tienden May ſtondt te geſchieden, by te woonen. Hy bereikte zyn oogmerk: doch werdt, nog in den Haage, van eene hevige koorts en buikloop aangetaſt, die hem, op den een en twintigſten der gemelde maand, uit het leeven rukten. Zyn lyk werdt naar Amſterdam gevoerd, en, den zeven en twintigſten, in 't Choor der nieuwe Kerke, in zyns Vaders graf, bygezet. Ten volgenden dage, werdt, op den Schouwburg, dien hy, door verſcheiden' Treurſpelen, en door zynen geeſtigen *Warenar*, veel voordeels hadt aangebragt, eene Lykrede ter zyner eere gedaan, die, door *Geeraardt Brandt*, opgeſteld was, en door *Adam Karelszoon van Zjermesz*, eenen der welſpreekendſte Tooneelſpeeleren van dien tyd, uitgeſproken werdt. Hooft is tweemaalen getrouwd geweeſt, eerſt in 't jaar 1610, met *Chriſtina*, Dogter van *Arnoud van Erp*, die hem, in 't jaar 1624, ontviel: en daarna, in 't jaar 1627, met *Leonora*, Dogter van *Arnoud Hellemans*, Weduwe van

(*o*) Brieven, N. 264. bl. 217.

van *Jan Baptista Bartelot*. Uit dit laatste huwelyk, zyn hem alleenlyk twee kinderen overgebleeven: een Zoon, *Arnoud*, die Schepen van Amsterdam geworden is, en eene Dogter, *Christina*, die met *Coenraad Burg*, Schepen en Raad deezer Stad, en naderhand Thesaurier-Generaal der Vereenigde Nederlanden, gehuwd geweest is. De Heer Arnoud Hooft heeft het vervolg der Historien zyns Vaders, nevens deszelfs Gedigten, Brieven en andere werken, in 't licht gegeven (*p*). Doch de uitgaave van HOOFTS *Tacitus* is, in 't jaar 1684, door Geeraardt Brandt, bezorgd. En de hoogagters van Hoofts naam zyn den Heere BALTHASAR HUYDECOPER, Schepen deezer Stad, en beroemd' kenner en opbouwer onzer Taale en Digtkunde, grooten dank schuldig voor eene vermeerderde Uitgaave der *Brieven* van den Drossaard, die, in 't jaar 1738, uitgekomen is. In deeze Brieven, en in de andere schriften van den Drossaard, munt boven alles uit een geest van gemaatigdheid, in zaaken van Regeeringe en van Godsdienst. Uit deezen geest, ontstonden de pogingen, die hy aanwendde, om den doorlugtigsten balling, de Groot, een vry verblyf in 't Vaderland te bezorgen. Zelfs begreep hy, dat men de strenge veroordeelingen tot ballingschap en gevangenis, die, sedert het jaar 1618, ter oorzaake van den Godsdienst, geschied waren, door het afkondigen eener al-

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

(*p*) *Zie* G. BRANDTS Leeven van P. C. HOOFT, *voor de tweede Uitgaave der* Nederl. Historien.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

GELEERDEN.

algemeene Vergiffenisse, behoorde in te trekken (*q*): en 't verheugde hem zeer, dat de Prins-Stadhouder, Fredrik-Henrik, zig bevlytigde, *om de gemoeden, ontsteld*, ter gelegenheid der voorleeden' geschillen in de Kerk en in den Staat, *tot bedaaring ende 't landt in ruste te brengen* (*r*). 't Schynt, dat hy nooit Lidmaat der Gereformeerde Kerke geweest is, schoon hy, met de geleerdste en gemaatigdste Predikanten, gemeenschap onderhieldt, en dikwils ter Kerke kwam. Doch voor zulken, die vervolging in 't hoofd hadden, of der Regeeringe te na kwamen, toonde hy luttel agting: 't welk hem, ter gelegenheid van het uitkomen van VONDELS *Harpoen* en *Roskam*, waarin heerschzugtige Kerkelyken en weereldlyken gehekeld worden, schryven deedt: *Niet dat my schempen en schieten een ridderlyke hanteering dunkt; —— maar —— den verweenden bakhuizen hunne wanschapenheid, en ezelen hunne ooren te toonen, op hoope dat zy 't zoo klaar niet vindende tot hunnent oft het een duif geleezen hadt, wat waters in hunnen wyn doen moogen en kleender leeren zingen. Want anders is my tegens de borst, dat men de luiden leelyk en afschouwelyk in 't oog der gemeente maakt, daar zy leer en stichting by te zoeken, en uit te zuigen heeft* (*s*). Sommigen spreeken niet gunstig van den Drossaard, zeggende „ dat de vermaarde Hooft „ wel niet Roomschgezind geweest is; maar „ eg-

(*q*) Brieven, *N.* 131. *bl.* 113.
(*r*) Brieven, *N.* 206. *bl.* 164.
(*s*) Brieven, *N.* 204. *bl.* 161.

„ egter nimmer den Gereformeerden Gods- „ dienst beleeden heeft (t).” Doch 't was zeker, noodeloos, te vermaanen, dat Hooft niet Roomschgezind geweest was, alzo men, in zyne schriften, geen het minste zweemsel van neiging tot de Roomsche Kerke, maar eer het tegendeel bespeurt. ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

By Hooft, voegen wy eenen zyner boezemvrienden,

CASPAR VAN BAARLE,

anders *Barlaeus*, die hem maar weinige maanden overleefd heeft, en digt by zyne Grafkelder, in de Nieuwe Kerke, begraaven is: 't welk VONDEL, met dit Grafschrift, aanduidde: CASPAR VAN BAARLE.

Hier sluimert BAARLE *neffens* HOOFT,
Geen Zerk hun glans noch vriendschap dooft.

Van Baarle is wel niet te Amsterdam geboren. Doch hy heeft 'er de laatste vyftien jaaren zyns leevens doorgebragt, en den eersten luister verspreid over de pas gestigtte Doorlugtige Schoole. Hy verdient, derhalve, eene plaats, in onze Lyst der Geleerden, die hier ter Stede gebloeid hebben.

Caspar van Baarle dan is, op den twaalfden February des jaars 1584, te Antwerpen, ter weereld gekomen, daar zyn Vader, die den zelfden naam voerde, Griffier was; doch zyn ampt verliet, en naar Holland toog, na dat

(t) VOETII Bibl. Stud. Theolog. *Libr.* II. *p.* 172. *ap.* BURMANN. Traject. erudit. *p.* 32.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

dat de Stad, door den Hertoge van Parma, veroverd was. De jonge Caspar oefende zig in de Godgeleerdheid, op 's Lands Hooge Schoole te Leiden, en werdt, in 't jaar 1608, tot Predikant beroepen in de nieuwe Tonge, op 't Eiland Overflakkee (*u*); welken dienst hy, tot in 't jaar 1612, waarnam, wanneer hy tot Onder-Regent in 't Staaten-Collegie te Leiden werdt aangesteld, en afstondt van den Predikdienst. Op 't einde des jaars 1617, werdt hy, door de Bezorgers der Hooge Schoole, verkooren tot Professor in de *Logica*, of Redeneerkunde (*v*). Midlerwyl, waren de geschillen der Remonstranten en Contraremonstranten ontstaan. Barlaeus hieldt de zyde der eersten, welke hy, van 't jaar 1615 af, met zyne penne, ten dienst stondt. Ook woonde hy de Dordrechtsche Synode by, onder de aanschouwers (*w*), zo lang die Vergadering, met open deuren, gehouden werdt, maakende aantekeningen van 't gene hy zag en hoorde, die, sedert, in 't licht gegeven zyn (*x*). Hy hielp de gedaagde Remonstranten, eenen geruimen tyd, in het stellen van eenige schriften en brieven, die, geduurende het houden der Synode, ingesteld en afgevaardigd werden. Doch in February des jaars 1619, keerde hy naar Leiden, en tot de waarneeminge van zyn gewoonlyk beroep te rug (*y*). De Leer der Re-

(*u*) Soermans Kerk. Register, *bl.* 125.
(*v*) Soermans Academ. Regist. *bl.* 63, 422.
(*w*) Brandt II. *Deel*, *bl.* 243, 451, 524, 952. III. *Deel*, *bl.* 26, 85.
(*x*) *Vid.* Epist. Præst. & erudit. Viror. *p.* 513 *& seqq.*
(*y*) Brandt III. *Deel*, *bl.* 171, 404, 444.

Remonſtranten veroordeeld zynde op de Synode, werdt ook de Hooge Schoole gezuiverd, en Barlaeus, onder anderen, verlaaten van 't Onder-Regentſchap, omtrent het midden van July, en, in de volgende maand, ook van 't Profeſſorſchap in de Logica. Doch eer 't laatſte gebeurde, hadt hy, die voorheen Predikant geweeſt was, de Acte van Stilſtand getekend, en zig verbonden, voortaan, niet te prediken, ſchoon hy, ten zelfden tyde, betuigde, der Remonſtrantſche zaake nog toegedaan te blyven; welke betuiging hy, in July des jaars 1621, nog herhaalde (z). Midlerwyl, hadt hy, ontzet van zyn beroep, zig toegelegd op de Geneeskunde, en was, te Kaan in Normandye, tot Doctor bevorderd. Hy heeft, nogtans, deeze weetenſchap byna niet geoefend, en zig, te Leiden, daar hy bleef woonen, bezig gehouden, met het onderwys van jongelingen in de Philoſophie en in de geleerdheid, tot dat hy, in 't jaar 1631, tot Profeſſor der Philoſophie en der Welſpreekendheid, in de Doorlugtige Schoole te Amſterdam, beroepen werdt (a); daar hy, van groot en klein geëerd en bemind, zyn beroep, vlytiglyk, waarnam, en, van tyd tot tyd, eenige treffelyke Latynſche Gedigten en andere werken in 't licht gaf, tot dat hy, van eene zwaare ziekte aangetaſt, die hem den geeſt, geweldiglyk, benaauwde, en alleenlyk nu en dan eenige tuſſchenpoozingen gunde, 's daags na dat

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

(z) Brandt III. Deel, bl. 843, 849, 888 enz. 919. IV. Deel, bl. 522.
(a) Zie II. Deel, XIV. Boek, bl. 490.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

dat hy voor zyne Studenten nog gelezen hadt, op den veertienden January des jaars 1648 (*b*), overleedt. Over de natuur zyner ziekte, en de onmiddelyke oorzaak zyns doods, is verscheidenlyk geoordeeld. Zeker genoeg is 't, dat zyne ziekte eene vergaande zwaarmoedigheid is geweest, waarvan hy, reeds in 't jaar 1623, kort na 't ontdekken van den aanslag op het leeven van Prinse Maurits, aangetast geweest was, ter gelegenheid dat Schout Bont, te Leiden, hem, langs straat gaande, onverhoeds, een papier, welk hem ten deele uit de zak stak, ontrukte; 't welk hem, schoon 'er niets kwaads in stondt, derwyze ontstelde, dat hy, om te minder verdagt te zyn, tot driemaalen toe, in de openbaare Kerke ging: waarop, schryft BRANDT (*c*), eene zwaare wroeging en droefgeestigheid volgde, die egter, door den tyd, wederom verdween. Doch na zyn beroep te Amsterdam, in 't jaar 1632, trof hem nog grooter zwaarmoedigheid. Hy zelf spreekt 'er, in zekeren Latynschen brief, aan zynen Neeve *Cunaeus*, met deeze woorden, van: „ Ik, elendige, ben gestort in eene „ droefgeestigheid, veel zwaarder dan die „ my voor negen jaaren getroffen heeft. „ Eerst, heb ik my, door sterk studeeren, „ afgemat. Daarop is verstopping gevolgd. „ Vervolgens, is my, 't gene te vooren ligt „ scheen, zwaar voorgekomen. Eindelyk, „ heb ik, door ik weet niet welk eene klein-

„ moe-

(*b*) G. BRANDTS Poëzy, III. *Deel*, *bl.* 144.
(*c*) IV. *Deel*, *bl.* 955.

„ moedigheid, begonnen, my zelven t'ee- Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.
„ nemaal te mistrouwen, en te gevoelen,
„ dat ik onbekwaam ben, om deezen last
„ te draagen. Vervuld met deeze verbeel-
„ ding, leg ik, zit ik, byna zonder spraak,
„ en geheel moedeloos. En ik ben my zelf
„ naauwlyks, als my het deerlyk lot van myn
„ huisgezin te binnen komt. Ik, die de ge-
„ lukkigste was, ben de elendigste, in myne
„ oogen. De redenen, door welken, gy
„ my opbeurt, worden my, door braave
„ Luiden, dagelyks, voorgehouden. Ach!
„ Neef, ik ben de man niet, dien gy meent,
„ dat ik ben. Ik heb deeze post, uit eene ydele
„ en dwaaze overtuiging, aanvaard. Maar
„ ik gevoel nu, dat het heel wat anders is,
„ in 't byzonder, heel wat anders, in 't open-
„ baar, te onderwyzen. Ik heb die vrymoe-
„ digheid niet, als ik in 't openbaar onder-
„ wyzen moet, die my, wanneer ik in 't by-
„ zonder onderwees, plagt eigen te zyn. Ja;
„ ik ben zo vervuld van schroom, dat ik zelf
„ geen byzonder onderwys geeven durf.
„ Myne gezondheid is ook minder, uit hoof-
„ de myner droefgeestige verbeeldingen, en
„ der geneesmiddelen zelven. Myne slaap is
„ zwaar en afgebroken: de huishouding des
„ lighaams geheellyk ontsteld. My schiet
„ geene hoop over, dan op de barmher-
„ tigheid en magt des grooten Scheppers,
„ die my, eertyds, van diergelyke kwaal,
„ doch allengskens, verlost heeft. Want gy
„ weet, dat deeze ziekten van langen duur
„ zyn. Ik beveel my zelven en myn huis-
„ gezin, waarde Neef, aan uwe gebeden.

„ Ik

Zeventiende en agtiende eeuwe. Geleerden.

„ Ik heb geen' lust om meer te schryven, „ en dit treurig en my zeer lastig verhaal „ te vervolgen. Uit myn' styl, uit myne „ uitschrabbingen, zult gy ligtelyk konnen „ zien, hoe ik gesteld geweest ben, toen ik „ dit op 't papier bragt. De voorige krag-„ ten van lighaam en geest zyn geknakt. „ Myne Huisvrouw, die by my stondt, ter-„ wyl ik dit schreef, heeft myne pen ge-„ noegzaam bestierd. God geeve, dat ik „ blyder en beter schryven moge. Nu kan „ ik niet (*d*)."

Doch uit deezen naaren toestand, is Barlaeus ook gered, zo dat hy, in 't begin des jaars 1635, in staat was, om de openbaare Redevoering van den *Wyzen koopman* te doen: en uit de Brieven van den Drossaard Hooft, na dien tyd, aan en wegens hem geschreeven, schynt men te mogen afneemen, dat hy, nu en dan, en byzonderlyk omtrent den aanvang des jaars 1639, toevallen van onpasselykheid gehad (*e*); maar, verder, tot diep in 't jaar 1646, eene redelyk goede gezondheid genooten heeft. Doch toen schynt hy van zyne oude kwaale, op nieuws, aangetast te zyn. Men heeft verteld en geloofd, dat hy meende van glas te te wezen, en vreesde aan stukken gestooten zullen worden; of van boter, of stroo: waarom hy zig ver van 't vuur hieldt. Sommigen meenen, dat hy in eene put gevallen, of gesprongen, en zo gesmoord is. Doch in

(*d*) Claror. Viror. Epist. *e Museo* J. Brant. *p.* 118.
(*e*) Epist. M. Z. Boxhornii e Museo J. G. Meelii *p.* 166.

in de Lykrede, door *Joannes Arnoldus Corvinus*, over hem uitgesproken, leest men, dat den Redenaar verhaald was, hoe eene schielyke flaauwte, die, in dien tyd, veelen trof, den overleeden de dood gedaan hadt (*f*).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Barlaeus heeft zig, inzonderheid door zyne Latynsche Verzen en Redevoeringen, beroemd gemaakt. Ook zyn 'er brieven van hem in 't licht, die by de kenners geagt worden. Weinige maanden voor zynen dood, heeft hy een verhaal van de Krygsbedryven van Prinse Joan Maurits van Nassau in Brazil in 't licht gegeven. Alle deeze werken hebben hem agting verworven, by de geleerde weereld. Doch zyne scherpe Twistschriften, ten behoeve der Remonstranten, hebben hem de ongunst van veele Kerkelyken op den hals gehaald; welker hevige wederleggingen ook, zo men wil, iet hebben toegebragt, tot 's mans droefgeestigheid. Ik meen egter, dat hy zig nimmer openlyk tot de Remonstranten gevoegd heeft, toen dezelven eene byzondere gezindheid uitmaakten (*g*): schoon hy, in 't jaar 1634, zynen Zoon, in stilte, door eenen hunner Predikanten, hadt laaten doopen (*h*).

By Barlaeus, voegen wy, schoon hy eenige jaaren laater gebloeid heeft, den beroemden Historieschryver en Digter,

Geer-

(*f*) *Voiez* BAYLE Diction. *Art.* BARLEUS *Rem.* E. & F.
(*g*) *Vid.* Praest. & eruditor. Viror. Epist. *p.* 738.
(*h*) *Zie* II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 494.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden. Geeraardt Brandt.

GEERAARDT BRANDT,

die met zyne Dogter gehuwd geweest is, en hem *zynen eersten Mecenas* plagt te noemen. Brandt werdt, op den vyf en twintigsten July des jaars 1626, te Amsterdam gebooren. Zyn Vader, een Horologiemaaker hier ter Stede, en een der Hoofden van den Schouwburg, ook *Gerret Brandt* genaamd, was der Remonstranten gezindheid toegedaan, en tekende, in 't jaar 1628, de Volmagt, volgens welke, men vryheid van Godsdienstoefening voor deeze gezindheid dagt te verzoeken (*i*). Zyne Moeder was *Cornelia Jervens*, elders *Neeltje Jeroens* genaamd. In zyne jeugd, deedt hy zyns Vaders handwerk; doch toonde, al vroeg, trek tot de Digt- en Tekenkunde. Naauwlyks zeventien jaaren oud, digtte hy een Treurspel, *de Veinzende Torquatus* genaamd; 't welk, met veel toejuiching, ten tooneele gevoerd werdt, en den jongen Digter bekend maakte by Barlaeus, die 't spel met een lofvers vereerde. Hy schreef, sedert, nog eenige andere Gedigten: doch verkreeg zig, nog geen een en twintig jaaren oud, in 't jaar 1647, eene algemeene agting, door het opstellen eener Lykrede in onrym op den Ridder Hooft, die, door den Tooneelspeeler van Zjermesz, op den Schouwburg, uitgesproken werdt. Barlaeus, Huigens, Vondel in 't byzonder, die deeze rede hadden aangehoord, waren opgetoogen van verwondering, over de zuiver-

(*i*) *Zie* II. *Deel*, XIV. *Boek*, *bl.* 402.

verheid en kragt van taale, die in dezelve uitſtaken. De laatſte liet 'er zig, naar 't gene 'er Anslo van gezongen heeft, dus, openlyk, over uit: Zeventiende en agttiende eeuwe. Geleerden.

— — — Dees heeft natuur te baat,
Het zy hy ſchryft op maat of zonder maat,
Zyn oordeel is ervaren.
't Verſtand quam voor de jaaren (k).

Brandt zong, in 't volgende jaar, een' korten treurzang op het overlyden van Barlaeus, wiens Dogter, *Suzanna*, hem, ſedert eenigen tyd, bekoord hadt, terwyl zy hem ook niet ongenegen was. Doch Brandts beroep, het horologiemaaken, ſtondt haar tegen. Om haar te behaagen, leerde hy de Latynſche taale, en oefende zig, vervolgens, drie jaaren, in de Godgeleerdheid, in de Kweekſchoole der Remonſtranten, te Amſterdam, onder den Profeſſor *Stephanus Curcellaeus*. In 't jaar 1652, werdt hy, tot Leeraar der Remonſtranten, te Nieuwkoop, beroepen; 't welk Jan Vos, ſchamper genoeg, deedt ſchryven, dat *de Liefde van een' Tooneelpoëet een' Predikant gemaakt* hadt (l). Hy tradt, kort daarop, met Suzanna van Baarle, in de egt: die hem verſcheiden' kinderen gebaard heeft. In 't jaar 1657, vong hy aan te arbeiden aan de *Hiſtorie der Reformatie*, waarvan hy, eerlang, een kort begrip in 't licht gaf, welk zeer geprezen werdt. Hy vervolgde dee-

(k) Lof- en Lykdichten op G. Brandt, *bl* 75.
(l) Gedichten II. *Deel*, *bl.* 295.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

deezen arbeid te Hoorn, werwaards hy, in 't jaar 1660, beroepen werdt, en gaf, drie jaaren laater, de tien eerste boeken in *octavo* uit, die tot aan 't jaar 1600 liepen. Doch deezen, die slegts het *eerste* Deel van een grooter werk stonden uit te maaken, kwamen, andermaal, in 't jaar 1671, in *quarto*, te voorschyn, en werden, drie jaaren daarna, van een *tweede* Deel gevolgd; welk de Historie der Reformatie, tot aan 't jaar 1618, en de beginsels der scheuringe tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten, inhieldt. De Noordhollandsche Synode viel, over dit *tweede* Deel, klagtig by 's Lands Staaten, als behelsde het „ scherpe en hoo„ nende uitdrukkingen, tegen verscheiden' „ Predikanten niet slegts; maar zelfs tegen „ de Prinsen van Oranje; en daarenboven „ eenige blykbaare valschheden." De Staaten vonden, derhalve, geraaden, het Octroi, welk zy op het Werk verleend hadden, in te trekken, en den Schryver te beveelen „ zig, in het schryven en uitgeeven „ van het vervolg zyner Historie, van alle „ aanstootelykheid, zo omtrent de Regee„ ring als omtrent de Kerk, te onthouden." De twee volgende Deelen, die de Historie der Dordrechtsche Synode vervatten, en in het jaar 1623 eindigen, zyn eerst, lang na des schryvers dood, in 't jaar 1704, uitgekomen. Midlerwyl, hadt Brandt, in 't jaar 1666, ook eene *Historie van Enkhuizen*, zonder byvoeging van zynen naam, in 't licht gegeven, en was, in 't volgende jaar, te Amsterdam beroepen, daar hem, in 't jaar

1674,

1674, zyne huisvrouw ontviel; en daar hy, in 't jaar 1675, andermaal, in de egt tradt, met *Cathårina van Zorgen*, by wien hy geene kinderen verwekt heeft. Sedert, bezorgde hy eene nieuwe Uitgaave van Hoofts *Nederlandsche Historiën* en andere *Werken*, en van Vondels *Poëzye*; welke Uitgaaven hy, onder anderen, versierde, met de Leevensbeschryvingen deezer vermaarde mannen. De laatste tyd zyns leevens besteedde hy aan de beschryvinge van 't *Leeven van den Admiraal de* Ruiter, een werk, welk hy, met ongemeene naarstigheid, samengesteld, en waaraan hy, honderd dagen, veertien uuren 's daags, te kost gelegd hadt. 't Was, in den Herfst des jaars 1685, naauwlyks half afgedrukt, toen Brandt, zyne kinderen in den Haage en te Rotterdam bezoekende, van koorts en buikloop werdt aangetast, die hem, ter laatstgemelde Stede, op den twaalfden October, uit het leeven rukten. Hy werdt, in de Fransche Kerke, ter aarde gebragt, in 't zelfde graf, daar zyn jongste Zoon, *Geeraard*, geagt Leeraar onder de Remonstranten te Rotterdam, twee jaaren te vooren, begraaven geworden was. In de Beschryvinge van Brandts Leeven, door den Zoon zyner Dogter, *Joan de Haas*, opgesteld, en, in 't jaar 1740, uitgegeven, wordt nog van twee werken van onzen Historieschryver gewaagd, die, na zynen dood, in 't licht gekomen zyn, de *Historie der Regtspleeging over de Heeren Oldenbarneveld*, *Hogerbeets en de Groot*, en den *Dagwyzer der Geschiedenissen*. Men kan 'er het *Onpartydig Chronyxken*.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Geleerden.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe.

Geleerden.

ken byvoegen; 't welk, door Brandt, zo ik my niet bedriege, tot aan 't jaar 1650, gebragt; doch, naderhand, door anderen, veel gebrekkelyker, vervolgd is.

Men heeft Brandt, ten allen tyde, geteld onder de voornaame Digters, en vooral, onder de beste Nederlandsche Historieschryvers, zo ten opzigte van den styl, als van de wyze van verhaalen. De Gereformeerde Predikanten alleen hebben, in 't algemeen, geoordeeld, dat hy, ingenomen met zyne gezindheid, de zaaken der Remonstranten te gunstig voorgedraagen heeft, in zyne *Historie der Reformatie.* De eerwaardige Digter Vollenhove, Predikant in den Haage, en zulk een vriend van Brandt, dat hy hem, somtyds, in zyne Brieven, *Broeder* noemde, liet zig, deswege, in zyn Lykdigt op onzen Historieschryver, in deezer voege, uit:

Indien 't geschil, dat lant en kerk beroerde,
's Mans zucht voor zyn gevoelen niet vervoerde,
En bleek zyn vrêgezintheit niet verdwaalt
Van 't vredespoor, in 't branden van zyn' yver,
De kerk vernam van geen' historischryver
Haar kruislot en bedryf zo net verhaalt.

Nogtans, is my niet bekend, dat hem immer beweezen is, dat hy der waarheid, in 't verhaalen van 't gebeurde, te kort gedaan hadt. Voor 't overige, is hy, schoon niet t'eenemaal ongeagt by de Gereformeerde Kerkelyken van zynen tyd, met de gemaatigdsten van welken, hy zelfs briefgemeen-

meenschap hieldt (*m*); egter meer gezien geweest by Luiden van Regeeringe, sommigen van welken zelfs zaaken van gewigt aan hem vertrouwden, gelyk, des noods, met de stukken, zou konnen getoond worden. Wy hebben ook, op eene andere plaats (*n*), reeds te kennen gegeven, dat hy, naar alle waarschynlykheid, *de Arminiaansche Predikant* geweest is, door wien, de Fransche Ambassadeur d'Avaux de Amsterdamsche Regenten, onderling, en met de Provincien Friesland en Stad en Lande, zogt te vereenigen. D'Avaux hieldt hem voor *een man van verstand, en van veel vermogen by de Heeren van Amsterdam*: en vergde hem, hierom, tot briefwisseling, die Brandt, nogtans, voorzigtiglyk, afsloeg, te kennen geevende, dat de berigten, die de Ambassadeur herwaards wilde schikken, aan twee voornaame Leden der Regeeringe konden gezonden worden, die 'er, in de Vroedschap, gebruik van zouden konnen maaken (*o*). De Historieschryver Brandt heeft, behalve Geeraard, dien wy reeds genoemd hebben, nog twee Zoonen gehad, die hem overleefd hebben, *Kaspar* en *Johannes*, beide Predikanten onder de Remonstranten. Doch geene van deeze Zoonen zyn te Amsterdam gebooren, noch hebben 'er zulk een gedeelte huns leevens gesleeten, dat wy hun eene bekwaame plaats, in dit *Boek*, konnen inruimen; schoon zy zig, anderszins, door verscheidenerlei slag van

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

(*m*) *Zie* J. DE HAAS Leeven van G. BRANDT.
(*n*) II. *Deel*, XX. *Boek*, *bl.* 73.
(*o*) Negociat. *du* Comte D'AVAUX, *Tom.* I, *p.* 102.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

van werken, eenen naam gemaakt hebben. Kaspar schynt de zwaarmoedigheid van zynen Grootvader Barlaeus overgeërfd gehad te hebben; in eenen hevigen aanval van welke, hy, hier ter Stede, in October des jaars 1696, overleeden is (p). Johannes is, op den dertienden January des jaars 1707, insgelyks, te Amsterdam, gestorven (q). Hy heeft, onder anderen, eene Dogter nagelaaten, *Susanna Wilhelmina* genaamd, die, met *Jacob van Merken* gehuwd zynde, de beroemde Amsterdamsche Digteres Lucretia Wilhelmina van Merken ter weereld gebragt heeft, in wier onlangs uitgegeven David, men, op elke bladzyde, twyfelt, of men meer door den deftigen zwier van 't Heldendigt, dan door de bevallige schilderagtigheid van den Veldzang, bekoord en verrukt worde.

De namaagschap van Brandt met Barlaeus heeft ons de orde des tyds een weinig doen te buiten gaan. Wy treeden, derhalve, te rug tot zulken, die zig, voor Brandt, te Amsterdam, vermaard gemaakt hebben. En hier ontmoet ons

David Blondel.

David Blondel,

die wel, te Chalons in Champagne, voor 't einde der zestiende eeuwe, en, zo sommigen schryven, in 't jaar 1591, gebooren is; doch de laatste jaaren zyns leevens hier ter Ste-

(p) *Zie* de Boekzaal *van* P. Rabus *May en Juny* 1698. *bl.* 458.

(q) *Zie* Cl. Bruyns Zededichten II, *Deel*, *bl.* 563.

Stede heeft doorgebragt. Hy werdt, in 't jaar 1614, tot den Predikdienst beroepen, en schreef, kort daar na, verscheiden' werken, tot verdediging der Gereformeerde Kerken, in Frankryk. Men heeft hem geroemd, als een man van een wonderbaarlyk geheugen, die alles, wat hy, in oude en nieuwe Schryvers, gelezen hadt, met eene onbegrypelyke vaardigheid en naauwkeurigheid, wist te pas te brengen. De Gereformeerde Kerken in Frankryk leiden hem, in 't jaar 1626, op, tegen den Kardinaal Baronius, te schryven. Doch hy heeft dit werk niet voltrokken. De Jaarboeken van Baronius, op den rand van welken, hy eenige aantekeningen geschreeven hadt, zyn, in laater' tyd, door de Stad Amsterdam, ten dienste haarer Boekerye, gekogt, en sedert, op bevel van Burgemeesteren, gebruikt, door eenen Predikant, *Magendie* genaamd, en uit Bearn herwaards gevlugt, die eene zogenaamde wederlegging van den Kardinaal in 't licht gegeven heeft, met welke, hy kleine eer heeft ingelegd. Wat Blondel aangaat; hy werdt, in 't jaar 1631, beroepen tot Professor te Saumur. Doch dit beroep hadt geenen voortgang. Blondel schreef verscheiden' geleerde werken, byzondere deelen der Kerkelyke Historie betreffende, een, onder anderen, om te bewyzen, dat de Historie van de Pausin Joanna een louter verdigtsel is; met het uitgeeven van welk werk, hy merkelyken aanstoot gaf aan eenige Gereformeerden. Na de dood van *Gerardus*

Zeventiende en Agtiende Eeuwe.

Geleerden.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

Joannes Vossius, werdt hy, tot Professor in de Historien, beroepen, in de Doorlugtige Schoole, te Amsterdam. Hy kwam, hier ter Stede, in 't jaar 1650. En schreef 'er, gedurende den oorlog met de Republyk van Engeland, ten tyde van Kromwel, eenige *Godsdienstige en Staatkundige Aanmerkingen*, die veelen, in Holland, mishaagden, om dat 'er 't Parlement en de Parlementsgezinden, en derzelver gedrag omtrent Karel den I., al te sterk, in veroordeeld werden. Voorts, maakte Blondel zig ook, by sommigen, verdagt van Arminiaanerye. Hy hadt niet lang hier ter Stede gewoond, toen hy geheel blind werdt: in welken staat, hy, nog eenige jaaren, geleefd heeft, en eindelyk, op den zesden of negenden April des jaars 1655, overleeden is (*r*).

JOANNES CLOPPENBURGH.

JOANNES CLOPPENBURGH

is, op den dertienden May des jaars 1592, hier ter Stede gebooren. In zyne jeugd, de Latynsche Taale geleerd hebbende, werdt hy, als kweekeling der Stad, gezonden naar 's Lands Hooge Schoole te Leiden, daar hy, zig eenige jaaren in de Godgeleerdheid hebbende geoefend, in 't jaar 1616, bekwaam geoordeeld werdt, om de Gemeente van Aalburg en Heesbeen, in 't Land van Heusden, als Proponent, te dienen: twee jaaren laater, werdt hy Predikant te Heusden; van waar hy, in 't jaar 1621, in zyne Geboortestad, Am-

(r) *Voiez* BAYLE Diction. *Art.* BLONDEL (*David*).

Amſterdam, beroepen werdt. Hier voegde hy zig, in 't jaar 1628, aan de zyde der zulken, die misnoegen hadden opgevat tegen de Wethouderſchap, over het dulden der Remonſtrantſche Vergaderingen, 't welk van zulk een gevolg was, dat hy, dugtende, dat hem, even als Smout gebeurde, eenige ſchande mogt worden aangedaan, op den raad zyner vrienden, in 't jaar 1629, de Stad en zynen dienſt verliet (*s*), en zig, eenigen tyd, te Leiden onthieldt; vanwaar hy, in 't jaar 1630, in den Briele beroepen werdt. Hier tien jaaren geſtaan hebbende, werdt hy, tot Profeſſor op de Gelderſche Hooge Schoole te Harderwyk, bevorderd, in 't jaar 1640. Doch deeze poſt bekleedde hy ſlegts vier jaaren. In 't jaar 1644, werdt hy, tot Profeſſor der Godgeleerdheid en Akademieprediker, naar de Frieſche Hooge Schoole te Franiker, beroepen; daar hy, in 't jaar 1652, overleeden is (*t*). Eenigen zyner geleerdſte werken zyn gevoegd, in de groote verzameling van Uitleggeren der H. Schriften, onder den naam van *Critici Sacri*, in 't licht gegeven. De overigen zyn, door 's mans Neef, den beroemden *Joannes a Marck*, in drie deelen *in quarto*, verzameld, en naderhand, nog eens, herdrukt.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUW. GELEERDEN.

AR-

(*s*) COMMELIN, *bl.* 865.
(*t*) VEERIS Kerk. Alphab. *bl.* 31.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Geleerden. Arnoldus Senguerdius.

ARNOLDUS SENGUERDIUS

werdt, in 't jaar 1610, te Amsterdam, geboren, en studeerde op 's Lands Hooge Schoole te Leiden, daar hy, in zyn negentiende jaar, tot Doctor in de Philosophie, bevorderd werdt. In 't jaar 1638, werdt hy, tot buitengewoonen, en in 't jaar 1639, tot gewoonen Professor, op de Hooge Schoole te Utrecht, aangesteld. Zyne Hoogheid, Fredrik Henrik, deedt hem, sedert, aanzoeken, om de Philosophie, op de doorlugtige Schoole te Breda, te onderwyzen; 't welk hy van de hand wees. Doch in 't jaar 1648, werdt hy, in dezelfde hoedanigheid, in Barlaeus plaatse, beroepen in de Doorlugtige Schoole van zyne Geboortestad, Amsterdam; welk beroep hy aanvaardde. Hy gaf hier ook lessen in de Overnatuurkunde, en werdt, eerlang, door de Bezorgers der Schoole, tot *Bibliothecarius* aangesteld (*u*). In de verzameling van geleerde Brieven, door ANTONIUS MATTHAEUS uitgegeven, vindt men 'er een', door *Joannes Isaacus Pontanus*, aan onzen Senguerdius geschreeven, waarin zyne naarstigheid hooglyk geroemd wordt; hebbende hy, in één Akademisch half jaar, verscheiden Philosophische stellingen verdedigd (*v*). Hy volgde de Philosophie van Aristoteles nog; gelyk, uit zyne uitgegevene werken, blykt. Hy is, op den agtsten Maart des

(*u*) SOERMANS Akadem. Register, *bl.* 146. Bibl. Belg. *Tom.* I. *p.* 104.
(*v*) A. MATTHAEI Syll. Epistol. *p.* 147.

des jaars 1667, overleeden. Zyn Zoon *Wolpberdus*, dien hy, by zyne Huisvrouwe, *Cornelia Webber*, verwekt hadt, is te Utrecht gebooren, en Professor der Philosophie, op 's Lands Hooge Schoole te Leiden, geweest, daar hy, in 't jaar 1724, overleeden is. Zeventiende en Agttiende eeuwe. Geleerden.

Joannes van Horne

Joannes van Horne.

is, in 't jaar 1621, hier ter Stede, gebooren. Zyn Vader was *Jacob van Horne*, Bewindhebber der Oostindische Maatschappye. De Zoon, zig, in de Geneeskunde, op de Utrechtsche Hooge Schoole, geoefend hebbende, deedt, sedert, eene reis naar Italie en Zwitserland, en werdt, te Bazel, bevorderd tot Doctor. Vervolgens, de Hooge Schoole te Montpellier en te Orleans bezogt hebbende, keerde hy te rug naar Amsterdam, daar hy tot Professor der Ontleed- en Heelkunde, in de Doorlugtige Schoole, werdt aangesteld. Doch in 't jaar 1653, werdt hy, in deeze zelfde hoedanigheid, naar 's Lands Hooge Schoole te Leiden, beroepen. Hy hieldt zig hier, behalve met het onderwys der jeugd in de genoemde weetenschappen, bezig met het schryven van eenige Genees- en Heelkundige werken, en met het verbeteren, en op nieuws uitgeeven der werken van anderen. Galenus werk over de Beenderen is, door hem, in 't Griekseh en in 't Latyn, in 't licht gebragt. Hy verstondt niet alleen deeze, maar nog vyf andere taalen, behalve zyne moedertaal. Hy is, op

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN. NICOLAUS FONTANUS.

op den vyfden January des jaars 1670, overleeden (*w*).

NICOLAUS FONTANUS,

Fontein of *de la Fontaine*, een inboorling deezer Stad, heeft wat vroeger gebloeid dan van Horne, en de Geneeskonst, hier ter Stede, met lof, geoefend. Hy heeft verscheiden Geneeskundige werken geschreeven (*x*), die, in zynen tyd, zeer geagt waren. In 't jaar 1640, werdt hy tot *Inspector Collegii medici*, of Opzigter over 't Geneeskundig genootschap, verkooren. *Joannes Fonteyn*, Lyfarts van Prinse Maurits, is, zo ik my niet bedriege, een ouder Broeder van Nicolaas geweest, en heeft, hier ter Stede gewoond, daar hy, nevens andere luiden van aanzien, ook Lessen over de Ontleedkunde gegeven heeft, boven de kleine Vleeschhal in de Nes (*y*). Beide zynze, meen ik, Zoonen van *Teunis Fontein* en *Belie Plemp*. Wat laater, bloeide, hier ter Stede, een geleerd Geneesmeester, *Isaac de la Fontaine* genaamd, dién ik, alleen uit de Latynsche Gedigten van *Robertus Keuchenius*, Arnhemer van geboorte en Professor der Historien, in de Doorlugtige Schoole deezer Stad, heb leeren kennen (*z*). Hy heeft, op deeze Gedigten, een Grieksch Lofvers gemaakt. Doch ik weet niet, of hy een Amsterdammer en van de namaagschap

der

(*w*) SOERMANS Akadem. Regist. *bl.* 56, 87. Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 662.

(*x*) Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 909.

(*y*) COMMELIN, *bl.* 650, 652.

(*z*) R. KEUCHENII Musf. Juvenil. 1662. *edit. p.* 44, 199.

der gemelde twee Fonteinen geweest zy, of niet.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN. NICOLAAS JANSZOON VAN WASSENAER.

NICOLAAS JANSZOON VAN WASSENAER

schreef zig, op den titel zyner werken, *Amsterdammer Medicyn*; waaruit sommigen schynen opgemaakt te hebben, dat hy, te Amsterdam gebooren was (*a*); schoon hy, volgens anderer aantekening, te Heusden, ter weereld was gekomen (*b*). Indien hy, gelyk ik meen, een Zoon geweest is van den Predikant *Jan Nicolaaszoon van Wassenaer*, schynt hy, op Stads kosten, gestudeerd te hebben (*c*). Eenigen melden, dat hy ook Conrector der Latynsche Schoole te Haarlem geweest is (*d*). Hy was bedreeven in de Griekfche taale; in welke, hy een Gedigt over 't beleg van Haarlem uitgegeven heeft. 't Is zeker, dat hy de Geneeskunde, omtrent het jaar 1620, te Amsterdam, heeft geoefend. In 't Nederduitsch, heeft hy ook eenige werken in 't licht gegeven: onder anderen, een *Chronyk der Geschiedenissen van Turkye*, en een *Historisch Verhaal* van 't genen, ten zynen tyde, van jaar tot jaar, in de bekende weereld, voorviel: welk verhaal, door *Barend Lampe*, ook een Geneesmeester hier ter Stede, van het jaar 1631 af, vervolgd is. Of van Wassenaer toen reeds overleeden ware, of, om de eene of de andere reden, het vervolgen van zyn Historisch ver-

(*a*) PARS Naamrol, *bl.* 95.
(*b*) Bibl. Belg. *Tom.* II. *p.* 925.
(*c*) *Zie* II. *Deel*, XII. *Boek*, *bl.* 162.
(*d*) COMMELIN, *bl.* 865.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. verhaal hadt laaten vaaren, is my nergens gebleeken.

Geleerden. Alexander Morus.

Alexander Morus,

van Schotsche afkomst, en te Castres in Languedoc, in 't jaar 1616, gebooren, werdt, in den ouderdom van twintig jaaren, gezonden naar Geneve, om zig aldaar verder te oefenen in de Godgeleerdheid; waarop hy zig reeds, in zyne Geboorteplaats, hadt toegelegd. Terwyl hy zig hier ophieldt, werdt hy, tot Professor in de Grieksche Taale, verkooren, en in 't jaar 1642, tot Professor in de Godgeleerdheid, in de plaats van den beroemden Spanheim, die naar Leiden vertrokken was. Eenige jaaren laater, bragt Salmasius te wege, dat hy tot Professor en Predikant te Middelburg beroepen werdt, welk beroep hy verkoor, boven 't Professorschap op de Geldersche Hooge Schoole te Harderwyk, welk hem, te gelyk, werdt opgedraagen. Zelfs wees hy 't Professorschap in de Historien, op de Doorlugtige Schoole te Amsterdam, van de hand, welk hem, ten zelfden tyde, aangebooden was. Hy bleef, eenige jaaren, te Middelburg; doch in 't jaar 1655, werdt hy, op nieuws, hier ter Stede, in de plaats van Blondel, beroepen tot Professor in de Historien, op zulke voordeelige voorwaarden, dat hy de post, gereedelyk, aannam, en eenigen tyd loffelyk bekleedde. Ondertusschen, was 'er, toen hy nog te Geneve stondt, reeds iet, op zyne Leer en op zyn gedrag, te zeggen geweest, waartegen hy

hy zig, onder anderen, met een getuigschrift der Wethouderschap, gedekt hadt. Hy hadt, sedert, ook met den beroemden *Milton*, overhoop gelegen, die hem zo vinnig hadt aangetast, dat hy goedvondt, Burgemeesteren van Amsterdam, insgelyks, te verzoeken, om een getuigschrift wegens zyn goed gedrag, welk hem, op den elfden July des jaars 1654, verleend werdt (*e*). Kort hierna, deedt hy, met verlof van Burgemeesteren, eene reis naar Italie; doch bleef zo lang uit, dat hy, in Amsterdam te rug gekeerd, veel moeite hadt, om zig, deswege, te verontschuldigen, naar behooren. De oude bezwaarnissen wegens zyne Leere, en eenige nieuwen werden ook wederom opgehaald, op de Walsche Synoden, daar hem, ten laatste, alle Kerkelyke dienst, in deeze Landen, verbooden werdt. Burgemeesteren van Amsterdam, toen weinig nut van hem konnende trekken, in de Doorlugtige Schoole, gaven hem, insgelyks, zyn afscheid, op den vyf en twintigsten Maart des jaars 1659 (*f*). Hy trok, sedert, naar Frankryk, daar hem de Synoden ook luttel rust lieten. Eindelyk, overleedt hy, te Parys, aan 't huis van de Hertoginne van Rohan, in September des jaars 1670. Hy heeft, behalven eenige uitleggingen over de H. Schrift, en eenige Theologische werken, ook een bondel Latynsche Redevoeringen en Gedigten in 't licht gegeven (*g*).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Lu-

(*e*) Groot-Memor. *N.* IV. *f.* 22.
(*f*) Groot-Memor. *N.* IV. *f.* 190.
(*g*) Bayle Dictionn. *Art.* Morus. (*Alexandre*)

Zeventiende en agtiende eeuwe. Geleerden. Ludovicus Wolzogen.

Ludovicus Wolzogen

is, even als Morus, Professor der Historien in de Doorlugtige Schoole deezer Stad geweest; doch te Amersfoort gebooren. Hy hadt zig, in zyne jeugd, op de oefening der Godgeleerdheid toegelegd, en deedt, tot Proponent bevorderd zynde, eene reis door Frankryk, Italie en Duitschland, waarna hy zig, eenen geruimen tyd, te Geneve ophieldt. Hier te Lande, te rug gekeerd, werdt hy, tot Predikant der Walsche Gemeente te Groningen, en daarna, te Middelburg, in dezelfde Gemeente, beroepen. Hier stondt hy, tot in 't jaar 1664, wanneer hy tot Predikant der zelfde Kerke, te Utrecht, en te gelyk tot buitengewoonen Professor der Kerkelyke Historien, beroepen werdt. Doch in 't jaar 1670, werdt hem 't Professorschap der Historien, in de Doorlugtige Schoole te Amsterdam, opgedraagen: 't welk hy, twintig jaaren agtereen, loffelyk, bekleed heeft. Te gelyk was hy, tot Predikant der Walsche Gemeente alhier, beroepen. Hy heeft verscheiden' geleerde werken in 't licht gegeven. Ter gelegenheid van eenen twist met den Professor van der Waaijen, over de nieuwe Philosophie van Descartes, werdt Wolzogen beschuldigd, dat hy den Sociniaanen te veel toegegeven hadt. Hy is, op den den dertienden November des jaars 1690, overleeden, en te Utrecht begraaven. De Heer Casparus Burman heeft, uit den mond van *Fabricius de la Bassecour*, aangetekend, dat Burgemeesteren van Amsterdam,

dik-

dikwils, op Wolzogen begeerd hadden, dat hy 't Professorschap en den Predikdienst zou nederleggen; wanneer zy hem, tot Pensionaris der Stad, wilden aanstellen; doch dat hy zulks, heuschelyk, van de hand geweezen hadt (*b*).

Zeventiende en agttiende eeuwe. Geleerden.

Johannes van der Waaijen, van wien wy, zo even, gewaagd hebben, is hier ter Stede gebooren. Zig op de studie der Godgeleerdheid hebbende toegelegd, werdt hy, in 't jaar 1662, te Spaarnewoude en te Spaarnedam, en in 't jaar 1665, te Leeuwaarden, tot Predikant, beroepen. De geschillen in de Kerke, tusschen de aanhangers der Leere van Voetius en Coccejus, ten deezen tyde, van de eene en de andere zyde, met veel hevigheid, gedreeven wordende, koos van der Waaijen wel de zyde van de laatsten; doch arbeidde, desonaangezien, aan de herstelling der vrede tusschen Voetius en Maresius, die meer dan vyf en twintig jaaren met elkanderen overhoop gelegen hadden, en zig, in 't jaar 1669, onderling, verdroegen. Maresius kantte zig, vervolgens, en inzonderheid na de verandering der Regeeringe, in 't jaar 1672, tegen de Coccejaanen, dezelven, by de hooge Overheid, afschilderende als Arminiaansgezinden, Barnevelds-, en Wittsgezinden. En de yveraars, die 't met hem hielden, bragten, eindelyk, te wege, dat van der Waaijen, die, in 't jaar 1672,

Johannes van der Waaijen.

(*b*) Burmanni Traj. erudit. p. 458.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Geleerden.

te Middelburg, beroepen was, in December des jaars 1676, om dat hy 't beroep van *Wilhelmus Momma*, verdagt van Coccejaanerye, hadt helpen bevorderen, door den Prinse Erfstadhouder, Willem den III., van zynen dienst verlaaten, en uit Zeeland gezet werdt. Hy begaf zig toen naar zyne Geboortestad, Amsterdam, daar hy, by veele voornaame luiden, wel gezien was. Doch in 't jaar 1678, werdt hy, tot Professor in de Godgeleerdheid, beroepen, op de Friesche Hooge Schoole te Franiker, daar hy de Leer van Coccejus, met mond en penne, verdedigde (*i*). Hy stondt ook diep in de gunst van den Stadhouder van Friesland, Prinse *Henrik Kasimir*, en de Prins van Oranje hieldt hem verdagt, dat hy deezen, uit weêrwraak over 't gene hem in Zeeland aangedaan was, aanspoorde, tot het volgen van maatregels, die met de inzigten des Stadhouders van Holland streeden. Doch in 't jaar 1685, arbeidde van der Waaijen, om het misnoegen, welk tusschen de twee Stadhouders ontstaan was, by te leggen: 't welk hem, eindelyk, gelukte, schoon de Provincien Friesland en Stad en Lande beide, volgens sommiger aantekening, niet zeer te vrede waren, over de voorwaarden, op welken, de eendragt hersteld geworden was. Ook leedt het niet lang, of daar ontstondt nieuw misnoegen, tusschen de twee Prinsen; om welk by te leggen, ik vind, dat van der Waaijen, in December des ge-

(*i*) Veeris Kerk. Alph. *bl.* 165. Kort en Opr. Verhaal van den oorsprong der Broedertwisten, *gedrukt* 1708. Vaderl. Hist. XIV. *Deel*, *bl.* 448, 449.

gemelden jaars, een heimelyk gesprek, in den Haage, met den Prinse van Oranje, gehad heeft (*k*). Van zyne verdere verrigtingen in Staatszaaken, is niet van belang tot myne kennisse gekomen. Hy heeft verscheiden' Godgeleerde werken geschreeven, en, onder anderen, ondernomen, Bekkers *Betoverde weereld* te wederleggen. Hy is, in November des jaars 1701, te Franiker, overleeden (*l*).

Zeventiende en agttiende eeuwe. Geleerden.

Benedictus de Spinoza,

Benedictus de Spinoza.

Jood van afkomst, wiens denkbeeldig en ongerymd samenstelsel van Godgeleerdheid en Zedekunde, in de zeventiende en in 't begin der agttiende eeuwe, veel gerugts gemaakt heeft, en, door veelen, en op veelerlei wyze, wederlegd is geworden, is ook te Amsterdam, den vier en twintigsten November des jaars 1632, gebooren (*m*), waarschynlyk, van geringe ouders, alzo hy geen middel van bestaan gehad zou hebben, zo een zyner vrienden hem, by uitersten wil, niet van onderhoud voorzien hadt. Een Geneesmeester, *François van den Ende* genaamd, onderwees hem, hier ter Stede, in de Latynsche taale. Hy oefende zig ook, in zyne vroege jeugd, in de Joodsche Godgeleerdheid, en was, in 't Hebreeuwsch, en ook eenigszins in 't Grieksch bedreeven. Doch na verloop van eenige jaaren, leide hy

(*k*) Negociat. du Comte d'Avaux, *Tom.* IV. *p.* 189, 294, 330, 334, 335. *Tom.* V. *p.* 208.

(*l*) Veeris Kerkel. Alphab. *bl.* 165.

(*m*) Brandt Dagwyzer, *bl.* 617.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE.

GELEERDEN.

hy zig t'eenemaal toe op de ſtudie der Carteziaanſche Philoſophie, op welke, zyn Godgeleerd ſamenſtelſel, geheellyk, gebouwd is; waarom het ook, met het verval deezer Philoſophie, geheellyk, in kleinagting is geraakt. Ondertuſſchen, week hy, allengskens, meer en meer af van 't Joodendom; ſchoon de Synagoge te Amſterdam, zo ſommigen willen, aanboodt, hem te verdraagen, en hem zelfs een jaargeld toe te leggen, indien hy zig voegen wilde naar haare uiterlyke Kerkplegtigheden. Doch hy kon niet goedvinden, zo zeer te veinzen. Miſſchien, zou hy langer onder de Jooden verkeerd hebben, zo hy niet, op eenen avond, uit den Schouwburg komende, verraaderlyk, door eenen Jood, met een mes, gegriefd geworden was. De wond hadt egter weinig om 't lyf, en genas, ligtelyk. Hy ſcheidde zig, ſedert, geheellyk af van de Jooden, en werdt, vervolgens, door hen, in den ban gedaan. Wat laater, verliet hy Amſterdam; woonde, eenen tyd lang, te Rynsburg by Leiden, en ook in den Haage, en gaf zig, geheellyk, aan denken, leezen en ſchryven over. Het Paltſiſche Hof boodt hem het Profeſſorſchap der Philoſophie te Heidelberg aan. Doch hy wees deeze aanbieding van de hand. Eindelyk, door ſterk ſtudeeren, afgemat, verviel hy, in den Haage, in eene kwynende ziekte, die hem, op den een en twintigſten February des jaars 1677, wegſleepte (*n*). Men wil, dat hy, de dood voe-

(*n*) BRANDT Dagwyzer, *bl.* 84.

voelende naderen, zyne Huiswaardin beval, geene Predikanten by hem toe te laaten, op dat, zo hem, misschien, door zwakheid, iet ontvallen mogt, strydig met de stellingen, die hy, tot dien tyd toe, gehad hadt, zulks niet, tot kleinagtinge dier stellingen, verspreid mogt worden. Spinoza is weinig meer dan vier en veertig jaaren oud geworden (o). Wy spreeken niet van zyne werken, welker voornaamsten thans weinig gelezen worden, en, onzes agtens, ook naauwlyks leezenswaardig zyn, doordien zy niet leeren, hoe de dingen zyn; maar hoe de schryver gedagt heeft, dat zy waren.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWS. GELEERDEN.

By Spinoza, voegen wy

WILLEM DEURHOFF,

WILLEM DEURHOFF.

niet, om dat wy, gelyk sommigen doen, zouden durven verzekeren, dat hy Spinozas gevoelen toegedaan geweest is; maar om dat hy, even als Spinoza, zyne gantsche Philosophie, en een groot gedeelte zyner zogenaamde Godgeleerdheid, op loutere denkbeelden, gebouwd heeft. Hy werdt, in Maart des jaars 1650, hier ter Stede, gebooren. Zyn Vader was *Abraham Deurhoff*, winkelier, en zyne Moeder *Johanna Senguerd*, Zuster van den Professor Arnoldus Senguerdius. Hy zelf heeft zig geneerd met het maaken en verkoopen van koffers. Hy was ongeoefend in taalen: doch hadt de vertaalde werken van Descartes, vlytiglyk, gele-

(o) BAYLE Diction. Critique *Art.* SPINOZA. (*Benoit de*)

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

lezen, en zyne Philosophische begrippen van de Godgeleerdheid geschikt naar het Carteziaansch Stelsel. Een zyner werkjes, in 't jaar 1694 uitgegeven, veroorzaakte hem eenige moeite, met den Kerkenraad alhier. Tegen zyne Schriften en Stellingen in 't gemeen, hebben ook eenige Predikanten en anderen de pen opgevat, die hy niet onbeantwoord gelaaten heeft. Hy is, in October des jaars 1717, overleeden. Zyne meeste werken zyn, nog by zyn leeven, in twee stukken *in quarto*, byeen verzameld, en uitgegeven. Eenige jaaren na zyn overlyden, hebben eenigen zyner vrienden ondernomen, zyne *Verklaaring over 't Boek van Job* op de drukpers te brengen, doch de voortgang van 't werk is, geregtelyk, belet.

Willem Se'wel.

W i l l e m S e w e l,

die zig, door zyne *Spraakkonst*, zyn *Engelsch en Nederduitsch Woordenboek*, zyne *Historie der Quakers* en eenige andere werken en vertaalingen eenigen naam gemaakt heeft, is ook, hier ter Stede, in 't jaar 1654, ter weereld gekomen. Zyn Vader schreef zig *Jan Willemszoon Zeewel*, of *Zeewel*, en was, te Utrecht, gebooren. Doch zyn Groot-Vader was een Engelschman, *William Sewel* genaamd, en, omtrent het einde der zestiende eeuwe, met de Brownisten of Bruinisten, herwaards gekomen (*p*). Zyne Moeder heette *Judith Zinspenning*. Beide behoordenze tot

(*p*) *Zie* een' Brief *van* W. Se'wel *in de* Boekzaal van J. van Gavèren. *July en Aug.* 1708. *bl.* 129 *enz.*

tot de Gemeente der Vlaamsche Doopsgezinden; doch lieten zig, in of omtrent het jaar 1657, overhaalen tot de gezindheid der Quakers, welker Vergaderingen onze Séwel ook, van zyne vroege jeugd af, bygewoond heeft (q). Hy heeft zig, sedert, gehouden by deeze gezindheid. Hy was, in zyne jeugd, tot een Handwerksman geschikt; schoon hy, al vroeg, zyn werk van Taal- en Boekoefeninge maakte, en, naderhand, in zynen Schryfarbeid, een middel van bestaan vondt. Onder anderen, heeft hy, in 't begin deezer eeuwe, eenen tyd lang, geschreeven aan de Amsterdamsche Nederduitsche Courant. Hy verstondt de Latynsche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche taalen. Ook schynt hy niet onbedreeven in 't Griekisch geweest te zyn. Onder zyne werken, is zyne *Historie der Quakers*, waaraan, hy meer dan vyf en twintig jaaren gearbeid heeft, en die, in 't jaar 1717, in 't licht kwam, het voornaamste. Onder zyne Vertaalingen, munten uit de *Historie des Ouden en Nieuwen Testaments*, en de *Joodsche Historien van* Flavius Josephus. Hy trouwde, in 't jaar 1681, met *Jacomina Boekenogen*; en is, op den dertienden Maart des jaars 1720, overleeden, eenen Zoon, en drie Dogters nalaatende, die allen, ongehuwd, gestorven zyn.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Séwels *Historie der Quakers* brengt ons

G E-

(q) W. Se'wel Hist. der Quakers, IV. *Boek*, *bl.* 205. V. *Boek*, *bl.* 247.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

GELEERDEN.

GERARD CROESE.

GERARD CROESE

in gedagten, die, voor hem, eene *Historia Quakeriana*, of *Historie der Quakers*, in 't Latyn, uitgegeven hadt, en, op den zes en twintigsten April des jaars 1642, te Amsterdam, gebooren was. Zyne Ouders waren *Hendrik Hermansz Croese* en *Anna Reiniers*, die hem, tot de studie der Godgeleerdheid, schikten. Hy oefende zig eerst, drie jaaren, in de Doorlugtige Schoole deezer Stad, onder den Professor Arnoldus Senguerdius, en begaf zig, vervolgens, naar 's Lands Hooge Schoole te Leiden, daar hy de Professoren Coccejus, Hoornbeek, Gronovius en Hornius hoorde. Proponent geworden, deedt hy eene reis naar Smirna, als Predikant, onder 't beleid en met het Oorlogsschip van Jonkheere *Engel de Ruiter*. In zyn Vaderland te rug gekeerd, heeft hy de Staatsche bezetting te Ypere, eenen tyd lang, als Predikant gediend. Doch in 't jaar 1678 in Holland wedergekomen, werdt hy, te Alblas, beroepen: in welken dienst, hy gebleeven is, tot dat hy, in 't jaar 1707, *emeritus* verklaard werdt. Hy was, in 't jaar 1681, te Amsterdam, in de egt getreden met *Elizabeth de Cerff*, gesprooten uit een oud adelyk Vlaamsch geslagt; by welke, hy zeven kinderen verwekt heeft, vier van welken jong gestorven zyn. In 't jaar 1709, hadt hy zig, ter gelegenheid der overstroominge van de Alblasserwaard, met der woon, naar Dordrecht begeven, daar hy, in 't volgende jaar,

van

van eene beroerte werdt overvallen, die hem, na negen dagen verloops, op den tienden May, uit het leeven rukte. Zyne *Historia Quakeriana* is, in 't jaar 1695, in 't licht gekomen, en, wegens haare onpartydigheid, altoos zeer geroemd geweest: ook, in verscheiden' taalen, overgezet. SEWEL schryft (*r*), dat hy Croese de beste stukken tot deeze Historie verschaft hadt; doch berispt 'er niet wezenlyks in. Croese hadt nog eenige geleerde werken onder handen, toen hem de dood overviel, en onder anderen, een vervolg op den *Homerus Hebraicus*, dien hy, in 't jaar 1704, in 't licht gegeven hadt (*s*).

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

Wy hebben, veelligt, reeds te lang, uitgesteld, te spreeken van den beroemden

PETRUS FRANCIUS,

PETRUS FRANCIUS.

die, hier ter Stede, op den negentienden Augustus des jaars 1645, ter weereld kwam. Zyn Vader, *Jacob de Frans*, werdt, door Burgemeesteren deezer Stad, op den zeventienden December des jaars 1664, aangesteld, om het bewind te hebben over den Haagschen Postwagen, welk bewind, naderhand, door den Zoon, aan *Jacob de Gryp* overgedaan is. De jonge Francius, zig, in de Latynsche en Grieksche taalen, geoefend hebbende, onder den Rector *Adriaan Junius*, die hem het leezen van Ovidius aange-

(*r*) Historie der Quakers. *Voorr.*
(*s*) SOERMANS Kerk. Register, *bl.* 22. HOOGSTRATENS Woordenb. *Art.* CROESE (*Gerard*).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

gepreezen hadt, toonde, al vroeg, groote zugt en bekwaamheid tot de Latynsche Poëzye. Hy oefende zig, vervolgens, eenige jaaren, in de Historien, en in andere weetenschappen, onder de twee Gronovien, Vader en Zoon, Professoren te Leiden; en deedt, daarna, eene reis door Engeland, Frankryk en Italie. Te Angers, werdt hy, tot Doctor in beide de Regten, bevorderd. In zyne Geboortestad, Amsterdam, te rug gekeerd,* werdt hy, in 't jaar 1674, aangesteld tot Professor der Historien en Welspreekendheid, in de Doorlugtige Schoole alhier, na dat hy, in 't jaar 1672, in de Gehoorzaal dier Schoole, reeds eene openbaare Redevoering *over de oefening der Welspreekendheid* gedaan hadt. In 't jaar 1686, verkoor men hem, daarenboven, tot Professor der Grieksche taale, waarin hy zeer bedreeven was. De agting, die hy zig, door zyne geleerdheid en vlyt, verkreegen hadt, gaf den bezorgeren van 's Lands Hooge Schoole te Leiden, in 't jaar 1692, aanleiding, om hem het Professorschap der Historien en Welspreekendheid op te draagen. Doch alzo Burgemeesteren, om hem hier te houden, hem verhooging van wedde aanbooden, wees hy 't Professorschap te Leiden van de hand, en deedt eene openbaare Redevoering tot dankzegging aan Burgemeesteren, te gelyk, verklaarende, dat hy zig, voortaan, alleen aan de Stad zyner geboorte, waar hem zo veel eer beweezen werdt, verbonden rekende. De dood van Koninginne Maria van Groot-Britanje gaf hem, in 't jaar

1695, aanleiding, tot het uitspreeken eener deftige Lykrede, in de Oude Kerke. En op den eersten dag des jaars 1700, deedt hy eene Rede, in 't Choor der Nieuwe Kerke, over de Jubeljaaren. Alle deeze Redevoeringen en eenige anderen, tot vyf en veertig in getale, zyn, in 't jaar 1705, in éénen bondel verzameld, in 't licht gegeven. Onder dezelven, is 'er eene tot *Lof van Amsterdam*, die, door hem, opgesteld was; doch, in 't jaar 1692, door Dierderik Six, eenen der Zoonen van den Burgemeester Jan Six, Heere van Wimmenum en Vromade, uitgesproken werdt (*t*). Francius hadt, by zyn leeven reeds, eenigen zyner Redevoeringen en een deel zyner Poëzye in 't licht gegeven: ook eene Verhandeling *over de Gebaaren eens Redenaars*. Na zyn overlyden, welk juist op zynen verjaardag, den negentienden Augustus des jaars 1704, voorviel, kwam 'er, onder zyne nagelaaten' werken een bondel brieven te voorschyn, uit welken, bleek, hoe zeer hy, by de voornaamste geleerden zyns tyds, bekend en geagt geweest was. Hy muntte, byzonderlyk, uit in de konst der Welspreekendheid; doch plagt te erkennen, dat hy, in 't verkrygen van gepaste uitspraak en gebaaren, niet minder verschuldigd was, aan den beroemdsten Tooneelspeeler zyns tyds, *Adam Karelsz. van Zjermesz*; dan Cicero, van ouds, aan den Tooneelspeeler Roscius verschuldigd geweest was.

Zeventiende en Agttiende Eeuw. Geleerden.

(*t*) *Vide* P. Francii Poëmata, *p.* 349.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Geleerden.

was. Francius is ook een kenner, hoogagter en opbouwer van de Nederduitsche taale geweest, gelyk blykt, uit de Voorrede zyner vertaalinge der Grieksche *Redevoeringe van Gregorius den Nazianzener over de Mededeelzaamheid*, die, in 't jaar 1699, in 't licht kwam. In deeze Voorrede, pryst hy Hooft aan, als den eersten der Nederlandsche Schryveren, en stelt Vondel, in de tweede plaatse: voorts, geeft hy ook aan den klaaren en zuiveren schryfstyl van Brandt den verdienden lof. Onder de Kerkelyke Redevoeringen, munten, zyns oordeels, boven allen uit de voortreffelyke Predikaatsien van Vollenhove en Moonen, en die der drie Branden, Zoonen van den Historieschryver. Voorts, meldt hy, kortelyk, zyn gevoelen over de Spelling (*u*). De Nederduitsche Poëzy heeft Francius zeldzaam geoefend. Nogtans, zyn 'er enkele kragtige en vloeijende Nederduitsche verzen van hem voor handen, en onder anderen een Lofdicht op de *Poëzy van* Antonides, waarin hy zig dus laat hooren:

Leef lang, leef lang, tot Y en Amstels eer,
Men zette u by den grooten Vondel neer,
En laate u beide, in 't midden onzer vlieten,
Een beeld, gelyk het Rotterdamsche, gieten.

Gerbrand van Leeuwen.

Gerbrand van Leeuwen, schoon, op den negenden September des jaars 1643, te Boskoop, by Gouda, gebooren,

(*u*) *Zie de* Voorrede *voor* Gregor. Nazianz. van de Mededeelzaamheid, & P. Francii Oration. *Edit.* 1705.

ren, heeft egter een goed gedeelte zyns leevens doorgebragt te Amsterdam, daar hy, tot Professor der Godgeleerdheid in de Doorlugtige Schoole, bevorderd geweest is. Zyn Vader, *Cornelius van Leeuwen*, Predikant te Boskoop, schikte hem, al vroeg, tot den Predikdienst. Hy oefende zig in de Godgeleerdheid, op 's Lands Hooge Schoole te Leiden, onder de Professoren Heidanus, Coccejus en Hoornbeek, en werdt, Proponent geworden zynde, in 't jaar 1665, het twee en twintigste zyns ouderdoms, beroepen tot Predikant te Velzen. In 't jaar 1675, werdt hy naar Amersfoort, en in 't jaar 1678, naar Haarlem verplaatst; van waar hy, in 't jaar 1681, te Amsterdam beroepen werdt. Hy hadt hier, vyf jaaren, als Predikant, gestaan, toen hem het Professorschap der Godgeleerdheid, in de Doorlugtige Schoole alhier, opgedraagen werdt (v). Men hadt hier, tot dien tyd toe, nog geen' Professor in de Godgeleerdheid gehad. Van Leeuwen was de eerste, wien deeze post werdt aanvertrouwd: in 't vlytiglyk waarneemen van welke, hy, op den elfden May des jaars 1721, in hoogen ouderdom, overleeden is. Hy was, door twee huwelyken, aan aanzienlyke geslagten hier ter Stede vermaagschapt geweest, en in 't jaar 1669, met *Cornelia van Collen*, en in 't jaar 1696, met *Jacoba Balde*, Weduwe van den Geneesheer *Joannes van Flamerdingen* getrouwd (w). Zyne voor-

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Geleerden.

(v) Veeris Kerk. Alphab. *bl.* 88.
(w) Hoogstraten Woordenb. *Art.* Leuwen *of* Leeuwen (*Gerbrand van*).

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. voornaamste Werken, behelzende *Uitleggingen over de Handelingen der Apostelen* en *over den Brief van Paulus aan de Romeinen*, zyn, in 't Nederduitsch, geschreeven.

GELEERDEN. GODEFRID of GOVERT BIDLO.

GODEFRID, *of* GOVERT BIDLO is, op den een en twintigsten Maart des jaars 1649, hier ter Stede, ter weereld gekomen, daar hy, met *Hendryne Kiskes*, getrouwd geweest is (*x*), en de Geneeskonst geoefend heeft. Doch zig byzonderlyk hebbende toegelegd op de Ontleed- en Heelkonst, werdt hy, in 't jaar 1688, beroepen tot Professor dier Konsten, in den Haage. Zig hier hebbende weeten te dringen in de gunst des Prinsen van Oranje, die, kort hierna, den vermaarden togt naar Engeland ondernam, werdt hem, in 't jaar 1690, het algemeen opzigt over alle 's Lands Gasthuizen voor de gekwetste en kranke Soldaaten opgedraagen. En twee jaaren laater, vertrouwde Koning Willem hem, insgelyks, het opzigt over de Gasthuizen, voor het Engelsch Krygsvolk. In 't jaar 1694, werdt hy tot Professor der Genees- en Ontleedkunde te Leiden beroepen, en in October des jaars 1701, tot Lyfarts van Koning Willem aangesteld (*y*), in welke hoedanigheid, hy egter niet veel dienst heeft konnen doen, alzo die Vorst, in Maart des volgenden jaars, overleedt. Bidlo hadt den Koning, in zyne laatste ziekte, nog bygestaan (*z*); doch begaf

(*x*) *Zie* ANTONIDES Gedichten, *bl.* 109.
(*y*) SOERMANS Academ. Regifter, *bl.* 58.
(*z*) Vaderl. Histor. XVII. *Deel*, *bl.* 106.

gaf zig, na 's Konings afsterven, wederom naar Holland, daar hy, niet lang hierna, overleeden is. Hy heeft eenige Ontleedkundige werken en eenige Tooneelspelen nagelaaten. Ook heeft hy, in 't jaar 1691, de inhaaling van Koning Willem in den Haage beschreeven: een werk dat, met grootsche konstplaaten van *Romein de Hooge*, versierd is. Zyne *Brieven der gemartelde Apostelen* worden, voor het beste zyner Digtkundige Werken, gehouden. Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Ludolf Smids

Ludolf Smids. heeft, veele jaaren, hier ter Stede gewoond; doch was, op den dertienden July des jaars 1649, te Groningen, gebooren. Hy hadt zig, op de Hooge Schoolen van Groningen, Leiden en Franiker, in de Geneeskunde geoefend, en zette zig, tot Doctor bevorderd zynde, eerst in zyne Geboortestad neder. Hy was in den Roomschen Godsdienst opgevoed: doch, in 't jaar 1682, tot de Gereformeerde Kerke overgegaan. In 't jaar 1684 (*a*) of 1685, begaf hy zig, met der woon, naar Amsterdam (*b*), daar hy de Geneeskunde bleef oefenen. Ook leide hy zig hier, meer nog dan te vooren, toe op de Nederduitsche Poëzy, en digtte eenige Tooneelspelen, onder welken, zyn *Konradyn* nog, van tyd tot tyd, op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond wordt. Hy heeft ook eenige Latynsche Werkjes uitgegeven, en in

(*a*) Houbraken Schouwb. III. *Deel*, *bl.*, 313.
(*b*) *Zie zyne* Poëzye, *bl.* 110, 114, 115.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Geleerden.

in Nederduitsch onrym, onder anderen, een *Chronyk van het oorlogend Europa*, en de *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*. Ook heeft hy Valentyns *Vertaaling* der *Werken van Ovidius*, met breede aantekeningen, verrykt. Hy is eerst met *Maria Margareta Atinga*, en, naderhand, met *Anna de Groot*, gehuwd geweest (c), en, op den zevenden May des jaars 1720, hier ter Stede, overleeden.

Burchard de Volder.

Burchard de Volder

werdt, op den zes en twintigsten July des jaars 1643, hier ter Stede, gebooren. Zyne Ouders, *Justus de Volder* en *Maria Liesveld*, die der Doopsgezinden belydenis waren toegedaan, schikten hem tot de studie der Geneeskunde. Doch eer hy zig naar de Hooge Schoole begaf, oefende hy zig, in de Doorlugtige Schoole deezer Stad, onder de Professoren *Senguerdius* en *de Bie*, in de Philosophie en in de Wiskonst. Toen toog hy naar de Academie te Utrecht, daar hy, in 't jaar 1660, tot Meester in de vrye Konsten, werdt bevorderd. Van Utrecht, kwam hy te Leiden, daar hy, zig, onder den Professor *Franciscus de le Boë Sylvius*, in de Geneeskunde geoefend hebbende, in 't jaar 1664, Doctor werdt. Hy begaf zig, vervolgens, naar Amsterdam, alwaar hy zig met de oefening der Geneeskunde geneerde; doch, te gelyk, zig bezig hieldt met het onder-

(c) Focquenbrochs Werken, II. *Deel*, *bl.* 18. K. Lescailjes Mengelpoëzy, II. *Deel*, *bl.* 47, 332.

derzoek der Philosophie van Descartes, die, in dien tyd, grooten opgang maakte hier te Lande. Maar in 't jaar 1670, werdt hy, door toedoen, voornaamlyk, van den Heere *Joannes Hudde*, Schepen en Raad, en naderhand Burgemeester deezer Stad, en Bezorger van 's Lands Hooge Schoole te Leiden, tot Professor der Philosophie aldaar beroepen. Vooraf, hadt hy de zwaarigheid, die, te Leiden, wegens zyne geloofsgezindheid, gemaakt was, hebbende hy, tot hiertoe, by de Doopsgezinden, ter Kerke gegaan, uit den weg geruimd, door de aanbieding om zig by de Walsche Gereformeerde Gemeente te voegen, mids men zulks niet aanmerkte, als of hy, door zulk een' stap, het Professorschap hadt willen koopen. Men nam genoegen in deeze aanbieding. De Volder werdt Lid, en eerlang Ouderling der Walsche Gemeente. Hy onderwees, sedert, de Philosophie van Descartes, met groote toejuiching; doch na de verandering des jaars 1672, die gelegenheid gaf, dat de Voetiaansche begrippen meerder ingang vonden in de Kerke en op de Hooge Schoolen, en dat die van Coccejus en Descartes minder geagt werden, dan zy plagten; hadden de Collegien van de Volder ook minder toeloops dan voorheen. Tusschen zyne Studenten en die van den Professor *Gerard de Vries*, ontstondt zelfs een geschil, welk tot daadelykheden kwam, en waar over de Volder, in 't jaar 1674, verpligt werdt, zig, by 's Lands Staaten, te verdedigen. In 't zelfde jaar, deedt hy eene reis naar Engeland, van waar hy den smaak

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Geleerden.

voor de Proefondervindelyke Natuurkunde met zig te rug, en op de Hooge Schoole bragt. Op zyn verzoek, werden hem vier honderd guldens 's jaars toegelegd, tot het aankoopen van werktuigen en het doen van proeven; waarvan hy, terstond, eenen aanvang maakte; 't welk zyne Collegien wederom in den vorigen bloei bragt. De Volder, in 't jaar 1675, tot *Rector-Magnificus* verkooren zynde, werdt de goedkeuring, die de Prins-Erfstadhouder op deeze verkiezing verleend hadt, wederom ingetrokken; hebbende men, naar 't schynt, zyne Hoogheid diets gemaakt, dat de Volder niet regt Stadhoudersgezind was; met welken huik, de Coccejaanen en Cartesiaanen van dien tyd, in 't gemeen, ter Kerke gingen. De Volder deedt, in 't jaar 1681, eene reis naar Parys, en werdt, te rug gekeerd, door beleid van den Heer *Hieronimus van Beverningk*, Burgemeester van Gouda en Bezorger der Hooge Schoole, tot Professor in de Mathesis of Wiskonst, aangesteld. Hy onderwees, sedert, de Stellingen van den beroemden Newton. In 't jaar 1697, werdt hy, voor 't eerst, *Rector-Magnificus*, met volkomen goedkeuring van Koning Willem. In 't volgende jaar, gaf hy de *Cosmotheoros*, of *Weereldbeschouwer*, van den beroemden Christiaan Huygens, met eene Voorrede, in 't licht. Ook hebben hy en de Professor *Fullenius* de *Opera Posthuma* of *nagelaaten' Werken* van den zelfden vermaarden man, met een doorwrogt voorberigt, in 't jaar 1703, uitgegeven. In 't jaar

1704,

1704, ontviel hem zyn eerste bevorderaar Burgemeester Hudde, die hem egter een Legaat van vyftien honderd guldens gemaakt hadt. Niet lang hierna, kreeg hy eene ongesteldheid, die hem noodzaakte, op de minste beweeging, bloed te wateren. Hy geraakte hierdoor buiten staat tot de waarneeminge van zyn beroep; verzogt en verkreeg zyn afscheid; doch behieldt duizend guldens van zyne wedde. Hy overleedt, ruim drie jaaren hierna, op den een en twintigsten Maart des jaars 1709. Hy is nimmer getrouwd geweest. Men hadt hem niet konnen beweegen, tot het maaken van eenen uitersten wil. Zyne nalaatenschap is, derhalve, tusschen eenige verre bloedvrienden, gedeeld geworden (*d*).

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. GELEERDEN.

De zeventiende eeuw heeft, behalve de reeds genoemden, nog andere Amsterdammers voortgebragt, die te gelyk in aanzien en in geleerdheid hebben uitgemunt. Onder deezen, tellen wy, in de eerste plaats,

JOANNES HUDDE.

JOANNES HUDDE,

dien wy, zo even, en in 't verhaal van de *Geschiedenissen* der Stad, meermaalen, genoemd hebben. Hy was een Zoon van *Gerard Hudde*, en werdt, in 't jaar 1667, tot Raad; in 't jaar 1668, tot Schepen deezer Stad, verkooren, en, by de buitengewoone verandering der Regeeringe, op den tienden September des jaars 1672, tot Burgemeester aange-

(*d*) SOERMANS Acad. Regist. *bl.* 29, 64, 79, 80, 133. GRONOVII Orat. funebr. LE CLERC Bibl. Chois. *Tom.* XVIII. *p.* 346 *& suiv.*

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

Geleerden.

gesteld. Uit ons verhaal der *Geschiedenissen* van Amsterdam, is reeds gebleeken, dat hy, sedert, dikwils, in gewigtige Staatshandelingen, gemengd geweest is. D'Avaux, Ambassadeur des Konings van Frankryk by den Staat, heeft geschreeven, dat Burgemeester Hudde, door den Heere van Dykveld, was overgehaald, om in de werving der zestienduizend man te bewilligen; doch dat hy de meerderheid der Vroedschap niet tot zyn gevoelen beweegen kon: ook, dat hy groot gezag hadt, in de Regeering der der Stad (*e*). Doch wy beschouwen hem hier alleenlyk als Geleerde. Hy hadt zig, in zyne jeugd, byzonderlyk toegelegd, op de verhevenste gedeelten der Wiskonst, en was een van de eersten, hier te Lande, die de *Meetkonst van* Renatus Des Cartes in agtinge hielpen brengen. *Franciscus van Schooten*, Professor in de Wiskonst op 's Lands Hooge Schoole te Leiden, heeft, reeds in 't jaar 1659, twee Mathematische Werkjes van den jongen Hudde (6) in 't licht gegeven, en gewaagt, in zyne *Uitleggingen der Meetkonst van Des Cartes*, meermaalen, met lof, van Huddes wiskonstige uitvindingen (*f*). De beroemde *Leibnitz*, die hem, te Amsterdam, bezogt hadt, getuigt ook, dat hy verscheiden' dingen hadt uitgevonden, die, naderhand, door anderen, insgelyks, ont-

(*e*) Negotiat. *du* Comte D'Avaux *Tom.* I. *p.* 252, 253, 263. *Tom.* V. *p.* 137.

(*f*) Comm. *in* Libr. II. *p.* 220, 255.

(6) *De Reductione Aequationum* & *de Maximis* & *Minimis*.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

ontdekt, en gemeen gemaakt zyn (*g*). Verscheiden' van zyne Mathematische schriften zyn, sedert, geraakt in 't bezit zyner erfgenaamen; doch, alzo 'er de laatste hand niet aan gelegd is, tot nog toe, niet in 't licht gegeven. Uit eenen brief van den schranderen Haarlemschen Wiskonstenaar *Henrik van Henraat* (*h*), den dertienden January des jaars 1659, uit Saumur geschreeven, bespeur ik, dat Hudde zig toen, in Frankryk, onthieldt. Sedert, te Amsterdam in de Regeeringe geraakt, heeft hy ook zyne Mathematische kundigheden besteed ten nutte zyner Geboortestad, welker waterleiding hy, door het aanleggen der vermaarde Amstelsluize, zeer veel heeft helpen verbeteren. Ook wordt het voltrekken der heilzaame Waterkeeringe, voor vier der voornaamste sluizen, aan zyne kennis en beleid, ten grooten deele, toegeschreeven (*i*). Hy is twintig maalen Burgemeester geweest, en op den vyftienden April des jaars 1704 overleeden.

Nicolaas Tulp,

Nicolaas Tulp.

die eerder gebloeid, en dezelfde waardigheden als de Heer Hudde, hier ter Stede, bekleed heeft, werdt, op den elfden October des jaars 1593, gebooren, en in 't jaar 1622, het negen en twintigste zyns ouderdoms, tot Schepen en Raad, verkooren. Hy hadt zig,

(*g*) *Voiez* MONTUCCA Histoire des Mathematiques, *Tom.* II. *p.* 125, 126.

(*h*) Tractat. ejus *de Transmut. Curvar. in rect.* praef.

(*i*) *Vide* P. FRANCII Poëmata *p.* 242.

Zeventiende en agtiende eeuwe.

Geleerden.

zig, reeds te vooren, op de ſtudie der Geneeskunde toegelegd, en was tot Doctor in deeze weetenſchap bevorderd. Hy oefende de Geneeskunde te Amſterdam, daar hy ook, veele jaaren agtereen, boven de kleine Vleeſchhal in de Nes, Leſſen gegeven heeft, over de Ontleedkunde: 't welk hy eerſt naliet, toen hy, in 't jaar 1654, Burgemeeſter werdt. Hy heeft deeze waardigheid, tot viermaalen toe, bekleed, en is, op den twaalfden September des jaars 1674, in den ouderdom van omtrent een en tagtig jaaren, overleeden. Hy heeft eenige *Geneeskundige Aanmerkingen* geſchreeven, die, in 't Latyn en in 't Nederduitſch, in 't licht gegeven zyn (*k*). De Profeſſor Wolzogen heeft eene treffelyke Lykrede, ter zyner gedagteniſſe, gedaan. Van eene maaltyd, door Burgemeeſter Tulp, op den agt en twintigſten January des jaars 1672, toen hy vyftig jaaren Raad geweeſt was, aan Burgemeeſteren en Raaden, ten zynen huize, gegeven, hebben wy, in onze jeugd, oude luiden, dikwils, hooren ſpreeken: en dikwils, zonder grond, als of dezelve, uit zeer eenvoudige ſpyze, beſtaan hadt. Doch my is, uit eene geſchreevene aantekening van dien tyd, waarin alles, naauwkeuriglyk, gemeld ſtaat, gantſch anders gebleeken. De maaltyd werdt, 's middags, gehouden, in den Tuin agter 't huis des Burgemeeſters, op de Keizersgraft, tusſchen de Weſtermarkt en Reeſtraat, in eene op-

(*k*) Commelin, *bl.* 653, 865. Brandt Dagwyzer, *bl.* 527, 462.

opgeslaagen Loots, die met blaauw stof behangen was. Terwyl men de spys verwagtte, viel 'er eenig gesprek onder de Gasten, of de Burgemeester, die de voornaamste aandryver geweest was van de Keure des jaars 1655, tegen de kostbaare maaltyden, ook op de oude eenvoudige wyze, zou doen opdisschen, om te toonen, hoe Amsterdam groot geworden ware. Doch de aanregting was niet anders, dan men, ten dien tyde, in diergelyke maaltyden, gewoon was. Driemaal, werdt 'er aangeregt. En by elke aanregting, een Latynsch vers voorgelezen en omgedeeld, gemaakt het eerste, door Schepen *Jan Six*, die met eene Dogter des Burgemeesters gehuwd was; het tweede, door den Professor *Francius*, en het derde, door Dr. *François de Vicq*. Met het tweede vers, werdt, aan ieder der Gasten, een zilveren gedenkpenning vereerd. Ook kreeg elk van het nageregt een' zwaaren schotel met Suikergebak en ingelegd ooft. Men diende ook tabak en pypen voor, op porceleinen schotels. 't Gezelschap scheidde, ten uiterste voldaan, des nagts ten elf uuren.

Zeventiende en Aottiende Eeuwe. Geleerden.

Nicolaas Witsen werdt, in 't jaar 1671, tot Raad, en in 't jaar 1673, tot Schepen verkooren, en is, in 't jaar 1682, vereerd geworden met de Burgemeesterlyke waardigheid, die hem, tot dertien maalen toe, opgedraagen geweest is. Hy hadt zig, al vroeg, op de Doorlugtige Schoole deezer Stad, geoefend, in de Wis- en Ster-

Nicolaas Witsen.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe.

Geleerden.

rekunde, en, onder anderen, blyken zyner vorderinge gegeven, in twee Redevoeringen, eene over de Zon, en eene over de Comeeten (*l*). Doch de Zeevaart en Scheepsbouw trokken zyne aandagt, in vervolg van tyd, allermeest tot zig. In 't jaar 1671, gaf hy een werk, in 't Nederduitsch, in 't licht, genaamd *Aloude en bedendaagsche Scheepsbouw en bestier*; om welk werk uit te voeren, naar behooren, hy noch kosten noch moeite gespaard hadt. Antonides liet 'er zig, in zeker Lofdigt, dus over hooren:

Nu weet een lid des Raets van 't magtig
Amsterdam,
Een hoofttelg van de gryze en onbesproken
stam
Der Witsens, *afgesloofs in Burgermees-*
terschappen,
En loflyk staetbewint, d'aeloutheit na te
stappen
Met een gelyken tret. hy groeit in haren lof;
En zweet gelukkig in die heerelyke stof.
Hy maelt ons, op 't paneel van zyn geleerde
blaren,
Naer 't leven, hoe Egipte en Rome door
de baren
Quam streven met den boeg. —— —— ——
Dan komt hy Nederlant haer eigen scheeps-
bouw leeren,
En gaert een ryken schat van woorden, op
den leest
Der Bouwkonst net geschoeit. Zyn onverzuf-
te geest

Vliegt

(*l*) Kruchenii Mus. Juvenil. p. 188.

Vliegt mê ten hemel, als zy d'Amsterdamsche vloten ZEVENTIENDE
Zoo trots volwrocht, den kruin ziet aen de wolken stooten, EN AGTTIENDE EEUWE.
En vaert ten starren in langs mars op mars; gebouwt GELEERDEN.
Op watertorens, die spanseeren door het zout
Des wilden Oceaans, en breken vast de gronden.
Gy hebt gantsch Neêrland, door dit werkstuk, dier verbonden,
Gelyk uw Vaderstad, door uwe zorg en raet,
O WITSEN! ——— ——— ——— ——

Doch zo dra de Heer Witsen tot Burgemeester verheeven was, werdt hy, in gewigtige Staatshändelingen, ingewikkeld, die hem minder gelegenheid tot letteroefeningen overlieten. Wy hebben 'er, in den loop van de *Geschiedenissen* der Stad, en in de *Vaderlandsche Historie*, meest uit 's mans eigene aantekeningen, die nog onder zyne nazaaten bewaard worden, dikwils, melding van gemaakt. Hy is, in hoogen ouderdom, op den tienden Augustus des jaars 1717, te Amsterdam, overleeden, en den veertienden, te Egmond op den Hoeve, begraaven (*m*).

JOHANNES COMMELIN, JOHANNES COMMELIN.

oudste Zoon van *Izaak Commelin*, die een goed gedeelte heeft samengesteld van de *Beschryving van Amsterdam*, in 't jaar 1665, op den naam van *Tobias van Domselaer*, in 't

(*m*) Zie CL. BRUYNS Zedichten, II. *Deel*, *bl.* 557.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

licht gegeven; en Broeder van *Carpar Commelin*, die dezelfde Beschryving, met eenige vermeerderingen, in 't jaar 1693, kort voor zyn overlyden, in staat gesteld hadt, om, op nieuws, te konnen uitgegeven worden; werdt, op den drie en twintigsten April des jaars 1629, hier ter Stede, gebooren. Hy hadt zig, van jongs op, toegelegd op de oefening der Genees- en Kruidkunde, en werdt, eerlang, tot Professor in de Kruidkunde alhier, verkooren. By de buitengewoone verandering der Regeeringe, op den tienden September des jaars 1672, werdt hy, door den Prinse van Oranje, Stadhouhouder van Holland, tot Raad aangesteld, en in 't jaar 1682, nevens den Heer Joan Huydecoper, Heer van Maarseveen, verkooren tot Commissaris over den nieuwen Artseny-Hof, die, ten dien tyde, in de Plantaadje, werdt aangelegd. Ook heeft hy het voornaam bewind over deezen aanleg gehad, en eene Lyst der zeldzaamste gewassen van deezen Hof opgesteld, die, door *Fredrik Ruysch* en *Frans Kiggelaar*, in 't Latyn overgezet, en door zyns Broeders Zoon, den Arts *Casparus Commelin*, die, na hem, de Kruidkunde hier ter Stede onderweezen heeft, tot twee stukken in *folio*, vermeerderd, en in 't licht gegeven is (*n*). Hy heeft verscheiden' andere Kruidkundige werken geschreeven, en uitgegeven (*o*), en is, den ne-

(*n*) P. Francii Posthuma *p.* 230. Commelin, *bl.* 656, 657.

(*o*) Hoogstratens Woordenb. *Art.* Commelin (*Johannes*)

negentienden January des jaars 1692, overleeden.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Geleerden. Fredrik Ruysch.

Fredrik Ruysch

dien wy zo even genoemd hebben, is wel, op den drie en twintigsten Maart des jaars 1638, in den Haage, gebooren; doch heeft, omtrent de helft zyns leevens, te Amsterdam, doorgebragt; waarom wy ons verpligt agten, hier eenig berigt van deezen vermaarden man te geeven. Zyn Vader was *Henrik Ruysch*; zyne Moeder *Anna van Berghem*. Ik weet niet, of deeze *Henrik Ruysch* dezelfde geweest zy met *Henrik Ruisch* of *Ruysch*, dien ik ergens beschreeven vind, als een geleerd Edelman, te Amersfoort gebooren, Ridder van Jeruzalem, en Commandeur te Ingen, van wien men een glas, met zyn afbeeldsel beschilderd, ziet, in de S. Joris Kerke te Amersfoort (*p*). Doch 't zy hier mede zo 't wil, de jonge Ruysch begaf zig vroeg tot de studie der Genees- en Ontleedkunde op de Hooge Schoole te Leiden, onder den Professor *Joannes van Horne*, dien wy, hier voor (*q*), onder de beroemde Amsterdammers, geplaatst hebben. Hy oefende zig ook in de Kruidkennis: en toog, eerlang, van Leiden naar Franiker, daar hy, tot Doctor in de Geneeskunde, bevorderd werdt. Om deeze konst te oefenen, zette hy zig neder in den Haage, alwaar hy in de egt tradt met *Maria Post*, Dogter van *Pieter Post*,

(*p*) Hoogstraten Woordenb. *Art.* Ruisch of Ruysch (*Henrik*)
(*q*) *Bladz.* 315.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Post, die Bouwmeester van wylen Prinse Fredrik Henrik geweest was. By deeze vrouwe, heeft hy verscheiden' Dogters en eenen Zoon verwekt. De Zoon, *Henrik* genaamd, heeft zig ook aan de oefening der Geneeskunde begeven, en bragt, onder anderen, de *Historie der Dieren van* Jonston, met eenige vermeerderingen, in 't licht. Doch zyn gedrag was zo geregeld niet, als 't wel behoorde. Hy is, nog voor zynen Vader, in October des jaars 1727, te Amsterdam, overleeden. Wat Fredrik Ruysch betreft; hy hieldt zig, zo lang hy in den Haage woonde, geduuriglyk, bezig met het ontleeden van doode Lighaamen van menschen en dieren, en ontdekte, klaarlyk en volkomenlyk, de klapvliesjes, in de wei- en melkvaatjes der lighaamen, die hy, nog Student te Leiden zynde, reeds hadt begonnen op te spooren. Hy schreef, wegens deeze ontdekking, eene verhandeling in 't Latyn, die, in 't jaar 1665, uitkwam, waarop hy, in 't volgende jaar, in April, tot Professor in de Ontleed- en Heelkunde te Amsterdam, beroepen werdt. Ook werdt hy, in 't jaar 1685, tot Professor in de Kruidkunde aangesteld, en deedt, sedert, des Zomers, ook Lessen over deeze weetenschap, in den nieuwen Artseny-hof in de Plantaadje. De Ontleedkunde was, nogtans, zyne geliefde bezigheid. De Lyken van misdaadigen, die met de dood gestraft; en van kranken, die in 't Gasthuis overleeden waren, werden hem, zo dikwils als hyze begeerde, t'huis gebragt. Hy bezat het geheim, welk egter, reeds voor hem, eenigs-

eenigszins, by *de Bils* en *van der Wiel* bekend geweest was, om de Lyken, of eenig gedeelte derzelven, zo te bereiden, dat zy, veele jaaren, in welstand bewaard konden worden. Door inspuiting van zeker vogt, welk met wasch toebereid was, wist hy den loop der vogten, door de zeer kleine buisjes en vaatjes van 't lighaam, voor 't bloote oog, te vertoonen; welke konst hy van *de Graaf* en *Swammerdam*, zyne boezemvrienden, geleerd hadt; doch die hy, door oefening, tot groote volmaaktheid hadt gebragt. Hy ontdekte, door het geduurig ontleeden en onderzoeken van 't menschelyk lighaam, veele byzonderheden, die anderen reeds gezien hadden, of die, tot hiertoe, verborgen gebleeven waren. Zyne jongste dogter, die ongehuwd bleef, was hem, in zynen hoogen ouderdom, van veel dienst, in zynen ontleedkundigen arbeid. Zy kende alle de deelen van 't menschelyk lighaam volmaaktelyk, en hadt ook de konst, om lyken en planten voor 't verderf te bewaaren, van haaren Vader geleerd. Ruysch hadt eenen grooten voorraad van fraaije toebereide gedeelten van 't menschelyk lighaam verzameld, waaronder ongebooren vrugtjes waren van allerlei ouderdom en grootte: de kleinsten evenaarden een zandkorrel: de grootsten waren volgroeid, en in den staat, waarin zy zyn, kort voor de geboorte. Peter de I., Keizer van Rusland, heeft deeze fraaije verzemeling gekogt. Doch Ruysch, die, tot kort voor zynen dood toe, niet afliet van arbeiden, heeft nog een' tamelyken voor-

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

raad

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Geleerden.

raad van allerlei deelen des lighaams nagelaaten (*r*). Hy is, op den twee en twintigsten February des jaars 1731, in den ouderdom van omtrent drie en negentig jaaren, hier ter Stede, overleeden. Zyne Ontleedkundige werken, rykelyk met konstplaaten voorzien, zyn lang, by de kenners, in agtinge geweest.

Onder de geleerde Amsterdammers, verdient ook eene plaats

Lambert ten Kate Hermansz.

Lambert ten Kate Hermansz.

die der Nederduitsche taale, uit de aloude Gothische, Frankische en Saxische spraaken, een nieuw licht heeft bygezet, en ook in andere weetenschappen bedreeven was. Hy werdt, hier ter Stede, op den drie en twintigsten January des jaars 1674, gebooren (*s*). Zyne ouders waren *Herman ten Kate* en *Sara Blaupot*. Hy heeft zig, in zyne vroege jeugd, ernstelyk, toegelegd op de kennis der Newtoniaansche Philosophie, zo wel, als op de gegronde kennis zyner Moedertaale, gelyk, uit de Voorredenen van twee zyner uitgegevene schriften, af te neemen is (*t*). Ook heeft hy, over de eene en de andere deezer weetenschappen, eenige korte Verhandelingen, afzonderlyk, en, in Twee- of Drie-Maandelykfche Werkjes, het licht doen zien. Onder anderen, kwam, in 't jaar 1716, te voor-

(*r*) J. F. Schreiberi Hist. Vitæ & merit. F. Ruysch *dans la* Bibl. Raif. *Tom.* X. *p.* 175 *& suiv.* Commelin, *bl.* 657.

(*s*) *Zie* H. T. K. Jr. Zededichten, *bl.* 264.

(*t*) Voorr. *voor de* Aanleiding tot de kennis van de Nederd. Sprake, *bl.* * 2. *en voor* den Schepper en zyn Bestier. *bl.* ** 3.

voorſchyn een Uittrekſel van een Engelſch Werkje van D[r]. *Cheyne*, welk, door ten Kate vertaald, en met aantekeningen verrykt was, onder den titel van *den Schepper en zyn beſtier te kennen in zyne Schepſelen*. Omtrent dien tyd, gaf hy ook een Werkje uit, *Gemeenſchap tuſſchen de Gottbiſche en Nederduitſche Spraken* genaamd, en, in 't jaar 1723, zyne *Aenleiding tot de Kenniſſe van het Verhevene deel der Nederduitſche Sprake*, in twee Deelen in *quarto*, een Werk, waarover hy verſcheiden' jaaren gearbeid hadt. Zyn voornaam oogmerk in dit werk is, de overeenkomſt tuſſchen ons Nederduitſch en eenige verouderde Taalen te toonen; de regte gronden van eene geregelde afleiding der betekeniſſe onzer woorden op te ſpooren, en te doen zien, dat de zogenaamde onregelmaatige Werkwoorden, die hy voor de egtſten en oudſten houdt, in der daad, naar beſtendige regels, geboogen en veranderd worden, en alleenlyk ongelyk vloeijen. Onze ten Kate was, wyders, ook een kenner en liefhebber van de Teken-, Schilder- en Zangkunſt: doch, met het klimmen zyner jaaren, leide hy zig meeſt toe op zedelyke en Godvrugtige beſpiegelingen. In 't jaar 1728, gaf hy eene Vertaaling van *Mornays Verhandeling van het leven en ſterven* uit: waaragter gevoegd was *Pletho van de vier Hoofddeugden*, die, door hem, uit het Griekſch, was overgezet. En wat laater, in 't zelfde jaar, *Drie Bedenkingen over de Ootmoedigheid, Talentbeſchouwing en Wandeling met God*, waarby een zedelyk werkje en eenige Gedig-

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUW. GELEERDEN.

digten gevoegd waren van zyns Broeders Zoon, *Herman ten Kate Junior*, dien hy tederlyk bemind, en tot nuttige oefeningen opgeleid hadt; doch die, in zyne vroege jeugd, kort te vooren, aan eene sleepende ziekte, overleeden was. Het laatste, doch niet het geagtste zyner werken is een *Leven van Jezus Christus, in een getrokken uit eene overeenstemming der vier Evangelisten*, welk boek, eerst na zyn overlyden, in 't jaar 1732, in 't licht kwam. Ten Kate is nooit gehuwd geweest. Hy stierf, op den veertienden December des jaars 1731, en werdt, den twintigsten, in de Noorder-Kerke, ter aarde besteld.

JACOBUS PHILIPPUS D'ORVILLE.

JACOBUS PHILIPPUS D'ORVILLE, die, voor weinige jaaren, hier ter Stede, overleeden is, verdient, onder de geleerdste Amsterdammers, geplaatst te worden. Zyn Vader was *Joan d'Orville*, die hier van Hamburg met der woon gekomen was, en grooten en gelukkigen Koophandel dreef. Zyne Moeder heette *Catharina Neys*. Hy werdt, hier, op den agt en twintigsten July des jaars 1696, gebooren, en, in zyne jeugd, tot den Koophandel geschikt. Doch in de Latynsche en Grieksche taalen onderweezen zynde, toonde hy, in den ouderdom van zeventien jaaren, zulke uitsteekende blyken van bekwaamheid tot de Latynsche Poëzye, dat de Vader zig, schoorvoetende, beweegen liet, om den jongen d'Orville, in 't jaar 1715, te zenden naar 's Lands Hooge Schoole te Leiden, daar hy de Professoren Gronovius,

vius, Burmannus, Noodt en anderen hoorde. Midlerwyl, deedt hy eene reis naar Londen; bezogt 'er de voornaamste Boekzaalen, en voltrok, te Leiden te rug gekeerd, zyne studien, waarna hy, in February des jaars 1721, tot Doctor in de beide Regten, bevorderd werdt. Hy zette zig neder in den Haage; doch geenszins met oogmerk, om zig aan de oefening der Regtsgeleerdheid over te geeven. Hy bleef 'er niet langer dan twee jaaren, toen hy eene reis deedt naar Brabant en Frankryk, en in 't jaar 1724, eene tweede naar Engeland, van waar hy, op 't einde des jaars 1725, in Holland te rug keerde. Hy woonde, sedert, dan eens te Amsterdam, dan wederom te Utrecht, te Leiden, of in den Haage; doch 't leedt slegts tot in den voorzomer des jaars 1726, toen hy eene andere en veel grooter reis naar Italie ondernam, met oogmerk, voornaamlyk, om het Eiland Sicilie te bezien. Hy volbragt deeze reis gelukkiglyk, en keerde, binnen twee jaaren, door Duitschland, te Amsterdam, te rug. In alle deeze reizen, hadt hy zyn werk gemaakt van het bezoeken der Geleerden; het doorzien der meeste en voornaamste Boekeryen; het doorbladeren en vergelyken van oude Handschriften, en het onderzoeken van allerlei oudheden: uit al het welke, hy eenen grooten voorraad van geleerde aantekeningen verzamelde, van welken veelen zyner vrienden zig, by het uitgeeven van oude Grieksche en Latynsche Schryveren, nuttiglyk, bediend hebben. In den aanvang des jaars 1730,

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Geleerden.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe.

Geleerden.

nam hy in overweeging, om zig te Utrecht neder te zetten. Doch Burgemeesteren van Amsterdam besloten, juist op dien tyd, hem het Professorschap der Historien en Welspreekendheid, in de Doorlugtige Schoole alhier, welk, na Francius dood, niet begeven geweest was, op te draagen. Hy aanvaardde deeze post, die hy, twaalf jaaren jaaren agtereen, bekleed, en in 't jaar 1742, vrywilliglyk, aan den zeer geleerden *Petrus Burmannus Secundus*, toen Professor in de zelfde weetenschappen op de Friesche Hooge Schoole, afgestaan heeft. Hy leidde, sedert, een stil leeven, zig egter, zo veel hem zyne lighaamlyke gezondheid toeliet, vermaakende in Letteroefeningen: waarvan de weereld, nu en dan, de vrugten zag, in de *Miscellaneae Observationes*, die, van tyd tot tyd, in 't licht kwamen. Hy arbeidde ook aan zyne geleerde reis door Sicilie; doch werdt, door de dood, belet, dit werk in 't licht te geeven. Na verscheiden' hevige aanvallen van den steen, overleedt hy, tusschen den dertienden en veertienden September des jaars 1752 (*u*). De voorgemelde Professor Burmannus, zyn opvolger, deedt, op den twee en twintigsten October, eene treffelyke Lykrede over den overleeden, van den gewoonlyken Predikstoel in de Nieuwe Kerke, onder eenen ongewoonen toevloed van vreemdelingen en ingezetenen. Ook heeft hy, in 't jaar 1763, de *Sicula*, of *Oudheidkun-*

(*u*) P. Burmanni Sec. Orat. funebr. *in* Jac. Phil. d'Orville.

kundige Reis door Sicilie van zynen afgestorven vriend, aan de geleerde weereld medegedeeld. D'Orville hadt eenen Broeder gehad, *Pieter* genaamd, die tot Doctor in de Regten bevorderd was; doch zig op den Koophandel toegelegd heeft: met welken hy, nogtans, de Geleerdheid, en de Digtkunde in 't byzonder zo wel wist te paaren; dat de Professor d'Orville, in 't jaar 1742, eenen fraaijen bondel Latynsche Poëzye van hem in 't licht gegeven heeft. Hy was een jaar jonger dan de Professor, en is, op den derden January des jaars 1739, overleeden.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

D I G T E R S.

Amsterdam heeft, gelyk reeds gebleeken is, een aanzienlyk getal van geleerden voortgebragt en aangekweekt; doch het getal der Digteren, die, hier ter Stede, gebooren zyn, en gebloeid hebben, is niet kleiner. Ook wordt 'er de Digtkonst, nog tegenwoordig, meer dan in eenige andere Stad onzes Vaderlands, geoefend. En de reden hiervan is, veelligt, niet verre te zoeken. FRANCIUS geeft 'er, in zynen *Lof van Amsterdam*, den Schouwburg de eer van. *Dikwils*, zegt hy, *heb ik my verwonderd, van waar het komen mogt, dat, daar de Digtkonst, in alle de andere Hollandsche Steden, flaauwlyk geoefend, of t'eenemaal verwaarloosd wordt, deeze Stad, altoos, zulk eenen ryken overvloed van Digteren heeft uitgeleverd? Doch ik heb gevonden, dat zulks toe te schryven is aan het geduuriglyk bywoonen van den Schouwburg; 't*

Zeventiende en agtiende eeuwe.

Digters.

welk onzen Amsterdammeren eene sterke zugt voor de Tooneelpoëzye inboezemt. Hier hoorenze Digters, en hier wordenze Digters. Uit den Schouwburg, zyn, als uit een Trojaansch paard, altoos veele en voortreffelyke Digters herveortgekomen. Aan den Schouwburg zyn wy Coster, Vos, Brandt, en veele anderen, met naame den Vorst der Digteren, den grooten, den onsterflyken Vondel, verschuldigd (v). Men kan 'er byvoegen, dat, lang voor 't stigten van den Schouwburg, en zelfs al vroeg in de zestiende eeuwe, hier ter Stede, Kamers opgeregt zyn, waar men zig byzonderlyk toelcide, op de oefening der Digtkonst, die, in éénе derzelven, op het einde der zestiende, en in 't begin der zeventiende eeuwe, merkelyk begon beschaafd te worden, gelyk wy, elders (*w*), uitvoeriger hebben aangetekend. Daar men dan, reeds zo vroeg, Akademien der Poëzye hier ter Stede gehad heeft, is 't geen wonder, dat Amsterdam altoos rykelyk van Digters voorzien geweest is. Wy zouden veel te breed moeten uitweiden, zo wyze allen, hier ter plaatse, wilden opnoemen. Wy zyn genoodzaakt, ons tot de bekendsten en voornaamsten te bepaalen. Van Koornhert, Spiegel, Visscher en anderen, die reeds in de zestiende eeuwe bloeiden, hebben wy, te vooren, gewaagd. Ook hebben wy van de Digters Hooft, Brandt, en nog eenigen, die, ook in andere weetenschappen, hebben uitgemunt, onder de Geleerden der zeventiende eeuwe, ge-

(*v*) P. Francii Oration. *N.* XXIII. *p.* 306. *Edit.* 1705.
(*w*) III. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 727 *enz.*

gehandeld. Wy moeten hier dan alleen nog handelen van de bekendste en voornaamste Digters, die hunne tydgenooten geweest zyn, of, voor en na hen, in de zeventiende en agttiende eeuwe, hier ter Stede, gebloeid hebben.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Digters.

En hier komt ons eerst voor

Gerbrand Adriaansz. Bredero, want dus schreef hy zynen naam, en niet *Brederode*, gelyk men hem, na zynen dood, genoemd heeft; een boertig Digter, die, hier ter Stede, op den zestienden Maart des jaars 1585, gebooren werdt, en, in den bloei zyns leevens, op den drie en twintigsten Augustus des jaars 1618, overleeden is. Men weet zeer weinige byzonderheden van zyn leeven. 't Is alleenlyk bekend, dat hy Vendrig van eene Burger-Compagnie alhier geweest is. Hy heeft eenige Treurspelen gedigt, tusschen welker ernstige Tooneelen, hy, naar den smaak zyns tyds, eenige boertigen invoegde. Doch hy muntte meest in Blyspelen uit, in welken, hy de taal en zeden van 't Amsterdamsche gemeen, aartiglyk, wist naar te bootsen. Men verhaalt zelfs, dat hy, om aan 't een en 't ander kennis te krygen, zig, dikwils, op de visch- en andere markten, vervoegde, en de taal en spreekwoorden van snappende en kyvende wyven, en keuzelende praaters beluisterde en onthieldt, om 'er zyne Blyspelen mede te stoffeeren; gelyk hy, in het *Moortje*, en in den *Spaanschen Brabander*, rykelyk, gedaan heeft. Hy werdt, in 't begin des jaars 1613,

Gerbrand Adriaansz. Bredero.

Zeventiende en Agttiende eeuw. Digters.

een Lid der Oude Amſterdamſche Kamer *in Liefde bloeijende*, waar zyne ſpelen, ten voordeele van 't Oude-Mannen-Huis, vertoond werden; en hy en Coſter bragten veel toe, om andere Liefhebbers, ook luiden van verſtand en aanzien, te lokken tot het opbouwen dier Kamer (*x*). Bredero verſtondt de Franſche taal, uit welke, hy zyne *Lucelle* heeft overgezet: voor welk ſpel, iemant een Lofdicht maakte, waarin hy ſpreekt

Van Brero, *die maar Duytſch of niet veel anders kan.*

Nogtans, is zyn *Moortje* eene navolging van den *Eunuchus* van Terentius. Doch misſchien heeft hy zig, daartoe, van eens anders overzetting, in 't Franſch of in 't Nederduitſch, bediend. Hy heeft ook een' bondel *Gezangen* van verſchillende ſtoffe uitgegeven. Vondel, die, toen Bredero ſtierf, nog den regten ſmaak der Poëzye niet hadt, maakte dit Grafſchrift voor onzen Blyſpeldigter:

Hier berbercht 't lyf, wiens geeſt in ſchertſen munten uyt,
En met veel boertery ſteeds ſwanger ging van berſſen,
Wien Charon *willigh voerd' om ſunſt in d'oude ſchuyt,*
Vermits de zieltjens droef noch lachten om zyn farcen.

't

(*x*) *Zie* S. Costers Opdragt *voor* Bredero's Werken.

'T welk hy, naderhand, in deezer voege, verbeterde:

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Digters.

Hier rust Brero, *heen gereist*
Daar de boot geen veergelt eischt
Van den Geest, die met zyn klucbten
Holp aen 't lacben al die zucbten. (y).

By Bredero, voegen wy zynen vriend,

Samuel Coster,

Samuel Coster.

van wiens geboorte- en sterfdag, ons niet voorstaat, ergens, iet aangetekend gevonden te hebben. Hy was egter een Amsterdammer, en hadt zig, in zyne vroege jeugd, geoefend in de Geneeskunde, in welke weetenschap, hy tot Doctor bevorderd was. Hy moet eenen hoogen ouderdom bereikt hebben, alzo Vondel, in zeker vers op zyne afbeelding, door *Sandrart* geschilderd, te kennen geeft, dat hy 't Gasthuis, hier ter Stede, vyftig jaaren lang, als Arts, bediend hadt. Hy schonk deeze afbeelding, sedert, aan het Gasthuis (z). Voorts, was hy, al omtrent den aanvang der zeventiende eeuwe, een voornaam Lid van de Kamer *in Liefde bloeijende* (a). Ook stigtte hy, in 't jaar 1617, de *Nederduitsche Akademie*, op de Keizersgraft, ter plaatse daar, twintig jaaren laater, de tegenwoordige Schouwburg gebouwd werdt. Hier werden, onder zyn op-

(y) Poëzy, II. *Deel*, *bl.* 20.
(z) Poëzy, I. *Deel*, *bl.* 515.
(a) Hoofts Gedichten, *door* J. v. d. Burgh *uitgegeven* *bl.* 425.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

opzigt, Treur- en Blyspelen vertoond; redevoeringen uitgesproken, de muzyk en andere eerlyke konsten geoefend. Coster zelf was zulk een goed Digter, dat Vondel van hem zingen kon:

—— Als Pegaes hem voert ten hemel op zyn wieken,
Dan hoort men hemelval, een tong gestipt in zout.
Den Hollantschen Parnas heeft by aan 't Y gebouwt (*b*).

Hy heeft verscheiden' Treur- en Bly- of Klugtspelen gedigt, die, op zyne Akademie, gespeeld werden. Zyne klugt van *Teeuwes den Boer* was, reeds in 't jaar 1612, op de oude Kamer *In Liefde Bloeijende*, en naderhand op de Brabantsche Kamer *Uit Leevender Jonst* gespeeld, eer zy, op de Akademie of Schouwburg, ten tooneele gevoerd werdt (*c*). In zyne *Ifigenia*, waren verzen, waarin 't gezag der Overheid in 't Kerkelyke beweerd, en de heerschzugt van sommige Kerkelyken, in den persoon van den Griekschen Priester Eurypilus, met leevendige verwen, afgemaald werdt. Men hadt dit Treurspel, in 't jaar 1617, voor 't eerst, vertoond, en speelde het nog, in 't jaar 1630, toen de geschillen, tusschen de Wethouderschap en eenige Leden van den Kerkenraad, op 't hevigst, waren uitgeborsten. De Digter haal-

de

(*b*) Poëzy, I. *Deel*, *bl.* 585.
(*c*) *Zie* 't Voorbericht *van* Teeuwes den Boer.

de zig, derhalve, den haat van sommige Kerkelyken op den hals. *Trigland* en *Otto Badius* voeren, dikwils, van den predikstoel, uit tegen zyne Akademie, waarop Vondel, in eenigen zyner Hekeldigten, met naame, in den *Otter in 't Bolwerk* en in *Haan Kalkoen*, het oog heeft. Doch de Regeering liet het speelen zynen gang gaan, en trok zig de veroordeelingen der Kerkelyken niet aan. Doctor Coster behieldt, tot zynen dood toe, de agting van de aanzienlykste burgers en van veele Leden der Regeeringe (*d*).

Zeventiende en agtiende eeuwe. Digters.

Doch deeze twee Lichten der Poëzye en anderen hunner Tydgenooten, onder welken, de Amsterdammer,

Jan Harmensz. Krul,

Jan Harmensz. Krul.

Smid zyns handwerks, en Digter van de *Papieren Weereld* en eenige Treur- en Klugtspelen, ook ten minste verdient genoemd te worden; werden doof gescheenen, door den helderen en kragtigen glans van den Febus der Nederduitsche Digteren, den grooten

Joost van den Vondel,

Joost van den Vondel.

die, eerst, met hen hand aan hand ging, en zelfs van hun geleid werdt; doch hen, naderhand, voorby streefde, en verre agter zig liet. Hy was wel, te Keulen, op den zeventienden November des jaars 1587, ter weereld gekomen; doch nog een kind zynde, met zyne Ouders, *Joost van den Vondel* of

(*d*) Zie Hoofts Brieven, *N.* 210. *bl.* 169.

Zeventiende en agtiende eeuwe. Digters.

in de Griekſche taale geoefend hebbende, begaf hy zig wederom aan het digten en vertaalen van Treurſpelen. In 't jaar 1637, wydde hy den nieuwlings gebouwden Schouwburg in, met zynen treffelyken *Gysbrecht van Aemſtel.* Hy vertaalde, met hulp van den geleerden *Iſaak Voſſius*, en op aanraading van den grooten opbouwer der geleerdheid, en byzonderlyk der Digtkunde, den Advokaat *Joan Vechters* of *Victoryn*, zelv' ook een Digter, de *Elektra* van Sophokles uit het Griekſch (*k*), en digtte het Treurſpel van de *Maagden*, in welk laatſte, hy de eerſte openbaare blyken gaf van zyne zugt voor de Roomſche Kerke, tot welke hy, in 't jaar 1639, overging. Sedert, ſtondt hy deezer Kerke, met zyne penne, ten dienſt, en ſchreef zyne fraaiſte en kragtigſte Digtſtukken, onder welken, de *Altaargeheimeniſſen* uitmunten, tot verdediging haarer Leere. Hy bragt ook *Virgilius* in zuiver Nederduitſch onrym over, en digtte, van tyd tot tyd, verſcheiden' Treurſpelen, behalve een Landſpel, *Leeuwendaalers* genaamd, op de eeuwige Vrede met Spanje van 't jaar 1648. Een zyner Treurſpelen, *Lucifer* geheeten, werdt, door toedoen der Predikanten, geweerd van het Tooneel, 't welk zyne hekelpen, die dikwils tegens de Gereformeerde Kerkelyken geſcherpt geweeſt was, op nieuws, gaande maakte. Zyne *Maria Stuart*, waarin Elizabet, Koninginne van Engeland, met de

(*k*) *Zie de* Opdragten van *de* ELEKTRA *en den* JOSEPH *in* EGYPTEN.

de haatelykste verwen, afgemaald was, hadt hem, reeds te vooren, doen verwyzen in eene boete van een honderd en tagtig guldens, die de Boekverkooper, *Abraham de Wees*, voor hem, betaald hadt. In 't jaar 1657, gaf hy *Davids Harpzangen* uit, en ondernam, in 't zelfde jaar, eene tweede reis naar Deenemarke, om betaaling te vorderen van zyns Zoons schulden. 't Kwam nu, met zyne middelen van bestaan, zo bekrompen om, dat hy, vermoedelyk, tot armoede vervallen zou zyn, zo hy, door voorspraak van goede vrienden, en gunst van Burgemeester *Cornelis van Vlooswyk*, in 't jaar 1658, niet met eene Boekhouders plaats, in de Bank van Leeninge, voorzien geworden was. Dit ampt, welk zes honderd en vyftig guldens 's jaars opbragt, werdt, nogtans, slegt van hem waargenomen, besteedende hy den tyd, dien hy aan zyn boek behoorde doorgebragt te hebben, tot het maaken van verzen. Hy behieldt het, nogtans, volle tien jaaren, en werdt toen, met behoudenis van zyne wedde, ontslaagen. Terwyl hy nog in de Bank zat, kwamen 'er wel agt of negen Treurspelen van hem in 't licht; de meesten van welken, of om dat zy Bybelstof behelsden, of om andere redenen; ook, zo men wil, uit afgunst van eenen der Hoofden van den Schouwburg, *Jan Vos*, indien ik my niet bedriege, nooit of zeldzaam, ten tooneele gevoerd zyn. Zyne Treurspelen, die, t'eenigen tyde, op den Schouwburg, zyn vertoond, waren *Gysbrecht van Aemstel*, *Palamedes*, *Elektra*, *Jozef in Dothan*, *Jozef in* *Egip-*

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Digters.

Egipte en *Jozef in 't Hof*, welk laatste, met hulp van den Secretaris *Daniel Mostert*, en van den Advokaat *Joan Victoryn* of *Vechters* (*l*), uit het Latyn van Hugo de Groot, was overgezet; de *Gebroeders*, de *Leeuwendaalers*, de *Maagden*, *Salmoneus*, *Faëton*, *Jephta*, *David in ballingschap*, *David hersteld*, *Salomon*, *Samson*, de *Batavische Gebroeders* en *Edipus*. De *Lucifer* is, slegts tweemaalen, vertoond. In de jaaren 1662 en 1663, waren 'er drie werken van heilige stoffe van hem in 't licht gekomen, *Bespiegelingen van God en Godsdienst*; *Johannes de Boetgezant* en *Heerlykheid der Kerke*. Te vooren, hadt hy *Virgilius* in verzen gebragt, en, in 't jaar 1671, gaf hy de *Herscheppingen van Ovidius*, in Digt, uit. Doch in deeze twee werken, en vooral in het laatste, bespeurde men tastbaare blyken van 's mans verzwakkenden digtgeest. Hy bereikte nu drie en tagtig jaaren. Ook kwam 'er, sedert, niets uitvoerigs van hem te voorschyn, en, na 't jaar 1674, liet hy de Poëzy geheellyk rusten. Ook begaf hem de gang, en 't geheugen allengskens. In dien toestand, ontving hy veel verkwikking uit het bezoek van goede vrienden, die hy, met hertelyke handdrukking, en een *God loon't*, plagt te bedanken. Eindelyk, stierf hy van verzwakking, na dat hy, met weinige ziekte, slegts agt dagen, het bed hadt gehouden, op den vyfden February des jaars 1679. Op den agtsten, werdt hy, in de Nieuwe Kerke, ter

(*l*) *Zie de* Opdragt *van* Joseph *in 't* Hof.

ter aarde gebragt, door veertien Digters of Liefhebbers der Poëzye, aan ieder van welken een zilveren penning, voerende, aan de eene zyde, 's mans beeldtenis, en aan de andere, eene zingende Zwaan met dit byschrift, D'OUDTSTE EN GROOTSTE POEET, vereerd werdt. Doch zyne zerk, niet ver van 't Choor, naar de Zuider- of Damdeur toe, gelegen, droeg geen gedenkteken, tot dat, omtrent drie jaaren na 's mans overlyden, de Heer *Jan Six*, Heer van Wimmenum en Vromade, toen Oud-Schepen en Raad deezer Stad, een grafschrift op de zerk deedt houwen; gelyk wy reeds, in de Beschryving der Nieuwe Kerke (*m*), hebben aangetekend. ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

By zyn leeven, kwamen hem, naar zyn eigen oordeel, niemant nader, dan *Vollenhove* en *Antonides* (*n*). Na zyn' dood, heeft men zyn' geest en zwier van digten, mogelyk, in niemant volkomener zien herleeven, dan in *Hubert Corneliszoon Poot*.

JAN VOS, JAN VOS.

dien wy, zo even, genoemd hebben, is ook een Amsterdammer, schoon ik den tyd zyner geboorte aldaar, nergens aangetekend vind. Alleenlyk, meldt hy zelf, in twee korte Grafschriften, dat zyn Vader ook *Jan Vos*, en zyn Moeder *Aaltje Opmeer* genaamd was (*o*). Hy moet, in 't jaar 1641, toen hy zynen

(*m*) III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 394.
(*n*) *Zie* BRANDT J. v. Vondels Leven.
(*o*) Gedichten, II. *Deel*, *bl.* 393.

Zeventiende en agtiende eeuwe.

Digters.

nen eersteling, *Aran en Titus*, een Treurspel, welk groot en klein behaagde, in 't licht gaf, nog jong van jaaren geweest zyn; gelyk, uit de Lofdigten op het Spel, af te neemen is. Vreemd kwam het elk voor, dat *een Ambagtsman*, want Vos was een Glazenmaaker, die geene taalen kende, *een ongeletterd gast*, gelyk Barlaeus hem noemt, de oude Grieksche Treurspeldigters naar de kroon stak. De Digters van dien tyd hemelden zyn Spel zo hoog op, dat hy, zig niet meer gebonden rekenende aan eenige Tooneelwetten, eerlang, een tweede Treurspel schreef, *Medea* genaamd; waarin hy niet alleen afweek van de regels, die Horatius op de Tooneelpoëzye hadt voorgesteld; maar, in een Voorberigt voor welk, hy dien Digter ook, met deeze verzen, in den schild voer:

Gy zyt een Lierpoëet, en schryft het Treurspel wetten.
Zoo tergt een hardersfluit de klank der krygstrompetten.
Uw les is overlast: de kunst gedoogt geen pyn:
Het spel wil wel bepaalt, maar niet gedwongen zyn.

Kort na den *Aran en Titus*, gaf hy de Klugt van *Oene* uit, waarin de taal en zeden van 't laage Amsterdamsche gemeen geschilderd werden, zonder dat 'er, op schikking of orde, agt gegeven was: behalve, dat het gantsche beloop van 't spel de ontugt veel te dartel maalde; waarom ook de Digter, na-

naderhand, zyne Klugt veroordeeld heeft (*p*). Vos was, midlerwyl, door Burgemeesteren, aangesteld tot eenen der zes Hoofden van den Schouwburg: 't welk hem niet alleen gelegenheid gaf, om Treur- en Blyspelen van het Tooneel te houden, die anderen gaarne vertoond zagen; maar ook te wege bragt, dat hy, voor anderen, gebruikt werdt, tot het uitvinden en schikken van de pragtige vertooningen, die, ter gelegenheid der Vrede des jaars 1648 en des jaars 1654, en by verscheiden' andere gelegenheden, geschiedden. Doch Vondel klaagde, dikwils, dat Vos, uit nydigheid, toeleide, om zyne Treurspelen te bederven, en onnut te maaken. Immers, ik twyfel niet, of hy was het Hoofd des Schouwburgs, welk, volgens Brandts verhaal, *om zeeker tooneelwerk, door eenige groote Dichters*, gelyk *van Baarle, Jacob van der Burgh*, en *Joan Vechtersen, uit beuscheit, en om hem in de kunst aan te moedigen, gepreezen, zich zelven op dien lof boven zyne waarde verhief, en, Hooft des Schouwburgs geworden, zynen roem zogt te vergrooten, door dien van anderen*, en van Vondel in 't byzonder, *te verkleinen*, te wege brengende, *dat men, in Vondels Treurspeelen, de rollen verdeelde aan onbequaame Speelers, en die ook mismaakte, door oude versleete en wanschikkelyke kleederen* (*q*). Jan Vos bleef, midlerwyl, het handwerk van glazenmaaken oefenen, gelyk, onder anderen, blykt, uit zyn gedigt aan

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

(*p*) Zie Pels Gebr. en misbr. des Toon. *bl.* 24.
(*q*) Vondels Leven, *bl.* 68.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

aan den Heere *Joan Six*, waarin hy beweert, dat hy, die, van tyd tot tyd, Keizers en Koningen aan- en afſtelde, egter van Staatzugt vry was; zyn *voorhuis*, waar *de buik* hem deedt *glaazenmaaken*, ten bewyze bybrengende (*r*). In een Smeekſchrift in verzen, aan de Heeren Theſaurieren, verzoekt hy, de glazen in de Lomberd te mogen maaken (*s*). Ook vind ik gemeld, dat hy Stads Glazenmaaker geweeſt is, en een gedeelte der glazen van 't nieuwe Stadhuis gemaakt heeft. Hy is, in 't begin van July des jaars 1667, overleeden. Vondel heeft een vierregelig Byſchrift op hem gemaakt, waaruit genoegzaam af te neemen is, wat hy van zyne konſt oordeelde. Dus luidt het:

Zoo ſpant Natuur door VOS *een regenboogh van dichten,*
Of bogen van triomfe, en leert tooneelen ſtichten.
Wat hoortge, als hy een wys op vrede en oorlog zet?
Een ſtem gewrongen door een boghtige trompet (*t*).

REINIER ANSLO.

REINIER ANSLO,

door VONDEL, een *Digter van eene cierlyke netheid* genaamd (*u*), is, hier ter Stede, in in 't jaar 1626, van Doopsgezinden ouders, gebooren. Zyn Vader was *Reyer Claaszoon Anslo*, Zoon van *Claas Claaszoon Anslo*, ſtigter

(*r*) Gedichten, II. *Deel, bl.* 510.
(*s*) Gedicht. II *Deel, bl.* 543
(*t*) VONDELS Poëzy, I. *Deel, bl.* 589.
(*u*) VONDELS Leven, *bl.* 80.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

ter van Anslo's Hofje (*v*): zyne Moeder *Hester Willems Roddenburg*, die uit adelyken ſtamme geſprooten was. De jonge Anslo toonde, in den ouderdom van drie en twintig jaaren, veelligt op Vondels voorbeeld, eenige neiging tot den Roomſchen Godsdienſt, en ondernam, in 't jaar 1649, eene reis naar Italie, daar hy zig, omtrent twintig jaaren, en tot aan zynen dood toe, opgehouden heeft. De Digter *Joan Six van Chandelier* heeft hem, te Rome, gezien, en zelfs, ook elders in Italie, vriendſchap met hem onderhouden (*w*). Hier beleedt hy de Roomſche Leere openlyk, en ſchreef, niet lang na zyne aankomſt, eenige Latynſche verzen op het Jubeljaar, voor welken, Paus *Innocent de X.* hem, met eenen gouden gedenkpenning, vereerde. Koningin Chriſtina van Zweeden, die, ten deezen tyde, haar verblyf te Rome hieldt, beſchonk hem ook met eenen gouden keten, in erkentenis van welk geſchenk, hy haar een Nederduitſch Lofdicht opdroeg, welk, in zyne *Mengeldigten*, te vinden is, en *Papier voor gout* heet. Zyne *Martelkroon van Steven* is het beroemdſte zyner Gedigten. Het kwam, in 't jaar 1646, het twintigſte zyns ouderdoms, te Amſterdam, in 't licht, en draagt nog verſcheiden' kenmerken van afkeerigheid van de Roomſche Leere (*x*). In zyn Treurſpel, de *Paryſche Bruiloft*, welk, in 't jaar 1649, uit-

(*v*) *Zie* III. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 609.

(*w*) *Zie* Poëzy *van* J. SIX VAN CHANDELIER, *bl.* 41, 858, 838, 343, 601.

(*x*) *Zie, onder anderen, de* Klagt *van Eusebia*, op 't einde.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

uitgegeven werdt, doch vroeger gedigt was, bespeurt men ook nog geene neiging tot het Roomsche geloof; die zig klaarst, na zyn vertrek naar Italie, openbaarde. Hy is, op den tienden May des jaars 1669, te Perugie, eene oude Stad aan den Tyber, omtrent twaalf mylen van Rome, in een Landschap van den zelfden naam, welk tot den Kerkelyken Staat behoort, ongehuwd, overleeden (*y*).

De Amsterdammer Digter,

JAN ZOET.

JAN ZOET,

zou, in onze Lyst der Poëeten, veelligt, geene plaats gekreegen hebben, indien hy zig, hier ter Stede, niet, door het opregten van een Genootschap of *Bend* van Digteren, eenigen naam gemaakt hadt. Men kan, uit een der Gedigten van VERHOEK (*z*), afneemen, welke Digters zig al in deeze Bend hadden laaten aanschryven, en te gelyk, dat zy niet van de voornaamsten geweest zyn. 't Blykt, dat Zoet, aan dit Genootschap, van tyd tot tyd, eenige vraagen voorstelde, die, in digt, beantwoord werden (*a*). 't Genootschap, door Zoet opgeregt, voerde den naam van de *Kamer by de Wyngaardranken*, en tot Zinspreuk, *Liefde boven al.* Het bloeide nog, omtrent het jaar 1670 (*b*). Te Haarlem, was, omtrent dien tyd, diergelyke Kamer

(*y*) *Zie* BROUERIUS VAN NIDEK *in* HOOGSTRATENS Woordenb. *art.* ANSLO (*Reinier*)

(*z*) Poëzy, *bl.* 192.

(*a*) VERHOEKS Poëzy, *bl.* 194, 197, 199, 203, 205, 209.

(*b*) VERHOEKS Poëzy, *bl.* 203.

mer in stand, genaamd *de Witte Angieren*, onder 't woord *In Liefde getrouw*, waaraan Jan Zoet verscheiden' gedigten gezonden heeft (*c*). Hy was, op den zesden Maart, hier ter Stede, gebooren; doch het juiste jaar vind ik nergens gemeld. Zyne Huisvrouw, *Machteld Klaasse van Medenblik* (*d*), maakte hem het leeven zuur, door haaren gemelyken aart. Hy zelf was in den waan, dat hy niet sterven zou, maar deel hebben aan een Ryk des Zaligmaakers, welk hy op aarde te gemoet zag. Doch hy vondt zig bedroogen in zyne verwagting, en overleedt, op den elfden January des jaars 1674 (*e*). Zyne *Werken*, en daaronder, een misselyk Tooneelspel, *Hel en Hemel* genaamd, zyn, meermaalen, en laatstelyk, in 't jaar 1719, uitgegeven.

ZEVENTIENDE en ACHTTIENDE EEUWS DIGTERS.

Onder de aanzienlyke Amsterdamsche Digters, moet vooral geteld worden de Heer

JOAN SIX,

JOAN SIX.

hier ter Stede, in 't jaar 1618 gebooren, uit *Jan Six*, afkomstig uit een oud geslagt in 't Kamerykſche, waarvan zig de takken, wyd en zyd, verspreid hebben; en *Anna*, Dogter van *Pieter Wymer*. De jonge Six leide zig, al vroeg, toe op de Latynsche en Nederduitsche Digtkunde, waarin hy merkelyke vorderingen maakte. In 't jaar 1655, trouwde hy met *Margareta Tulp*, Dogter van

(*c*) *Zie zyne* Werken, *bl.* 269, 271, 274, 277, 278, 281.
(*d*) *Zie zyne* Werken, *bl.* 225, 226.
(*e*) *Zie de* Grafschriften *agter zyne* Werken, *bl.* 387 *enz.*

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

Digters.

van den Burgemeester *Nicolaas Tulp* (*f*), die hem, in 't volgende jaar, tot Commissaris van de Huwelykſche Zaaken bevorderde. In 't jaar 1667, werdt hy, tot Schepen; in 't jaar 1679, tot Raad, en in 't jaar 1691, tot Burgemeester verkooren, toen hy reeds den ouderdom van omtrent drie en zeventig jaaren bereikt hadt. Hy heeft deeze waardigheid maar eens bekleed, en is, op den agttienden May des jaars 1700, overleeden (*g*). Zyn Treurſpel, *Medea* genaamd, is het bekendste zyner Nederduitſche Digtwerken. Hy was ook voor een keurig kenner der Nederduitſche Poëzye vermaard (*h*): 't welk Pels bewoog, om den jongen Heeren Geelvinck deeze vermaaning voor te houden:

Of hebt gy eertyds iets geſchreeven, dat het oor
Van Schepen Six, *en van uw Vader 't eerst*
eens hoor,
En 't myne (*i*). — — — — —

De Heer Six onderhieldt ook eenige gemeenzaamheid met Vondel; gelyk, uit de Poëzye van deezen, af te neemen is (*k*). Ook heeft Vondel dit byſchrift op zyne afbeelding gemaakt, kort na dat hy Commissaris geworden was:

Zoo

(*f*) *Zie* Vondels Poëzy, I. *Deel*, *bl.* 683.
(*g*) *Zie* K. Lescailjes Mengelpoëzy, II. *Deel*, *bl.* 381.
(*h*) *Vide* P. Francii Poemata *p.* 344. & Posthuma *p.* 239.
(*i*) Horatius Dichtkunst, *bl.* 34.
(*k*) *Zie*, onder anderen, II. *Deel*, *bl.* 111, 321.

Zoo maelt men SIX, *in 't bloeienst van zyn jeugbt,*
Verlieft op kunst, en wetenschap en deugbt,
Die schooner blinkt dan iemants pen kan schryven,
De verf vergaet: de deugbt zal eeuwigb blyven.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

Aan den Burgemeester Six, was ook vermaagschapt, doch hoe na, is my niet gebleeken, de Digter

JOAN SIX VAN CHANDELIER,

JOAN SIX VAN CHANDELIER.

die, hier ter Stede (*l*), omtrent den jaare 1610, schynt ter weereld gekomen te zyn, schoon ik den netten tyd niet heb aangetekend gevonden. Zyn Vader heette *Jacob Six*: zyne Moeder . . . *Juliens* (*m*). Hy was de oudste van tien kinderen, zes zoonen en vier dogteren, eenigen van welken, jong gestorven zyn (*n*). Onze Six geneerde zig met koophandel in droogeryen (*o*); doch oefende, van vroeg af aan, de Nederduitsche Poëzy, waarin hy, door den tyd, eenige vordering maakte. Niet meer dan dertig jaaren oud, werdt hy, van eene hardnekkige mildzugt, aangetast; om welke te geneezen, hy zig, met vrugt, bediende van de wateren te Spa, welker nuttigheid hy, in verscheiden' Gedigten, ongemeen verheft (*p*). Naderhand, deedt hy eene reis, door Frank-

(*l*) *Zie zyne* Poëzy, *bl.* 28.
(*m*) Poëzy, *bl.* 174, 407.
(*n*) Poëzy, *bl.* 132, 174, 176, 177, 195, 571, 584.
(*o*) Poëzy, *bl.* 145, 289.
(*p*) Poëzy, *bl.* 29, 122, 129, 138.

ZEVENTIENDE en ACTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

Frankryk, Spanje en Italie, die, zo 't schynt, meer dan tien jaaren geduurd, en ook tot voortzetting van zynen Koophandel gestrekt heeft (q). Op zyne reis door Italie, schreef hy 's *Amsterdammers Winter*, het bekendste en geestigste van zyne digtstukjes (r). In zyne geboortestad te rug gekeerd, deedt hy, in 't jaar 1655, een reisje naar Londen (s), en gaf, in 't jaar 1657, zyne *Poëzy* in 't licht. Uit een zyner Gedigten, is af te neemen, dat hy nimmer getrouwd geweest is (t). Hy schynt, de laatste jaaren zyns leevens, veel, in stilte, in de Diemermeer, gesleeten te hebben, daar zyne Grootmoeder, *Catharina Jebeu*, eene Lustplaats hadt (u), die hem, na haar overlyden, ten deel schynt gevallen te zyn. Hier voltooide hy eene nieuwe beryming der *Psalmen*, die hy, in 't jaar 1674, uitgaf. Ik weet niet, wanneer hy overleeden is.

Ten zynen tyde, bloeide, hier ter Stede,

JEREMIAS DE DECKER.

JEREMIAS DE DECKER, ook, gelyk *Anslo*, door VONDEL, een *Digter van eene cierlyke netheid* genaamd (v). Hy was te Dordrecht gebooren (w), omtrent den jaare 1609 of 1610. Zyne ouders, *Abraham de Decker* en *Maria van Bremden*, waren, op den derden April des jaars 1607, getrouwd, zo dat hy niet veel vroeger kan ter

(q) Poëzy, *bl.* 16, 28, 29, 36, 42, 361.
(r) Poëzy, *bl.* 387.
(s) Poëzy, *bl.* 557.
(t) Poëzy, *bl.* 265.
(u) Poëzy, *bl.* 338, 390.
(v) VONDELS Leven, *bl.* 80.
(w) *Zie* BALEN Dordrecht, *bl.* 223.

ter weereld gekomen zyn, en merkelyk laater kan men zynen geboortetyd ook niet stellen, om dat hy zelf te kennen geeft, hoe hem, in 't jaar 1659, nog wel voorstondt, dat een zyner broederen, die den eersten November des jaars 1620 ter weereld kwam, *ver te zoeken* was (*x*). De Vader van onzen de Decker hadt Oostende, tegen den Aartshertog Albertus, als Vendrig, helpen verdedigen, in 't begin der zeventiende eeuwe; tradt, na 't overgaan der Stad, in de egt, en zette zig te Dordrecht neder; doch begaf zig, eerlang, naar Amsterdam, daar hy zig eerst met den Koophandel schynt geneerd te hebben; doch, daarin, naar 't schynt, ongelukkiglyk geslaagd zynde (*y*), zig, naderhand, aan 't makelen begaf, uit de winst van welk beroep, hy eene vrouw en verscheiden' kinderen (*z*) onderhieldt. Op dit beroep, heeft onze de Decker het oog, zynen Vader, na deszelfs verscheiden, dus doende spreeken:

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. DIOTERS.

'k En hoeve, op afgeleefde beenen,
Voortaan niet meer, door sneeu en slyk,
Langs Water, Dam en Nieuwendyk,
Om kleenen makelloon te loopen (*a*).

De Decker, nog een kind, te Amsterdam gekomen, schynt, ouder geworden, zynen Vader in 't makelen geholpen te hebben. Hy maakt

(*x*) Rym-oefeningen II. *Deel, bl.* 244, 268.
(*y*) Rym-oefen II. *Deel, bl.* 302.
(*z*) *Zie* Rym-oefen. II *Deel, bl.* 383.
(*a*) Rym-oefen. II. *Deel, bl.* 322.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

maakt ook, in verscheiden' Gedigten, gewag van zyns Vaders yver en bekwaamheid, om hem, in zyne vroege jeugd, in de taalen, in den Godsdienst, en in 's Lands geschiedenissen, te onderwyzen. Van 't laatste zingt hy, onder anderen, in deezer voege:

Helaes! 't bedryf der Helden
Zult gy voortaan niet meer
Ophalen, nogh ons melden,
Wat Meteren weleer
Heeft op papier gezet,
Wat Bor ons heeft gegeven,
Wat Froissard heeft beschreven,
Commin en Monstrelet (*b*).

Onze Jeremias oefende zig zo wel, dat hy der Latynsche, Fransche, Italiaansche en Engelsche taalen meester werdt. In 't jaar 1661, gaf hy eene overzetting uit het Fransch van MATTHIEUS *Historie van Aelius Sejanus* in 't licht, en, eenige jaaren laater, zyns Vaders vertaaling van *Florus* en *Eutropius*, uit eene overzetting in dezelfde spraake (*c*). Hy leide zig ook naarstiglyk toe, op de verbetering der Nederduitsche taale, en ontwierp, ten dien einde, eene Spraakkonst tot zyn eigen gebruik. Doch de Digtkonst was zyne aangenaamste oefening Hy bragt het Treurspel *Baptistes of Dooper* over, uit BUCHANANS Latyn, en gaf het, in 't jaar 1652, in 't licht. Zyn uitvoerig Hekeldigt, *Lof der Geldzucht*, is eerst na zynen

(*b*) Rym-oefen. II. *Deel*, *bl.* 311.
(*c*) Rym-oefen. II. *Deel*, *bl.* 288.

nen dood uitgekomen. Voorts, zyn 'er, in den laatſten Druk zyner *Rymoefeningen*, die, in 't jaar 1726, door MATTHEUS BROUERIUS VAN NIDEK, bezorgd is, ook veelerlei andere ſoorten van Gedigten te leezen, en onder deezen, eene verzameling van *Puntdigten*; in welke ſoort van rym, de Decker de beſte Nederduitſche Digters evenaarde, of overtrof. Hy overleedt nog geene zeſtig jaaren oud, in December des jaars 1666 (*d*).

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

ANDRIES PELS

ANDRIES PELS.

is ook een inboorling deezer Stad geweeſt, hoewel my de nette tyd zyner geboorte, nergens, voorgekomen is. Zyne Ouders waren *Andries Pels* en *Catharina Vegelmans*. Hy hadt zig, in zyne jeugd, in de Regtsgeleerdheid geoefend, en was tot Advokaat bevorderd. Doch, naderhand, leide hy zig, voornaamlyk, toe op de Tooneelpoëzye, brengende, al in 't jaar 1668, het Treurſpel *Didoos doot*, in 't licht, welk, in drie bedryven, verdeeld was, tuſſchen welken, hy een Blyſpel van gelyke drie bedryven, en *Julfus* genaamd, deedt voegen. Wat laater, werdt hy een voornaam Lid van het Konſtgenootſchap, onder de zinſpreuk *Nil volentibus arduum*, dat is, *Niets is zwaar voor die willen*, welk den Schouwburg, eerlang, voorzag van een aanzienlyk getal van Treur- en Blyſpelen; en toen verwierp hy zyne twee eerſtelingen, als ſtrydig met

(*d*) BALEN Dordr. *bl.* 223. *Zie ook zyn* Leven *voor de laatſte uitgave zyner* Rym-oefeningen.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

DIGTERS.

met de Tooneelwetten van Ariſtoteles en Horatius, die, in Frankryk, ſtiptſt gevolgd werden. Pels gaf, in 't jaar 1677, de *Digtkunſt van Horatius* uit, in gemeenzaame verzen, en geſchikt naar de zeden van zynen tyd: waarop, vier jaaren laater, zyn *Gebruik en misbruik des Tooneels* volgde. Doch hy en zyne Konſtbroeders hadden, gelyk toch gemeenlyk gebeurt, het geluk niet van elk, noch met hunne Spelen, noch met hunne Tooneelwetten, noch ook met hunne taal en ſpellinge te voldoen. Blyken hiervan vindt men, in de Gedigten van ANTONIDES, die, te vooren, een Lid van het Konſtgenootſchap geweeſt zynde, zig, ter oorzaake van eenig misnoegen, door afgunſt, zo men meende, verwekt, van het zelve afgeſcheiden hadt. Byzonderlyk, heeft hy 't op Pels gelaaden, dien hy als een gemeen Poëet, en te gelyk, als een' bedillaar van beter Digteren, vinnig ſteekt, in zynen *Satyr Marſyas* (*e*). In zyne *Uitvaart van* VONDEL, keurt hy de ſchryfwyze van Pels en het Konſtgenootſchap, die, om ſommige klanken uit te beelden, ſchuine ſtreepjes boven de klinkletters plaatſten, af, zeggende:

Hy heeft zyn letters met geen ſpietſen te verweeren.
Zy zyn gebart, niets kan zyn regimenten deeren (*f*).

In een Gedigt voor de vuiſt, op zyn eigen hu-

(*e*) Mengeld. *bl.* 269.
(*f*) Mengeld. *bl.* 177.

huwelyk gemaakt, en, door den Digter *Pluymer*, uit zynen mond, opgeschreeven, hekelt hy Pels ook, onder den naam van Marsyas, zinspeelende, onder anderen, op zynen naam, in deeze woorden: ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

En schoon hy noch Apol dorst lastren zonder vrees,
Ruk hem de ruige pels *niet verder van het vleesch* (g).

Doch *het ligtgeraakt Digtren-Gild* is wel meer gewoon geweest, kleine of gewaande beledigingen, met woeker, betaald te zetten. Pels en zyne vrienden hebben, gewisselyk, den Schouwburg en den Digteren dienst gedaan, met hun schryven. Van Pels is ook een bondel Gezangen in druk. Hy is, den derden July des jaars 1681, overleeden (h).

WILLEM GODSCHALK VAN FOCQUENBROCH was een Amsterdammer van geboorte (i), die zig meest op 't boertig digten heeft toegelegd, en, meer om zyne geestigheid, dan om zyne konst, vermaard geworden is. Hy hadt zig in de Geneeskunde geoefend, en was tot Doctor bevorderd: doch te sterk verslingerd op gezelschappen, maakte hy, met zyne practyk, weinig opgang, en ondernam, omtrent den jaare 1666, eene reis naar WILLEM GODSCHALK VAN FOCQUENBROCH.

(g) *Zie* HOOGSTRATEN Leven van Antonides *voor de* Gedigten.
(h) *Zie* T. ARENTS Mengelpoëzy, *bl.* 243.
(i) *Zie zyne* Werken, II. *Deel*, *bl.* 167.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

naar Guinea. In 't Kasteel del Mina (*k*), schreef hy het Blyspel *de Min in 't Lazarusbuis*, en eenige andere Gedigten. Zyne Werken zyn, in éénen bondel, tot tweemaalen toe, in 't licht gegeven. Ik weet niet, wanneer, noch waar hy overleeden is.

PIETER VERHOEK.

PIETER VERHOEK

is, te Bodegraave, den vierden September des jaars 1633, ter weereld gekomen; doch heeft het grootste gedeelte zyns leevens, te Amsterdam, doorgebragt, daar hy 't marmerschilderen geoefend heeft, na dat hy eerst het glasschilderen, by *Jacob van der Ulft*, te Gorinchem*, geleerd hadt. Hy was, daarbenevens, een tamelyk goed en zoetvloeijend Digter, en voor eenen tyd, ook Lid van het Konstgenootschap, *Nil volentibus arduum.* MATTHEUS BROUERIUS VAN NIDEK heeft de uitgave zyner Poëzye bezorgd. Zyn Treurspel *Karel de Stoute* is het bekendste zyner Digtwerken. Hy is, hier ter Stede, op den negen en twintigsten September des jaars 1702, overleeden (*l*).

JOAN PLUYMER.

JOAN PLUYMER,

van wien een bondel Poëzy het licht ziet, was, zo ik my niet bedriege, een Amsterdammer van geboorte. In 't jaar 1681, werdt hy een der Pagteren van den Schouwburg, over welker bestier, door sommigen, geweldiglyk geklaagd werdt. Ook duurde het niet

(*k*) *Zie zyne* Gedichten, II. *Deel*, *bl.* 425.
(*l*) HOUBRAK. Schouwb. III. *Deel*, *bl.* 188.

niet lang (*m*). Pluymer was een boezemvriend van Antonides, en, zo wel als deeze, misnoegd op het Konstgenootschap *Nil volentibus arduum* (*n*). Ik vind den tyd van zyn overlyden niet aangetekend. Hy heeft verscheiden' Tooneelspelen gedigt, die, nog tegenwoordig, op den Schouwburg, vertoond worden. De bekendsten zyn de *Gekroonde na haar dood*, de *Vrek*, 't *School voor de Jaloerschen*, en *Krispyn Starrekyker*.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

THOMAS ARENTS,

THOMAS ARENTS.

ook een redelyk goed Tooneeldigter, en Lid van 't Konstgenootschap *Nil volentibus arduum*, kwam, hier ter Stede, ter weereld, op den zesden Juny des jaars 1652. Hy geneerde zig met makelen, en genoot de gunst van eenige voornaame luiden hier ter Stede, onder anderen, van den Burgemeester *Joannes Hudde*; op wiens last, hy, by zekere gelegenheid, de haatelykheid der dronkenschap, in digt, uitbeeldde. Zyne *Mengelpoëzy* is, in 't jaar 1724, door MATTHEUS BROUERIUS VAN NIDEK, uitgegeven. Hy heeft verscheiden' Treurspelen, en een of twee Blyspelen gedigt. Hy is, in 't jaar 1760, overleeden (*o*).

Wy spraken, tot hier toe, meest van Nederduitsche Digters, die, te Amsterdam, geboren zyn, of gebloeid hebben. Doch nu brengt ons de orde des tyds tot den beroemden Latynschen Digter,

JOAN

(*m*) *Zie* III. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 747, 748.
(*n*) ANTONIDES Gedigten, *bl.* 268. *en* Leven.
(*o*) *Zie* 't Berigt *voor zyne* Mengelpoësy.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

DIGTERS.

JOAN VAN BROEKHUIZEN.

JOAN VAN BROEKHUIZEN,

of *Janus Broukhusius*, die, hier ter Stede, op den twintigsten November des jaars 1649, ter weereld kwam. Zyn Vader was *Gerard van Broekhuizen*, Hoedenwinkelier, en daarna, Klerk ter Secretarye van de Admiraliteit te Amsterdam: zyne Moeder *Eva Vos*, die aan de aanzienlyke huizen van Witsen en Hudde vermaagschapt was. Hy werdt, in de geleerde taalen onderweezen, onder 't opzigt van *Adrianus Junius*, toen Rector der Latynsche Schoolen alhier; en toonde, in dien tyd reeds, sterke zugt en bekwaamheid tot de Latynsche Poëzye. Men verhaalt, dat hy vyftig of meer Latynsche verzen, na dat hyze eens gehoord of gelezen hadt, van buiten opzeggen; doch, daarentegen, de regels der *Logica* of Redeneerkunde, nimmer, in 't geheugen drukken kon. Van de Latynsche Schoolen gekomen, werdt hy, door zynen Oom, die 't opzigt over hem hadt, alzo hem zyn Vader vroeg ontvallen was, besteld in een' Apothekers winkel, daar hy eenige jaaren sleet; zig nogtans vlytiger oefenende in de oude Latynsche Digters, dan in het naarspooren van de kragten der kruiden en geneesmiddelen. Een sterke weërzin in 't beroep, waartoe hy opgeleid werdt, dreef hem, eindelyk, tot den Krygsdienst, waarin hy spoedig tot Vendrig bevorderd werdt. Doch de Latynsche Digters, en *Propertius* in 't byzonder, verzelden hem, overal, waar hy zig bevondt. Ondertusschen, deedt hy ook eenen togt te water on-

onder den grooten de Ruiter. In 't begin des jaars 1673, werdt hy, hier ter Stede, tot Luitenant over een vendel der Stads bezettinge bevorderd (p). Te lande, diende hy, midlerwyl, en sedert, in de Nederlanden en in Duitschland, en woonde verscheiden' veldslagen en belegeringen by De Nieuwmeegsche Vrede des jaars 1678 gaf hem gelegenheid, om zig, eenigen tyd, te Utrecht neder te zetten, daar hy zig, geheellyk, aan de boekoefeningen overgaf. Van daar, kwam hy te Amsterdam, alwaar hy vlytiglyk arbeidde aan eene verbeterde uitgaave van *Propertius*. En terwyl hy hier woonde, werdt hy Lid van een Konstgenootschap, welk, eens ter weeke, byeen kwam, en waarvan ook de Heeren *Joan Hulft*, *Joan Huydecoper*, de Wagtmeester *Dirk Heinck*, Digter van het *Veranderlyk geval* en *Don Louis de Vargas*, twee bekende Tooneelspelen, de Secretaris *Dirk Geelvinck*, de Professor *Francius*, en andere luiden van aanzien en geleerdheid Leden waren. Eerlang, werdt hem, door beleid van Burgemeester Hudde, die van zyne maagschap was, eene Kapiteins plaats over een der vendelen van de Stads bezettinge opgedraagen. Doch na de Ryswyksche Vrede des jaars 1697, werdt zyn vendel afgedankt. Men liet hem egter eene jaarwedde, tot zyn onderhoud. Sedert, hieldt hy zyn verblyf, doorgaands, in een' gehuurden tuin onder Amsterveen, daar de geleerden van alle oorden des Lands hem kwamen zien. De laat-

Zeventiende en agttiende eeuwe. Digters.

(p) Groot-Memor. N. VI. f. 126.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Digters.

laatste jaaren zyns leevens sleet hy, met oefenen van zynen Digtader in stigtelyke Poëzye, en vondt het meeste genoegen, in de aanspraak van geleerde en godvrugtige mannen. In deezen toestand, is hy, na omtrent drie jaaren geworsteld te hebben met lighaamelyke zwakheden (q), den vyftienden December des jaars 1707, overleeden, en den twintigsten, volgens zyne uitdrukkelyke begeerte (r), in de Kerke te Amsterveen, begraaven. *Propertius* en *Tibullus* zyn, door hem, fraai en naauwkeurig, in 't licht gegeven: ook de Gedigten van *Sannazarius* en eenige andere werken. Van zyne eigene Latynsche Poëzye heeft David van Hoogstraten, in 't jaar 1711, eene fraaije uitgaave bezorgd. Ook heeft dezelfde Hoogstraten, in 't volgende jaar, een bondel Nederduitsche verzen van hem in 't licht gegeven, en met 's mans leeven verrykt. Men vindt, in deeze verzen, eene blykbaare navolging van Hoofts Digtstyl.

Terwyl wy dit schryven, in den Herfst des jaars 1767, wordt 'er, in de Kerke van Amsterveen, op kosten van den Heere en Mr. Abraham Calkoen, voormaals, Secretaris deezer Stad, en thans Baljuw en Dykgraaf van Amstelland, ter gedagtenisse van den beroemden Digter Broekhuizen, een net grafteken opgeregt, bestaande in eene aloude Lykbus van blaauwen arduinsteen, rustende

(q) P. Burmanni Orat. in Obitum Broukhusii. D. v. Hoogstraten Broekhuizens Leven.

(r) *Zie* J. B. Wellekens Zedel. en Ernst. Gedichten, *bl.* 263.

de op een diergelyk voetstuk, voor welk, dit vers van den Hoogleeraar Burman, op een wit marmeren tafereel, uitgehouwen is: Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Digters.

D. M.

JANI BROVKHVSII,

DEFVNCTI ANNO CIↃIↃCCVII.

Sparge sacro lauros myrtumque hederasque sepulcro,
Pieridas quisquis, Pallada quisquis amas.
Callimachum numeris referens BROVKHVSIVS *Vmbrum*
Hic Amstelvenia conditus aede jacet.
Ut, post Gradivi partas in pulvere palmas,
Otia qua coluit docta, quiescat humo.
Laude sua pietas, cineri nunc praestita, gratae
Nobile in exemplum Posteritatis eat;
Quae male neglectis et honore carentibus umbris
Lustra suum reddit post duodena decus:
Sint licet ingenii monumenta perennia tanti,
Busta sed e Pario marmore caesa ruant.

Petrus Burmannus Secundus.

't welk, in zin, omtrent hierop uitkomt:

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

DIGTERS.

Ter Gedagtenisse van

JOAN VAN BROEKHUIZEN,

overleeden, in 't jaar 1707.

„ Gy allen, die de digtkonst en wapen-
„ oefening bemint, strooit lauweren, myr-
„ then en veil op dit gewyde graf. BROEK-
„ HUIZEN, wiens gedigten die van Pro-
„ pertius evenaaren, legt hier, in de Amstel-
„ veensche Kerke, begraaven; op dat hy rus-
„ te in dien zelfden oord, waar hy, ontslaa-
„ gen van zyne krygsampten, die hy met
„ roem bekleed hadt, zig, in stilte, met ge-
leerde oefeningen, bezig gehouden heeft.
„ De erkentenis, die nu, aan zyne asch, waar-
„ voor men zo schandelyk verzuimd hadt,
„ eenig gedenkteken op te regten, na zestig
„ jaaren verloops, de verschuldigde eer be-
„ wyst, hebbe haaren verdienden lof, en
„ verstrekke ten treffelyken voorbeelde voor
„ de dankbaare nakomelingschap. Doch
„ schoon dit Grafteken, gelyk alle anderen,
„ zelfs zulken, die uit het kostbaarst marmer
„ gehouwen zyn, eindelyk vergaan mogt;
„ zullen, nogtans, de werken van zo groot
„ een' geest alleen zynen naam onsterfelyk
„ maaken."

By Broekhuizen, voegen wy

LUCAS ROTGANS.

LUCAS ROTGANS,

die, schoon niet zo bedreeven in de Latynsche Poëzye, egter, even als hy, den kryg gevolgd, en 't vendel gedraagen heeft, en onder de voornaamste Nederduitsche Digters

ters verdient geplaatst te worden. Hy werdt, in October des jaars 1645, te Amsterdam, gebooren. Zyne ouders, *Jacob Rotgans* en *Magdalena Timmerman*, in zyne vroege jeugd, verlooren hebbende, werdt hy, door zyne Grootmoeder, opgevoed, en begaf zig tot de oefening der letteren, byzonderlyk tot het leezen der oude Latynsche Digteren. Doch de oorlog des jaars 1672 deedt hem besluiten, om zyn Vaderland te dienen, met de wapenen. Hy werdt met een vendel begiftigd. Maar geene bevordering voorziende, verliet hy den dienst, in 't jaar 1674, en begaf zig, met der woon, op eene Hofstede van zyne Grootmoeder, aan de Vegt, tusschen Maarsen en Breukelen, die, door de Franschen, verwoest; doch, naderhand, schooner herbouwd, en *Kromwyk* genaamd was. Na 't sluiten der Nieuwmeegsche Vrede, deedt hy een reisje naar Parys, en tradt, op Kromwyk te rug gekeerd, in de egt met *Anna Adriana de Salengre*, Zuster zyns Schoonbroeders, die hem, in 't jaar 1689, door de dood ontrukt werdt, na dat zy hem twee Dogters gebaard hadt. De oefening der Digtkonst troostte Rotgans over zyn verlies. Hy schreef zynen *Willem den derden*, een treffelyk Heldendigt: ook twee Tooneelstukken, *Eneas en Turnus* en *Scilla*, die nog den Amsterdamschen Schouwburg eere aandoen. Voorts, is 'er eene verzameling van *Zedelessen uit de oude Verdigtselen* gevloeid uit zyne penne. Aan de meesten zyner overige Gedigten, voortbrengsels van vroegere jaaren, heeft hy zelf de laatste hand niet willen leggen.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

gen. Onder deezen, is ook zyne boertige *Boeren-kermis*, om welke, in haaren aart, af te beelden, zyn verblyf op Kromwyk hem, van naby, gelegenheid verschafte. Hy is, op deeze Hofstede, den derden November des jaars 1710, aan de kinderpokjes, overleeden, en te Breukelen, in de Kapelle zyner voorouderen, begraaven (*s*).

LAURENS BAKE.

LAURENS BAKE

is, zo ik my niet bedriege, ook een Amsterdammer van geboorte, daar hy, ten minsten, een groot gedeelte zyns leevens gesleeten, en tot in 't begin deezer eeuwe, gebloeid heeft. Hy was een der beroemdste Digteren zyns tyds. Het uitmuntendste zyner Werken zyn de *Bybelsche Gezangen*, die, in 't jaar 1682, voor 't eerst, in 't licht kwamen, en aan den Burgemeester *Coenraad van Beuningen* opgedraagen werden. Voorts, was hy een Lid van 't Konstgenootschap, welk tot Zinspreuk voerde, *In magnis voluisse sat est*, dat is, *In groote zaaken, is 't genoeg, gewild te hebben*, en waarvan verscheiden Tooneelspelen den Schouwburg versieren. In de Voorrede zyner *Mengelpoëzye*, in 't jaar 1737, door *L. van den Broek*, uitgegeven, leest men, dat onze Digter, uit het oud Amsterdamsch geslagt der *Baaken*, onder welken, voor hem, ook *Laurensen* geweest waren (*t*), voortgesprooten, en aan de aanzienlykste huizen hier ter Stede ver-

maag-

(*s*) *Zie* F. HALMA's Voorreden *voor zyne* Werken.
(*t*) *Zie* VONDELS Poëzy, I. *Deel*, *bl.* 333, 334.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

maagschapt was: 't welk my, ook van elders, gebleeken is; zynde zyn ouders geweest *Justus Baak* of *Bake* en *Magdalena van Erp* (*u*), eene Zuster der eerste vrouwe van den Ridder *Pieter Korneliszoon Hooft*. Hy hadt zig, in zyne jeugd, in de Regten geoefend, en was tot Meester bevorderd. Ook was hy *Heer van Wulverhorst*, eene Heerlykheid in 't Land van Montfoort, in 't Stigt van Utrecht, welke Heerlykheid zyn Vader reeds bezeten hadt (*v*). Uit een zyner Gedigten op de Diemermeer (*w*), blykt, dat hy, nog in 't begin deezer eeuwe, geleefd heeft, en van elders (*x*), dat hy, in 't jaar 1715, reeds overleeden was. Doch de nette tyd van zyn overlyden heb ik nergens gemeld gevonden.

De orde des tyds noopt ons, om hier plaats te geeven aan de beroemde Digteresse,

Katharyne Lescailje.

KATHARYNE LESCAILJE,

die, hier ter Stede, omtrent den jaare 1649, gebooren werdt. Haare ouders waren *Jacob Lescailje* en *Alida Verwou* (*y*). Haar Vader, van Geneve herwaards gekomen, was zelf een zinlyk Digter, en, van wege den Keizer Leopold, tot gelauwerd Poëet verklaard, en met een wapen vereerd. Hy geneerde zig hier met den Boekhandel. Katharyne, de

(*u*) Stads Missiven, N. XIII. *f.* 131. *N.* XXV. *f.* 32.
(*v*) *Zie* HOOFTS Leven, *bl.* 12.
(*w*) Mengelpoëzy, *bl.* 117.
(*x*) J. DE REGTS Mengeldigten, *bl.* 45. *vergeleeken met het* Voorberigt.
(*y*) *Zie haare* Poëzy, I. *Deel*, *bl.* 218, 220.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Digters.

de middelste zyner drie Dogteren, toonde, in haare vroege jeugd, reeds zo sterken trek tot de Nederduitsche Poëzye, dat Vondel voorspelde, dat zy, t'eenigen tyde, eene uitmuntende Digteres stondt te worden: en zyne voorspelling is volkomenlyk bewaarheid. Men heeft zeven treffelyke Treurspelen van haar, allen gevolgd naar 't Fransch, welk zy in den grond verstondt. Twee of drie derzelven worden nog, van tyd tot tyd, ten tooneele gevoerd. Na de dood haars Vaders, die, in 't jaar 1677, voorviel, hieldt zy den Boekhandel aan, dien zy zeer wel verstondt. Haare oudste Zuster, *Barbara*, is met *Matthias de Wreed* gehuwd geweest. Eene Dogter uit dit huwelyk, *Susanna Lescailje de Wreed* genaamd, is, naderhand, met den Boekverkooper *Dirk Rank* getrouwd. Doch Katharyne en haare jongste Zuster, *Aletta*, zyn altoos ongehuwd gebleeven. Katharyne is, op den agtsten Juny des jaars 1711, overleeden (z). Haare Gedigten en Tooneelspelen zyn, in 't jaar 1731, in drie deelen in *quarto*, by de *Erfgenaamen van Jacob Lescailje en Dirk Rank*, gedrukt en in 't licht gegeven. Ten haaren tyde, bloeide, hier ter Stede, de schrandere Digteres Gezine Brit (a), éene haarer vriendinnen; doch te Blokzyl, in Overyssel, gebooren. Van deeze heeft men keurlyke Byschriften op de *Zinnebeelden van* Houbraken; en eeni-

(z) Hoogstratens Woordenb. *Art.* Lescaille (*Jacob* en *Katryne*).
(a) *Zie* Houbraken Schouwb. III. *Deel*, *bl.* 296.

eenige andere deftige Gedigten, by verscheiden' gelegenheden, gemaakt.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

Jan de Regt.

J a n d e R e g t

is, zo ik meen, ook te Amsterdam gebooren, daar hy, in November des jaars 1715, overleeden is. Hy was een redelyk goed Digter. Een kleine bondel zyner verzen, waaronder, de bekendsten zyn de *Slegte tyd* en het Klugtspel *de Nagtwagts*, is, tot tweemaalen toe, in 't licht gegeven.

Claas Bruin.

C l a a s B r u i n,

veeltyds, de *Zededigter* gebynaamd, werdt, hier ter Stede, op den twintigsten February des jaars 1671, gebooren. Zyne ouders behoorden tot de kleine Gemeente der oude Friesche Doopsgezinden, ook *Jan Jacobsz. Volk* genaamd, die haare Vergaderingen hieldt in de Blomstraat, en, in laater' tyd, met de Gemeente, die by 't Lam en den Tooren vergadert, vereenigd is (*b*). *Cornelis Claesz. Bruin*, Vader van onzen Digter, was Leeraar in deeze Gemeente: en men heeft nog een' bondel van vyf en veertig Predikatien van deezen man, die, in 't jaar 1692, te Leeuwaarden, by *Hendrik Rintjes*, gedrukt zyn. My is berigt, dat onze Digter zelf, eenige weinige reizen, den Predikstoel beklommen heeft, in zyns Vaders Gemeente: 't zy dat men hem ook tot Leeraar verzogt hadt, 't zy dat hy zyne bekwaamheid tot

(*b*) *Zie* III. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 39, 48.

Zeventiende en Agttiende Eeuw. Digters.

tot het Predikampt, van welks gewigt hy diep doordrongen was (*c*), eens heeft willen beproeven. Doch hy is nimmer Leeraar geweeſt, en heeft zig, tot zynen dood toe, geneerd met Boekhouden. Toen, in 't jaar 1723, na 't overlyden van *Jasper Douwes*, oudſten Leeraar in de Gemeente der oude Friezen, voor wien onze Digter een kort Grafſchrift maakte (*d*), de weinige overgebleeven Leden, naauwlyks twintig ſterk, in 't jaar 1725, tot de Gemeente by 't Lam en den Tooren overgingen, voegde onze Digter zig, meen ik, ook by deeze Gemeente, by welke hy zig, ſedert, gehouden heeft. Hy toonde, al vroeg, ſmaak te hebben in Zedelyke Poëzye. Een zyner eerſte Gedigten hadt tot onderwerp de Aardbeeving, hier te Lande, op den agttienden September des jaars 1692, voorgevallen, en kwam, in October daaraan, in 't licht (*e*). Eenige jaaren laater, gaf hy een ſtukje uit, *Aandagtige Beſpiegelingen* genaamd, en, ſedert, in het *eerſte Deel* zyner *Zededigten*, herdrukt. Hierop volgde een Treurſpel, *de Grondlegging der Roomſche Vryheid* geheeten: welk, nevens zes anderen, die 'er ſedert zyn bygekomen, jaarlyks, op den Amſterdamſchen Schouwburg, vertoond wordt. In de jaaren 1713 en 1714, deedt hy, in 't gezelſchap van *Andries Schoemaker* en anderen zyner goede vrienden, twee ſpeelreisjes, naar Kleefsland en

(*c*) *Zie zyne* overgeblevene Bybel-, Zede- en Mengelpoëzy, *bl.* 3 *enz.*

(*d*) Overgeblevene Poëzy, *bl.* 398.

(*e*) Zededichten I. *Deel*, *in 't* Byvoegſ. *bl.* 29.

en door Zuidholland, die hy, sedert, in digtmaat, beschreef en uitgaf, onder den naam van *Kleefsche en Zuidhollandsche Arkadia*, welk werkje Ludolph Smids, met eenige oudheidkundige Aantekeningen, verrykt heeft. Een derde Noordhollandsch reisje, niet lang hierna ondernomen, is, na eenige jaaren verloops, met den titel van *Noordhollandsche Arkadia*, en met Aantekeningen van Gerrit Schoemaker, Zoon van Andries, in 't licht gekomen. Onder Bruins *overgebleeven Poëzy*, is ook nog eene *Speelreis langs de Vechtstroom.* En hy heeft de *Lustplaats Zoelen*, aan de Haarlemmer Trekvaart, in Digtmaat beschreeven: waarop de eigenaar, Christoffel Beudeker, Zedelyke en Historiesche Aantekeningen gemaakt heeft. Wyders, vervatten de elf Boekdeelen zyner Gedigten, die, by zyn leeven, en na zyn' dood uitgekomen zyn, behalven een goed getal van Bybelsche Tooneelspelen, veelerlei slag van Zedelyke Tafereelen, Zinnebeelden, Samenspraaken, Alleenspraaken, Spreuken, Byschriften en Mengelwerk, te menigvuldig en te verscheiden, om 'er hier byzondere melding van te maaken. Bruin is, op den agt en twintigsten December des jaars 1732, overleeden. Onder zyn afbeeldsel, heeft de Digter Sybrand Feitama deeze regels doen plaatsen:

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

Dit 's Bruin, *de Cebes van het Y,*
Het Licht der Zedepoëzy.

Da-

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS. DANIEL WILLINK.

DANIEL WILLINK

werdt, hier ter Stede, in 't jaar 1676, gebooren, en in zyne jeugd, tot den Wynhandel geschikt. Doch hy toonde, al vroeg, sterken lust tot de Nederduitsche Poëzye, waarin hy tamelyke vorderingen gemaakt heeft. Hy werdt, eerlang, een Lid van het Konstgenootschap, welk *Constantia & Labore*, dat is, *door Standvastigheid en arbeid*, ten zinspreuk voerde, en van welk verscheiden' Tooneelspelen het licht zien. Willink heeft de Gereformeerde Nederduitsche Gemeente deezer Stad, meermaalen, als Diaken gediend. Hy is, den zestienden October des jaars 1722, in de Beverwyk, overleeden, en aldaar, in 't Choor der Kerke, begraaven. Zyne bekendste Digtwerken zyn de *Amsteldamsche Tempe* of *nieuwe' Plantagie*, *Amstelstroom* en *Buitensingel*. Ook heeft hy eene Verzameling van *Zedelyke Gedigten* en *Gezangen* te voorschyn gebragt. De naarstige *Gerrit Schoemaker* heeft, eenige jaaren na 's mans overlyden, eene *Amstellandsche Arkadia*, door Willink opgesteld, in orde geschikt, en ter drukperse overgegeven.

JAN BAPTISTA WELLEKENS.

JAN BAPTISTA WELLEKENS, schoon, op den dertienden February des jaars 1658, te Aalst in Vlaanderen, daar zyn Vader, *Cornelis Wellekens*, zig met den Laken- en Hophandel geneerde, ter weereld gekomen, werdt, nog een kind, naar Amsterdam

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

dam gezonden, daar hem een Oom van Moeders zyde op het Goudſmeeden beſtelde. Zyne aangebooren zugt tot de Schilderkonſt was egter oorzaak, dat hy dit handwerk vaaren liet, en zig, onder *Anthony de Grebber*, in 't ſchilderen oefende. Agttien jaaren oud zynde, begaf hy zig, tot voortzetting der konſt, naar Italie, daar hy elf jaaren doorbragt, en den regten ſmaak wegkreeg van het digten van Herders- en Viſſchers-zangen, waarin hy, ſedert, zo zeer heeft uitgemunt. In een grappig Verjaardigt, op zynen vriend, *Pieter Vlaming*, in 't jaar 1718 gemaakt, geeft hy zelf te kennen, dat het toen veertig jaar geleeden was, dat hy de Appenynen betradt (*f*). En van elders blykt, dat hy, in 't jaar 1684, te Rome (*g*), en in 't jaar 1687, te Venetie was (*h*). Ter laatſtgemelder Plaatſe, werdt hy van eene beroerte aan de linkerzyde overvallen, die hem noodzaakte, herwaards te keeren. Deeze ramp en zyne byziendheid, om welke, hy, altoos met een' bril ſchilderen moeſt, deedt den luſt tot de Schilderkonſt, allengskens, in hem, verflaauwen. Ik weet niet, of 'er veel van zyn ſchilderwerk voorhanden zy. Men vindt, alleenlyk, dat hy zyne Moeder geſchilderd heeft (*i*). Maar zyne zugt tot de Poëzye wakkerde, naar gelang, dat zyne liefde voor 't ſchilderen afnam. Italie lag hem

(*f*) Verſch. Gedicht. *bl.* 303.
(*g*) Dichtliev. Uitſpann. *van* J. B. WELLEKENS *en* P. VLAMING, *bl* 212.
(*h*) Verſch. Gedicht. *bl.* 115.
(*i*) Verſch. Gedicht. *bl.* 410.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE.
DIGTERS.

hem, altoos, na aan 't hert: waarvan, onder anderen, de Herderszang van Silvander en Thyrsis, in welken hy Italie boven Nederland verheft, getuigen kan (*k*). Eenige jaaren na zyne terugkomst te Amsterdam, trouwde hy met *Joanna van Hardenbroek*, vermoedelyk, in 't jaar 1699, alzo hy, in 't Lykdigt op deeze vrouwe, die hem, den vier en twintigsten May des jaars 1724, ontviel, schryft, dat hy vyf en twintig jaaren met haar getrouwd geweest was (*l*). Wellekens heeft vier kinderen by haar verwekt; twee van welken, een Zoon *Cornelis*, en eene Dogter, *Magdalena Barbara*, hem overleefd hebben. Op een Zoontje, *Michiel* genaamd, welk hy, in 't jaar 1712, in den ouderdom van zeven jaaren, verlooren hadt, heeft hy een' aartigen Lykzang gemaakt (*m*). Hy stierf, twee jaaren na zyne Huisvrouw, op den veertienden May des jaars 1726 (*n*). Hy hadt, het grootste gedeelte zyns leevens, geworsteld met pynelyke ziekten, en onder anderen met het graveel en met verscheidenerlei slag van jigt (*o*). Hy beleedt den Roomschen Godsdienst, gelyk, onder anderen, blykt, uit veelen zyner *Zedelyke en Ernstige Gedichten*: doch hy schynt zig gehouden te hebben by de partye, welke men die der Jansenisten genoemd heeft (*p*). Hy en

(*k*) Dichtliev. Uitspann. *bl.* 201.
(*l*) Zedel en Ernst. Gedicht. *bl.* 329.
(*m*) Zedel. en Ernst. Gedicht. *bl.* 306.
(*n*) *Zie* zyn Leven, *door* P. VLAMING, *voor de* Zedel. en Ernst. Gedichten.
(*o*) Versch. Gedicht *bl.* 249.
(*p*) *Zie* Versch. Gedicht. *bl.* 359, 360. *vergeleeken* met dit ons Werk, III. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 93, 113.

en Pieter Vlaming gaven, in 't jaar 1711, de *Dichtlievende Uitspanningen* in 't licht, waarin de fraaiste Herders- en Visschers-zangen van Wellekens vervat waren. In 't jaar 1715, gaf Wellekens den vertaalden *Amintas* van Torquato Tasso uit, waarby hy eene *Verhandeling van het Herdersdicht* gevoegd hadt. Doch na zyn overlyden, heeft zyne Dogter *Magdalena Barbara Wellekens*, die ook iet van haars Vaders Digtgeest geërfd hadt, nog drie stukken zyner Poëzye ter drukperse bezorgd. Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Dichters.

Pieter Vlaming, Pieter Vlaming.

de vriend van Jan Baptista Wellekens, wiens leevensbyzonderheden wy, zoeven, hebben aangetekend, is, hier ter Stede, op den negen en twintigsten Maart des jaars 1686, ter weereld gekomen. Zyne ouders waren Mr. *Floris Willemsz. Vlaming* en *Christina van Beek*. De Latynsche Schoolen zynde doorgegaan, daar hy ook de beginsels der Grieksche taale leerde, heeft hy zig, op 's Lands Hooge Schoole te Leiden, in de Regten geoefend, en zig, nevens Wellekens, al vroeg, op de Poëzye, met naame op het Herdersdigt, toegelegd; waarvan beider *Dichtlievende Uitspanningen*, die, in 't jaar 1711, in 't licht kwamen, duidelyke blyken uitleveren. In de Herderszangen, die het vriendenpaar, by verscheiden' gelegenheden, samenstelde, droeg Wellekens, veeltyds, den naam van *Silvander*; Vlaming dien van *Amintas*. Vlaming tradt, in den jaare 1706, in

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Digters.

in de egt met *Wynanda Calkoen*, Dogter van *Gerard Calkoen* en *Catharina Verbeek*, die hem, binnen 't jaar, eene Dogter baarde, op welke Wellekens, meer dan eens, onder den naam van *Roozelyntje*, gezongen heeft. Doch dit kind ſtierf, in 't jaar 1711 (*q*). Vlaming heeft, ſedert, nog dertien kinderen gehad, vier van welken, twee Zoonen en twee Dogters, hem overleefd hebben. Hy was niet ſlegts bedreeven in de Franſche, Engelſche, Italiaanſche, Hoogduitſche en Latynſche Taalen; maar, uit een der Gedigten van Wellekens, blykt, dat hy, in zyne jeugd, van de Griekſche taale werk gemaakt hebbende, in den jaare 1713, zyne Griekſche Letter oefeningen hervat heeft (*r*). In 't jaar 1719, werdt hy Boekhouder by de Ooſtindiſche Compagnie, ter Kamer deezer Stad (*s*): 't welk zyne bezigheden, merkelyk, deedt toeneemen. De luſt tot de Letter-oefeningen bleef hem egter by, en, in 't jaar 1723, gaf hy Spieghels *Hertſpieghel en andere Zedeſchriften*, van nieuws, in 't licht, en verrykte het Werk, met het Leeven des Digters; met ophelderende Aantekeningen en met het vertaalde *Tafereel van Cebes den Thebaan* (*t*). In 't jaar 1725, gaf hy de *Rederykkonſt* van *David van Hoogſtraten* uit: en in 't jaar 1730, eene Nederduitſche overzetting der *Arcadia van* Sannazarius, insgelyks met Aantekeningen, en

(*q*) Dichtliev. Uitſp. *bl.* 175. Zedel. Gedicht. *bl.* 272.
(*r*) Verſch Gedicht. *bl.* 262.
(*s*) Wellekens Verſch. Gedich. *bl.* 315.
(*t*) Wellekens Verſch. Gedich. *bl.* 411.

en met het Leeven des Italiaanſchen Digters, voorzien. Wat laater, heeft hy eene nieuwe uitgaave der Latynſche Gedigten van den Kanſelier *Hospitalius* bezorgd. Doch hy was, ten dien tyde, reeds eenige jaaren, met een gewigtiger werk bezig geweeſt, te weeten, met de *Hiſtorie en Beſchryving der Stad Amſterdam* (u), die zeer uitgebreid zou geweeſt zyn, en eenige Deelen *in folio* beſlaagen hebben. Men hadt reeds een gedeelte der ſtoffe byeen gebragt. Zelfs getuigt de Schryver, in zyne Voorrede voor de *Arcadia van Sannazarius* (v), dat hy 'er al eene proeve van zou hebben uitgegeven, zo de geduuduuriglyk toevloeijende nieuwe ſtoffe zulks niet verhinderd hadt. Doch deeze groote onderneeming is, genoegzaam in haare geboorte, geſmoord, door het onverwagt afſterven des Schryvers, die, op zyne Hofſtede *Hoogewoerd*, van eene beroerte overvallen werdt, waaraan hy, binnen vier en twintig uuren, overleedt, in 't jaar 1733, en wel, zo men my berigt heeft, op den tweeden February. Zyne weduwe is, in't jaar 1752, geſtorven. Eene zyner Dogteren is met den Schout by Nagt, *Jooſt Sels*, gehuwd geweeſt: en uit dit huwelyk, zyn tien kinderen verwekt. Doch zyne Zoonen zyn, ongehuwd, overleeden.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

S Y-

(u) P. D'ORVILLE Poemata, p. 304.
(v) *Aan het einde.*

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Digters. Sybrand Feitama.

Sybrand Feitama,

wien de meeste jonge Amsterdamsche Digters, zyne Tydgenooten, gaarne voor hunnen voorganger en onderwyzer in de konst plagten te erkennen, werdt, hier ter Stede, in de maand December des jaars 1694, gebooren. Zyne ouders waren *Izaak Feitama* en *Katharina Rooleeuw*, die hem, in zyne vroege jeugd, schikten tot de studie der Godgeleerdheid. Doch, 't zy dat men bespeurde, dat zyne neiging hiertoe minder strekte; 't zy dat men, in hem, niet alle de gaaven vondt, die in eenen Predikant vereischt worden; hy werdt, eerlang, op 't Comptoir van *Jan Willink*, voornaam' Koopman hier ter Stede, besteld, om den Koophandel te leeren. Hier zynen tyd hebbende uitgediend, en kleinen lust gevoelende tot den Koophandel, dien hy niet behoefde te oefenen, als een middel van bestaan; gaf hy zig over aan de oefening der Digt- en Tekenkonst, van welke beiden hy, reeds te vooren, de gronden gelegd hadt. Omtrent den jaare 1720, en sedert, zag men van hem eenige Treurspelen te voorschyn komen, ten deele vertaalingen uit, of navolgingen van het Fransch, ten deele eigen' vindingen. Doch, in 't jaar 1733, kwam 'er een wigtiger werk van onzen Treurdigter in 't licht, de *Telemachus* van den Aartsbisschop *Fenelon*, dien hy, uit Fransch ondigt, in Nederduitsch Heldendigt hadt overgebragt; doch,

doch, sedert, jaaren agtereen, zo vlytiglyk, verbeterde en beschaafde, dat 'er, eerst na zynen dood, in 't jaar 1763, eene nieuwe uitgaave van voor den dag gekomen is, de zorg voor welke, door onzen Digter, aan zynen konst- en boezemvriend, *Frans van Steenwyk*, aanvertrouwd was. Midlerwyl, hadt de Digter zelf, in de jaaren 1733 en 1735, zyne *Tooneelpoëzy*, bestaande in dertien Tooneelspelen, in twee stukken *in quarto*, ten deele, voor 't eerst, ten deele, verbeterd, uitgegeven; de meesten van welken, te vooren of naderhand, op den Schouwburg vertoond zyn. Twee Treurspelen, *Jonathan* en *de Machabeen*, als loutere Bybelstof vervattende, zyn, door Feitama zelv', onbekwaam gekeurd voor het Tooneel (*w*). Ondertusschen, hadt hy de *Henriade* van den beroemden Franschen Digter *Voltaire* begonnen te berymen: een werk, dat veele jaaren onder handen geweest is, eer 't den zinnelyken Digter net genoeg beschaafd scheen, om het in 't licht te geeven. In 't jaar 1738, was *Henrik de Groote* eerst ten halve berymd, toen *Charles Sebille*, keurig kenner der Fransche, en loffelyk oefenaar der Nederduitsche Poëzye, met wien, onze Digter, in alles, te raade ging, hem door den dood ontrukt werdt: 't welk Feitama's arbeid, geweldiglyk, agteruit zettede. 't Leedt tot in 't jaar 1743, eer alles afgerymd was (*x*). En toen werden 'er nog ten minste ne-

Zeventiende en agttiende eeuwe. Digters.

(*w*) *Zie de* Voorr. *van het* II. *Deel der* Tooneelpoëzy.
(*x*) *Zie de* Voorr. *voor* Henrik den Grooten.

Zeventiende en Achtiende Eeuwe. Digters.

negen jaaren gesleeten, met beschaaven, eer 't stuk het licht zag: 't welk, eindelyk, in 't jaar 1753, gebeurde. Na deeze vertaaling, is 'er niets van belang, by 's Digters leeven, van hem uitgekomen. Doch na zyn' dood, die, op den dertienden Jany des jaars 1758, voorviel, heeft zyn vriend van Steenwyk, behalve den tweeden druk van den Telemachus, nog drie Spelen, eenige vertaalde Fransche verzen, en eenige Mengelstoffen van onzen Feitama, in 't jaar 1764, uitgegeven. Men getuigt, dat hy, tot wien, dagelyks, de aankomende en gevorderde Digters toegang hadden, niet alleen vrymoedig en bescheiden was, in 't aantoonen der digtfeilen van anderen; maar ook, hoe ver gevorderd, veelen kon, dat hem de zynen, op gelyke wyze, werden aangeweezen; wanneer hyze, met een taai geduld; met de uiterste naauwkeurigheid, en met een aanhoudend mistrouwen aan zig zelven, zogt te verbeteren. Feitama was ook een geduurige vraagbaak van Schilders en Tekenaars; doch maakte byzonderlyk zyn werk, om vriendschap en eendragt aan te kweeken, onder de Amsterdamsche Digters, die zyne verkeering zogten. Wyders, heeft men my verzekerd, dat hy zeer bedreeven was in de Heilige Schriften, en, na een ernstig onderzoek der Waarheid van den Godsdienst, een opregt en overtuigd Christen. Vreemd mag 't, met reden, schynen, dat Feitama, die geen groot geheim maakte van 't gene hy in 't licht gaf, en zelfs zynen naam niet verborgen hieldt, in de Octroijen, en in som-

sommige Lofdigten, die hy, voor zyne werken, liet stellen, nogtans zeer zeldzaam iets, en nimmer eenig Tooneelspel of groot Digtstuk, met zynen naam voluit op den titel, heeft uitgegeven; maar altoos, of met de Letters S. F. en de zinspreuk Studio Fovetur Ingenium (7), dat is, *'t Verstand wordt gesleepen door oefening*, of onder deeze zinspreuk alleen.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Digters.

Jan de Marre

Jan de Marre.

is, op den drie en twintigsten Augustus des jaars 1696, te Amsterdam, ter weereld gekomen. Zyne ouders waren *Harmen de Marre* en *Geesje Poster*. Van zyne vroege jeugd af, heeft hy de zee geploegd. In 't Voorberigt voor zyn *Batavia*, verhaalt hy, dat hy, in 't jaar 1731, van zyne laatste Oostindische reize, naar 't Vaderland, te rug gekeerd is, en dat hy toen, drie en twintig jaaren, op zee gezworven hadt. Hy kan, derhalve, niet veel meer dan twaalf jaaren oud geweest zyn, toen hy, voor 't eerst, in zee stak. Op deeze zelfde laatste reize, die hy, als Schipper, met het schip *Heesburg*, deedt (y), leide hy de eerste hand aan 't gemelde Digtstuk, *Batavia*, in 't jaar 1728. Hy bragt het werk, welk, in 't eerst, maar weinig bladen be-

(y) Batavia I. *Boek*, *bl.* 2.

(7) Ik denk, dat de Digter, met de eerste Letters van ieder woord deezer Spreuke, S. F. I. zynen naam, *Sybrand Feitama Izaaksz.* heeft willen aanduiden.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. DIGTERS.

besloeg, met zig te rug in zyne Geboortestad, daar hy 't zeer veel beschaafde en volmaakte, en, in 't jaar 1740, in 't licht gaf. Het schetst, in *zes* Boeken, de opkomst en voortgang der Oostindische Maatschappye, en schildert haare Hoofdstad op 't Eiland Java, zo als zy was, toen 'er de Digter zig ophieldt. De Marre heeft, in 't jaar 1746, nog twee stukken zyner Poëzye uitgegeven, het eene behelzende *Bespiegelingen van Gods Wysheid, in 't bestier der Schepselen*, benevens eene *Eerkroon voor de Kaap de goede Hoop*, en het andere, *Hof- en Mengeldigten.* Burgemeesteren van Amsterdam hadden hem begunstigd, met het Penningmeesterschap van 't Fabryk-Ampt. Ook was hy, door de Regenten van het Wees- en Oude-Mannen-Huis, verkooren tot eenen hunner Adsistenten, in 't bestier van den Schouwburg, op welks eeuwgetyde, dat in 't jaar 1738 gevierd werdt, hy een Tooneelspel gemaakt heeft (z). Men heeft nog twee andere Tooneelspelen van onzen Digter, *Marcus Curtius* en *Jacoba van Beyeren.* Hy is, op den negentienden January des jaars 1763, overleeden, en, in de Zuider-Kerke alhier, ter aarde besteld.

(z) *Zie* III. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 769.

KON-

KONSTENAARS.

Zeventiende en achttiende eeuwe. Konstenaars, en in 't byzonder Schilders.

De welvaart der Stad Amsterdam, in de zeventiende eeuwe sterk zynde toegenomen, gaf, niet alleen aan veele inboorlingen, aanleiding, om zig toe te leggen op de oefening van nutte konsten, met naame op de Schilderkonst; maar lokte ook veele uitheemsche Schilders en andere Konstenaars herwaards, die de Stad, met fraaije konststukken, versierd, en zig, zelfs buitens Lands, vermaard gemaakt hebben. Wy zullen de voornaamsten alleen kortelyk opnoemen, en ons, ten opzigte der Schilders, doorgaands bedienen van Houbrakens *grooten Schouburgh der Nederlandsche Konstschilders*, en van 't vervolg op dit werk, door den Schilder, Johan van Gool, uitgegeven.

En hier komt ons eerst voor

Pieter Lastman,

Pieter Lastman.

die, in 't begin der zeventiende eeuwe, te Amsterdam, gebloeid heeft, en vermoedelyk ook gebooren is. Vondel, een goed Konstkenner, prees zyne ordonnantien, kleuren en kleederen, waarin hy naar Rubbens zweemde. Ook heeft hy een Lofdicht gemaakt op een zyner uitvoerigste stukken, de Offerstaatsie te Lystren voor Paulus en Barnabas verbeeldende. *Jan Lievensz* heeft twee jaaren by Lastman geleerd (*a*).

De

(*a*) Van Mander *f.* 207 *verso.* Houbraken I. *Deel*, *bl.* 97, 296.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS. HENDRIK DE KEYSER.

De Bouwkonstenaar

HENDRIK DE KEYSER

is, in 't jaar 1567, te Utrecht, ter weereld gekomen; doch heeft den besten tyd zyns leevens, te Amsterdam, doorgebragt, daar hy, in 't jaar 1594, tot Stads Bouwmeester, werdt aangesteld. Zyn Vader, een Kistenmaaker of Schrynwerker, heette *Cornelis de Keyser*. Hendrik leerde de beginsels der Bouwkonst by den Vader van den vermaarden Schilder *Abraham Bloemaart*, die een Beeldhouwer te Utrecht was. Doch, na dat hy zig, te Amsterdam, hadt nedergezet, werdt hy haast zo beroemd, dat HOOFT, in zekeren brief, den derden April des jaars 1607, uit Leiden, aan hem geschreeven, hem noemt een *eere van* zyn *Vaderlandt*, *'t welk, by de nazaaten*, zyne *werken* zou *gebruiken, tot de voornaamste getuigen van zyn tegenwoordig geluk* (*b*). De Beurs, de Jan-Rooden-Poorts- en Reguliers-Toorens, de Haarlemmer-Poort, de Zuider-, Wester- en Noorder-Kerken zyn de voornaamste openbaare gebouwen, die, hier ter Stede, onder zyn opzigt, of naar zyne schetsen, gestigt zyn. Hy is hier, op den vyftienden May des jaars 1621, overleeden terwyl men, met het bouwen der Wester-Kerke, bezig was. VONDEL heeft dit byschrift op zyne afbeelding gemaakt (*c*):

Hier

(*b*) HOOFTS Brieven, *N.* I. *bl.* 1.
(*c*) *Zie zyne* Poëzye, I. *Deel*, *bl.* 591.

Hier leeft, die leven gaf aan marmer, en metael,
Yvoir, albast, en kley, dies laet zich Utrecht booren:
Is Rome op Keizers prat, en Keizerlyke prael;
De Keizer van de kunst is uit myn' schoot geboren.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

Pieter de Keyser, oudste Zoon van Hendrik, is, na hem, Stads Bouwmeester geweest. Een zyner andere Zoonen, *Thomas de Keyser*, heeft zig op de oefening der Schilderkonst toegelegd (*d*), en daar door ook eenen naam verworven (*e*).

JOAN TORRENTIUS

JOAN TORRENTIUS.

werdt, hier ter Stede, in 't jaar 1589, gebooren. Hy schilderde, doorgaands, ontugtige stukken. HOUBRAKEN meldt, in 't *eerste* deel van zynen *Schouburgh* (*f*), dat hy, hierom, te Amsterdam in hegtenis raakte; en zyne schuld niet willende bekennen aan de paleije gebragt werdt, en onder 't pynigen overleedt. Doch in het *tweede* Deel (*g*), verbetert hy zyn eerste schryven; en tekent, uit SCHREVELIUS (*h*), aan, dat Torrentius, met der woon van Amsterdam te Haarlem gekomen, om zyn verfoeilyk schilderen en slegt gedrag, onder eenen uiter-

(*d*) *Zie* C. DANKERTS Architect moderna, *bl.* 8, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.
(*e*) *Zie* VONDELS Poëzy, I. *Deel*, *bl.* 552.
(*f*) *Bladz.* 137.
(*g*) *Bladz.* 118.
(*h*) Haarl. *bl.* 386.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

terlyken schyn van staatigheid, ter laatstgemelde Stede, gevat, aan de paleije gebragt, en toen hy niet bekennen wilde, in het jaar 1630, in het Tugthuis geplaatst werdt: waaruit hy, op groote voorspraak, werdt geslaakt, en sedert zig wederom te Amsterdam heeft nedergezet, daar hy ook overleeden is. Aanmerkelyk is, 't gene ik, in de *Aantekeningen* van Schepen GERARD SCHAAP PIETERSZOON, gemeld vind, dat de Vader van deezen Haarlemschen Tugteling ook gezeid werdt, de eerste Tugteling in het Amsterdamsche Rasphuis geweest te zyn.

ROELAND ROGMAN.

ROELAND ROGMAN,

een deftig Landschapsschilder; doch die maar één oog hadt, kwam hier ter Stede, in 't jaar 1597, ter weereld. Hy heeft de meeste adelyke Sloten van Holland, naar 't leeven, getekend. En deeze tekeningen zyn, in laater' tyd, in 't koper gebragt, en geplaatst in LUDOLF SMIDS *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden.* Hy was, in 't jaar 1686, nog in 't leeven, en woonde toen, hier ter Stede, in 't Oude-Mannen-Huis (*i*).

WARNARD VAN DEN VALKERT.

WARNARD VAN DEN VALKERT

schynt ook Landschappen geschilderd te hebben, en bloeide, reeds in 't jaar 1623. HOUBRAKEN heeft een groot stuk van hem gezien, verbeeldende Joannes den Dooper,

(*i*) HOUBRAK. I. *Deel*, *bl.* 173.

per, predikende in de woestyne. Hy was te Amsterdam gebooren (*k*).

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS. PIETER DANKERTS DE RY.

PIETER DANKERTS DE RY,

een goed Pourtretschilder, kwam, hier ter Stede, ter weereld, in 't jaar 1605, en heeft zig, in Duitschland, en elders buitens Lands, door zyne konst, vermaard gemaakt (*l*).

REMBRAND VAN RYN.

REMBRAND VAN RYN,

tusschen Leiderdorp en Koudekerk, daar zyn Vader een Koorenmolenaar was, ter weereld gekomen, heeft, zo sommigen willen, de beginselen der Schilderkonst geleerd by *Pieter Lastman* te Amsterdam, wien wy boven genoemd hebben. Doch hy heeft zig ook, naderhand, elders en by anderen, geoefend. Omtrent den jaare 1630, zette hy zig, hier ter Stede, neder. Hy schilderde de hertstogten kragtig, en was zeer ryk van verbeelding. Doch men heeft in hem altoos berispt, dat hy 't leeven, met gebreken met al, te digt volgde, en zig aan geene regels bondt (*m*). Men hoore PELS zingen, in 't *Gebruik en Misbruik des Tooneels* (*n*), van

Den grooten Rembrand, die 't by Titiaan, van Dyk,
Nòch Michiel Angelo, nòch Rafel zag te haalen,

En

(*k*) HOUBRAK. I. *Deel*, *bl.* 215.
(*l*) HOUBRAK. I. *Deel*, *bl.* 250.
(*m*) HOUBRAK. I. *Deel*, *bl.* 254 *enz.*
(*n*) *Bladz.* 55.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE.

En daarom liever koos doorluchtiglyk te
dwaalen,
Om de eerste kétter in de Schilderkonst te zyn.

——— ——— ——— ——— ——— ———

KONSTENAARS.

Die, schoon hy niet voor één' van all' die
meesters week
In houding, nóch in kracht van koloryt bezweek,
Als hy een' naakte vrouw, gelyk 't somtyds
gebeurde,
Zou schild'ren, tót modél geen Griekschc Vénus keurde;
Maar eer een' waschter, óf turftreedster uit
een' schuur,
Zyn' dwaaling noemende navólging van Natuur,
Al 't ander ydele verziering. —— ——

——— ——— ——— ——— ——— ———

Die door de gansche Stad op bruggen, én op
boeken,
Op Nieuwe, én Noordermarkt zeer yv'rig op
ging zoeken
Harnassen, Moriljons, Japonsche Ponjerts,
bont,
En ráfelkraagen, die hy schilderachtig vond,
En vaak een' Scipio aan 't Roomsche lichchaam paste,
Of de eedle leden van een' Cyrus meê vermaste.

JACOB SANDRART.

JACOB SANDRART,

te Amsterdam gebooren, een bevallig Schilder, die aan 't Beijersche Hof in agting geweest

weest is, bloeide ten tyde van Rembrand, of wat laater (*o*). Doch ik weet niet, wanneer en waar hy overleeden zy.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Konstenaars.

F e r d i n a n d B o l

Ferdinand Bol.

is wel te Dordrecht gebooren; doch, naauwlyks drie jaaren oud, hier ter Stede gebragt, daar hy opgevoed is; de beginsels der Schilderkonst van Rembrand geleerd, en tot in 't jaar 1686, wanneer hy overleedt, gewoond heeft (*p*). Op het Stadhuis, en elders in deeze Stad (*q*), ziet men, nog heden ten dage, treffelyke blyken van zyne Penseelkonst, onder welken, de *Fabricius* in Burgemeesters Vertrek uitmunt.

J a c o b B a k k e r,

Jacob Bakker.

een fraai Historie- en Pourtretschilder, is wel te Harlingen gebooren; doch heeft den meesten tyd zyns leevens, te Amsterdam, doorgebragt; daar hy, in 't jaar 1651, in den ouderdom van twee en veertig jaaren, overleeden is (*r*).

S a l o m o n K o n i n g,

Salomon Koning.

te Amsterdam, in 't jaar 1609, gebooren, was een goed Pourtret- en Historieschilder. Zyne stukken zyn nog, hier ter Stede, en zelfs buitens Lands, in groote agting (*s*).

Pie-

(*o*) Houbrak. I. *Deel*, *bl.* 291.
(*p*) Houbrak. I. *Deel*, *bl.* 301.
(*q*) *Zie* III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 56, 64, 270. II. *Boek*, *bl.* 445.
(*r*) Houbrak. I. *Deel*, *bl.* 336.
(*s*) Houbrak. I. *Deel*, *bl.* 344.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

PIETER JANSZEN.

PIETER JANSZEN.

kwam, hier ter Stede, in 't jaar 1612, ter weereld, en ſtierf, in 't jaar 1672. Hy was een goed Tekenaar op papier, en hadt de beginſels der konſt, te Haarlem, by den keurlyken Glasſchilder, *Jan van Boekborſt*, geleerd (*t*).

OTTO MARCELIS.

OTTO MARCELIS,

een keurlyk Schilder van ſlangen, hagedisſen, rupſen, vlinders en andere geſchubde en gekorven dieren en diertjes, is, meen ik, ook te Amſterdam gebooren, en overleedt 'er, in 't jaar 1673, in den ouderdom van ruim zeſtig jaaren. Doch hy hadt een goed gedeelte van zynen leeftyd buitens Lands, en aan vreemde Hoven, doorgebragt. In Frankryk, heeft hy, voor de Koninginne Moeder, en te Florence, voor den Groot-Hertog van Toskane, geſchilderd (*u*).

GOVERT FLINK.

GOVERT FLINK

werdt, in 't jaar 1616, te Kleeve gebooren; doch heeft het grootſte gedeelte zyns leevens doorgebragt te Amſterdam, alwaar hy de Schilderkonſt, met meer dan gemeenen lof, geoefend heeft. Ook zyn hier nog veele van zyne Konſtſtukken voor handen. Het zuidelyke ſchoorſteenſtuk in Burgemeeſters Vertrek is, onder anderen, door hem, geſchil-

(*t*) HOUBRAK. I. *Deel*, *bl.* 356.
(*u*) HOUBRAK. I. *Deel*, *bl.* 357.

ſchilderd. Hy was bezig, om de agt hoeken van de gaanderyen der groote Zaale, en de vier boogen der zelve van fraaije konſtſtukken te voorzien, en arbeidde, met veel yver, aan de modellen, toen hy, op den tweeden December des jaars 1660, overleedt (v). ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

De Konſtſchilder

LA TOMBE

LA TOMBE.

is, in 't zelfde jaar als Flink, doch te Amſterdam gebooren. Hy ſchilderde veeltyds Italiaanſche gezigten van gebouwen, grafſteden, grotten en bergwerken. Ook hadt hy, eenen geruimen tyd, te Rome, en elders in Italie, de konſt geoefend. Hy overleedt, in zyne Geboorteſtad, in 't jaar 1676 (w).

PHILIPPUS DE KONING,

PHILIPPUS DE KONING.

te Amſterdam, op den vyfden November des jaars 1619, ter weereld gekomen, heeft de Schilderkonſt geleerd by den beroemden Rembrand, dien hy, in eenige opzigten, overtroffen heeft. Hy heeft Vondel dikwils uitgeſchilderd. Ook zyn 'er fraaije Hiſtorien van hem in wezen. Vondel heeft zyne ſlaapende Venus, met een treffelyk Lofdigt, vereerd (x). Hy is, in October des jaars 1689, hier ter Stede, geſtorven (y).

JAN

(v) HOUBRAK. II. *Deel*, *bl.* 18 *enz.*
(w) HOUBRAK. II. *Deel*, *bl.* 27.
(x) POËZY, II. *Deel*, *bl.* 354.
(y) HOUBRAK. II. *Deel*, *bl.* 53.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Konstenaars.

Jan Baptista Weeninx.

Jan Baptista Weeninx,

wiens Vader een vermaard Bouwmeester was, werdt, hier ter Stede, in 't jaar 1621, gebooren, en toonde, van jongs op, zo veel zugt tot de Teken- en Schilderkonst, dat zyn Vader, die hem gaarne tot een ander beroep opgeleid had, genoodzaakt werdt, zyne neiging in te volgen. Hy trouwde, pas agttien jaaren oud, eene Dogter van den Landschapsschilder *Gillis Hondekoeter*, en deedt, vier jaaren laater, eene reis naar Rome, daar hy, eenige jaaren, vertoefde, schilderende voor den Paus en voor den Kardinaal *Pamphili*. 't Hert trok hem egter zo sterk naar huis, en naar zyne vrouw, dat hy Rome, in stilte, verliet, om haar te haalen. Doch toen hy hier was, wisten zyne vrienden hem te bepraaten, om te blyven. Hy zette zig dan, eerst te Utrecht, en naderhand op 't adelyk Huis ter Mei, by het dorp de Haar, boven Utrecht, neder. Men getuigt van hem, dat hy, in alle deelen der Schilderkonst, uitmuntte, en daarenboven zeer vaardig in 't schilderen was. Hy is, in den ouderdom van niet meer dan negen en dertig jaaren, overleeden (z). Zyn Zoon, *Joan Weeninx*, is ook een vermaard Schilder geworden, en was den Vader zo gelyk, in wyze van schilderen, dat zyne Werken, immers die van zynen eersten tyd, bezwaarlyk, van zyns Vaders konnen onder-

(z) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 77 *enz.*

derscheiden worden. Hy heeft meest dood en leevend wild, bloemen en fruiten geschilderd, en is, in hoogen ouderdom, in 't jaar 1719, overleeden (*a*).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

Konstenaars.

Gerbrand van den Eekhout,

Gerbrand van den Eekhout.

een treffelyk Historieschilder, is ook hier ter Stede, op den negentienden Augustus des jaars 1621, ter weereld gekomen. Hy hadt de konst by Rembrand geleerd, wiens wyze van schilderen hem ook eigen gebleeven is; weetende hy de hertstogten, even als zyn meester, zeer natuurlyk, af te beelden. Hy is, op den twee en twintigsten September des jaars 1674, ongehuwd, overleeden (*b*).

Jacob van der Does,

Jacob van der Does.

een redelyk goed Schilder, die byzonderlyk in 't maalen van Schaapjes uitmuntte, is, op den vierden Maart des jaars 1623, te Amsterdam, gebooren. Zyn Grootvader was Secretaris der Stad geweest, en zyn Vader Secretaris der Assurantie-Kamer. Doch deeze ontviel hem vroeg: waarom geraaden gevonden werdt, hem het schilderen te laaten leeren. Hy trok, met zyn een en twintigste jaar, naar Italie, daar hy nogtans geenen grooten opgang maakte. In zyn Vaderland te rug gekeerd, zettede hy zig neder in den Haage. 't Verlies eener beminde vrouwe maak-

(*a*) Van Gool, I. *Deel*, *bl.* 78 *enz.*
(*b*) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 100.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Konstenaars.

maakte hem hier lusteloos en traag. Zyne vrienden bezorgden hem, sedert, het Secretarisschap van Slooten, onder 't waarneemen van welk beroep, hy de Schilderkonst meer of min bleef oefenen, tot dat hy, op den zeventienden November des jaars 1673, overleedt (c). Hy liet twee Zoonen na, *Simon* en *Jacob* genaamd, die de Schilderkonst, insgelyks, geoefend hebben; doch met eenen ongelukkigen uitslag. Simon kreeg, door goede voorspraak, eene plaats in 't Gasthuis in den Haage; maar liep 'er, na verloop van een jaar, wederom uit, en naar Brabant, daar hy voor de konstkoopers schilderde. Jacob heeft ook een zwervend leeven geleid, en is te Parys overleeden (d).

Emanuel Meurant.

Emanuel Meurant,

een uitvoerig Schilder van Hollandsche Dorp- en Landgezigten, met naame van bouwvallige boeren-wooningen, is, op den twee en twintigsten December des jaars 1622, hier ter Stede, gebooren. Hy was een leerling van Philip Wouwerman, en is, in 't jaar 1700, te Leeuwaarden, overleeden (e).

Barend Graat.

Barend Graat,

een konstig schilder van paarden, ossen, koeijen, schaapen, geiten en ander vee, is, hier ter Stede, ter weereld gekomen, op den een en

(c) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 105.
(d) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 326, 327.
(e) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 102.

en twintigsten September des jaars 1628, en toonde, al vroeg, zo veel zugt voor de konst, dat hy, by nagt zo wel als by dag, tekende; en, wanneer zyn Oom, by wien hy inwoonde, hem het licht onthieldt, in de Oude of Nieuwe Kerke, op het uitgaan der Avondpreeke wist te passen, en de enden kaars in zyn' zak te moffelen, om 'er 's nagts by te werken. Hy heeft zig ook op het schilderen van Pourtraiten en Historien toegelegd, en, ten zynen huize, eene Teken-Akademie of Oefenschool gehouden, daar de voornaamste Amsterdamsche Konstschilders, naar naakte modellen, kwamen tekenen. Hy is, in hoogen ouderdom, op den vierden November des jaars 1709, overleeden (*f*).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Konstenaars.

Willem Kalf,

Willem Kalf.

die goud- en zilverwerk, paarlemoer, hoorn, agaat, en ander stil leeven, zeer uitvoerig en keurlyk, wist te schilderen, is ook een Amsterdammer van geboorte, en een leerling van *Henrik Pot* geweest. Hy is hier, op den een en twintigsten July des jaars 1693, omtrent een uur na dat hy, over de Bantammer brug gaande, gestruikeld, en voorover op zyne borst gevallen was, zeer onverwagts, overleeden (*g*).

Gerard Pietersz. van Zyl,

Gerard Pietersz. van Zyl.

in 't gemeen Gerards genaamd, een Schil-

(*f*) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 200 enz.
(*g*) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 218.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

Schilder, die Antoni van Dyk volgde, en lang in Londen gewoond heeft, wordt, van sommigen, voor een' Amsterdammer, van anderen voor een' Leidenaar gehouden. Zeker is 't, dat hy, omtrent den jaare 1655, te Amsterdam, gewoond heeft. Hy schilderde, veeltyds, vrolyke gezelschappen van mans en vrouwen (*b*). Ik vind den tyd van zyn overlyden niet aangetekend.

WILLEM SCHELLINKS.

WILLEM SCHELLINKS,

Amsterdammer van geboorte, en konstig Schilder, moet, in 't jaar 1634, ter weereld gekomen zyn, zo hy, gelyk men ergens gemeld vindt, in 't jaar 1664, dertig jaaren oud geweest is. Hy verstondt de konst reeds in den grond, toen hy den Heere *Jacob Thierry de Jonge* verzelde, op eene reize door de voornaamste gewesten van Europa, waarmede hy vier jaaren doorbragt. Hy heeft het scheepgaan van Karel den II., Koning van Engeland, op de Hollandsche kust, fraai en uitvoerig, geschilderd. Hy overleedt te Amsterdam, op den elfden October des jaars 1678 (*i*).

KORNELIS KIK.

KORNELIS KIK,

een tamelyk goed beeld-, pourtrait-, bloemen fruitschilder, is te Amsterdam, in 't jaar 1635, gebooren. Hy bediende zig, om te bekwaamer fruiten en bloemen te konnen schil-

(*b*) HOUBRAK. II. *Deel*, *bl.* 225.
(*i*) HOUBRAK. II. *Deel*, *bl.* 263 enz.

ſchilderen, van zyn Schoonvaders tuin, buiten de S. Antonis poort, waarby eene bekwaame wooning was. Doch toen de Stad uitgelegd werdt, was hy genoodzaakt, op te kraamen. Hy verhuisde toen naar de Diemermeer; in 't jaar 1667, naar Loenen, en eindelyk, wederom naar Amſterdam, daar hy, in 't jaar 1675, overleeden is (*k*).

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Konstenaars.

Willem van den Velde,

Willem van den Velde.

beroemd Schip- en Zeeſchilder, werdt, in 't jaar 1633, hier ter Stede, gebooren, en leerde de behandeling deezer byzondere wyze van ſchilderen van *Simon de Vlieger*. Hy toog, vervolgens, naar 't Hof van Engeland, daar hy voor de Koningen, Karel den II. en Jacob den II., veel uitmuntende ſtukken geſchilderd heeft. Hy is, op den zesden April des jaars 1707, overleeden (*l*). Zyn Broeder,

Adriaan van den Velde,

Adriaan van den Velde.

ook een Amſterdammer, en zes jaaren jonger dan hy, was gelyk als gebooren met de konſt, die hy, by *Jan Wynandsz*, voortleerde. Hy leide zig, voornaamlyk, toe op het ſchilderen van Landſchappen met beeſtjes. Ook heeft hy, in ſommige Roomſche Kerken te Amſterdam, fraaije outerſtukken geſchilderd. Doch hy is, in den ouderdom van

(*k*) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 333.
(*l*) Houbrak. II. *Deel*, *bl.* 324 enz.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE.

van niet meer dan drie en dertig jaaren, in January des jaars 1672, overleeden (*m*).

KONSTENAARS. CORNELIS en JAN VISSCHER.

ÇORNELIS *en* JAN VISSCHER,

gebroeders, en beide te Amſterdam gebooren, waren beide uitmuntende Plaatſnyders. Cornelis, de oudſte, verſtondt ook eene wyze van tekenen met zwart kryt, die, by de kenners, hooglyk geagt wordt. Jan heeft zig, in den ouderdom van zes en vyftig jaaren, omtrent den jaare 1690, ook op de Schilderkonſt begonnen toe te leggen, en de behandeling van zynen meeſter, *Michiel Carré*, ook een' Amſterdammer, doch die veel buitenslands gezworven heeft (*n*), tamelyk wel, afgezien (*o*).

JAN VAN DER HEYDEN.

JAN VAN DER HEYDEN,

ſchoon, te Gorinchem, in 't jaar 1637, gebooren, verdient, onder de Amſterdamſche Konſtenaars, gedagt te worden, niet ſlegts, om dat hy aldaar het grootſte gedeelte zyns leevens heeft doorgebragt; maar, voornaamlyk, om dat hy 'er de Slang-brandſpuiten en Stads-Lantaarnen uitgevonden heeft, waardoor hy zig, ook buitens Lands, beroemd heeft gemaakt. Hy was, daarenboven, een konſtig Schilder en Tekenaar naar 't leeven, en muntte, byzonderlyk, uit, in het tekenen en uitvoerig ſchilderen van Kerken

(*m*) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 90.
(*n*) VAN GOOL Nieuwe Schouwb. I. *Deel*, *bl.* 125.
(*o*) HOUBRAK. II. *Deel*, *bl.* 76, 77.

ken, Heerenhuizen en andere openbaare gebouwen. Hy heeft verscheiden tekeningen van 't Stadhuis van Amsterdam gemaakt, die hy, naderhand, opgeschilderd heeft. Ook heeft hy de Beurs deezer Stad geschilderd. Hy is, op den agt en twintigsten September des jaars 1712, overleeden (*p*). Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Konstenaars.

Izaak Ducart,

Izaak Ducart.

die te Amsterdam gebooren was, hadt, uit Engeland, waar hy lang gewoond hadt, de konst herwaards gebragt, om leevendige bloemen te schilderen op Satyn: waarin hy van zyne Huisvrouwe werdt bygestaan (*q*). Hy heeft, na 't midden der zeventiende eeuwe, gebloeid.

De vermaarde Konstschilder,

Gerard de Lairesse,

Gerard de Lairesse.

te Luik, in 't jaar 1640, gebooren, is eerst beroemd geworden, na dat hy zig te Amsterdam hadt nedergezet. Hier schilderde hy eerst voor den Konstkooper *Gerard Uilenberg*; doch werdt, wel haast, aangezogt door anderen, die hem beter betaalden. Hy was zo vaardig in 't schilderen, dat hy, op éénen dag, den berg Parnas, met Apollo en de negen Zanggodinnen, volkomenlyk, afgeschilderd heeft. Men vindt een ongelooflyk groot getal van zyne stukken, onder de Liefhebbers:

(*p*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 20.
(*q*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 23.

LEVENTIENDE EN ACTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

bers: onder welken, ook eenige graauwen uitmunten. Hy heeft ook veel met rood kryt getekend, en eene groote menigte van prenten geëtst. Doch in 't jaar 1690, werdt hy bezogt met blindheid, die hem bybleef, tot zynen dood toe. In deezen staat, gaf hy nog lessen aan de Schilders en Plaatsnyders, die eene weekelyksche byeenkomst hielden, ten zynen huize. Hy stierf in eenen behoeftigen staat, op den elfden July des jaars 1711 (r), en werdt, op 't Leidsche Kerkhof, begraaven (s).

EGLON VAN DER NEER.

EGLON VAN DER NEER,

een goed Pourtraitschilder, beide in 't groot en in 't klein, is, in 't jaar 1643, hier ter Stede, ter weereld gekomen. Hy heeft nogtans de konst meest buitens Lands geoefend, en in Duitschland en in Brabant gewoond. Te Brussel, hieldt hy zig veel bezig, met het schilderen van Landschappen, Kruiden en Aardgewassen, waarin hy zeer uitmuntte. De Ridder van der Werf is een zyner Leerlingen geweest. Hy heeft twee vrouwen gehad, die beide de Schilderkonst verstonden en oefenden. De eerste was eene Dogter van den Konstschilder *Du Chatel*: de andere, *Adriana Spilberg*, te Amsterdam, op den vyfden December des jaars 1650, gebooren, hadt den Schilder *Joannes Spilberg* tot haaren Vader, en den Schilder *Willem*

(r) P. LANGENDYKS Gedichten, I. *Deel*, *bl.* 384.
(s) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 106 enz.

lem Breekveld tot haaren eerſten man gehad. Van der Neer overleedt, te Duſſeldorp, op den derden May des jaars 1703 (*t*).

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Konstenaars.

Adriaan Bakker,

Adriaan Bakker.

Broeders Zoon van Jacob Bakker, hier voor (*u*) genoemd, was een redelyk goed Hiſtorie- en Pourtraitſchilder in 't groot. Van hem ziet men een ſtuk, het laatſte oordeel verbeeldende, boven den ingang van Schepens-Kamer, tegen 't gewelf der groote zaale van 't Stadhuis hier ter Stede, waarin de tekening der overgroote naakte beelden, meer dan de wyze van ſchilderen, gepreezen wordt. Men meent, dat Bakker, die hier gebooren was, hier ook, in 't jaar 1686, overleeden is (*v*).

Albert Meyering,

Albert Meyering.

in 't jaar 1645, te Amſterdam gebooren, heeft de Schilderkonſt ook met lof geoefend, en tien jaaren, met reizen door Frankryk en Italie, doorgebragt. Hy heeft veele zaalen en groote vertrekken treffelyk beſchilderd, en is, op den zeventienden July des jaars 1714, overleeden (*w*).

David van der Plaas,

David van der Plaas.

beroemd Pourtraitſchilder, is, hier ter Stede, op den elfden December des jaars 1647, ter

(*t*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 45, 172 *enz.*
(*u*) *Bladz.* 413.
(*v*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 186.
(*w*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 210.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Konstenaars.

ter weereld gekomen. Hy heeft zig ook met vertekenen en verbeteren der groote Bybelsche Tafereelen, die by *Pieter Mortier* in 't licht gekomen zyn, bezig gehouden. Hy is, op den agttienden May des jaars 1704, overleeden (x).

Jan van Kessel.

J a n v a n K e s s e l,

een geestig Schilder van binnenlandsche Gezigten, Hofsteden, Boerenwooningen en Winters, is, hier ter Stede, in 't jaar 1648, gebooren, en, in 't jaar 1698, overleeden (y).

Jan Luyken.

J a n L u y k e n,

zeer beroemd Plaat-etser, werdt, hier ter Stede, gebooren, op den zestienden April des jaars 1649. Zyne ouders waren *Kaspar Luyken* en *Hester Coores*. In zyne jeugd, heeft hy ook de Schilderkonst geleerd, by *Marten Zaagmolen*. Doch hy liet de oefening deezer konst ras vaaren, en begaf zig aan het etsen, daar hy zeer vaardig mede voort kon; waarom hy 'er meer voordeels van trok dan van het schilderen, schoon hy zynen arbeid op geenen hoogen prys hieldt. Eene menigte voornaame Werken zyn, met zyne konstplaaten, versierd; in veelen van welken, de hertstogten, kragtiglyk, verbeeld zyn. In zyne jeugd, hadt hy zig ook met de Digtkonst bezig gehouden, en een bondel

(x) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 229.
(y) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 238.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

Konstenaars.

del gezangen uitgegeven, onder den naam van *Duitsche Lier*, die hy, naderhand, door het leezen van stigtelyke boeken, tot ernstiger gedagten gekomen, zogt op te koopen, op dat 'er de jongkheid niet door verleid mogt worden; in welk goed oogmerk, hy gestuit werdt, door de baatzugt van sommigen, die 't werkje herdrukten, en op nieuws in de weereld bragten. Luyken geraakte, eindelyk, door het leezen der Schriften van *Jacob Bohme* en *Antonette Bourignon*, en door de verkeering met luiden, die derzelver gevoelens waren toegedaan, in de verbeelding, dat hy zonder arbeid aan de kost komen zou, 't welk hy en de zynen noemden *op*, of *door het geloof* te *leeven*. Hy leide dan de etsnaald neder; verliet Amsterdam, en begaf zig, van eene oude dienstmaagd verzeld, tot een stil en eenzaam leeven. Doch 't leedt niet lang, of hy bespeurde zyne dwaaling, en keerde herwaards, en tot zyne voorige bezigheid. Nogtans, gebruikte hy van zyne winst maar even zo veel, als hy tot zyn onderhoud noodig hadt, en deelde het overige, mildelyk, uit aan de behoeftigen. Voorts, besteedde hy zynen tusschentyd aan het samenstellen van een goed getal van Godvrugtige Werkjes, die hy, met zinryke konstplaaten, en zedelyke versjes versierde; in welken egter, meer blyken van eenen vroomen geest, dan van een gezond oordeel en helder verstand te bespeuren zyn. In de laatste jaaren zyns leevens, werdt hy, veeltyds, van zwaare kolykpynen

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. nen bezogt. Hy overleedt, hier ter Stede, op den vyfden April des jaars 1712 (z).

KONSTENAARS.

JOHANNES VERKOLJE.

JOHANNES VERKOLJE,

den negenden February des jaars 1650, te Amsterdam, gebooren, kreeg, ter gelegenheid, dat hy, in zyne kindschheid, aan de hiel gekwetst zynde, lang het bedde houden moest, trek tot tekenen, en werdt, naderhand, een keurlyk Pourtraitschilder. Ook muntte hy uit in 't maaken van prenten in zwarte konst: 't welk hy, door eigen' oefening, geleerd hadt. Hy woonde te Delft, daar hy, in 't jaar 1693, overleeden is. Een zyner Zoonen, NICOLAAS genaamd, is ook een beroemd Schilder geweest (a).

JOHANNES VAN DER BENT.

JOHANNES VAN DER BENT,

omtrent den zelfden tyd als Verkolje, hier ter Stede, ter weereld gekomen, heeft zig ook, door de Schilderkonst, eenen naam gemaakt. Zyne stukken zweemen, in verkiezing en behandeling, zeer naar die van zyne meesters, *Philip Wouwerman* en *Adriaan van den Velde*. Hy is, in 't jaar 1690, overleeden (b).

JOHANNA KOERTEN.

JOHANNA KOERTEN,

Huisvrouw van *Adriaan Blok*, en hierom, veel

(z) *Zie zyn* Leven *voor zyn* Werkje, *genaamd* 's Menschen begin, midden en einde. *en* HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 253 *enz.*
(a) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 282.
(b) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 218.

veeltyds, *Johanna Koerten Blok* genaamd, te Amſterdam, den zeventienden November des jaars 1650, gebooren, heeft zig niet alleen toegelegd op keurlyk borduuren, kantwerken, ſchryven op papier en op glas, zingen en ſchilderen met waterverw; maar, inzonderheid, eenen naam gemaakt, door, met de ſchaar, veelerlei werken van papier te ſnyden, gelyk beeſten, vogels, bloemen, zeeën, landſchappen, meeſterlyk ſchrift, en vooral keurlyke en juiſt gelykende afbeeldſels van vermaarde mannen; zo dat 'er weinige vorſten of andere grooten, hier ter Stede, kwamen, die haare konſt niet kwamen zien. Zy is, op den agt en twintigſten December des jaars 1715, overleeden (*c*).

Zeventiende en agttiende eeuwe. Konstenaars.

François Danks,

François Danks.

gebynaamd *Schildpad*, een goed Schilder van Hiſtorien in 't klein, werdt ook hier ter Stede gebooren. Hy heeft ook Pourtraiten geſchilderd, en, in 't jaar 1676, een zinnebeeld van den Tyd gebootſeerd, welk daarna uitgehouwen werdt boven eene poort op de Heerengraft, tuſſchen de Heerenſtraat en Brouwersgraft, met het byſchrift, *Myn glas loopt ras* (*d*).

Jan van Alen,

Jan van Alen.

die, van zyne vroege jeugd af, tot aan zynen dood, welke, in 't jaar 1698, voorviel,

toe,

(*c*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 293 *enz.*
(*d*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 319.

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

toe, te Amſterdam gewoond heeft, en waarſchynlyk ook gebooren is, was een vaardig Schilder van Haanen, Hennen en ander gevogelte, waarin hy de ſchilderwyze van *Melchior de Hondekoeter*, zo geeſtig en net, wiſt naar tè bootſen, dat zyne ſtukken, dikwils, voor Hondekoeters werden aangezien (e).

ABRAHAM STORK.

ABRAHAM STORK,

Amſterdammer van geboorte, was een geestig en natuurlyk Schilder van onſtuimige en ſtille zeeën, en zeehoofden, vol leevens en gewoels. De verbeelding van het inhaalen des Hertogs van Marlborough op den Amſtel, waarin hy een groot getal van binnenjagten en veel beweeging gebragt heeft, wordt zeer gepreezen (f). Hy bloeide nog, in 't begin deezer eeuwe.

DAVID COLYNS.

DAVID COLYNS,

zyn tydgenoot, en ook hier ter Stede gebooren, ſchilderde veel Bybelſche Hiſtorien, met naame zulken, waarin veel gewoels te pas kwam (g). Onder de Gedigten van JEREMIAS DE DECKER, vindt men 'er een op de afbeelding van Colyns, door zynen Zoon geſchilderd: waarin zyne konſt, hooglyk, geroemd wordt (h).

JAN

(e) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 320.
(f) HOUBRAK III. *Deel*, *bl.* 320.
(g) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 321.
(h) Rym-oefen. II. *Deel*, *bl.* 183.

Zeventiende en agtiende eeuwe. Konstenaars.

Jan Hoogzaad.

Jan Hoogzaad,

die, hier ter Stede, op den twaalfden Maart des jaars 1654, ter weereld kwam, is een der bekwaamste Leerlingen van den vermaarden Lairesse geweest, en heeft, hier, 't gewelf der groote zaale van 't Stadhuis, en andere voornaame stukken geschilderd (*i*).

Jan Griffier.

Jan Griffier,

in 't jaar 1656, te Amsterdam gebooren, gevoelde, in zyne vroege jeugd, eenen onverwinnelyken trek tot de Schilderkonst, om welke te leeren, hy zig, hier te Lande, en in Engeland, by verscheiden' meesters, oefende. Eene goede somme gelds in Engeland hebbende overgewonnen, en gaarne op 't water zynde, kogt hy een jagt, en stak, met zyn huisgezin, in 't jaar 1695, over naar Holland; doch verloor, voor 't Vlie, door storm, zyn vaartuig, met byna alles wat hy hadt. Hy zette zig toen te Rotterdam neder, daar hy, eerlang, een ander vaartuig kogt. Hy hieldt dit tot zyne wooning en schilderplaats, en voer 'er mede, van de ééne Stad naar de andere. Te Amsterdam, plagt het, lang agtereen, in de Heeren-, Keizers-, of Leidsche graften, te leggen. Eindelyk, voer hy 'er mede naar Engeland, daar hy, meen ik, in hoogen ouderdom, overleeden is. Hy heeft zig aan geene eenerlei wyze van schilderen gehouden; maar zig, naar den smaak

(*i*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 335.

Zeventiende en Agttiende Eeuwe.

smaak der Liefhebberen, en naar 't gene hem 't meeste voordeel gaf, geschikt (*k*).

Konstenaars. Henrik Carré.

HENRIK CARRÉ,

den tweeden October des jaars 1656, te Amsterdam gebooren, heeft zig eerst by Juriaan Jacobsz, en naderhand by Jacob Jordaans, in de Schilderkonst, geoefend. Hy was naauwlyks zestien jaaren oud, toen hy den Krygsdienst verkoor, en, als Vendrig, 't beleg van Groningen bywoonde, in 't jaar 1672. Doch in laater' tyd, begaf hy zig wederom aan 't schilderen, byzonderlyk van Landschappen, zo te Amsterdam als in den Haage. Hy is, op den zevenden July des jaars 1721, overleeden (*l*).

Dirk Dalens.

DIRK DALENS,

hier ter Stede, in 't jaar 1659, gebooren, heeft de Schilderkonst jong geoefend, en begon 'er, na 't jaar 1672, sterke vorderingen in te maaken; doch overleedt, in den bloei zyner jeugd, in 't jaar 1689 (*m*). Hy heeft eenen Zoon nagelaaten, insgelyks, DIRK DALENS genaamd, die, op den derden February des jaars 1688, ter weereld kwam, en, in 't schilderen van Landschappen, heeft uitgemunt. Hy heeft eene zaal geschilderd, in 't Logement der Afgevaardigden deezer Stad in den Haage (*n*).

Mi-

(*k*) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 357.
(*l*) VAN GOOL I. *Deel*, *bl.* 112.
(*m*) HOUBRAK. III. *Deel*, *bl.* 325.
(*n*) VAN GOOL II. *Deel*, *bl.* 114 *enz.*

Michiel Maddersteg, | Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Konstenaars. Michiel Maddersteg.

insgelyks een Amsterdammer van geboorte, werdt voor den besten Leerling van *Ludolf Bakhuizen*, in dezelfde konst, gehouden; doch heeft den meesten tyd zyns leevens aan 't Hof van den Keurvorst van Brandenburg, doorgebragt, tot dat hy, eindelyk, dat Hof en de konst wars werdt, en zig, in zyne Geboortestad, met de Koopmanschap geneerde; waarin 't geluk hem nogtans niet gunstig was (*o*).

Bonaventuur van Overbeek, | Bonaventuur van Overbeek.

in 't jaar 1660, te Amsterdam gebooren, heeft zyn werk, inzonderheid, gemaakt van het verzamelen van tekeningen, afgietsels en bootseersels der oudheden van Italie, ten welken einde, hy drie reizen naar Rome gedaan heeft. Hy schilderde ook meest Oudheden en Historien: doch verliep zig in ongebonden leeven, en stierf, na veel omzwervens, in zyne Geboortestad, in den ouderdom van zes en veertig jaaren. Een groot Plaatwerk, *Overblyfsels van 't oude Rome* genaamd, door hem samengesteld, is, na zynen dood, in 't licht gegeven (*p*).

Rachel Ruisch, | Rachel Ruisch Pool.

na haar huwelyk met den Pourtraitschilder Ju-

(*o*) Houbrak. III. *Deel*, *bl.* 286.
(*p*) Van Gool I. *Deel*, *bl.* 154 *enz.*

Zeventiende en agttiende eeuwe. Konstenaars.

Juriaan Pool, een' Amsterdammer van geboorte (q), in 't gemeen *Rachel Ruisch Pool* genaamd, was eene Dogter van den beroemden Professor der Ontleedkunde, *Fredrik Ruisch*, en is, hier ter Stede, in 't jaar 1664, ter weereld gekomen. Zy oefende zig, vroeg, in het tekenen en schilderen, onder den vermaarden Bloem- en Fruitschilder, *Guillelmo van Aalst*. Ook heeft zy, in deeze soort van schilderen, uitgemunt, en is, hierom, in 't jaar 1708, bevorderd tot Hofschilderesse van den Keurvorst van de Palts. Zy heeft, nogtans, haaren meesten leeftyd doorgebragt, te Amsterdam, daar zy, op den twaalfden October des jaars 1750, in den ouderdom van zes en tagtig jaaren, overleeden is (r). Haar man was, voor haar, in 't jaar 1745, gestorven (s).

Albert van Spiers.

Albert van Spiers,

die, hier ter Stede, in verscheiden' voornaame huizen, zolder-, deur- en schoorsteenstukken, en geheele zaalen geschilderd heeft, was hier ook, in 't jaar 1666, gebooren, en heeft zig, eerst onder den vermaarden *Lairesse*, en naderhand te Rome, in de Schilderkonst, geoefend. Van daar, keerde hy, in 't jaar 1697, te rug te Amsterdam, daar hy, in 't jaar 1718, overleeden is (t).

Theo-

(q) *Zie* III. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 329.
(r) Van Gool I. *Deel*, *bl.* 210 *enz.* II. *Deel*, *bl.* 501.
(s) Van Gool I. *Deel*, *bl.* 234.
(t) Van Gool I. *Deel*, *bl.* 242.

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Konstenaars. Theodorus van Pee.

THEODORUS VAN PEE,

die ook Historien, Zolderstukken en Pourtraiten geschilderd, doch zig minder beroemd gemaakt heeft, is, hier ter Stede, in 't jaar 1669, ter weereld gekomen. Hy heeft eenige jaaren in Londen gewoond, en is, eindelyk, in hoogen ouderdom, in den Haage, overleeden (*u*). Zyne Dogter *Henriette*, die, op den vyfden December des jaars 1692, te Amsterdam, gebooren was, is eene vermaarde Konstschilderes, in *miniatuur*, of in 't klein geworden. Zy is met *Herman Wolters* gehuwd geweest, en, op den derden October des jaars 1741, overleeden (*v*).

Van Pee's Leerling,

Adam Silo.

ADAM SILO,

die eerst Gouddraadtrekker, en naderhand Scheepstimmerman geweest was, eer hy zig aan 't schilderen begaf, is ook te Amsterdam, in 't jaar 1670, ter weereld gekomen. Hy heeft zig, in 't byzonder, op 't Schip- en Zeeschilderen toegelegd, en in de laatste jaaren zyns leevens, ook van 't slypen en opmaaken van brandspiegels, vergrootglazen en andere gezigtkundige konsttuigen, en van 't bootseeren in wasch, zyn werk gemaakt. Hy is, hier ter Stede, in den ouder-

(*u*) Van Gool I. *Deel*, *bl.* 272 *enz.*
(*v*) Van Gool II. *Deel*, *bl.* 179 *enz.*

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. derdom van meer dan tagtig jaaren, overleeden (w).

Konstenaars.

Alexander van Galen.

Alexander van Galen,

een bekwaam Historieschilder, is, in 't zelfde jaar als Silo, op den agt en twintigsten April, te Amsterdam, gebooren: doch heeft zynen meesten leeftyd, in Duitschland en in Engeland, doorgebragt (x).

Het jaar 1670 heeft ook, hier ter Stede, den treffelyken Landschaps-Schilder,

Izaak Moucheron.

Izaak Moucheron,

voortgebragt, die de konst, by zynen Vader, *Fredrik Moucheron*, geleerd, en in zyne Geboortestad, verscheiden' zaalen fraai beschilderd heeft. De *Ordonnantie* of welstand munt, in zyne stukken, byzonderlyk, uit. Hy was ook een groot meester in het tekenen en in het schilderen in waterverw. Hy overleedt, op den twintigsten July des jaars 1744 (y).

Gerard Rademaker.

Gerard Rademaker,

in 't jaar 1672, hier ter Stede, ter weereld gekomen, oefende zig, in zyne vroege jeugd, in het timmeren, zyns Vaders handwerk; doch begaf zig, na dat hy twee en twintig jaaren bereikt hadt, aan 't schilderen, onder den fraaijen Pourtraitschilder *van Goor*, en

(w) van Gool I. *Deel*, *bl.* 287 *enz.*
(x) van Gool I. *Deel*, *bl.* 340.
(y) van Gool I. *Deel*, *bl.* 362 *enz.*

en werdt, naderhand, door *Petrus Codde*, Bisschop van Sebaste, aangenomen, om eene Nigt, in het tekenen, te onderwyzen. In 't gevolg van deezen, trok Rademaker, eerlang, naar Rome, werwaards Codde ontbooden was, om zig, wegens zekere beschuldiging van Jansenisterye, te verantwoorden. Doch men hieldt Codde, te Rome, in hegtenis. Rademaker werdt herwaards gezonden, om te bewerken, dat Codde, als onderdaan van den Staat en burger van Amsterdam, werdt opgeëischt: 't welk hem gelukte. Codde werdt ontslaagen: en Rademaker tradt, eerlang, in de egt met 's Bisschops nigte, *Catharina Bloemaart*, die voorheen zyne Leerlinge geweest was. Hy hieldt zyne woonplaats te Amsterdam, daar hy verscheiden Zolder-, Deur- en Schoorsteenstukken, en onder anderen, nevens *Jan Hoogzaad*, het gewelf der groote Zaale van 't Stadhuis geschilderd heeft. Doch hy is, in de kragt zyns leevens, in 't jaar 1711, overleeden (z).

Zeventiende en Achttiende Eeuwe. Konstenaars.

Abraham Rademaker,

Abraham Rademaker.

die, zo ik meen, *Gerard* niet in den bloede bestaan heeft, schoon hy den zelfden toenaam voerde, is ook, te Amsterdam, in 't jaar 1675, gebooren, en leide zig, zonder voorgang van eenigen meester, al vroeg, zo naarstiglyk toe op tekenen en schilderen, dat

(z) Van Gool I. *Deel*, *bl.* 178 enz.

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

dat hy, door den tyd, beroemd geworden is. Hy heeft, hier ter Stede, verscheiden' zaalen geschilderd. In 't jaar 1730, begaf hy zig met der woon naar Haarlem, daar hy de konst, eenige jaaren, oefende. Doch op den berugten S. Jans- en Sacraments-dag des jaars 1734, 's morgens vroeg, buiten de Stad, in 't veld zittende te tekenen, werdt hy, door eenige boeren, hem, naar 't schynt, verdenkende, dat hy deel hadt aan den toeleg, waarmede de Roomschgezinden, toen, door 't onkundige gemeen, beschuldigd werden, met kneppels en vlegels, aangevallen: 't welk hem zulk eene onsteltenis baarde, dat hy, hunne handen ter naauwer nood ontkomen zynde, eerlang, in eene krankheid viel, die hem, op den twee en twintigsten January des jaars 1735, uit het leeven rukte (*a*).

De beroemde Pourtraitschilder,

PHILIP VAN DYK.

PHILIP VAN DYK,

die 't grootste deel zyns leevens in den Haage gesleeten heeft, daar hy, voor weinige jaaren, overleeden is, is ook te Amsterdam, in 't jaar 1680, gebooren (*b*).

JAN VAN HUYSUM.

JAN VAN HUYSUM,

een der konstigste Bloem- en Fruitschilderen, is, hier ter Stede, op den vyftienden April

(*a*) VAN GOOL I. *Deel*, *bl.* 401 *enz.*
(*b*) VAN GOOL I. *Deel*, *bl.* 440 *enz.*

April des jaars 1682, ter weereld gekomen. Zyn Vader, *Justus van Huysum*, was ook een Bloemschilder. Doch de Zoon overtrof den Vader verre. Zyne stukken zyn, aan verscheiden Hoven van Europa, sterk begeerd geweest. Hy is, op den agtsten February des jaars 1749, overleeden (*c*). ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

HEROMAN VAN DER MYN, HEROMAN VAN DER MYN.

die, in 't jaar 1684, te Amsterdam, ter weereld kwam, heeft zig, in zyne eerste jeugd, ook op het schilderen van fruiten en bloemen, doch, naderhand, op het schilderen van Historien en Pourtraiten, toegelegd. Hy heeft de konst, in Duitschland, aan 't Paltsische Hof; naderhand, te Antwerpen in Brabant, en eindelyk, te Londen, geoefend. Hier heeft hy, onder anderen, een zinnebeeldig stuk geschilderd, op het huwelyk van den jongst overleeden Prinse van Oranje en de Koningklyke Prinsesse, welk, sedert, op het Loo, geplaatst is. Hy is, in November des jaars 1741, te Londen, overleeden (*d*).

IZAAK WALRAVEN, IZAAK WALRAVEN.

te Amsterdam, den drie en twintigsten Maart des jaars 1686, ter weereld gekomen, werdt eerst op 't Goudsmeeden, toen op 't Beeldhouwen besteld, en, eindelyk, tot

(*c*) VAN GOOL II. *Deel*, *bl.* 18 *enz.*
(*d*) VAN GOOL II. *Deel*, *bl.* 34 *enz.*

ZEVENTIENDE en AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

tot den handel in Juweelen, zyns Vaders beroep, geschikt. Doch hy hadt, van jongs op, zulk een' sterken trek gevoeld tot tekenen en schilderen, dat hy, reeds vier en twintig jaaren oud, zig met ernst toeleide op de Schilderkonst, en eerlang een meester werdt in 't schilderen van Historien, met naame, in het leevendig en kragtig uitbeelden der hertstogten. Hy heeft, nogtans, in verder gevorderden ouderdom, de oefening der konst laaten vaaren (*e*), en is, den elfden Maart des jaars 1765, hier ter Stede, overleeden.

JACOB APPEL.

JACOB APPEL,

die, den negen en twintigsten November des jaars 1680, te Amsterdam, gebooren werdt, heeft de beginsels der Schilderkonst geleerd by *Timotheus de Graaf* en *David van der Plaas*, en eenige jaaren, te Zaandam, gewoond; doch zynen meesten leeftyd, te Amsterdam, gesleeten, daar hy verscheiden' zaalen en schoorsteenstukken, in aanzienlyke huizen, geschilderd heeft. Hy is, op den zevenden May des jaars 1751, onverwagts, overleeden (*f*).

De beroemde Tekenaar en Plaatsnyder,

JAN WANDELAAR.

JAN WANDELAAR,

is, op den veertienden April des jaars 1690, hier

(*e*) VAN GOOL II. *Deel*, *bl.* 116 *enz.*
(*f*) VAN GOOL II. *Deel*, *bl.* 158 *enz.*

hier ter Stede, daar zyn Vader, *Thomas Wandelaar*, eene groote Theewinkel ophadt, ter weereld gekomen. Zyne Moeder was *Adriana Nikker*. Men wilde hem, eerst, tot den Koophandel schikken; doch hy scheen een' ingeschaapen trek te hebben tot de Tekenkonst. Hy werdt dan, by *Guillam van der Gouwen*, besteed, om 't Plaatsnyden te leeren. Ook genoot hy 't onderwys van *Lairesse*, die toen reeds blind was, en werdt, eerlang, zo groot een meester in het tekenen naar 't leeven, en in het etsen en graveeren, dat hem het maaken van ontleedkundige Afbeeldingen, in 't koper, waartoe de uiterste naauwkeurigheid vereischt wordt, eerst door den Professor *Ruisch*, hier ter Stede, en naderhand door den Professor Bernard Sigfrid Albinus werdt aanvertrouwd. Om de konstplaaten tot het ontleedkundig Werk van den vermaarden Albinus te vervaardigen, begaf Wandelaar zig, van hier, met der woon, naar Warmond, en wat laater, naar Leiden, daar hy ook veele Pourtraiten getekend, en eenigen in 't koper gebragt heeft (*g*). Een zyner laatste werken is geweest het tekenen van eenige Amsterdamsche Burgemeesteren, die, door den beroemden *Jacob Houbraken*, in 't koper gebragt zyn. Hy is, op den zes en twintigsten Maart des jaars 1759, te Leiden, overleeden. Driemaalen is hy getrouwd geweest, eerst met *Elizabeth Smit*; daarna, met *Catha-*

Zeventiende en Agttiende Eeuwe. Konstenaars.

(*g*) Van Gool II. *Deel*, *bl.* 169 *enz.*

ZEVENTIENDE EN AGTTIENDE EEUWE. KONSTENAARS.

therina Beatrix van Eyk, en, eindelyk, met *Johanna Maria Roon*, die hem overleefd heeft.

CORNELIS PRONK.

CORNELIS PRONK,

een beroemd Tekenaar naar 't leeven, is, hier, ter Stede, op den tienden December des jaars 1691, ter weereld gekomen. Hy heeft de konst meest geleerd van den beroemden *Arnold Boonen*, en zelfs verscheiden' schoone Pourtraiten geschilderd. Van hem zyn eene ontelbaare menigte van Steden, Dorpen, Kerken, Huizen, in de Nederlandsche Provincien, met naame in Holland en Zeeland, naar 't leeven, getekend, en, voor een groot gedeelte, door anderen, in 't koper gebragt (*b*). Hy is, hier ter Stede, op den agt en twintigsten September des jaars 1759, overleeden. Hy heeft verscheiden' bekwaame Leerlingen gehad, onder welken, hem zeer naby gekomen is, en zelfs, naar veeler oordeel, in voornaame opzigten, overtroffen heeft

ABRAHAM DE HAEN.

ABRAHAM DE HAEN,

die, hier ter Stede, op den zesden April des jaars 1707, ter weereld gekomen is. Hy was in zyne jeugd, tot de oefening der Regtsgeleerdheid geschikt, en vroeg bedreeven, in de Latynsche en Fransche taalen: doch toonde een' onbedwingbaaren trek tot

(*b*) VAN GOOL II. *Deel*, *bl.* 193 *enz.*

tot de Tekenkonst, waarop hy zig, eerlang, genoegzaam geheellyk toeleide. Hy heeft veele Steden, Dorpen, Kerken, Sloten en Heeren-huizen, in en om ons Vaderland, naar 't leeven, afgetekend: veelen van welken, by verscheiden' gelegenheden, in 't koper gebragt zyn. Ook heeft hy de Digtkonst, niet ongelukkiglyk, geoefend, waarvan getuigenis draagen kan een tamelyke bondel *Herders- en Mengeldichten*, die, na zynen dood, door de deftige Amsterdamsche Digteresse, Sara Maria van der Wilp, in 't licht gegeven is. De Haen is, in het twee en veertigste jaar zyns ouderdoms, op den agtsten September des jaars 1748, overleeden.

Zeventiende en agttiende eeuwe. Konstenaars.

De vermaarde Historieschilder

Jacob de Wit

Jacob de Wit.

is, insgelyks, een Amsterdammer van geboorte, en aldaar, in 't jaar 1695, ter weereld gekomen. Hy heeft de beginsels der konst geleerd by *Albert van Spiers*, aan wien wy, hier voor (*i*) gedagt hebben; doch dezelve, naderhand, onder 't opzigt van *Jacob van Hal*, beroemd' Historieschilder te Antwerpen, in meerder volkomenheid geoefend. Hier, maakte hy tekeningen, naar de vermaardste stukken van *Rubbens*, *van Dyk* en anderen, die, in de Kerken, te vinden waren, en keerde, na verloop van eeni-

(*i*) *Bladz.* 434.

Zeventiende en Agtiende Eeuwe. Konstenaars.

eenige jaaren, te rug naar zyne Geboortestad, daar hy, terstond, eerst met het schilderen van Pourtraiten, en daarna, met het schilderen van Historien, de handen vol werks kreeg. Omtrent den jaare 1730, werdt hy, door konstig schilderen in 't graauw, beroemd: 't welk, onder anderen, gelegenheid gaf, dat hem het schilderen der Raadkamer, op het Stadhuis deezer Stad, werdt aanvertrouwd. Wy hebben, elders (*k*), omstandiglyk, aangetekend, wat zyn konstpenfeel hier hebbe uitgevoerd. In de Roomsche Fransche Kerke, en op veele andere plaatsen hier ter Stede, ziet men ook fraaije blyken zyner konst. Hy is, in 't jaar 1724, getrouwd; doch heeft nimmer kinderen verwekt by zyne egtgenoote (*l*). Op den twaalfden November des jaars 1754, is hy, in zyne Geboortestad, overleeden.

Cornelis Troost.

CORNELIS TROOST,

die, op den agtsten October des jaars 1697, hier ter Stede, ter weereld kwam, hadt zig, niet meer dan twee en een half jaar, geoefend in de Schilderkonst, by den beroemden *Arnold Boonen*, toen hy zig zelven, zonder eenig onderwys van anderen, verder oefende, en eindelyk een groot Pourtrait- en Historieschilder werdt. In 't jaar 1724, gaf hy het eerste openbaare blyk zyner vorde-

(*k*) III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 69.
(*l*) VAN GOOL II. *Deel*, *bl.* 218 *enz.*

deringe, in 't schilderen der vyf *Inspectores* van 't Genootschap der Geneesmeesteren, te Amsterdam. Sedert, heeft hy de Regenten van het Aalmoesseniers-Huis, en van het Oude-zyds-Huiszitten-Huis, en de Overluiden van het Chirurgyns-Gilde afgemaald. Ook zyn 'er veele tekeningen, in eenen boertigen smaak, van onzen Konstenaar in wezen: eenigen van welken, van tyd tot tyd, in 't koper gebragt en uitgegeven worden (*m*). Troost is, op den agtsten Maart des jaars 1750, overleeden.

Zeventiende en Achtiende Eeuwe. Konstenaars.

(*m*). Van Gool II. *Deel*, *bl.* 241.

3-

